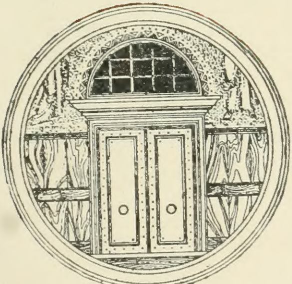
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΩΡΑΪΤΙΔΟΥ
ΕΘΝΙΚΟΝ ΑΡΙΣΤΕΙΟΝ 1914

ΜΕ ΤΟΥ ΒΟΡΗΑ ΤΑ ΚΥΜΑΤΑ

ΤΑΞΕΙΔΙΑ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ - ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

Πύλη τῆς Ἁγίας Σοφίας

ΕΚΔΟΤΗΣ Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ—ΑΘΗΝΑΙ

Σειρὰ β΄.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΩΡΑΪΤΙΔΟΥ

ΕΘΝΙΚΟΝ ΑΡΙΣΤΕΙΟΝ 1914

ΜΕ ΤΟΥ ΒΟΡΗΑ ΤΑ ΚΥΜΑΤΑ

ΤΑΞΕΙΔΙΑ – ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ – ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

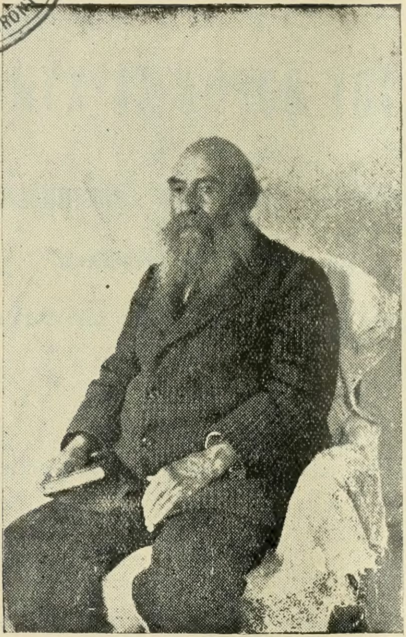
ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΙΜΗΤΙΚΗ

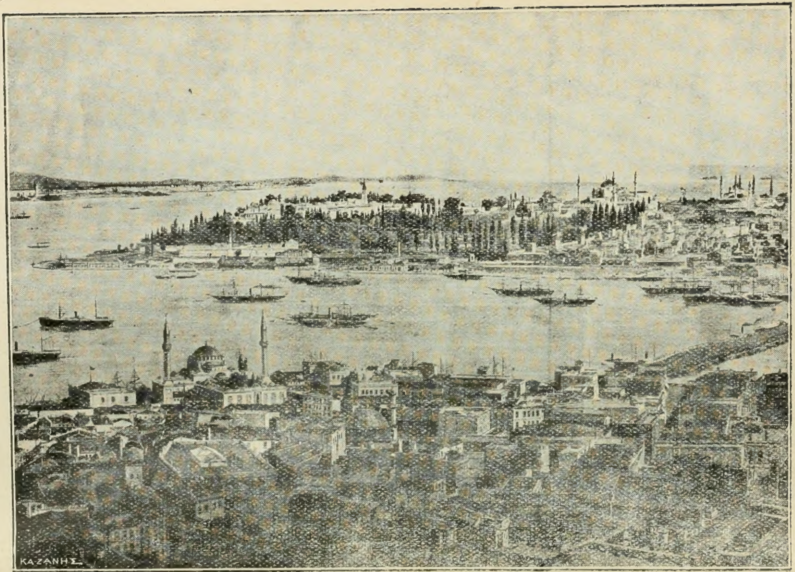
ΕΠΙ ΤΗι ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

ΑΘΗΝΑΙ–ΕΚΔΟΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ

Σειρὰ β'.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΔΕΛΦΟΝ ΜΟΥ

Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Τὴν εἶδον τόσαις φοραίς. Τὴν εἶδον ἀπὸ γῆς, τὴν εἶδον ἀπὸ θαλάσσης. Καὶ τὴν ἐκαμάρωσα, ὡς καμαρόνουν αἱ νυμφαγωγοὶ τὴν νύμφην εἰς τὰς νήσους

Καὶ εἶνε ὄντως νύμφη ἡ Πόλις. Νύμφη τῆς Ἀνατολῆς· νύμφη τοῦ Γένους. Νύμφη τοῦ κύματος καὶ τῶν ἀφρῶν, καὶ νύμφη τῶν κήπων καὶ τῶν λειμώνων. Ἐπάνω εἰς τοὺς ἀφροὺς καὶ ἐπάνω εἰς τὰ ἄνθη. Ἐκεῖ ὅπου, ὄπισθεν πλατάνων καὶ κυπαρίσσων, εἰς τὰ χλοερὰ ἐκεῖνα *τσαΐρια*, ἀνελίσσεται ὅλη τῶν ἀνθέων της ἡ ποικιλία, ἀπὸ τοῦ ναρκίσου καὶ ὑακίνθου, μέχρι τοῦ γιασεμιοῦ καὶ τῶν ῥόδων· ἐκεῖ ὅπου ὁ ***δινήεις***[1] Βόσπορος σχηματίζει τὰ παιγνιώδη ἐκεῖνα **ἀναφόρια** του, ὅταν τὸ ρεῦμα τοῦ Εὐξείνου τὸ ὁλόδροσον ἔρχεται νὰ φιλήσῃ τοῦ Γένους τὴν νύμφην καὶ βασίλισσαν, καὶ νὰ ἐπαναστραφῇ πάλιν μὲ ἑπτὰ ἑλιγμοὺς πρὸς τὰ Καβάκια, ἵνα γυρίσῃ καὶ πάλιν εἰς τὰ ἴδια παιγνίδια του.

---

1. Οὕτω ἀποκαλεῖ τὸν Βόσπορον ὁ Ἀπολλώνιος (Ἀργοναυτ. Β΄. 168), ἐξ αἰτίας τῶν λίαν ἰσχυρῶν ῥευμάτων, τὰ ὁποῖα σχηματίζονται ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν Εὔξεινον εἰσόδου αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Σεραγίου· διότι ὁ μεγαλοπρεπὴς οὗτος ποταμός, νὰ εἴπωμεν, σχηματίζει ἑπτὰ περίπου καμπάς, αἱ ὁποῖαι ἀντανακλῶσαι τὰ ὕδατα ἀναμεταξύ των, ἀποτελοῦσι τὸ χαρακτηριστικώτατον τοῦτο τοῦ Βοσπόρου, τὰ ῥεύματα, τῶν ὁποίων τόση εἶνε ἡ δύναμις, ὥστε ἀναστέλλεται αἴφνης ὁ δρόμος καὶ τῶν μὲ ὅλα τὰ πανιά των πλεόντων πλοίων, καὶ τῶν ἀτμοπλοίων αὐτῶν, τῶν ὁποίων πρὸς στιγμὴν ἡ πρῷρα στρέφει πρὸς τὴν ἀντίθετον φοράν. Αὐτὰ τὰ ῥεύματα τοῦ Βοσπόρου ὀνομάζει ὁ ναυτικὸς κόσμος **ἀναφόρια.** Καὶ τὸ μὲν ὀξύτερον ῥεῦμά του φέρεται πρὸς τὴν Προποντίδα, τὸ δὲ ἀδρανέστερον εἰσχωρεῖ εἰς τὸν Κεράτιον, ὁπόθεν ἐξερχόμενον ἑνοῦται πάλιν μετὰ τοῦ ἀρχικοῦ ῥεύματος.

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Τὴν εἶδον καὶ ἀπὸ θαλάσσης· τὴν εἶδον καὶ ἀπὸ ξηρᾶς. Ἀπὸ θαλάσσης, ἀναπαυομένην ὑπὸ τὰς ὀμφιλαφεῖς σκιὰς αἰωνοβίων πλατάνων, μὲ ὑψηλοὺς μαύρους δορυφόρους κύκλῳ, τὴν ὑψιτενῆ παράταξιν τῶν σιωπηλῶν καὶ ἀκινήτων κυπαρίσσων. Καὶ ἀπὸ ξηρᾶς, ἀναδυομένην ἐκ τῶν κυμάτων, τὴν ὥραν τὴν γλυκεῖαν τῆς αὐγῆς, μὲ ἕνα βαθύχρουν τεφρὸν πέπλον σκεπασμένην, τὸν ὁποῖον σιγὰ σιγὰ ἐπανεγείρει ἡ Ἀνατολὴ μὲ τὰς ροδίνους ἁβρὰς χεῖράς της, ἵνα ἀναφανῇ εἰς τὸν κόσμον τὸ ὑπερφυὲς θέαμα ναῶν καὶ παλατίων καὶ μιναρέδων, ἀναμμένων, θαρρεῖς, ἐν θεατρικῇ φωταγωγίᾳ ἑορτῆς, εἰς τὰ ὑαλώματα καὶ τοὺς χρυσοῦς ὀρόφους ἐπὶ τῶν ὁποίων προσήναψε πυρσοὺς χαρᾶς ὁ ἥλιος. Καὶ πλέουν τότε μέσα εἰς πέλαγος φωτός, ἐξαισίως πανηγυρικοῦ, συνοικισμοὶ ἀπέραντοι, λόφοι κεκαλυμμένοι μὲ κατοικίας, καὶ ἀκταὶ μὲ παλάτια βασιλικὰ καὶ μέγαρα ἀρχόντων. Πέλαγος οἰκιῶν, καὶ κύματα παλατίων καὶ Ναῶν καὶ τζαμίων.[1]

---

1. Ὅτε τὸ πρῶτον εἶχον ἐπισκεφθῆ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπέστειλα τὰς ἐντυπώσεις μου πρὸς τὴν ***Νέαν Ἐφημερίδα*** διὰ συντόμου ἐπιστολῆς μου, ἥτις ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 19 αὐγούστου 1888 μὲ τὸν ἑξῆς προλογίσκον τοῦ ἀρχισυντάκτου :

Καλλοναὶ τῆς φύσεως.—.Περιγραφὴ εἴσπλου εἰς Κωνσταντινούπολιν

[Ποιητικὸς φίλος καὶ διακεκριμένος λόγιος ἐπισκεφθεὶς ἐπ' ἐσχάτων τὸ πρῶτον τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὡς ἐνθουσιώδης λάτρις τῆς ἱστορίας της, ἔγραψεν ἡμῖν ἐν ἰδιωτικῇ ἐπιστολῇ· ἀλλὰ τόσον ὡραία καὶ φυσικὴ εἶνε καὶ ἀληθὴς ἐν αὐτῇ ἡ πρώτη ἐντύπωσίς του, ὥστε, ἂν καὶ ἐγράφη χωρὶς βέβαια ποτὲ νὰ ἐλογίζετο πρὸς δημοσίευσιν, τὴν παίρνομεν ἡμεῖς ἐδῶ, διότι εἶνε διαμαντάκι φυσικώτατον· καὶ ἡμεῖς εἰξεύρομεν, καὶ ὅλοι ὅσοι εἶδον τὴν Κωνσταντινούπολιν, πόσον εἶνε ἀκριβὴς ἐν τῷ ὀλίγῳ της.] Ἐν Κωνστανινουπόλει 10 Αὐγούστου 1888. . . . Κατεπλεύσαμεν χθὲς τὴν νύκτα, ἀλλ' ἕνεκα τῶν διατάξεων καὶ λοιπῶν, ἐμείναμεν εἰς Ψωμαθειά· καὶ σήμερον τὴν πρωΐαν εἰσεπλεύσαμεν. Τί θέαμα! Ἐνόμιζες ὅτι ἡ αὐγὴ μὲ τὰς ροδίνας χεῖράς της, ροδίνη ὅλη, ἐσήκονε μὲ τρυφερότητα ἕνα πυκνὸν ὁμιχλώδη πέπλον, διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν πάγκαλον Πόλιν· Γνωρίζεις ὅτι τὸ θέαμα τοῦ εἴσπλου δὲν περιγράφεται·

Ἀφορμὴ τῆς κτίσεώς ὑπῆρξεν ἕν ὄνειρον, μία ὀπτασία. Καὶ ἓν ὄνειρον καὶ μίαν ὀπτασίαν ἐκληροδότησε, κτισθεῖσα, εἰς τὸ Γένος. Ἄγγελοι τὴν ἐζωγράφισαν, καὶ ἄγγελοι ἐχάραξαν τὸ σχέδιόν της, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε ὑπάρχει χαραγμένον μὲ χρυσᾶς γραμμὰς εἰς τὰ φυλλοκάρδια τοῦ Γένους.

Ἀλλ' ἀκούσωμεν τὸ ἀφελὲς Συναξάριον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τοῦ οἰκιστοῦ καὶ κτίτορος τῆς Μητροπόλεως αὐτῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς τόσον ὡραίας, ἀλλὰ καὶ τόσον πολυπαθοῦς.

«Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ἤγουν εἰς τοὺς 316 χρόνους ἀπὸ Χριστοῦ, εἶδεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος θείαν ὅρασιν, ὁποῦ τὸν ἐπρόσταζε νὰ κτίσῃ πόλιν εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς, καὶ νὰ τὴν ἀφιερώσῃ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου...

Λοιπὸν πρῶτον μὲν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, μελετῶν νὰ κτίσῃ ἐκεῖ τὴν πόλιν, ὁποῦ εἶδεν εἰς τὸ ὅραμα· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦτο θέλημα Θεοῦ νὰ γείνῃ ἐκεῖ, τὸν ἐμπόδισε.

βλέπεται μόνον, καὶ ὁρώμενον θαυμάζεται. Καὶ ἐν ᾧ ἐσηκόνετο ὁ φαιὸς ἐκεῖνος πέπλος, πρῶτα πρῶτα ἀντίχρυσα τὸν μολυβδόχρουν τῆς Ἁγίας Σοφιας θόλον ἐν τῷ μέσῳ ὠκεανοῦ οἰκιῶν καὶ μιναρέδων, οἵτινες ὡς ἀκάνθια ἐπικάθηνται εἰς τὸ εὐῶδες τῆς ἱστορίας μας ρόδον. Καὶ ποία ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ παράταξις εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ δαιμονίου τούτου θεάματος. Ὁ ἥλιος, καμαρωτὰ καμαρωτὰ ἀνατέλλων ὄπισθεν τῆς Χρυσουπόλεως, προσέβαλλε τὰς ὑάλους τῶν παραθύρων τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Χαλκηδόνος καὶ ἄλλων ἐπὶ τοῦ Κερατίου ἐκεῖθεν, καὶ ἐνόμιζες ὅτι μία μυστηριώδης φωταψία ἀπετελέσθη πανηγυρικὴ καὶ χαρμόσυνος, εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ σιγηλοῦ ἐκείνου θόλου, ἐφ' οὗ βαρύνουσιν αἰώνων στεναγμοὶ κ' ἐλπίδες, ὡς νεοσσοὶ εἰς ξηρὰν καλιάν, μάτην ἀνατείνοντες τὸν ἀσθενῆ λαιμόν των. Ἡ «Πάνορμος» (οὕτω ὠνομάζετο τὸ ἀτμόπλοιον), σιγὰ σιγὰ μὲ προσοχὴν ἔπλεε πρὸς τὸ Σκούταρι, εἶτα ἔκαμε στροφὴν ἐπ' ἀριστερά· καὶ εὑρέθη ἐν μέσῳ ἀναριθμήτων ἀτμοπλοίων καὶ πολυπληθεστέρων ἀκατίων, καὶ ἐσταμάτησε πρὸ τοῦ Γαλατᾶ. Κάτω ἀπὸ τὴν γέφυραν ἐκεῖ, ἦτο σκότος ἀκόμη. Τόση ἦτο ἡ ὁμίχλη ἐκτάκτως, ὡς ἤκουσα, ταύτην τὴν πρωίαν..... Εἶμαι λοιπὸν εἰς τὴν Πόλιν! ....

[Νομίζει τις πῶς εἶν' ἐκεῖ καὶ τὰ βλέπει. Ζωηρότατα.]

Καὶ πηγαίνει εἰς τὴν Χαλκηδόνα· τοῦ ἤρεσεν ὁ τόπος καὶ ἤρχισε νὰ κτίζῃ. Ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ δὲν ἤρεσεν· ὅθεν ἤρχοντό τινες ἀετοὶ καὶ ἐλάμβανον τὰ σύνεργα τῶν μαστόρων καὶ τὰ ἔρριπτον εἰς τὸ Βυζάντιον. Λοιπόν, βλέπων τοιοῦτον θαυμάσιον, ἀπῆλθεν ἐκεῖ· καὶ τοῦ ἤρεσε πολλὰ ἡ θέσις τοῦ τόπου.

Ἀλλὰ δὲν ἤξευρε πόσον μεγάλην νὰ τὴν κτίσῃ. Καὶ τὴν νύκτα πάλιν, εἶδεν ἄγγελον εἰς τὸ ὅραμα καὶ τοῦ λέγει: «Τὸ πρωί, ὅταν ἐξημερώσῃ, νὰ μὲ ἀκολουθήσῃς· καὶ ὅπου ὑπάγω ἐγώ, ἐκεῖ νὰ σημαδεύσῃς τόν τόπον, νὰ βάλωσι τὰ θεμέλια».

Τὸ ταχύ λοιπὸν ἐπῆρε τὸν πρωτομάστορα, προστάζων αὐτὸν νὰ τὸν ἀκολουθῇ, καὶ ὅπου πατήσῃ, νὰ βάνῃ σημάδι. Οὕτω ἐπήγαινεν ὁ ἄγγελος ἔμπροσθεν· καὶ μόνος ὁ βασιλεὺς τὸν ἔβλεπε· καὶ ἐπεριπάτει ταχέως ἀκολουθῶν αὐτόν· καὶ τοῦ βασιλέως κατόπιν ἠκολούθει ὁ τέκτων, ἕως οὗ ἐγύρισεν ὅλον τὸν τόπον, ὁποῦ ἦτο Θεοῦ θέλησις νὰ κτισθῇ ἡ πόλις. Καὶ τότε τὴν ἄρχισαν.

Καὶ ἔβαλεν ἕνα γνωστικὸν καὶ πρακτικὸν ἄνθρωπον, Εὐφρατὰ καλούμενον, νὰ ἔχῃ τὴν φροντίδα ἐπάνω του, νὰ γείνῃ τὸ ἔργον θαυμάσιον πολλὰ καὶ θεάρεστον τοῦ ὁποίου ἔδωκε χρυσίον ἀναρίθμητον διὰ ἔξοδον· ὅστις ἦτο τόσον ἐπιδέξιος, ὁποῦ τὴν ἔκαμε κατὰ πολλὰ ὡραίαν, ὡς ἔπρεπε, καὶ ἔγινεν ὁμοία τῆς Ρώμης εἰς ὅλα τὰ κτίρια.[1]

1. Κατὰ τὸν Νικηφόρον Κάλλιστον, ὁ Κωνσταντῖνος ἤνοιξε τὰ θεμέλια τῆς νέας πόλεως, εἰς τὴν πρὸ τοῦ Ἰλίου πεδιάδα, ὑπεράνω τοῦ τάφου τοῦ Αἴαντος, ἔνθα ἦσαν στρατοπεδευμένοι οἱ Ἀχαιοὶ κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον. Ἀλλ' ἀνυψωθέντος τοῦ τείχους, ἀποτραπεὶς θείᾳ νεύσει, εἴτε καὶ γενομένων σημείων, ἢ καὶ νὰ μετέβαλε γνώμην, ἀνῆλθε πρὸς τὸ Βυζάντιον, καὶ ἤρχισε νὰ θεμελιόνῃ τὴν πόλιν του κατὰ τὴν Χαλκηδόνα· ἀλλ' ἀετοὶ ἐσήκωναν τοὺς λίθους, ἤ, ὅπερ πυθανώτερον κατ' ἄλλους, τοὺς τεκτονικοὺς σπάρτους, καὶ μετέφερον αὐτοὺς εἰς τὸ πέραν, εἰς τὸ Βυζάντιον· τότε ἕνας τῶν μεγιστάνων του, Εὐφρατᾶς καλούμενος, σπουδαῖος ἀρχιτέκτων, ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τοῦ βασιλέως πρὸς

Ἐπάνω εἰς ἑπτὰ λόφους τὴν ἔκτισαν· διὸ καὶ Ἑπτάλοφος ὀνομάζεται. Καὶ μὲ διπλοῦν τεῖχος τὴν περιεχαράκωσαν, ὅπου 250 πύργοι μέχρι σήμερον ἵστανται, προκύπτοντες ὡς φάσματα γεροντικὰ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τοὺς κισσοὺς καὶ τὰς δάφνας καὶ τὰς ἀγριοσυκᾶς καὶ ἄλλα ἀειθαλῆ ἀγριόδενδρα, τὰ ὁποῖα ἕρποντα ἀγαπητικῶς περιστέφουσι τὴν αἰωνίαν δόξαν των.

Ἐντὸς τῆς εὐρυτάτης ταύτης περιοχῆς ἔζη καὶ ἐκινεῖτο καὶ ἀνέπνεεν ἡ *βασίλεια τῶν πόλεων*, κυρίαρχος Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, εἰς διάστημα μακρότατον, δώδεκα ὅλων αἰώνων· μὲ 450 σχεδὸν ρύμας καὶ ἀγυιάς, μὲ τοὺς περιστύλους ἐκείνους Ἐμβόλους, καὶ μὲ τὴν μεγάλην λεωφόρον τοῦ Μιλίου, ὅπου ἐτελοῦντο τόσον συχνὰ αἱ ἑορταὶ τῶν ἑορτῶν, οἱ θρίαμβοι τοῦ Γένους, καὶ μὲ τόσας ἀγορὰς χαλκοπρατείων, ἀρτοπωλείων, ἀργυροπωλείων, βλατοπωλείων κλπ. Ὑδραγωγεῖα, λουτρά, κρῆναι, ὀχετοί, μυλῶνες καὶ φοῦρνοι καὶ ἀποθῆκαι σιτηρῶν, καὶ 19 κινστέρναι μεγαλοπρεπεῖς ὡς ὑπόγειοι ναοὶ μὲ τοὺς μαρμαρίνους των κίονας, πανταχοῦ ἐν αὐτῇ διευκόλυνον τὴν ζωήν, ἐνῷ οἱ τρεῖς λιμένες καὶ αἱ σκάλαι της ἐχρησίμευον διὰ τὸ παγκόσμιον αὐτῆς ἐμπόριον.[1]

τὸ μέρος τοῦτο ὡς τὸ καταλληλότατον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἀλλὰ καὶ εἰς Θεσσαλονίκην, ἐπεχείρησε νὰ θεμελιώσῃ τὴν νέαν πόλιν του»· ἀλλὰ λοιμοῦ ἐνσκήψαντος, ἀπετράπη τοῦ ἐγχειρήματος.

1. Κατά τινα συγγραφέα ἡ Κωνσταντινούπολις 100 ἔτη ἀπὸ τῆς κτίσεώς της εἶχε 14 Παλάτια, 14 μεγάλους κεντρικοὺς ναούς, 8 μεγάλα δημόσια λουτρά, 153 ἰδιωτικά, 2 Βασιλικὰς ἤτοι περιστώους οἰκίας, 4 πλατείας ἢ Φόρους καλουμένας, 2 Βουλευτήρια, 5 σίτου ἀποθήκας, 2 θέατρα, 1 ἀμφιθέατρον, 2 παλαίστρας ἢ γυμνάσια, 4 μεγάλας κινστέρνας, ἤτοι δεξαμενάς, 322 ῥύμας, ἤτοι συνοικίας, 52 ἐμβόλους ἤτοι στοάς, ὁδοὺς ἐστεγασμένας, 3 λιμένας καὶ νεώρια, ἤτοι σκάλας.

Κατὰ δὲ τινα ὀθωμανὸν συγγραφέα τὸ ἔτος 1734 μ. Χ. εἶχε 32 ρεγεῶνας,

Ἀλλ' ὅ,τι κυρίως καθωράιζε τόσον τὴν Πόλιν, ἦτο ἡ πληθὺς τῶν ναῶν της, ὅλων ἀπὸ πολυδαπάνου ὕλης ἐκτισμένων, μὲ τοὺς λαμπροὺς στολισμούς των ἐκ πολυχρώμων μαρμάρων καὶ τὰ ἔξοχα ψηφιδωτά, οἱ ὁποῖοι ὡς περιδέραιον χρυσοῦν, κατά τινα συγγραφέα, κατεστόλιζον τὴν εὐσεβῆ τοῦ Γένους Μητρόπολιν, τόσον ἐντέχνως καὶ τόσον δεξιῶς ὅλοι ἐκτισμένοι, ὥστε νὰ κινῶσιν εἰς θάμβος καὶ ἔκστασιν τὸν ξένον, ἀπιστοῦντα, κατὰ τὸν Χυσολωρᾶν, ἂν δι' ἀνθρωπίνης τέχνης καὶ ὑπ' ἀνθρώπων ἐτεχνουργήθησαν. Καὶ ἂν ἠγάλλετο καὶ ηὐφραίνετο, κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, διὰ τόσα ἄλλα παμποίκιλα κάλλη ἡ βασίλειος Πόλις, ἐξόχως ὅμως ἀπὸ ὅλα ἠγάλλετο διὰ τοὺς οὐρανίους ἐκείνοὺς ναούς της, ἐν οἷς ἀπηθανατίσθησαν αἱ δύο χρυσαῖ πτέρυγες τῆς Βυζαντινῆς Μούσης, ζωγραφικὴ καὶ μουσική. Ἡμίσεια χιλιὰς ναῶν καὶ μοναστηρίων ὑπέθαλπον τὴν θρησκευτικὴν εὐλάβειαν τῶν εὐσεβῶν κατοίκων της, ἐν οἷς πλὴν τῶν βασιλικῶν καὶ πατριαρχικῶν μεγάλων, πλὴν τῶν ἱστορικῶν καὶ ἐνοριακῶν, πάμπολλοι ἄλλοι ναοὶ ὑπῆρχον κοσμοῦντες τὰ παλάτια τῶν εὐγενῶν καὶ ἀρχόντων, συνήθεια σωζομένη ἔκτοτε εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀρχιπελάγους

Πέντε βασιλικὰ παλάτια,ἐν οἷς τὸ Μέγα καὶ τὸ τῶν Βλαχερνῶν, εἰς τὸν θρόνον τοῦ ὁποίου ἀνέβησαν 85 αὐτοκράτορες, καὶ παλάτια ἄλλων δεσποινῶν καὶ βασιλοπαίδων, συνεκέντρουν ὅλην τὴν πολιτικὴν τοῦ Γένους ζωήν, ἐνῷ πάμπολλα ἄλλα ἀγαθοεργὰ ἱδρύματα, νοσοκομεῖα, πτωχοτροφεῖα, γηροκομεῖα καὶ ξενῶνες ἐμαρτύρουν τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς ὃν εἶχε φθάσει ἡ Πόλις, κρατήσασα ἐπὶ 12 αἰῶνας τὰ σκῆπτρα τῶν γραμμάτων, τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, κέντρον πλούτου καὶ εὐζωίας παγκόσμιον,

---

ἤτοι διαμερίσματα διοικητικά, 253 ῥύμας ἢ συνοικίας ὀθωμανικάς, καὶ 24 χριστιανικάς, 100 ξενῶνας κλπ.

Κατὰ δὲ τὸν ἡμέτερον Βυζάντιον εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε 35 διαμερίσματα, 318 συνοικίας, 88,000 οἰκίας καὶ 8 Προάστεια μὲ 137 συνοικίας.

χαράξασα διὰ χρυσῶν σελίδων τὴν ἐπικράτησίν της ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐν μακροτάτῳ χρόνου διαστήματι αἰώνων τόσων, δι' ἀτελευτήτων θριάμβων δόξης καὶ νικῶν· ἰδοῦσα νὰ πέσουν καὶ νὰ τὴν προσκυνήσουν ἱππόται τῆς Δύσεως καὶ φυλαὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἰδοῦσα σειρὰν Φωκάδων καὶ Βουλγαροκτόνων εἰς τοὺς θρόνους της τοὺς χρυσοῦς, καὶ Χρυσοστόμους τόσους, Γρηγορίους τε καὶ Φωτίους εἰς τοὺς ἄμβωνας τοὺς σεντεφένιους της.

Ἀλλ' ἦλθε μία ἡμέρα κακὴ δι' αὐτὴν καὶ διὰ τὸ Γένος. Ἐξημερωσεν ἕνα πρωὶ *μαῦρος οὐρανὸς καὶ μαύρη μέρα* Μία Τρίτη κακή, ὁποῦ ἐπάνω εἰς τὸ ξημέρωμα, ὅτε αἱ αὖραι τοῦ Βοσπόρου συνεκιρνῶντο ἡδονικῶς μὲ τας ποικίλας τῆς ἀνοίξεως εὐωδίας, καὶ ἔπαιζον ἤδη χαροπῶς οἱ πρῶται τῆς ἡμέρας αὐγαὶ μὲ τῆς ἀπερχομένης σκοτίας τὰς πτέρυγας, καὶ ἰδοὺ φωνὴ κλαυθμηρά, φωνὴ κατάρας, καὶ φωνὴ ἐλέους καὶ θρήνου ἠκούσθη ἔξαφνα, μέσα εἰς τὴν νίκην τῶν τελευταίων τοῦ Γένους προμάχων, ὡς θανάτου κραυγὴ ἀντηχήσασα ὕστερον ἀπὸ τόσον μηνῶν πολιορκίαν :

— Πῆραν τὴν Πόλιν, πῆράν την ! ..

Οἱ πύργοι της, οἱ ἀήττητοι ἕως τότε, ἤρχισαν τὰ τρέμουν ὡς ἐν αἰφνιδίῳ σεισμῷ, καὶ ἐπάνω εἰτ τὰς ἐπάλξεις των ἤρχισε νὰ ἐπαναλαμβάνεται κατὰ σειρὰν ὡς ἐπῳδὸς φαρμακερά :

— Πῆραν τὴν Πόλιν, πῆράν την !...

Συγχρόνως βοὴ συγκεχυμένη καὶ γόοι καὶ κοπετοὶ φθάνουν ἀπὸ τὸ βάθος πέραν, ἀπὸ τὰς συνοικίας, ἕως εἰς μίαν πύλην ἔνδοξον, πύλην ἡγιασμένην, ὅπου ἔγεινεν ὁ μεγαλείτερος θρῆνος, καὶ ἐχύθη τὸ περισσότερον αἷμα ἀπὸ τὸ ἄνθος τοῦ Γένους. Ἐκεῖ αἴφνης ἕνα φαρμακερὸν παράπονον διακόπτει τοὺς λυγμοὺς καὶ τοὺς θρήνους :

— Δὲν ὑπάρχει κανένας χριστιανὸς νὰ πάρῃ τὴν κεφαλήν μου ;

Ἦσαν οἱ τελευταῖοι λόγοι τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος, Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου.

Μετὰ τοῦτο σιγὴ νεκρική !

«Κι' ὁ Ἀμηρᾶς εἰσέβηκε 'ς τὴν Πόλιν καββαλάρης».

Τῇ δευτέρᾳ δὲ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, λέγει ὁ χρονογράφος,

εἰσελθὼν ὁ Μεχεμέτης, περιώδευσε τὴν πόλιν· καὶ ἦν ἡ πᾶσα ἄοικος, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε κτῆνος, οὔτε ὄρνεον, κραυγάζον ἢ λαλοῦν ἐντός... Καὶ ἦν ἰδεῖν τὴν ἅπασαν πόλιν ἐν ταῖς σκηναῖς τοῦ φουσάτου, τὴν δὲ Πόλιν ἔρημον, νεκρὰν κειμένην, γυμνήν, ἄφωνον...

Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

(1892)

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ

Μὲ τοῦ Βορηᾶ τὰ κύματα — Αἱ πρῶται ἐντυπώσεις χολερικαί.— Τὰ νέα τοῦ Γαλατᾶ καὶ τὰ νέα τοῦ Πέραν. - Πῶς κρίνει ὁ Σουλτάνος τὰς μονομαχίας.

Μάλιστα, κύριοι, εὑρίσκομαι εἰς τὴν Πόλιν. Μὲ τοῦ Βορηᾶ τὰ κύματα! Εἰς τὴν Πόλιν! Μὰ πῶς καὶ τί καὶ ποῦ, αὐτὰ μὴ τὰ ἐρωτᾶτε. Αὐτὰ εἶνε ἀπὸ τὰ μυστήρια τὰ πλέον μυστικά, τῶν ὁποίων τὴν μυστηριώδη κλεῖδα κατέχει ἡ δημοσιογραφία, πανταχόθεν ἀποκλειομένη καὶ πανταχοῦ εἰσδύουσα· πανταχόθεν χλευαζομένη καὶ πανταχοῦ προσφιλής. Ἐδῶ ἐκλείπουσα, κ' ἐκεῖ ἐμφανιζομένη. Κεκρυμμένη, καὶ φανερά. Ὀδαλίσκη τυλιγμένη μέσα εἰς τὸ ἀτλαζένιο σακκί της, καὶ δεικνύουσα μόνον δύο λαμποκοποῦντας ὀφθαλμοὺς ὡς *μόστραν* τοῦ εἴδους της.

Τὴν πέμπτην ἐν Ἀθήναις, μέσα εἰς τὸν κονιορτὸν καὶ τὸν καύσωνα τοῦ θέρους τὸν ἀφόρητον, καὶ τὸ Σάββατον πρωῒ πρωΐ, μὲ τὴν αὐγήν, εἰς τὴν ἀχόρταστον δροσιὰν τοῦ Βοσπόρου, καὶ τὸ ἀλησμόνητον θέαμα τοῦ Σεραγίου, χρυσοῦ κεκρυμμένου εἰς σκιερὸν ἄλσος καὶ ἀφίνοντος νὰ λάμπουν εἰς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου λόγχαι μιναρέδων καὶ θολίσκοι ἀρχαίων ναῶν καὶ παλατίων. Τὴν μίαν ἡμέραν εἰς τοὺς μονοτόνους περιπάτους τῶν Ἀθηνῶν, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Σταυροδρομίου, τὴν ποικίλην καὶ φαιδράν· εἰς τὸ Σισλὶ τὸ ἀνθοστόλιστον, εἰς τὰ εὐώδη τσάμια τοῦ νη-

σιοῦ, ἀχ! τοῦ ἀγαπητοῦ μου νησιοῦ, ὅπου ἕνα γεῦμα εἰς τὴν ἀφάνταστον ταράτσαν τοῦ Τσιάκομο ἀξίζει ἕνα κόσμον ὁλόκληρον, κόσμον φαιδρὸν καὶ γελῶντα· καὶ ἕνας περίπατος ἕως εἰς τὰ ὕψη τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Κουδουνᾶ ἐξευτελίζει δεκαπέντε Κηφισίας, καὶ δὲν ξεύρω πόσα Πατήσια. Τὴν μίαν ἑβδομάδα τέλος εἰς τὴν Ἑλλάδα τῶν συζητήσεων καὶ τῶν νομοσχεδίων, τὴν λέγουσαν πολλὰ καὶ οὐδὲν ὁμολογοῦσαν, καὶ τὴν ἄλλην εἰς τὴν ἤρεμον καὶ σιωπηλὴν ἀκτὴν τοῦ Κερατίου, ὅπου τὰ ἐρείπια τοῦ Γένους σιγῶσι σιγὴν ἠδύλαλον, εὐλάλως κελαδοῦσαν βαθειὰ εἰς τὴν καρδίαν!...

Τέλος πάντων, ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Πόλιν, ὅπου τὰ χάνετε, ὅπου δὲν ξεύρετε ποῦ νὰ πρωτοπᾶτε, ὅπου ἀγνοεῖτε τί νὰ πρωτοϊδῆτε· καὶ ὅπου τὰ σφυρίγματα τῶν παντοειδῶν ἀτμοπλοίων τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Κερατίου, ὅπου τὰ ἐλαφρὰ ὡς φύλλα καΐκια τοῦ τούρκου βαρκάρη καὶ αἱ βαρεῖαι λέμβοι τοῦ Κεφαλῆνος, ὅπου τὰ δίπατα καὶ εὐμεγέθη *τραμβάγια* μὲ τὰς σάλπιγγας καὶ τοὺς προσκόπους, καὶ ὅπου αἱ προσκλήσεις τῶν ἐπὶ τῶν θυρῶν ἐμπόρων καὶ παντοίων μικροπωλητῶν· ὅπου οἱ ἄγριοι φωνασκοὶ τῶν πωλούντων τοὺς διαφόρους τίτλους τῶν λαχειοφόρων ὁμολογιῶν, μὲ βίαν θέλοντες νὰ ἐξαναγκάσουν τοὺς διαβάτας νὰ τὰς ἀγοράσουν· ὅπου αἱ πολύγλωσσοι καὶ αἱ ἄλλαι παμποίκιλοι φωναὶ τῶν παντὸς εἴδους ὁδοπωλητῶν ἀπὸ τοῦ πιλαφίου μέχρι τῆς παντούφλας, σὲ παρασύρουν ἀνεπαισθήτως νὰ χαζεύῃς χωρὶς νὰ θέλῃς, καὶ νὰ κινδυνεύῃς νὰ πατηθῇς ὑπὸ τῶν κιρκασίων ἱππέων, οἵτινες διασχίζουσι μὲ γυμνὰ τὰ ξίφη τὴν πολύβομβον τοῦ Γαλατᾶ ὁδόν, διὰ νὰ διέλθῃ ἡ ἅμαξα τοῦ πωγωνοφόρου πασσᾶ, ὅστις ἀκκουμβισμένος εἰς τὸ βάθος τῆς ἁμάξης του, χάνεται μέσα εἰς τὸν πώγωνά του..

Μελαγχολία σιωπηλὴ σήμερον πανταχοῦ ὅμως κρύπτει αὐτὴν τὴν εὔλαλον φαιδρότητα, τὴν ὁποίαν διὰ νὰ τὴν ἀπολαύσῃ κανεὶς πρέπει νὰ ξεσκεπάσῃ τὸν σκοῦρον πέπλον, τὸν ὁποῖον ὡς σύννεφον ἀπὸ τὴν Μαύρην Θάλασσαν ἔστειλεν εἰς τὰς φαιδροτέρας τοῦ κόσμου

ἀκτὰς ἡ ἀφωρισμένη νόσος. Εἰς ὅλας τὰς συνοικίας, εἰς τὰς ἀγοράς, εἰς τὰς κολοβὰς προκυμαίας, εἰς τὰς εὐώδεις ἐξοχάς, παντοῦ κατήφεια, τὴν ὁποίαν ἐπαυξάνουν τὰ ἀδιακόπως διαφημιζόμενα μέτρα τοῦ ὑπουργείου, τῶν ὁποίων τὴν πρωτοβουλίαν ἔχει αὐτὸς ὁ Σουλτάνος, διατάξας αὐστηροτάτας καθάρσεις εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου, εἰς τὰ Καβάκια, καὶ γενικὴν καθαριότητα τῶν ἀκαθάρτων συνοικιῶν. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ συνοικίαι εἰς τὰς πόλεις, ἰδίως εἰς τὴν Πόλιν, τὰς ὁποίας τότε ἴσα-ἴσα καθιστᾷ κανεὶς ἀκαθάρτους, ὅταν θελήσῃ νὰ τὰς καθαρίσῃ.

Τοιαῦται εἶνε τὸ Κασσὶμ-Πασσᾶ καὶ ὁ Μπαλατᾶς καὶ τὸ Χάσκιοϊ. Σήμερον ἀκούετε ὅτι ὁ Σουλτάνος διέταξε νὰ μὴ τρώγουν οἱ ἄνθρωποι φροῦτα· καὶ τί φροῦτα! Τὰ ὡραιότερα τῆς γῆς, τὰ εὐωδέστερα τοῦ κόσμου. Καλέ, εἶνε δυνατόν, διὰ τοῦ εὐώδους ἐκείνου χυμοῦ νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἡ κατάρατος νόσος; Τὰ ἀγγουράκια τῆς Πόλεως δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχουν εἰς ἄλλο μέρος τῆς ὑφηλίου· διὸ καὶ εὐφήμως καλοῦνται *δροσερά*. Ἡ ὁδὸς τῶν ἀτμοπλοϊκῶν εταιριῶν ἐν Γαλατᾷ, ὅπου ἀποβιβάζονται οἱ ξένοι, συνεχῶς κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου βρέχεται δι' ἀπολυμαντικῶν ὀξέων, τὰ ὁποῖα εἰσπνέων καταλαμβάνεσαι ὑπὸ θλιβερᾶς μελαγχολίας, ἥτις ἐπαυξάνεται, ὅταν εἰσελθὼν εἰς τοὺς ναοὺς ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ, ἀκούσῃς νὰ ψάλλεται τὸ παρακλητικὸν τροπάριον τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους, ὅστις θεωρεῖται ὡς ὁ προστάτης κατὰ τῆς λοιμικῆς νόσου. Σᾶς βεβαιῶ ρῖγος διῆλθε τὰ μέλη μου· μοῦ ἐφάνη ὅτι ἤκουσα τὴν νόσον κρούουσαν τὰς θύρας μὲ κρότον τρομακτικὸν καὶ ἀποτρόπαιον.

— Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς σώσῃ! ἀκούεις τὸν ἔμπορον νὰ λέγῃ μὲ λυπηρὰν φωνὴν εἰς τὸν ἀγοραστήν, πρὸς τὸν ὁποῖον πρὸ μικροῦ, ἵνα τὸν καταφέρῃ νὰ ψωνίσῃ, ὡμίλει μὲ γλυκυτάτην χαρούμενην γλῶσσαν.

— Κακὰ μαντάτα! λέγει ἄλλος τὴν στιγμὴν ὁποῦ προσπαθεῖ νὰ καταφέρῃ κανένα νὰ τὸν φορτώσῃ μὲ διαφόρους τίτλους λαχειοφόρων ὁμολογιῶν.

— Πῆγε καὶ 'ς τὸ Παρίσι ! ἀκούεις ἄλλον. Καὶ ὅμως τὸν βλέπεις νὰ διασχίζη σπεύδων τὸν Γαλατᾶν, ἵνα μάθη περὶ τῶν διαφόρων ναύλων.

Ὁ δὲ πλοίαρχος μὲ ἀσάλευτον ἀφέλειαν, μόλις ἐλευθεροκοινωνήσας ἀπὸ τὰ Καβάκια, κωφὸς πρὸς τὰς διαδόσεις, ὅτι σήμερον ἔπεσεν ἕνας εἰς τοῦ Σιρκετζῆ, καὶ χθὲς ἄλλος, ὅλα ψευδεῖς διαδόσεις ἐκ τῶν συνήθων τοῦ λαοῦ,—ἐρωτᾷ ἥσυχα-ἥσυχα, ποῦ εἶνε ὁ ναυλωτής του, ἵνα συνεννοηθῇ περὶ τοῦ φορτίου του. Ἐνῷ παρέχει ὅμιλοι ναυτῶν εἰς τῆς Φάμπριχαις διαλέγονται κρυφὰ περὶ τῆς νόσου, ὅτι κάμνει θραῦσιν εἰς τὸ Βατούμ, καὶ ὅτι θὰ ἔφθασε καὶ εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, τσιγκρίζοντες πενθίμως τὰ ποτηράκια των :

— Γειά μας, παιδιά !

Καὶ ρίπτουν εἰς τὸν σκληρὸν λάρυγγά των τὸ ἀναμμένον ἐκεῖνο *δσύσικον*, τὸ ὁποῖον βέβαια εἶνε ἱκανὸν νὰ κατακαύσῃ χιλιάδας βακτηριδίων.

Τὸ λυπηρὸν εἶνε, ὅτι δὲν ηὐτύχησα ἐφέτος νὰ γευθῶ τὰ εὐωδέστατα καὶ παροιμιώδη ἐκεῖνα ἀπίδια, διότι ἡ ἐξουσία ἀπηγόρευσε καὶ αὐτῶν τὴν πώλησιν.

Προχθὲς εἶχε διαδοθῆ, ὅτι ὁ Πατριάρχης διέταξε τὸ ποίμνιόν του νὰ μὴ νηστεύῃ τὰς ἡμέρας αὐτὰς τῆς ὀργῆς τοῦ Κυρίου, ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι αἱ ἐπιδημίαι εἶνε ὀργὴ Κυρίου, καθὼς βέβαια καὶ εἶνε.

Εἶχον ἀκούσει ἄλλοτε ὅτι πᾶσα εἴδησις εἴτε ἐκ τοῦ σιωπηλοῦ Γιλδὶζ, εἴτε ἐκ τοῦ φλυάρου ἐξωτερικοῦ, πρῶτα-πρῶτα γίνεται γνωστὴ εἰς τὸν τρομερὸν Γαλατᾶν, ὅπου τῳόντι συγκεντροῦται πᾶσα ἡ ἐμπορικὴ τῆς Πόλεως κίνησις. Ἐκεῖθεν ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ χάνια τῶν ποικίλων ἐμπορικῶν γραφείων ξετρυπόνουν ὅλα τὰ παγκόσμια νέα, μόλις φθάνοντα εἰς τὴν πολυδαίδαλον αὐτὴν Βαβυλῶνα. Καὶ δὲν σοῦ λέγει κανεὶς τίποτε καθ' ὁδόν, ὅπου δύο ρεύματα ἀνθρωπομαζώματος ἀντιθέτως παρελαύνουσιν ὑπὸ μίαν ὀχλοβοὴν ἀτελείωτον· ἀλλ'

όταν εισέλθῃς εἰς κανὲν κατάστημα, τότε μυστηριωδῶς σοῦ ξεφουρνίζουν τὸ νέον. Χθὲς διασχίζων τὸν πληθυσμὸν τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ τοῦ Γαλατᾶ, ἐσταμάτησα εἰς μικρόν τι κατάστημα ψιλικῶν, πλῆρες σχεδὸν κορδονίων μεταξωτῶν, λαιμοδετῶν τῆς μόδας, —τὸ κορδόνι τὸ κορδόνι καὶ ᾽ς τὴν Πόλι ξεφυτρόνει.— Κ᾽ αἴφνης μοῦ λέγει κρυφὰ-κρυφὰ ὁ καταστηματάρχης, νέος παμπόνηρος, θέλων καὶ καλὰ νὰ μοῦ παραστήσῃ ὅτι ἐκεῖνα ποῦ πωλοῦσε δὲν ἦσαν κορδόνια, ἀλλὰ τὰ χρώματα τῆς Ἑλλάδος :

—Λοιπὸν ὁ τοῦρκος ἀξιωματικὸς ἐδολοφόνησεν ἕνα ἕλληνα ἀξιωματικὸν ς᾽ τὴν Ἀθήνα· κ᾽ ἔφυγεν ἀμέσως...

Ἀλλ᾽ ἂν εἰς τὸν Γαλατᾶν διαδίδονται τὸ πρῶτον τὰ νέα, εἰς τὸ Σταυροδρόμιον ὅμως κυκλοφοροῦσι τὰ ἀσφαλῆ καὶ ἀδιαφιλονείκητα νέα. Τὰ νέα τοῦ Γαλατᾶ εἶνε ἐμπορικά· τὰ νέα τοῦ Σταυροδρομου εἶνε ἐπίσημα, πολιτικά.

Μετ᾽ ὀλίγον ἀνελθὼν εἰς Πέραν ἐπληροφορήθην τὰ τοῦ ἐπεισοδίου τῆς τουρκικῆς πρεσβείας ἐν Ἀθήναις, καὶ τὰ τῆς μονομαχίας τοῦ ἀξιωματικοῦ, ἥτις εἰς τὸν Γαλατᾶν ἔφθασεν ὡς δολοφονία.

Ἔμαθον δὲ ἐξ ἐπισήμου πηγῆς ὅπι ὁ Σουλτάνος, μαθὼν τὰ γεγονότα, τόσον ὠργίσθη κατὰ τοῦ πρέσβεώς του, ὥστε τὸν ἔπαυσεν ἀμέσως μεθ᾽ ὅλου τοῦ προσωπικοῦ.

—Οὐλούρμι!

Εἶπεν εἰς γνησίαν, παχουλὴν τουρκικὴν γλῶσσαν.

Σᾶς γράφω τὴν ἔννοιαν τῆς φράσεως:

—Μπά. Μπά! Θέατρο! Οὐλούρμι; Τοὐλάχιστον δὲν ἐπήγαιναν ς᾽ τὸ πάλκο ; Τί εἶνε αὐτά;

Καὶ πάραυτα τὸν ἔπαυσεν.

Οἱ φόβοι τῆς χολέρας ἐπαυξάνουσιν. Ὁ Θεὸς νὰ λυπηθῇ τὴν Πόλιν. Καὶ εἶνε μία φτώχια! Τὸ ναυτικόν, εἰς νέκρωσιν. Τὸ ἐμπόριον, θανατωμένον. Εἶνε μία φτώχια!

—Ἐὰν ἡ Πόλις, μοὶ ἔλεγε φρόνιμος γέρων, ἐὰν ἡ Πόλις ἔχῃ ἓν ἑκατομμύριον κατοίκων, μόνον αἱ 200,000 καλοζῶσιν, αἱ ἄλλαι

δκτακόσιαι κάκιστα τρέφονται καὶ κάκιστα κοιμῶνται. Ὁ μέγας πληθυσμός, ἰδίως τῶν ὀθωμανικῶν συνοικιῶν, συγκροτεῖται παρ' ἀνθρώπων ζώντων μὲ εὐτελεστάτην τροφήν. Ψωμὶ καὶ σκόρδο.

Καὶ ἡ ἀφωρισμένη αὐτὴ ἀσθένεια εἶνε τόσον εὐγενής, τόσον καλομαθημένη, ὥστε ἀπαιτεῖ τροφὴν καθαρὰν καὶ θρεπτικήν, τροφὴν τονωτικὴν καὶ καλοχώνευτον.

Τῳόντι παρετήρησα, ὅτι οἱ κύνες ἔχουσι πολὺ καλλίτερα ἐνδιαιτήματα ἐπάνω εἰς τὴν κόπρον τῶν ὁδῶν, μιὰ τούφα γύρω γύρω μὲ τὰ σκυλάκια των, οὔτε περὶ χολέρας σκεπτόμενοι, οὔτε περὶ καθάρσεων καὶ καθαριότητος.

Εἴσπλους εἰς τὴν Πόλιν. Πρὸς τὰ δεξιὰ ὁ Γαλατᾶς, πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡ ἄκρα τοῦ Σεραγίου.

ΑΠΟ ΤΟΥ ΥΨΟΥΣ ΤΟΥ ΕΒΔΟΜΟΥ

Γιουκσέκ—Καφενές.—Ὁ Κεράτιος.—Μία ζωγραφιὰ ἀμίμητος.—Σπίτια καὶ μιναρέδες, θάλασσα ἀτελείωτος.—Ὁ ἐρατεινὸς τοῦ Παράσχου.

Σήμερον ἐπέρασα ὅλην σχεδὸν τὴν ἡμέραν ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν ἑνὸς ἱστορικοῦ λόφου, ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἁγίαν Βλαχέρναν. Ἐπὶ τοῦ Ἑβδόμου. Εἰς ἕνα δροσερώτατον τουρκικὸν καφενεῖον. Εἰς τὸν Γιουκσὲκ—Καφενέ. (Ὑψηλὸν—Καφενέ). Ἐφθάσαμεν ἐκεῖ ἀπὸ μίαν δενδροφύτευτον ἀνωφερῆ ἑλικοειδῆ ὁδόν, βαδίζοντες ὡσὰν μέσα εἰς δάσος πυκνόν.

Ἰδοὺ τὸ τουρκικὸν καφενεδάκι. Μικρόν, καθαρόν, εὐμορφοσυγυρισμένον. Τὸ καλοκαῖρι τὸ ἐπισκέπτονται ὅλοι οἱ προσκυνηταὶ τῆς ἁγίας Βλαχέρνας, νὰ ἴδουν ἀπὸ ἐκεῖ τὸ εὐφρόσυνον πανόραμα τοῦ Κερατίου κόλπου. Ἐκεῖ προσπαθοῦν νὰ ἀναπνεύσουν καθαρὸν ἀέρα, χωρὶς καπνούς. Ἐκαθήσαμεν μὲ τὸν καλὸν φίλον μου καὶ ὁδηγόν μου, γνωρίζοντα ἄριστα τὴν τουρκικήν :

— Μπανὰ—μπάκ !

Ὁ ὀθωμανὸς καφεπώλης παρουσιάζεται ἀμέσως σὰν καφὲς μὲ καϊμάκι.

— Ἰκὶ καφὲ καϊμακλί !

— Σοοὺκ—σοῦ !

Φίλτατε Ἀχιλεῦ ! Ἐδῶ νὰ σὲ εἶχα. Ἐκεῖ εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο, ὑπὸ τὴν δροσερὰν τῶν πασχαλεῶν σκιάν, νὰ πίνῃς τὸν ἐρατεινόν σου, καὶ νὰ ροφᾷς ἀντὶ καφέ, θέαμα ! Θέαμα ἔξοχον. Τὴν γνησιωτάτην τῆς φύσεως καλλονήν. Μίαν θαλασσίαν γραμμήν, τὴν ὁποίαν βεβαίως ἐδημιούργησε μὲ τὲν δεξιάν του ὁ Πλάστης, ἐν στιγμαῖς ἀφάτου χαρᾶς καὶ ψυχικῆς γαλήνης.

Ἡ γραμμὴ αὐτή, ἡ λοξή, ἡ ὀφιοειδής, ἡ γλαυκή, ἡ γαλανή,

ἡ στιλπνή, ἡ ἀχόρταστος αὐτὴ γραμμή, εἶνε ὁ Κεράτιος κόλπος.[1]

Ἄχ ψυχή μου!

Ἀπόλαυσον, ἀπόλαυσον θέαν, ἀφοῦ δὲν ἔχῃς τι ἄλλο τερπνότερον ν' ἀπολαύσῃς.

Ἀκάτια μὲ χρυσᾶς πρῴρας τὴν αὐλακόνουσι τὴν ἀμίμητον αὐτὴν θαλασσίαν γραμμήν, ἀφροὺς ἐλαφροὺς ἀφίνοντα εἰς τὸν ἐλαφρὸν πλοῦν των. Ἀκάτια μὲ χρυσᾶς πρῴρας καὶ μὲ χρυσᾶς ζώνας, πλέοντα ἐπὶ χρυσῆς θαλάσσης. Ἐλαφρότερα ἀπὸ τὰ φύλλα. Καὶ εἶνε πληθυσμός. Πληθυσμός! Δεξιά, ἀριστερά, ἐδῶ, ἐκεῖ, ὡς χρυσᾶ στίγματα μέσα εἰς τὸ χρυσοῦν Κέρας. Σὰν καβούρια ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Καβούρια ὁλόχρυσα, ψεύτικα. Ἔπειτα τὰ ἀτμόπλοια τὰ μικρὰ τῆς ἀτμοπλοΐας τοῦ Κερατίου μὲ τὰς καταβιβαζομένας καπνοδόχους, τὰ ἐκτελοῦντα τὴν συγκοινωνίαν. Ἔπειτα τὰ μεγάλα ἀμφίκυρτα καΐκια, τὰ κομίζοντα τὰς ζωοτροφίας

1. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὁ Κεράτιος κόλπος ὠνομάζετο Χρυσόκερας, βεβαίως ἀπὸ τοῦ σχήματός του, ὅστις «Ἐοικὼς ἐλάφου κέρατι, κατὰ τὸν Στράβωνα, εἰς πλείους σχίζεται κόλπους, ὡς ἂν κλάδους τινάς.» Σχηματίζεται δὲ ὁ περιώνυμος αὐτὸς κόλπος, τὸ χάρμα τῆς Πόλεως, ἐκ τοῦ Βοσπόρου, τοῦ ὁποίου τὸ ρεῦμα φθάνον πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Σεραγίου διαιρεῖται εἰς δύο, ὧν τὸ μὲν φέρεται πρὸς τὴν Προποντίδα, τὸ δέ, ὅπερ καὶ πλέον ἀδύνατον, κάμπτον τὴν ἄκραν τοῦ Σεραγίου σχηματίζει τὸν Κεράτιον, ὅστις καθίσταται οὕτω ὁ ἱστορικώτατος λιμὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀσφαλέστατος πάντοθεν καὶ γαληνιώτατος. Τὴν εἴσοδον τοῦ ὡραίου αὐτοῦ κόλπου σχηματίζουσι δύο ἀκρωτήρια, ὧν τὸ μὲν καλεῖται *Βοσπόριον*, Σαράϊ-μπουρνού, κατὰ τοὺς ναυτικούς, ὡς ἐκ τῶν ἐπ' αὐτοῦ κειμένων βασιλικῶν βυζαντινῶν ἀνακτόρων, τὸ δέ, *Μέτωπον*. Ὁ κόλπος οὗτος ἔχων μῆκος περὶ τὰ 6 μίλια περατοῦται εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Βορβύσου, ὅπου τὰ ἡδυπαθῆ τῆς ἀνοίξεως καταγώγια, ὁ μυρωμένος Κιαγχὶτ—Χανές· ἔχει δὲ πλάτος περὶ τὸ ἓν μίλιον. Κατὰ τὸν βυζαντινὸν ἱστορικὸν Προκόπιον, τόση εἶνε ἡ ἀσφάλεια τοῦ Κερατίου, ὥστε τὰ πλοῖα ἀκυβέρνητα εἰσέρχονται, καὶ ὅπου τοὺς ἀρέσει ἀράζουν, χωρὶς κανένα φόβον. Τοῦτο δὲ συμβαίνει, διότι τὰ πλοῖα προσορμίζονται μόνα των, βοηθούμενα ἀπὸ τὸ ἀέναον τοῦ Βοσπόρου ρεῦμα. Προσθέτει δὲ ὁ βυζαντινὸς χρονογράφος ὅτι εὐχερὴς εἶνε ὁ ἔκπλους, εὐχερέστερος δὲ ὁ κατάπλους εἰς αὐτόν. διότι οὔτε θύελλαι οὔτε καταιγίδες τὸν ἐνοχλοῦν. Εἶνε δὲ βαθύτατος, ὥστε καὶ τὰ πλέον ὠγκώδη πλοῖα νὰ προσορμίζωνται.

εἰς τοὺς διαφόρους συνοικισμούς. Ἔπειτα αἱ βαρεῖαι μαοῦναι μὲ τὴν ἀμβλυγώνιον πρῷράν των καὶ τὸν μισοκομμένον ἱστόν των, ἵνα διέρχωνται ἀπὸ τῆς γεφύρας τοῦ Ἀζάτ. Τί κίνησις! Ἀπέναντί σου πάλιν ὁ Ναύσταθμος καὶ ὁ θωρηκτὸς στόλος τῆς γείτονος χώρας, βαρύς, ἀκίνητος, σηπόμενος, μιδιοβριθής.

Ἔνθεν οἱ ἀπέραντοι συνοικισμοὶ τῆς Ἑπταλόφου. Τὰ σπίτια, θάλασσα. Οἱ μιναρέδες, δάσος. Ἐκεῖθεν αἱ σάλπιγγες τοῦ Ναυστάθμου, ἔπειτα τὸ Κασσὶμ—πασά, ὑψηλὰ δὲ ἐπάνω εἰς τὸ Σταυροδρόμιον τὸ μέγαρον τῆς Ἀγγλικῆς πρεσβείας βαρύ, τετράγωνον· τὰ Μνηματάκια μὲ τὸ καταπράσινον δάσος των, καὶ οἱ πολυώροφοι τοῦ Πέραν οἶκοι· νὰ καὶ ὁ περίφημος πύργος τοῦ Γαλατᾶ.

Ὁ Γαλατᾶς καὶ ὁ πύργος του.

Καὶ κάτω κάτω, ὡς νὰ χαιρετίζῃ τὴν Ἀνατολὴν μὲ τὰς δύο χεῖράς του φαιδρὸς ἄνθρωπος, τὸ δάσος τοῦ Σεραγίου μὲ τοὺς χρυσοῦς πύργους καὶ τοὺς μολυβδίνους θόλους ἐν φωταψίᾳ φαεινῇ, παμφαεστάτῃ, ἀντανακλωμένου τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῶν ὑαλίνων θυρίδων τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν μολυβδίνων θόλων τῶν ναῶν καὶ παλατίων. Καὶ ὀλίγον ἔμπροσ ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ πρώτου λόφου ὁ σε-

μνότατος τῆς Ἁγίας Σοφίας θόλος μὲ τοὺς τέσσαρας σοβαροὺς μιναρέδες του, σιωπηλός, ἀκίνητος. Οὕτω φαίνεται. Ὅλα τὰ ἄλλα νομίζεις ὅτι κινοῦνται μαζὶ μὲ τὰ χρυσᾶ ἀκάτια καὶ μὲ τὰ χρυσᾶ κύματα τοῦ Κερατίου· ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ τζαμία, οἱ μιναρέδες, αἱ κυπάρισσοι, οἱ θόλοι, νομίζεις ὅτι γελοῦν, ὅτι λαλοῦν, ὅτι χορεύουν· καὶ μόνον ἐκεῖνος ὁ θόλος, παμμέγιστος, ἀκίνητος, δὲν ὁμιλεῖ, δὲν λαλεῖ, δὲν χαίρει, δὲν φεγγοβολεῖ. Ἂν πλησιάσῃς θὰ ἴδῃς γλαύκας εἰς τὰς τρύπας τοῦ ἑνὸς μιναρέ, καὶ τὸν μουεζίνην εἰς τὰς τρύπας τοῦ ἄλλου....

Ἀλλά, φίλτατε Ἀχιλλεῦ, μὴ κυττάζῃς ἐκεῖ. Πῖνε τὸν ἐρατεινόν σου, καὶ ρόφα χρυσῆν θάλασσαν....

Ἐπέστρεψα βράδυ-βράδυ· καὶ ἔμαθον ὅτι ἡ Τραπεζοῦς θὰ ἐτίθετο ὑπὸ κάθαρσιν.

— Μὰ εἶνε τρόπος αὐτός, μὰ εἶνε διάκρισις αὐτή! Νὰ θέλῃς νὰ ἀναπνεύσῃς, νὰ φάγῃς Βόσπορον, νὰ χορτάσῃς ζωήν, καὶ νὰ μὴ σὲ ἀφίνῃ ἡ χολέρα! Κακομοίρα, κακομοίρα! Θὰ μὲ κάμῃς.... νὰ φύγω!

Τὸ περίφημον Σαράϊ-Μπουρνού.

ΜΕ ΤΗΝ ΣΕΛΗΝΗΝ

Ὁ Κεράτιος. — Εἰς τὴν Ἁγιὰ - Καπού. — Ἡ μουσικὴ τοῦ Ναυστάθμου. Ἡ ὁμίχλη τῆς πρωΐας, καὶ ἡ ἔναρξις τῆς κινήσεως.

Μ' ἀρέσει μὲ τὸ μελιχρὸν τῆς πανσελήνου φῶς νὰ διαπλέω τὸν Κεράτιον, ἐξηπλωμένος εἰς τὴν βελουδένιαν πρύμνην χρυσῆς λέμβου τῆς Ἁγιᾶ-καπού. Εἶνε αἱ ἐλαφρότεραι καὶ κομψότεραι τοῦ Κερατίου λέμβοι. Δὲν εἶνε οὔτε καΐκια τῶν Γεφυρῶν, δὲν εἶνε οὔτε μπιαντέδες τοῦ Βοσπόρου· ἀλλὰ δὲν εἶνε οὔτε λέμβοι τῶν ἑλληνικῶν νήσων. Εἶνε κἄτι τι αἰθέριον, πεταχτόν, πτερωτόν. Ἡ πρῷρά των εἶνε κοπτερά, νὰ κόπτῃ τὸ χρυσοῦν κῦμα· ἡ πρύμνη των εἶνε λεπτή, λιγνή, αἰθερία. Ἀφρόπλαστος. Εἶνε καὶ μπιαντὲς καὶ λέμβος. Κρᾶμα δελφῖνος καὶ ναϊάδος. Κ' ἐκείνη ἡ χρυσῆ ζώνη των, ἡ περιθέουσα τὴν λευκὴν κωπαστήν, θαρρεῖς καὶ εἶνε χρυσοῦς ἀνάδεσμος ξανθῆς κόμης λουομένης ἐν χρυσῇ λίμνῃ νύμφης. Τρέχει ὡς πτηνὸν ἐλαφρὰ-ἐλαφρά, ὡς νὰ πλέῃ ἐπὶ ἐλαίου. Τόσον μαλακὰ διασχίζει τὸ γαλήνιον κῦμα. Ἐξηπλωμένος, ρεμβώδης ἐν τῇ βελουδένιᾳ πρύμνῃ, θαρρεῖς πῶς εἶσαι ἐπάνω εἰς τὴν κυματόβρεκτον πλάτην καμμιᾶς γοργόνας. Ὁ κωπηλάτης, λεμβοῦχος ὀθωμανός, κατάλευκος ὅλος ὡς γλάρος τοῦ Αἰγαίου, κωπηλατεῖ ἀκόπως, ᾄδων ἠρέμα τὸν ἠδονικὸν ἀμανέν του· καὶ σὺ δὲν πλέεις, τρώγεις μπογάτσαν τοῦ Γαλατᾶ, ἢ χιονόλευκον *μουχαλεμπί*.

Καὶ βλέπεις. Καὶ τί πανόραμα θεῖον! Ἡ Πόλις πλέουσα εἰς τῆς πανσελήνου τὸ μελιχρὸν φῶς. Καὶ στίλβουν οἱ χρυσοῖ τῶν τζαμίων θόλοι, καὶ λάμπουν αἱ λόγχαι τῶν μιναρέδων ἔνθεν, καὶ αἱ χρυσαῖ πρῷραι τῶν θωρηκτῶν ἐκεῖθεν. Τὰ δάση τῶν κυπαρίσσων εἰς τὸ Πέραν, οἱ πλάτανοι τοῦ Φαναρίου ἐδῶ. Ὦ θεῖον πανόραμα!

Ἡδύτατα ἀντηχοῦσιν οἱ φθόγγοι τῆς μουσικῆς τοῦ κήπου εἰς

τὰ Μνηματάκια. Ἡ νύκτιος αὔρα τοὺς φέρει ἡδυπαθῶς ἐπὶ τῶν πτερῶν της, καὶ πληροῖ τοῦ ἑλικοειδοῦς κόλπου τοὺς σκοτεινοὺς ὁρμίσκους. Ἀλλ' ἰδοὺ ἐγγύτερον ἄλλη μουσική, πολυόργανος, πολύφθογγος καὶ νωχελής, σὲ φέρει εἰς θείαν ἔκστασιν. Ὁποία ἡδυπάθεια, παχεῖα ὡς οὐρὰ ἀμνοῦ τῆς Καραμανίας! Εἶνε ἡ ἐναρμόνιος μουσικὴ τοῦ ναυστάθμου, ἥτις ἑκάστην ἑσπέραν, τὴν δεκάτην ὥραν, ἀνακρούει τρία τεμάχια· καὶ τὰ τρία μαλθακὰ καὶ ἡδέα ὡς φαγητὰ γιαγλίδικα τοῦ Τσαρσίου. Ἰδοὺ ἀνακρούει καὶ ἕνα ἑλληνικὸν ᾆσμα, τὸ ναυτικὸν τῆς μόδας ᾆσμα.

Δὲν ἠμπορῶ τὰ μάτια μου
Ἑλένη, ἀμάν! (δὶς)
Ψηλά, ψηλὰ νὰ τὰ σηκώσω. (δὶς)

Καὶ τώρα ποῦ τὰ σήκωσα
Ἑλένη ἀμάν!
Πῶς νὰ τὰ χαμηλώσω;

Ὤ! ἐὰν εἶχεν ὁ Κεράτιος προκυμαίας μαρμαρίνους καὶ φανοὺς ἠλεκτρικούς, καὶ μαρμαρίνους ἀποβάθρας. Πόσον χρυσώστερος θὰ ἦτο, καὶ πόσον τερπνότερος! Τώρα ὁμοιάζει, τὴν νύκτα ὑπὸ τῆς πανσελήνου τὸ μελιχρὸν φῶς, πρὸς κόρην ἄνιπτον καὶ ἀκτένιστον. Ὡς νὰ κρύπτωσιν ἐθελουσίως οἱ κατακτηταὶ τὴν ἱστορικὴν καλλονήν του, προλαμβάνοντες τῶν ἐθνῶν τὸν φθόνον.

Μητέρα! Μητέρα γλυκεῖα τοῦ Γένους μου! Πότε, ὢ πότε θὰ κτενισθῇς, πότε θὰ λουσθῇς! Ἄχ! καὶ πότε θὰ φορέσῃς τὴν ὡραίαν χρυσοΰφαντον στολήν σου, ὁποῦ κατάκειται εἰς τὰ πανάρχαια τοῦ Βυζαντίου θησαυροφυλάκια, στολὴν ἀπὸ χρυσῆν, χρυσοΰφαντον στόφαν, ἵνα οὕτω στολισμένη μεταβῇς εἰς τὴν δευτέραν Ἀνάστασιν! Μητέρα γλυκεῖα τοῦ Γένους μου!....

———

Γιαλὸ—γιαλὸ δίκωποι λέμβοι ἀναπλέουσι τὴν σιωπηλὴν ἀκτήν. Κόραι τοῦ Φαναρίου καὶ τῆς Ἁγιᾶς καὶ τοῦ Τζιβαλίου κω-

πηλατοῦσι, καὶ ἄλλαι κόραι ᾄδουσι σιγὰ-σιγά, διασκεδάζουσαι οὕτω τὸν ἀφόρητον τῶν πυκνῶν αὐτῶν συνοικιῶν καύσωνα. Παρὰ τὰς ἀποβάθρας τῶν ἀτμοπλοίων τοῦ Κερατίου μικραὶ πλατεῖαι καὶ ταπεινὰ τουρκικὰ καφενεῖα προσφέρουσι καφὲν καὶ λουκούμια, τῶν ποτῶν ἀπηγορευμένων εἰς τοὺς ὀθωμανοὺς θαμῶνας, οἵτινες μὲ τὰ λευκά των σαριβάρια, τὰ λευκὰ σαρίκια, καὶ τὰς ἐλαφρὰς ἐρυθρὰς ἐμβάδας καταβαίνουσι τὴν νύκτα νὰ δροσισθοῦν εἰς τὸν γκυκὺν ἀπόγειον τοῦ δροσεροῦ κόλπου, ἐνῷ οἱ ὑπηρέται τοῦ καφενείου ὡς τρελλοὶ τρέχουσιν εἰς τὰ χαμηλὰ σκαμνάκια ἐδῶ κ' ἐκεῖ, κραυγάζοντες ἀγρίως.

— Ἀτές ! (φωτιά).

Καὶ ἄλλαι κόραι χριστιανικῶν οἰκογενειῶν τῆς γειτονίας, τρεῖς-τρεῖς χειροκρατούμεναι σφιγκτά, περιπατοῦσιν εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν, γελῶσαι κ' ἐνίοτε ᾄδουσαι ἠρέμα, ἐν ᾧ παραπάνω, εἰς τὴν σκοτεινὴν γωνίαν, οἱ φρουροὶ τοῦ *καρακολιοῦ*, οἱ νυκτοφύλακες, ἀναζητοῦσι τοὺς φανοὺς παρὰ τῶν νυκτερινῶν διαβατῶν, οἵτινες εἶνε ὑποχρεωμένοι καὶ ἐν πανσελήνῳ νὰ φέρωσι τὸν φανόν των.

Ἤδη ἡ μουσικὴ τοῦ ναυστάθμου ἐσίγησεν. Οἱ ὅμιλοι διαλύονται ἕνας ἕνας. Σιωπὴ βασιλεύει, σιωπὴ βαθεῖα, ὀθωμανικῆς πόλεως σιωπή· καὶ μόνον κατὰ διαλείμματα ἀκούονται αἱ ὠρυγαὶ τῶν κυνῶν, οἵτινες τὴν νύκτα ζωντανεύουν καὶ ἀγριεύουν, ὅσον κοιμισμένοι καὶ βαρεῖς καὶ ἂν εἶνε τὴν ἡμέραν, καὶ τὰ ὀξέα σφυρίγματα τῶν νυκτοφρουρῶν τοῦ στόλου, οἵτινες ἀνὰ πᾶν τέταρτον τῆς ὥρας σφυρίζουν ὡς ὄφεις ἀμοιβαδὸν ἐξ ὅλων τῶν θωρηκτῶν τοῦ παμμεγίστου ναυστάθμου.

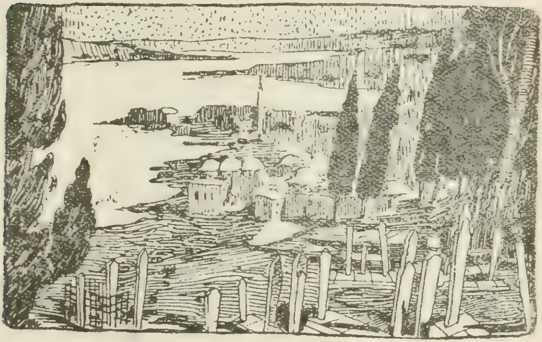
Ἡ Πόλις κοιμᾶται, ἵνα τὴν ἐπαύριον ἐγερθῇ ὑπὸ πυκνοτάτην, ἀδιαπέραστον ὁμίχλην ἀπόζουσαν καπνῶν τῶν ἐργοστασίων τοῦ Ἐγιούμπ.

Ὢ, ἡ ὁμίχλη. Φοβερὸν πρᾶγμα ! Ἀνοίγεις τὸ παράθυρόν σου τὴν 6 πρωϊνὴν ὥραν, καὶ δὲν βλέπεις τίποτε. Ἕνας φαιόχρους τοῖ-

χος παχὺς σὲ περιβάλλει. Ἀσφυκτιᾷς, τὰ χάνεις. Ὁ ἥλιος ὑψώθη ἤδη· καὶ τότε ἀρχίζεις κατὰ πρῶτον νὰ διακρίνῃς κάτω-κάτω μίαν νῆσον κατάφυτον μὲ χρυσοῦς θόλους καὶ αἰχμηροὺς μιναρέδες. Εἶνε ὁ πάγκαλος καὶ καταπράσινος λόφος τοῦ Σεραγίου, πρῶτος ἀποκαλυπτόμενος. Μετ' ὀλίγον ξεσκεπάζεται ὁ κυπαρισσὼν εἰς τὰ Μνηματάκια, ἐπάνω εἰς τὸ Πέραν, καὶ τὸ βαρὺ μέγαρον τῆς Ἀγγλικῆς πρεσβείας. Εἶτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον διακρίνεις τὴν γέφυραν τοῦ Ἀζάτ. Καὶ τότε βλέπεις κατὰ πρῶτον μίαν χρυσῆν πρῷραν θωρηκτοῦ ἐδῶ, μίαν χρυσῆν πρύμνην ἄλλου θωρηκτοῦ ἐκεῖ, ἕνα φουγάρον, δύο ἱστούς, ἓν ἀκάτιον· καὶ τέλος ἀποκαλύπτεται, ἀργὰ πολύ, πάλιν ὁ Κεράτιος, μὲ ὅλην τὴν ζωηρὰν κίνησίν του, μὲ τὸν ναύσταθμον, μὲ τὰ καΐκια, δι' ὧν οἱ ἑβραῖοι πρωΐ-πρωΐ· μεταφέρουσι πρὸς πώλησιν ὀπώρας, καὶ τρυφερὰ λαχανικά, καὶ τὰς μεγάλας λέμβους, δι' ὧν αἱ ὡραῖαι ἑβραιοποῦλαι τοῦ Μπαλατᾶ μεταβαίνουσιν εἰς τὸ παμμέγιστον τοῦ Μονοπωλίου τῶν καπνῶν κατάστημα, ὅπως ἐργασθῶσιν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν σιγάρων.

Καὶ τότε ἐπαναρχίζει ἡ συγκοινωνία τῶν ἀτμοπλοίων τοῦ Κερατίου, διὰ τῶν ὁποίων ὁ κόσμος τῶν διαφόρων συνοικιῶν τῆς Βαβυλῶνος μεταβαίνει εἰς τὴν ἀποβάθραν τοῦ Γκεμὶς, διασπειρόμενος εἶτα εἰς τὴν περίφημον μεγάλην ἀγοράν, τὰ Βεζεστένια, καὶ τὰ δημόσια γραφεῖα τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, καὶ εἰς τὴν μεγάλην γέφυραν τοῦ Καράκιοϊ, διασκορπιζόμενος ἐκεῖθεν εἰς τὸ μέγα τοῦ Γαλατᾶ ἐμπόριον καὶ τὰ ἀναρίθμητα μεσιτικὰ γραφεῖα, διαγκωνίζων τοὺς διαφόρους ὁδοπωλητάς, καὶ τὰ ἄψυχα ἰνδάλματα τῶν πωλούντων τὰ ἕτοιμα φορέματα καταστημάτων, ἅτινα, σωστοὶ ἀνθρωπίσκοι, μὲ καπέλλα καὶ μὲ ἀνυψωμένας χεῖρας, σοῦ διακόπτουν τὸν δρόμον πρὸ τῶν θυρῶν τῶν καταστημάτων, ἢ σὲ χαιρετίζουσιν ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ μπαλκόνια των, προξενοῦντα καὶ αὐτὰ τὸν θόρυβόν των, ὀχληρὸν καὶ ἀναπόφευκτον, εἰς μίαν τόσον ζωντανὴν πόλιν, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν θορυβοῦσι τὰ πάντα, καὶ ἔμψυχα καὶ ἄψυχα, ἐνῷ οἱ πωλοῦντες τοὺς τίτλους τῶν διαφόρων ὁμολογιῶν σὲ σταματοῦν εἰς τὸ Καράκιοϊ μὲ ὠργισμένας φωνὰς καὶ πλέον ὠργισμένας

χεῖρας, ὡς νὰ θέλωσι νὰ συνάψωσι μάχην μαζύ σου. Ἐκεῖθεν, ὅταν πλησιάσῃ ἡ μεσημβρία, θὰ ἴδῃς τὰς πολυτελεῖς ἁμάξας τῶν διαφόρων πασσάδων, ὁποῦ μεταβαίνουσιν εἰς τὰ διάφορα πολιτικὰ γραφεῖα, καὶ τῶν ὑπουργῶν, ὁποῦ φορτωμένοι γένεια καὶ παράσημα μεταβαίνουσιν εἰς τὸ Γιλδὶζ δι' ὑπουργικὸν συμβούλιον, παρακολουθούμενοι ἀπὸ καλπάζοντας κιρκασίους ἱππεῖς φοβεροὺς ὡς ἐν ἐφόδῳ.

Ὁ Κεράτιος πλησίον εἰς τὸ τέρμα του μετὰ τὸ ἱερὸν τῶν τούρκων προάστειον Ἐγιούμπ.

ΕΙΣ ΤΟ ΦΑΝΑΡΙΟΝ

Τὰ Πατριαρχεῖα.—Μία ὡραία βυζαντινὴ Λειτουργία.—Τὸ τυπικὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.—Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν.— Σουλτάνος καὶ Πατριάρχης.

Εἰς τὸ Φανάριον ! Εἰς τὸ Φανάριον !

— Φενέρ !

Τὸ μικρὸν ἀτμόπλοιον βιαίως ἀνακινοῦν τὴν θάλασσαν προχωρεῖ, εἶτα ὀπισθοχωρεῖ, καὶ προσεγγίζει εἰς τὴν ξυλίνην ἀποβάθραν· ὁ ναύτης ρίπτει τὸν χονδρὸν κάλων, τὸ ἀτμόπλοιον σταματᾷ.

Ἀποβιβαζόμεθα.

Συνοικία ἑλληνικὴ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ τείχους. Ἡ μεγάλη ὁδὸς ἡ διασχίζουσα κατὰ μῆκος τὴν ἀκτὴν τοῦ Κερατίου ἀπὸ τῆς γεφύρας μέχρι τοῦ Ἐγιούμπ, λιθόστρωτος σχεδὸν καὶ εὐρεῖα, οὐχὶ τόσον ἀκάθαρτος. Ἔνθεν καὶ ἔνθεν οἰκίαι ξύλινοι, ἀλλ' εὐπρεπεῖς ἰδίως ἀπὸ τοῦ Τσιβαλίου· καὶ κάπου—κάπου καὶ καμμία λιθόκτιστος ἐκ καστανόχρου σκληροῦ λίθου, μὲ τὴν χαμηλὴν θύραν καὶ μὲ τὰ κιγκλιδωμένα παράθυρα, ὑπενθυμίζοντα τὴν φοβερὰν περίοδον τῶν γενιτσάρων. Δὲν βλέπεις πλέον φεῦ ! τὸν πλοῦτον τῶν Φαναριωτῶν, οὐδὲ τὸν τζουμπὲν τοῦ πεπαιδευμένου, οὐδὲ τοὺς καμμύοντας ὀφθαλμοὺς τῶν ὡραίων ἐκείνων δεσποινῶν.

Πρωῒ—πρωῒ τὴν διασχίζουσι συνοδίαι ἡμιόνων μὲ τὰ βαρέα κουδούνια, ὁποῦ μεταφέρουν πράγματα ἀπὸ τὰς πέριξ ἐξοχάς, καὶ ὅμιλοι πυκνοὶ θαρραλέων ἑβραιοπούλων, αἵτινες μὲ τὰ περίεργα παρὰ τὰς παρειὰς τσουλούφια, μεταβαίνουσιν ἀπὸ τὸν Μπαλατᾶν εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Μονοπωλείου τῶν καπνῶν, ἔνθα ἐργάζονται.

Ἰδοὺ ἡ ξυλίνη μακρὰ πτέρυξ αὐτοῦ τοῦ μεγάλου οἰκοδομήματος, μὲ τὰ λευκὰ πάνινα παραπετάσματα ἐπὶ τῶν πολυαρίθμων

παραθύρων. Ἰδοὺ ἡ ἀνθοφόρος αὐλή, ἡ μεγάλη πλάτανος, καὶ ἡ ὑψηλὴ κλίμαξ, ἡ φέρουσα διὰ τῶν ἀρχαίων πυλῶν τοῦ τείχους εἰς τὴν γαλήνιον ταύτην περιοχήν. Εἰς τὰ παράθυρα τὰ ἀνοικτά, τὰ βλέποντα πρὸς τὸν ναύσταθμον, δὲν σημειοῦται ἡ σκιὰ ὡραίας καὶ λεπτοφυοῦς φαναριωτίσσης, μόνον διαγράφεται ἐνίοτε ἡ φεύγουσα εἰκὼν σκουφοφόρου νεανίου, καὶ ἄλλοτε πάλιν ἡ σεβασμία μορφὴ πωγωνοφοροῦντος κληρικοῦ.

Εἴμεθα εἰς τὰ Πατριαρχεῖα.

Ἰδοὺ ἡ κλειστὴ Πύλη ὅπου ἐμαρτύρησε Γρηγόριος ὁ Ε΄.

Καὶ ἰδοὺ ὁ ταπεινὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὁ πατριαρχικὸς ναός, ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία.

Εἶνε ἄνευ θόλου, σκεπόμενος ὑπὸ μιᾶς μακρᾶς καμάρας. Φέρει διπλᾶ κιγκλιδόφρακτα διαχωρίσματα ἐν τῷ χορῷ, τὸν λίθινον σταυραετὸν τοῦ Γένους ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῆς εἰσόδου του, καὶ ἄλλον χρυσοῦν καὶ ὡραῖον εἰς τὰ Βημόθυρα.

Ὁ διάκοσμός του εἶνε ἁπλοῦς. Πλὴν φέρει μίαν σειρὰν ἀρχαίων τοιχογραφιῶν ἐπὶ μουσαμᾶ γεγραμμένων, αἵτινες μετηνέχθησαν ἐξ ἄλλων βυζαντινῶν ναῶν. Παριστῶσι τὰ Πάθη τοῦ Σωτῆρος. Εἶνε γραφαὶ ἄξιαι μελέτης καὶ προσοχῆς. Κειμήλια, τὰ ὁποῖα μεταξὺ ἄλλων παρέλαβε μεθ' ἑαυτῆς ἡ διωκομένη ἀπὸ ναοῦ εἰς ναὸν Μεγάλη Ἐκκλησία, καὶ τὰ ἀπεθησαύρισεν ἐν τῷ ταπεινῷ ναῷ τοῦ Φαναρίου, λείψανα ἱερὰ παρῳχημένης δόξης, καὶ ἐλπίδος ἀγαθῆς. Τοιαῦτα εἶνε ὁ περίφημος θρόνος τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ὁ ἱερὸς αὐτοῦ ἄμβων, ἔργα λιθοκόλλητα καὶ σεντεφόπλεκτα, ἐπὶ τῶν ὁποίων κατάμαυροι ἐπικάθηνται οἱ αἰῶνες τοῦ ἐθνικοῦ κλέους. Τοιοῦτον ἱερὸν κειμήλιον εἶνε καὶ ἡ πρὸς τὰ δεξιά, ἐπὶ τοῦ σκαλιστοῦ τεμπλέου, εἰκὼν τῆς Παμμακαρίστου, χρυσῆ, ψηφόγραπτος, αὐστηρὰ τὸν ρυθμόν, πλὴν διὰ τῶν λαμπρῶν γραμμῶν της καὶ τῶν λαμπροτέρων ὀφθαλμῶν της μαλακύνουσα τὴν καρδίαν τοῦ προσκυνητοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ λαὸς καὶ ἱερατεῖον πρῶτα-πρῶτα τὴν Παμμακάριστον χαιρετίζουν, ἅμα εἰσερχόμενοι εἰς τὸν ναόν.

Διὰ τοῦτο παρὰ τὸ πλευρόν της ὁ ἐφημέριος παραμένων γράφει τὰ ὀνόματα τῶν προσκυνητῶν πρὸς μνημόσυνον.

Ὁ κώδων ἀόρατος ἠχεῖ ἐπ' ὀλίγον, θλιβερά, λυπητερά.

Εἶνε ἡ μνήμη τῶ κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.

Ὢ! Αἰσθάνεται καὶ ὁ κώδων τῶν αἰώνων τὴν πάροδον. Γνωρίζει ὅτι ἡ μεγάλη πανήγυρις δὲν θὰ τελεσθῇ ἐν τῷ περιφήμῳ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὅστις δὲν ὑπάρχει πλέον!

Ἄρχεται ἡ Ἀκολουθία. Ὁ κόσμος προσέρχεται. Κόσμος ἐργατικός, κόσμος εὐσεβής, τῶν ἰσναφίων κόσμος. Τοιοῦτο τὸ πλήρωμα τῶν ναῶν τοῦ Βυζαντίου σήμερον, Κόσμος πτωχός, πλὴν διὰ τοῦ εἰκοσαρίου του διατηρῶν καὶ συντηρῶν τὴν Μεγάλην Σχολὴν καὶ τὰ νοσοκομεῖα τῆς συνοικίας.

Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν πλήρης, τέλειος, καλλίφωνος. Ὁ Πρωτοψάλτης δεξιὰ καὶ ὁ βοηθός του, καὶ δύο κανονάρχαι παῖδες.

Ὁ Λαμπαδάριος ἀριστερὰ καὶ ὁ βοηθός του, καὶ δύο ἄλλοι κανονάρχαι παῖδες. Οὕτω εἶνε συγκεκροτημένοι οἱ χοροὶ εἰς ὅλους τοὺς ναοὺς τῆς Βασιλευούσης. Καὶ ὅσοι ἐν Ἀθήναις μουρμουρίζετε κατὰ τῆς μουσικῆς τοῦ Γένους, ἐλᾶτε ἐδῶ πρῶτα, καὶ κατόπιν τὰ λέγομεν.

Καὶ ἐκτελοῦσι τὸ ἔργον των ἠρέμα, κατανυκτικῶς, μετὰ σεβασμοῦ. Δὲν σπεύδουν, δὲν βιάζονται. Δὲν πηδοῦν, εἰς τὰ τροπάρια, δὲν παραλείπουν. Τὰ καθίσματα ψάλλονται εὔμορφα, τὰ Εὐλογητάρια ἀργά, μελῳδικά. Ὁ κανὼν ψάλλεται εὐφωνότατα, ὁ ὁποῖος ἐν Ἀθήναις οὐδὲ ἀναγνώσκεται. Οἱ αἶνοι θαῦμα ἀκοῦσαι· ἡ δοξολογία ἀργή, εὐμελής, εὐφραίνουσα.

Ὢ γλυκεῖα, ὦ ἱερὰ μουσική, ἐξωσθεῖσα ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας καὶ καταφυγοῦσα ὑπὸ τὴν θερμὴν προστασίαν τῆς δουλείας! Ὢ ἥδιστον ἄκουσμα! Ὢ μελώδημα σεμνὸν τοῦ Γένους, ὕμνος ἀπαίρων πρὸς τὸν Θεόν!

Ἐδῶ δὲν κυττάζουν οἱ χοροὶ ἂν εἶνε κόσμος, ἂν δὲν εἶνε κόσμος. Ἂν τοὺς βλέπουν, ἂν δὲν τοὺς βλέπουν· καὶ ἀναλόγως τῆς περιστάσεως νὰ συντομεύουν ἢ νὰ παρατείνουν τὸ μέλος.

Ἐδῶ δὲν κυττάζουν οἱ κανδηλάπται ἂν εἶνε κόσμος, ἂν εἶνε καλὸς κόσμος, νὰ ἀνάψουν τοὺς πολυελαίους.

Ἐδῶ ὅλα γίνονται ἐν τάξει, ὁμοίως καὶ ὡσαύτως καὶ ἀπαρασαλεύτως ἀπὸ αἰώνων.

Ἐδῶ ἡ ἀκολουθία καὶ τὰ ἐπακόλουθα αὐτῆς εἶνε κουρδισμένος μηχανισμὸς ὡρολογίου, τὸ ὁποῖον λειτουργεῖ, καὶ ὅταν ἦνε κόσμος καὶ ὅταν δὲν ἦνε.

Ἐδῶ ὑμνεῖται ἡ Ἁγία Τριὰς σεμνοπρεπῶς καὶ ὁμοίως.

Ἐτελείωσεν ἡ ἕκτη ᾠδὴ τοῦ κανόνος.

Ἀκούω κωδώνισμα ἀργυρόηχον, χρυσόηχον, γοητευτικὸν ἐν τῷ νάρθηκι.

Εἰσέρχεται ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἀκολουθούμενος ὑπὸ ἐννέα ἀρχιερέων συνοδικῶν, διὰ τὸ αἰδέσιμον καὶ πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας.

Νεόφυτος ὁ Η΄ ὑψηλοῦ ἀναστήματος, εὐτραφὴς ἐν ἀναλογίᾳ εὐρύθμῳ, μὲ ἀνοικτὸν λευκὸν πρόσωπον, μὲ μεγάλους ὀφθαλμούς, γεμάτους ἀπο γαλήνην καὶ εἰλικρίνειαν, μιξοπόλιος· φέρει τὸν βυσσινόχρουν πατριαρχικὸν μανδύαν του μεγαλοπρεπῶς.

Ἵσταται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χοροῦ.

Οἱ ψάλται κατέρχονται ψάλλοντες τὸ καλλίμολπον «εἰς πολλὰ ἔτη».

Νεόφυτος ὁ Η΄ εὐλογεῖ κύκλῳ βασιλικῶς· καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸν ὑψηλὸν Χρυσοστομικὸν θρόνον, ὑποβασταζόμενος ὑπὸ δύο διακόνων, τοῦ ἀρχιδιακόνου καὶ τοῦ δευτερεύοντος. Ὁ μέγας ἐκκλησιάρχης, ἀσκητικὸς γέρων μὲ τὸ μαῦρον κουκούλιον, τῷ δίδει τὴν ἀργυρόηχον πατερίτσαν, ἐνῷ οἱ ἐννέα συνοδικοὶ μὲ τὰ μαῦρα κουκούλια καταλαμβάνουσιν ἐννέα κατὰ σειρὰν μετὰ τὸν θρόνον στασίδια.

Πρῶτος εἶνε ὁ πολιὸς γέρων ὁ Ἐφέσου, ἄλλοτε αὐθέντης τοῦ Πατριάρχου· εἶτα ὁ πεφημισμένος Βρυέννιος· κατόπιν ὁ γνωστὸς ἡμῖν Μητροπολίτης Ἰωαννίνων, καὶ τελευταῖος ὁ νεαρὸς καὶ σπανὸς Ταντα λίδης, νῦν ἅγιος Σερβίων καὶ Κοζάνης, ὁ πολυμαθέστατος καὶ γλωσσομαθής.

Ἄρχονται αἱ Καταβασίαι πολὺ εὔμορφα. Ὁ κόσμος συμπυκνοῦται παρὰ τὰ σιδηρᾶ τῶν χορῶν κάγκελα· εὐσεβεῖς δέ τινες τῆς βορείου Μακεδονίας, τοῦ διαμερίσματος τῆς Δίρβης, μὲ τὰ βαρέα σκουτιά των, μετὰ συγκινήσεως θεωροῦσι τὴν καθαρὰν τοῦ Νεοφύτου ὄψιν.

Εἰς τὸ *Πᾶσα πνοὴ* ὁ Πατριάρχης ὑποβασταζόμενος ὑπὸ τῶν δύο διακόνων κατέρχεται καὶ ἀσπάζεται τὴν εἰκόνα τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων, βασταζομένην ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ ὑπὸ τοῦ πρωτοπαππᾶ. Εὐλογεῖ πάλιν τὸ πλήρωμα· οἱ ψάλται ψάλλουσι πάλιν τὸ «εἰς πολλὰ ἔτη», καὶ ἀνέρχεται πάλιν εἰς τὸν θρόνον του. Ἀκολούθως προσέρχονται καὶ ἀσπάζονται τὴν εἰκόνα κατὰ τάξιν πρωτείων οἱ ἅγιοι Συνοδικοί, οἵτινες προσκλίνοντες εἶτα προσκυνητῶς πρὸ τοῦ Πατριάρχου, καταλαμβάνουσι πάλιν τὰ στασίδιά των.

Καὶ ἐξακολουθεῖ ἡ θεία λειτουργία.

Ὁ Πατριάρχης ἀπήγγειλε τὸ *Πιστεύω* καὶ τὸ *Πάτερ ἡμῶν*, διὰ φωνῆς ταπεινῆς, δυσκόλως ἀκουομένης, ἀντιθέτως πρὸς τὸ εὐμελὲς σῶμά του.

Καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα ὁ μέγας πρωτοσύγγελος, ὁ νεαρὸς καὶ εὐπροσήγορος Κωνσταντῖνος, ἵστατο κατὰ τὴν τάξιν δεξιᾷ τῆς εἰσόδου, ἐπὶ πρασινοσκεποῦς ὑψηλοῦ στασιδίου, βλέπων ἀτενῶς πρὸς τὸν θρόνον τοῦ Πατριάρχου, ὡς ν' ἀνέμενεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὰς διαταγάς του.

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν, τοῦ Λαμπαδαρίου ψάλλοντος τὸν καλλιφωνικὸν εἱρμὸν «Οὐκ ἐλάτρευσαν», ὁ Πατριάρχης διένειμε τὸ ἀντίδωρον εἰς τὸν λαόν, καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὰ πατριαρχεῖα, τῶν συνοδικῶν προαπελθόντων.

Συγκινητικὴ ἦν ἡ στιγμή, καθ' ἣν ὁ καλλίφωνος κανονάρχης ἀπήγγελλεν ἀργῶς καὶ μελῳδικῶς τὸν ἀπόστολον, τὴν περίφημον πρὸς Κορινθίους Β'. περικοπήν, ἐν ᾗ ὁ διδάσκαλος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος ὁμιλεῖ περὶ ἑαυτοῦ καυχώμενος.

Ἐκεῖ ὁποῦ ἀφηγεῖται τοὺς κινδύνους οὓς ὑπέστη, «κινδύνους

ποταμῶν, κινδύνους ληστῶν κλπ.» ἠδύνατο νὰ δακρύσῃ κανείς, θεωρῶν τὴν ἱερὰν τῶν συνοδικῶν παράταξιν, κινδυνεύουσαν πολλάκις ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ ὅταν πάλιν ὁ κανονάρχης ἀπήγγειλε ζωηρῶς: «κινδύνους ἐν ψευδαδέλφοις», ἠδύνατο καὶ δεύτερον νὰ δακρύσῃ κανείς, θεωρῶν καὶ δεύτερον τὴν ἱερὰν τῶν συνοδικῶν παράταξιν, καὶ ἀναλογιζόμενος τοὺς ποικίλους μεταξύ των πειρασμούς, πρὸς βλάβην τῆς Ἐκκλησίας πολλάκις.

Καθ' ὅλην τὴν ἱερὰν λειτουργίαν δὲν ἔπαυσα θεώμενος τὸ λευκὸν καὶ πρᾶον τοῦ Πατριάρχου πρόσωπον, ὅστις καθ' ὅλον τὸ διάστημα ἵστατο σεμνοπρεπῶς ἐπὶ τοῦ μαρτυρικοῦ ἐκείνου θρόνου, στηρίζων τὸ ὑψηλὸν μέτωπόν του ἐνίοτε ἐπὶ τοῦ διπλοῦ ὄφεως τῆς ἀργυρᾶς πατερίτσας του.

Μ' ἐφάνη ἁπλοῦς καὶ ἀφελής· ἀλλ' εἴς τινας στιγμὰς οἱ ὀφθαλμοί μου προσέκοψαν εἰς θολόν τι θάμβος ὑπερηφανείας μυστικῆς. Ἴσως νὰ ἦτο ὁ βυσσινόχρους μανδύας του, ἀλλ' ἴσως νὰ ἦτο καὶ ὁ ὑψηλὸς Χρυσοστομικὸς θρόνος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου βαρύνει τὸ κλέος τόσον αἰώνων.

Οὐχ ἧττον ἤκουσα ὅτι χαίρει τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Γένους. Εἶνε ἁπλοῦς τοὺς τρόπους καὶ ἐλεήμων εἰς ἄκρον, ἡ πρώτη σήμερον ἀρετὴ κ' ἐν Βυζαντίῳ καὶ ἐν Ἑλλάδι· τὸ δὲ σπουδαιότερον, χαίρει τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Μονάρχου, ὅστις ὅταν μετὰ τὴν τελετὴν τὴν ἐπίσημον τῆς ἐκλογῆς του εἶδεν αὐτόν, ἐλθόντα τὴν ἐπαύριον νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, κατὰ τὸ ἔθος, τῷ ὑπέδειξε θέσιν κ' ἐκάθησε πλησίον του. Καὶ τοῦ εἶπε νὰ λαλήσῃ ἐλευθέρως.

— Δὲν γνωρίζω καλὰ τὴν τουρκικήν, μεγαλειότατε, εἶπεν Νεόφυτος ὁ Η'.

— Ὅπως γνωρίζετε, Πατρὶκ-ἐφέντη, λάλησον, ἀπήντησεν εὔνους ὁ μονάρχης τῶν Τούρκων.

Καὶ τότε Νεόφυτος ὁ Η'. ηὐχαρίστησε, τουρκιστὶ λαλήσας

πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὅστις τόσον ἐγοητεύθη ἐκ τῆς ἀφελείας τοῦ πατριαρχικοῦ λόγου, ὥστε ἔτεινε μειδιῶν τὴν χεῖρά του πρὸς τὸν Ἐθνάρχην ἡμῶν, προσθεὶς ὅτι θὰ εὑρίσκῃ πάντοτε ἐν τῷ Γιλδὶζ τὴν δέουσαν προστασίαν· καὶ ἀπέλυσεν αὐτόν. Τῆς εὐνοίας ταύτης εἴχομεν ἔκτοτε ἱκανὰ καὶ τρανὰ δείγματα.

Εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ψηφόγραπτος.

ΠΡΟ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ[1]

Οἱ ἱεροψάλται τῶν Πατριαρχείων.— Ἡ Βυζαντινὴ μουσική. —Ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Διονύσιος ὁ Ε΄.—Ἡ μετ' αὐτοῦ ὁμιλία μου.— Ἕνας βυζαντινὸς καφὲς μὲ τὰ παρακολουθήματά του.— Ὅπου ἀναφαίνεται ἡ μεγάλη ἀνακαινιστικὴ διάνοια Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄.

Ὅταν κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν διαμένω ἐν τῇ Πόλει, μὲ ἀρέσκει νὰ ἐκκλησιάζωμαι ἐν Φαναρίῳ, ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ναῷ. Μὲ καθηδύνει ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις ἡ αὐστηρά, μὲ μαγεύει ἡ θέα τοῦ πολυελαίου καὶ τῶν πολυαρίθλων κανδηλῶν, μὲ γοητεύει ἡ σεμνότης τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἐκτελουμένης ἐν αὐτῇ τῇ ἐνδόξῳ κοιτίδι της, ὡς γλυκὺς ψίθυρος τῆς μυρωμένης τοῦ Βοσπόρου αὔρας, ὡς ᾆσμα χοροῦ μυστικῶν ἀγγέλων κεκρυμμένων ὀπίσω ἀπὸ τὰ πυκνὰ καφάσια τῆς γυναικωνίτιδος, τὰ ἐν διπλαῖς ὀροφαῖς ἐκτεινόμενα, ὅπου ἄλλοτε προσήρχοντο αἱ πλούσιαι κ' εὐγενεῖς Φαναριώτισσαι ν' ἀκροασθῶσι τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, ἀλλ' ὅπου νῦν πτωχαί τινες γερόντισσαι μὲ τὰ μαῦρα περιλαίμιά των προσκυνοῦσι, κλαίουσαι τὴν δουλείαν τοῦ γένους τοῦ εὐκλεοῦς.

Ὦ ! Μὲ ἀρέσει, ψαλλομένου τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου ὑπὸ τοῦ ἀρίστου πατριαρχικοῦ χοροῦ, ν' ἀφαιρῶμαι εἰς τοὺς ἀετούς, οἵτινες πολλοὶ καὶ χρυσοῖ στολίζουσι τὸ καλλιτεχνικῶς λεπτουργημένον τέμπλεον, μὲ τὰς πτέρυγας ἀνοικτάς, φεῦ ! ὡς σταυρωμένοι ἐκεῖ ὑψηλα ὑπὸ τὸν ταπεινὸν τοῦ Φαναρίου ναόν, τὸν ἄνευ θόλων καὶ ἄνευ χιβάδων. Μὲ ἀρέσει ν' ἀκούω τὸ Εὐαγγέλιον ἀναγινωσκόμενον ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τοῦ θείου Χρυσοστόμου, τοῦ πεποι-

1. Τὸ παρὸν ἄρθρον εἶνε ἄσχετον πρὸς τὸ προηγούμενον. Ἐγράφη κατόπιν ἄλλου ταξειδίου μου εἰς τὴν Πόλιν, ἐπὶ ἄλλου Πατριάρχου.

κιλμένου χαριέντως μὲ τὰ λευκὰ καὶ κρυσταλλώδη σεντέφια. Καὶ ὅταν ὁ ἀριστερὸς χορὸς ἁμιλλώμενος πρὸς τὸν δεξιὸν ψάλλῃ τόσον μελῳδικῶς τὸ ἀ λ λ η λ ο υ ά ρ ι ο ν Ἰωάννου τοῦ Τραπεζουντίου, σεμνὸν κ' ἐφρόσυνον μελούργημα, μὲ ἀρέσει νὰ θεωρῶ τοὺς χρυσοῦς ἀετοὺς τῆς ὡραίας πύλης, τοὺς ὁποίους ὁ χρόνος ἐμαύρισεν, ὡς νὰ τοὺς ἐφόρεσε *πένθιμα* διὰ τὸ μέγα καὶ βαρὺ τοῦ Γένους γονάτισμα.

Ἦτο ἡ ἑορτὴ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, 20 Ἰουλίου. Αἱ σάλπιγγες τοῦ τουρκικοῦ στόλου μὲ ἐξύπνησαν πρωὶ-πρωί, καὶ κατηυθύνθην ἴσα εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναόν. Ἐψάλλοντο τὰ καθίσματα ὑπὸ τῶν ἱερέων. Μετ' ὀλίγον ἦλθον καὶ οἱ ψάλται. Ἐφόρεσαν τὰ ράσσα καὶ τὰ φεσάκια των μὲ τὴν μαύρην φούνταν ἁπλωμένην γύρω-γύρω, καὶ ἤρχισαν νὰ ψάλλωσι τὸν κανόνα. Ἡ ἀκολουθία προέβαινεν ὁμαλῶς καὶ κανονικῶς. Εἷς ἱερεὺς ἔλαβε θέσιν πρὸ τῶν βασιλικῶν πυλῶν, ἐν τῷ νάρθηκι, ἁγιάζων τοὺς προσερχομένους, οἵτινες ἔρριπτον ἓν *μεταλλίκιον* ἐν τῷ δίσκῳ, ἐνῷ ἄλλος καθίσας πρὸ μικρᾶς τραπέζης ἐνώπιον τῆς ἁγίας εἰκόνος τῆς Παμμακαρίστου, ἀρχαίας διὰ ψηφίδων ἐζωγραφημένης Παναγίας, ἔγραφε τὸ ὄνομα τῶν εὐσεβῶν, δεχόμενος ἄλλο *μεταλλίκιον*, τὰ μόνα εἰσοδήματα τοῦ κλήρου. Ἀρχομένου τοῦ *κανόνος* προσῆλθεν ὁ μέγας πρωτοσύγγελος, νέος, σεβάσμιος κληρικός, καὶ προηγουμένου τοῦ πατριαρχικοῦ κλητῆρος ἐν στολῇ μὲ τὴν ράβδον τῆς ὑπηρεσίας, ἠσπάσθη τὴν εἰκόνα τῆς Παμμακαρίστου, ὀπίσω τῆς δεξιᾶς στοᾶς ἱδρυμένην, ὅπου τὸ καθιερωμένον παρεκκλήσιόν της. Ἔρριψεν ἀργυροῦν νόμισμα εἰς τὸν δίσκον τοῦ ἱερέως καὶ κατέλαβε τὴν ἐπίσημον θέσιν του παρὰ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Κόσμος ὀλίγος ἦτο, διότι αἱ συντεχνίαι ἐργάζονται τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Καὶ σήμερον τὸ πλήρωμα τὸ χριστεπώνυμον, τὸ πληροῦν τοὺς ναούς, συγκροτεῖται ἀπὸ τὰ *ἰσνάφια*, τὰ ὁποῖα εὐχαρίστως συνεισφέρουσι τὸ μεταλλίκιόν των πρὸς σὺντήρησιν ἐκκλησιῶν, σχολείων, καὶ νοσοκομείων.

Μετὰ τὴν μεγάλην εἴσοδον τῶν Ἁγίων, ἐσκέφθην νὰ μεταβῶ πρὸς τ' ἀριστερά, ὅτε ἀπὸ τὰς βασιλικὰς πύλας βλέπω ἐρχομένην πυκνὴν συνοδίαν κληρικῶν, ἄλλων γερόντων, ἄλλων νεωτέρων, οἵτινες μετὰ σεβασμοῦ καὶ εὐλαβείας περιστοίχιζον γηραλέον πλὴν εὐτραφῆ καὶ καλῶς ἔχοντα τὴν ὑγείαν κληρικόν, κρατοῦντα πομπικῶς τὴν ράβδον του, βηματίζοντα σοβαρῶς, καὶ φέροντα περὶ τὸ κομψὸν καλυμαύχιον μαῦρον μεταξωτὸν μανδήλιον μετὰ πολλῆς τῆς τέχνης περιτετυλιγμένον. Τὸ πρoσωπόν του αὐστηρὸν ἐν τῷ συνόλῳ, πλὴν συμπαθὲς τὸ βλέμμα του. Ὁ πώγων του κατάλευκος, χιονώδης, βραχὺς καὶ οὐχὶ πυκνός. Πρὸ δύο ἡμερῶν εἶχον ἴδει ἔν τινι φωτογραφίῳ τοῦ Πέραν τὴν εἰκόνα του, καὶ πάραυτα τὸν ἀνεγνώρισα. Ἦτο ὁ Πατριάρχης, αἴφνης ἐλθὼν σήμερον τὴν πρωίαν ἐξ ἁγίου Στεφάνου ὅπου παραθερίζει. Ἠσθάνθην ἐν τῷ ἅμα χαρὰν ἀνεκλάλητον. Νὰ ἴδω τὸν πατριάρχην μας ! Ν' ἀσπασθῶ τὴν δεξιάν του ! Ἦτο δι' ἐμὲ ἡ μεγίστη τῶν εὐτυχιῶν.

Παρεμέρισα πρὸς τὴν κολῶναν· κ' ἔβλεπον τὴν συνοδίαν διερχομένην ἐνωπιόν μου. Ὁ Πατριάρχης διαβαίνων ἔρριψε βλέμμα πρός με, ἀναγνωρίσας ἴσως ταξειδιώτην κεκονιαμένον, καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὸ τέμπλεον ὑπὸ τὴν δεξιὰν στοὰν τοῦ ναοῦ. Ἔστη ἐνώπιον τῆς Παμμακαρίστου, καὶ ἐκβαλὼν τὸ καλυμαύχιον ἠσπάσθη μετὰ πολλῆς εὐλαβείας τὴν ἀρχαίαν εἰκόνα, πρῶτον τὸ θεῖον βρέφος, τὸν Ἰησοῦν, καὶ εἶτα τὴν Θεοτόκον· κ' ἔμεινε στιγμάς τινας ἀκίνητος καὶ κλίνων τὴν κεφαλὴν ὡσὰν νὰ ηὔχετο μυστικῶς. Ἀκολούθως ἠσπάσθη τὴν εἰκόνα τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας, ἧς τὸ ἅγιον λείψανον παράκειται κατωτέρω πρὸς τὸν τοῖχον ἐν καρυΐνῃ λάρνακι· εἶτα ἠσπάσθη τὴν λιθίνην στήλην, ἐν ᾗ κατὰ τὴν ἱερὰν παράδοσιν εἶχε προσδεθῆ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατὰ τὸ πάθος μαστιγούμενος, ἧς μέρος τι φυλάσσεται ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ, κειμήλιον ἱερὸν ἐν χρυσῷ πλαισίῳ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τοίχου· καὶ ἀκολούθως ρίψας νόμισμα εἰς τὸν δίσκον τῶν ἱερέων καὶ ἀσπασθεὶς τὸν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς θύρας τοῦ ἁγίου βήματος εἰκονισμένον ἀρχιστράτηγον Μηχαήλ, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα,

παρακολουθούντων τῶν λοιπῶν κληρικῶν, μητροπολιτῶν, ἀρχιερέων, ἱερέων καὶ διακόνων. Ὁ ἐκκλησιάρχης ἔκλεισεν ἀσφαλῶς τὴν θύραν· ὁ δὲ μέγας πρωτοσύγγελος ἀπήγγειλε τὴν στιγμὴν ἐκείνην τό: *πιστεύω*, τῆς λειτουργίας βαινούσης πρὸς τὸ τέλος.

Ὡραία εὐκαιρία· ἐσκέφθην. Κατὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας, ὅταν θὰ ἐξέλθῃ ὁ Πατριάρχης, θ᾽ ἀσπασθῶ τὴν δεξιάν του. Καὶ ἀνέμενον.

Πλὴν ἔληξεν ἡ λειτουργία. Ὁ ναὸς ἐκενώθη, καὶ ἐγὼ εἰς μάτην ἀνεμενον.

Ὁ Πατριάρχης διὰ τῆς μυστικῆς θύρας τοῦ ἁγίου Βήματος ἐξελθών, ἀνέβη εἰς τὰ Πατριαρχικὰ δώματα, χωρὶς νὰ διέλθῃ πλέον ἀπὸ τὸν ναόν.

Ἐλυπήθην μεγάλως. Καὶ τὴν λύπην μου ἐξέφρασα εἴς τινας ἐκκλησιαστικοὺς ἐκεῖ.

Καὶ ἔμεινα εἰς τὸ προαύλιον βλέπων τὸν μαρμάρινον ἀετόν, ὅστις εἶναι σκαλισμένος ἐκεῖ ἄνω τῆς ἐξωτερικῆς πύλης τοῦ ναοῦ μὲ τὰς δύο κεφαλάς του καὶ μὲ τὰς πτέρυγάς του ἀνοικτάς. Μ᾽ ἐφαίνετο ἐν τῇ θλίψει μου ὡς νὰ ἔκαμνε νὰ πετάξῃ καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ νὰ ὑπάγῃ κάτω, κάτω πολύ, ὅπου ἡ αὔρα τοῦ Βοσπόρου ὠργισμένη σείει βιαίως τὰς ἀγρίας καστανέας καὶ τοὺς μολυσμένους πολυχρώμους τσουμπέδες τῶν σαρικοφόρων κατακτητῶν, ἐν τῇ παμμεγίστῃ αὐλῇ τῆς μιναροδεμένης πολυπαθοῦς Μεγάλης Ἐκκλησίας... ἐκεῖ!

Ἀσκόπως ἀνῆλθον εἶτα τὰς διπλᾶς μαρμαρίνους κλίμακας τοῦ Πατριαρχείου· καὶ εὑρέθην ἐνώπιον αἰθούσης εὐρείας πλὴν χαμηλῆς, ἧς τὸ διὰ πεποικιλμένου μουσαμᾶ ὑπεστρωμένον δάπεδον ἐκαθάριζε τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὑπηρέτης διὰ σφουγγαρίου. Δεξιὰ ἐπὶ εἰκονοστασίου ἔκειτο εἰκὼν μεγάλη τῆς Θεοτόκου καὶ ἐνώπιον αὐτῆς ἐσβεσμένη κανδήλα καὶ θυματήριον τῆς χειρός. Εἶνε ἐκεῖ τὸ ἰδιαίτερον εὐκτήριον τοῦ Πατριάρχου, ὅπου Διονύσιος ὁ Ε΄ ἀναγινώσκει τὴν Ἀκολουθίαν του. Ἐξέφρασα τὸν πόθον μου καὶ τὴν λύπην μου· καὶ ἐκάθισα ἐπί τινος καναπέ.

— Ποῖος εἶσαι;

Κατέρχεται καὶ μ' ἐρωτᾷ τις ἐκ τῶν ῥασσοφόρων.

— Ξένος ἐξ Ἀθηνῶν. Ταξειδιώτης. Κ' εἶχον πόθον ν'ἀσπασθῶ τὴν δεξιὰν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

—Τί ἔργον ἔχετε;

—Καθηγητὴς καὶ Δημοσιογράφος.

Ὑπάρχουσι περιστάσεις τινές, κατὰ τὰς ὁποίας ἀναγκάζεται κανεὶς νὰ λέγῃ τί εἶνε καὶ τί δὲν εἶνε. Τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ψωροτάξις.

Μετ' ὀλίγον κατέρχεται ὁ αὐτὸς ῥασσοφόρος καὶ μοὶ λέγει νὰ ἀναβῶ ἐπάνω.

Ἀπὸ τὴν χαράν μου δὲν εἶδον πῶς ἀνέβην τὰς κλίμακας.

Διῆλθον μεγάλην αἴθουσαν φέρουσαν κύκλῳ ἐπὶ τοῦ τοίχου κρεμαμένας τὰς εἰκόνας—ἐλαιογραφίας—εἴκοσι Πατριαρχῶν· καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ ἰδιαίτερον γραφεῖον τοῦ Πατριάρχου, δεξιόθεν τῆς ἄνω αἰθούσης κείμενον.

Διονύσιος ὁ Ε΄ μὲ ἀνασηκωμένας τὰς χειρίδας τοῦ πορφυρομεταξωτοῦ ζωστικοῦ του, ὥστε νὰ ὑποφαίνηται ἡ κατάλευκος χειρὶς τοῦ χιτῶνός του, ἐκάθητο παρὰ τὸ γραφεῖόν του, μικρὰν τράπεζαν ἐκ μαύρου σκληροῦ ξύλου μὲ πράσινον ἐπίστρωμα, κεκοσμημένον τὰς παρυφὰς διὰ χρυσοῦ μαιάνδρου. Ἐπὶ τοῦ γραφείου ἔκειτο γραφικὴ ὕλη, ἐν ἐλλειψοειδεῖ δίσκῳ· τὸ μελανοδοχεῖον ἐκ μετάλλου κιτρίνου, κ' ἐπὶ τοῦ δίσκου προσκεκολλημένα δύο μικρὰ κηροπήγια· ἐγγὺς ἦν καὶ προσκλητήριος κωδωνίσκος. Τρία παράθυρα ἀνοικτὰ ἔφερον τὴν πρωινὴν δρόσον τοῦ Κερατίου κόλπου, καὶ τοὺς ξηροὺς ἤχους τῶν μηχανουργείων τοῦ κατέναντι τουρκικοῦ ναυστάθμου ἐν φοβερᾷ βοῇ. Ἕδραι ἔκειντο ἐδῶ κ' ἐκεῖ μὲ βελούδινα ἐπιστρώματα βύσσινα, φέροντα κοσμήματα σταυροειδῆ, ὅλα ἔπιπλα σεμνὰ ὀφειλόμενα εἰς τὴν φιλόκαλον ῥοπὴν Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄. Ἐπὶ μεγάλου καναπὲ ἐκάθηντο κατέναντι τοῦ Πατριάρχου τρεῖς Μητροπολῖται συνοδικοὶ ἐν σεμνῇ προσοχῇ. Θὰ εἶχον συμβούλιον ἴσως.

Ἐπὶ τῶν τοίχων ἐκρέμαντο διάφοροι ἄλλαι εἰκόνες. Εἰς τὴν

γωνίαν τοῦ γραφείου, ἄνω τοῦ Πατριάρχου, ἐκρέματο μικρὸν εἰκονισμάτιον τοῦ Χριστοῦ καὶ παρακάτω ἄλλη εἰκὼν φέρουσα σύμπλεγμα τεσσάρων φωτογραφιῶν τεσσάρων ζώντων Πατριαρχῶν, τοῦ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονάζοντος Ἰωακεὶμ τοῦ Γ', τοῦ Ἀλεξανδρείας Σωφρονίου καὶ τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων. Ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ γραφείου ἡπλοῦτο μεγάλη εἰκὼν παριστῶσα τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος, ἀντίγραφον εἰκόνος τοῦ Ραφαήλ. Κατέναντι δὲ πάλιν, ἄνω τῶν καθημένων τριῶν Συνοδικῶν, ἐκρέμαντο κατὰ σειρὰν εἰκόνες εὐεργετῶν τοῦ Γένους καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου, Στεφάνοβικ, Ψυχάρη, Ζαφειροπούλου καὶ Συγγροῦ. Εἰς δὲ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ μικροῦ ἀλλ' ὡραίου γραφείου τούτου ἦν ἐντετειχισμένη πρόχειρος βιβλιοθήκη περιέχουσα τόμους τινὰς τῶν Χρυσοστομικῶν καὶ ἄλλα τινὰ βιβλία· καὶ ἄνω μεγάλη εἰκὼν τῆς πόλεως Ἀλεξανδρείας. Συνηθισμένος ἀπὸ τὸ ἔργον μου, ὅλα αὐτὰ τὰ περιέλαβον ἐν στιγμαῖς διὰ τῶν βλεμμάτων μου, τὰ ὁποῖα ὑπεβοήθει ἡ περιέργεια καὶ ἡ χαρὰ πρὸ πάντων ὁποῦ εὑρέθην ἐκεῖ ἀνελπίστως.

Διονύσιος ὁ Ε' καθ' ἣν στιγμὴν εἰσῆλθον ἐκράτει ἔγγραφόν τι μὲ τὰς δύο χεῖράς του καὶ ἀνεγίνωσκε τοῦτο φορῶν τὰ ὀμματοϋάλια, ἐκ τῶν συνήθων ἐκκλησιαστικῶν, εἰς τὰ ὦτα ἐπερειδομένων. Τὸ ὅλον παράστημά του ἐδείκνυεν ἀρχαϊκὸν κληρικόν, τύπον τῶν πρώτων χρόνων τοῦ αἰῶνός μας, ἁπλοῦν τὴν περιβολὴν καὶ ἀπέριττον τὴν ὁμιλίαν καὶ τὴν ἀναστροφήν. Εἰς στιγμάς τινας ὅμως τῆς ὁμιλίας εἶχεν ἐξάρσεις ἐμπνευσμένου κληρικοῦ καὶ δραστικοῦ, χαρίσματα, τὰ ὁποῖα ἐσκέπαζε προσεκτικὰ μὲ τὴν ἁπλότητά του καὶ τὸ ἀπέριττον ἐν γένει τῶν τρόπων του.

Ἔβαλα μετάνοιαν μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ, καὶ ἔμπλεως χαρᾶς ἠσπάσθην δὶς τὴν δεξιάν του, ἐκφράσας τὴν ζωηρὰν εὐφροσύνην μου διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ἑνὸς μυχίου μου πόθου.

Μοὶ ἐπέδειξεν ἕδραν ἐγγύς· κ' ἐκάθησα, διαρκῶς ἀτενίζων πρὸς τὸ αὐστηρὸν κατὰ πρῶτον πλὴν προσηνὲς εἶτα καὶ γαλήνιον γη-

ραιὸν πρόσωπόν του μὲ τοὺς μεγάλους ὀφθαλμοὺς καὶ τὸν κατάλευκον πώγωνα, ὡς τολύπην βάμβακος.

Ἐγνώριζον ὅτι ἡ Α. Π. ἔπασχε πρὸ καιροῦ· διὸ καὶ εἶχεν ἀποσυρθῇ πρὸς ὥραν ἐπιτροπευόμενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἡρακλείας.

Ἠρώτησα λοιπὸν τὴν Α. Π. περὶ τῆς ὑγείας του τῆς πολυτίμου διὰ τὴν Μητέρα ἡμῶν Ἐκκλησίαν.

— Πάσχω ἀπὸ δύο ἐτῶν, μοὶ ἀπήντησε μὲ φωνὴν ὀλίγον ἄχρουν καὶ χονδρήν, πλὴν ἐπειδὴ ἀργὰ ἀργὰ ὡμίλει, προσέδιδε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον γλυκύτητα εἰς τὴν ἔκφρασιν καὶ θελκτικὸν γόητρον εἰς τὴν συνομιλίαν.

— Τελευταῖον, ἐξηκολούθησεν ἀργὰ-ἀργά, ὑπέφερα καὶ ἐξ ἄσθματος. Ἂν θέλετε νὰ σᾶς ἀπαριθμήσω τοὺς ἰατρούς, 25 ἕως τώρα μὲ ἐπεσκέφθησαν.

Ἐσταμάτησεν ὡς κουρασμένος καὶ ὡς διαλογιζόμενος τὴν πληθὺν ἀληθῶς τῶν ἰατρῶν, οἵτινες διῆλθον ἐνώπιον τοῦ θνητοῦ σαρκίου· καὶ εἶτα ἐξηκολούθησε.

— Τώμα εἶμαι καλλίτερα, δόξα τῷ Θεῷ. Μένω εἰς τὸν ἅγιον Στέφανον διὰ τὸ δροσερὸν καὶ ἥσυχον τοῦ μέρους. Εἰς τὸ Μακρυχώριον ἔχω τὸν οἶκόν μου, ἀλλ' ἐκεῖ εἶνε τύρβη καὶ θόρυβος, μουσικαὶ καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς ἀποφεύγομεν.

Μετὰ μακρὰν ἀκολούθως ὁμιλίαν περὶ τοῦ ἐπὶ τάπητος ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου,[1] ἐν ᾗ ἀνεγνώρισα εἰς τὴν πολιὰν μορφὴν Διονυσίου τοῦ Ε' ἄνδρα ἐφάμιλλον τῶν ἐνδοξοτέρων πατριαρχῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐν ἡμέραις κινδύνων καὶ καταστροφῶν τοῦ Γένους, σιωπήσας ὀλίγον μοὶ ἤνοιξε νέαν ἐπίκαιρον ὁμιλίαν μετὰ πολλῆς θερμότητος περὶ ζητή-

1. Ἕνεκα ῥήξεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ἐπί τινος σπουδαίου ζητήματος τῶν προνομίων εἶχε κηρυχθῇ τὰς ἡμέρας ἐκείνας *ἐν διωγμῷ* ἡ Ἐκκλησία τοῦ Γένους, πρωτοστατήσαντος εἰς τοῦτο μετὰ σθένους Διονυσίου τοῦ Ε'.

ματος ἀπασχολήσαντος τὰς ἡμέρας ἐκείνας τὸν πολιτικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν τύπον τῆς Βασιλευούσης.[1]

Μεταξὺ διαλεγόμενος ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης (οἱ παρόντες Συνοδικοὶ ἤκουον μόνον) ἐπεδείξατο μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν γένει περί τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ὡσὰν νὰ ἦτο ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἐλευθέρου Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν καρδίαν ἐκεῖ τῆς δουλείας, προφητικῶς οὕτω μυκτηρίζων ἐκείνους τοὺς κοσμοπολίτας, τοὺς θέλοντας ν' ἀποσπάσουν ὁλοτελῶς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὰς μαρτυρικὰς ἀγκάλας τῆς μητρός της. Τὰ μάλα δὲ περιχαρής, ἔκρουσε δὶς τὰς παλάμας του, καὶ πάραυτα πατριαρχικὸς ὑπηρέτης μοὶ ἐκόμισε γλυκὸ ἐπὶ δίσκου, λίαν ἐπιτηδείως κατεσκευασμένον ἀπὸ φράουλαις τῆς Πόλεως μετὰ ποτηρίου ὕδατος καὶ μετ' ὀλίγον καφὲν εὐωδιάζοντα ἐπὶ λευκοῦ φλυζανίου μετ' ἀργυροῦ ὡραίου *ζαρφίου.*

Ἐν τῷ μεταξὺ χαιρετίσαντες τὸν Πατριάρχην εἶχον ἀπέλθει οἱ τρεῖς μητροπολῖται, ὧν εἶχον ἀσπασθῆ προηγουμένως τὰς χεῖρας, συσταθεὶς πρὸς αὐτούς, εἰς τιμὴν τῶν ὁποίων ἠγέρθη προσκλίνας ταπεινῶς. Καὶ ἐξηκολούθησε διαλεγόμενος. Λαβὼν δ' ἐγὼ τὴν ἄδειαν τῆς Α. Π. ἔφερον τὴν ὁμιλίαν ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ἔποψιν τῆς λατρείας.

— Μεγάλως ἐθαμβώθην, Παναγιώτατε Δέσποτα, εἶπον, ἰδὼν τὴν σεμνότητα τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ· κ' ἐθαύμασα τὴν σεμνὴν εὐπρέπειαν τῶν ἱερῶν ναῶν σας. Μὲ κατέθελξεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις καὶ ἡ καλὴ τῶν χορῶν συγκρότησις, οἱ ὁποῖοι εἰς πάντας τοὺς ναοὺς τῆς πρωτευούσης μελῳδικῶς ὑμνολογοῦσι τὸν Θεόν, στόλισμα περίλαμπρον τῆς Ὀρθοδοξίας.

Καὶ προσέθηκα μετά τινος συστολῆς ὅμως :

— Λυπηρὸν ὅτι ἡμεῖς ἐν Ἀθήναις ἐνοθεύσαμεν τὴν Βυζαντινὴν μουσικὴν διὰ τετραφωνιῶν.

1. Τὸ ἄλλο τοῦτο ζήτημα ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα. Περὶ αὐτοῦ δὲ περιττὸν σήμερον νὰ ὁμιλήσωμεν, ὡς μὴ ἐνδιαφέροντος πλέο..

— Σκανδαλῶδες μάλιστα ! ἀπήντησεν ἡ Α. Π.

Καὶ μετὰ μικρὰν σιωπὴν θλίψεως ἐξηκολούθησε.

— Καὶ πῶς ὁ Ἀθηνῶν Γερμανὸς ἐπέτρεψε τὸ τοιοῦτο ; Ὁ Ἀθηνῶν, ὅστις ἀνετράφη εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου !

Καὶ μὲ ἔβλεπε ἡ Α. Π. μετά τινος θλίψεως κρυφῆς σιωπῶν.

Ἐγὼ δὲ δὲν ἤξευρον πῶς νὰ δικαιολογήσω τὰ ἀδικαιολόγητα, καὶ νὰ διασκεδάσω τὸ πένθος, ὅπερ τόσον ταχέως διεχύθη ἐπὶ τοῦ πρώην περιχαροῦς προσώπου της ἐκ τῆς εἰδήσεώς μου αὐτῆς περὶ σκανδαλώδους τῳόντι γεγονότος, ὅπερ προώρισται σὺν τῷ χρόνῳ νὰ γεννήσῃ ἀνεπανόρθωτον ῥῆγμα μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τῆς ἐλευθέρας καὶ τῆς δούλης Ἑλλάδος.

Μετά τινας ἄλλας τοῦ διαλόγου στροφὰς προσέθηκα :

— Ἡμεῖς, Παναγιώτατε Δέσποτα, ἐκεῖ κάτω, ἔχομεν ὅμως μὲ ὅλας αὐτὰς τὰς περιπετείας στερρὰν καὶ ἀκλόνητον τὴν ἐλπίδα ὅτι μόνον παρ' ὑμῖν, παρὰ τῇ σεπτῇ μητρὶ Ἐκκλησίᾳ, θὰ διασωθῶσι τὰ τιμαλφέστατα κειμήλια τῆς ὀρθοδοξίας μας· καὶ δὲν φοβούμεθα ἀπὸ τὴν τρικυμίαν αὐτήν, ἡ ὁποία μίαν ἡμέραν θὰ παρέλθῃ.

Ἤδη εἶχον πίει τὸν καφέν. Ἡ Α. Π. Διονύσιος ὁ Ε΄. λαβὼν εἰς χεῖρας ἔγγραφόν τι ἐπανήρχιζε τὴν πολύτιμον ἐργασίαν του· ἐγερθεὶς δ' ἐγὼ ἔβαλα καὶ πάλιν μετάνοιαν εὐχαριστήσας διὰ τὴν εὐγενῆ εὐμένειαν, ἣν ἐπεδείξατο πρός με, καὶ ἀσπασάμενος εἰς ἀποχαιρετισμὸν τὴν τιμίαν τῆς Α. Π. δεξιὰν εἶπον :

— Καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνω, Παναγιώτατε Δέσποτα, ὅτι θὰ θεωρῶ ὡς τὴν μεγίστην εὐτυχίαν τοῦ βίου μου ὅτι ἠξιώθην τῆς ὑπερτάτης τιμῆς νὰ ἀσπασθῶ τὴν δεξιὰν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Ἀπερχόμενον ηὐδόκησεν ἡ Α. Π. νὰ μὲ σταματήσῃ ἐπὶ μικρὸν καὶ νὰ μ' ἐρωτήσῃ περὶ τοῦ ταξειδίου μου :

— Καὶ τώρα ποῦ πηγαίνετε ; μοὶ εἶπεν.

— Θὰ μεταβῶ κατὰ πρῶτον εἰς τὴν πατρίδα μου, Σκίαθον, καὶ εἶτα εἰς Ἀθήνας, εἰς τὸ ἔργον μου.

— Κατευόδιον ! μοὶ προσεφώνησε καὶ μ' εὐλόγησε.

Καὶ οὕτως ἀπῆλθον πλήρης χριστιανικῆς χαρᾶς ἐν τῇ καρδίᾳ.

Ὁ δὲ Διονύσιος ὁ Ε' ἀνασκουμπώσας διὰ τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὰς χειρίδας του ἐρρίφθη πλήρης ὑγείας πλέον εἰς τὰς ὑψηλὰς αὐτοῦ ἐνασχολήσεις, ἐπαναλαβὼν τὰ μεγάλα αὐτοῦ καὶ σοβαρὰ καθήκοντα ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἥτις τόσον τυχηρὰ δι' ἐμὲ ὑπῆρξεν.

Ἐθαύμασα, κατεπλάγην τῳόντι, διὰ τὴν τάξιν, τὴν εὐπρέπειαν καὶ τὴν εὐμορφοσυγυρισμένην ἐν γένει συγκρότησιν, αἰθουσῶν, γραφείων, παρόδων καὶ διαδρόμων καὶ ἀναβάσεων τῶν Πατριαρχείων, ὡς καὶ τὴν διακόσμησιν αὐτῶν, μαρτυροῦσαν τὴν φιλοκαλίαν τοῦ μετὰ στοργῆς ἐπιστατήσαντος εἰς τὸν ἀνακαινισμὸν αὐτὸν τῶν ἀνακτόρων τοῦ Γένους, νὰ εἴπωμεν.

Ὅτε πρὸ ἐτῶν, εἶχον ἐπισκεφθῆ τὸ πρῶτον τὰ Πατριαρχεῖα μας ἰδιωτικῶς ὅλως, χωρὶς νὰ δώσω καμμίαν γνωριμίαν, εἶχα θαυμάσει τὴν ἀκμαιότατα διατηρουμένην ἐκεῖ ἀνάμνησιν Ἰωακεὶμ τοῦ Γ'. παραιτηθέντος καὶ ἰδιωτεύοντος τότε ἐν Ἄθωνι. Μοῦ ἐφάνη ὅτι δὲν ἦτο ἁπλῆ μόνον ἀνάμνησις καλοῦ ποιμένος καὶ καλοῦ Ἐθνάρχου ἐκεῖνο ὁποῦ ἔβλεπον, ἐκεῖνο ὁποῦ ἤκουον· ἦτο λατρεία πρὸς ἀπόντα ἀρχηγόν, οὗ μετὰ χαρᾶς προσανεμένετο ἡ ἐπάνοδος. Οἱ κληρικοὶ ὅλοι, ὁ λαός, πάντες ὡμίλουν περὶ τοῦ ἐν Μυλοποτάμῳ ἐφησυχάζοντος ἱεράρχου, ὡς περὶ ἀνδρὸς κεκλημένου ἄνωθεν, ὅπως διοικήσῃ τὸ Γένος.

Αὐτὸς ὁ πατριαρχικὸς κλητήρ, ὅστις μὲ ὡδήγει ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, εἰσαγαγών με καὶ εἰς τὸ ἰδιαίτερον πατριαρχικὸν Γραφεῖον :

— Ὁ τρίτος !

Μοῦ λέγει, μὲ σεβασμὸν ἐπιδεικνύων μοι μεγάλην φωτογραφίαν κρεμαμένην ἄνω ἀκριβῶς τῆς καθέδρας τοῦ Πατριάρχου.

— Ἡ φωτογραφία παρίστα Ἰωακεὶμ τὸν Γ'. μαυρογένειον, ἱλα-

ρόν, μὲ τὸ γλυκὺ ἐλαφρὸν μειδίαμα χειλέων καὶ ὀφθαλμῶν, φέροντα τὸν πατριαρχικὸν μανδύαν.

Καὶ ὅταν ἀκολούθως ὁ αὐτὸς πατριαρχικὸς κλητὴρ μοὶ ἐδείκνυε τὰς διαφόρους αἰθούσας τῶν πατριαρχείων, τὴν αἴθουσαν τῶν Συνεδριάσεων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καὶ λοιπὰ ἄξια λόγου καὶ ἄξια θέας, ἐξηκολούθει ἀδιακόπως νὰ προφέρῃ μετὰ σεβασμοῦ ἰδιαιτέρου τὸ σεπτὸν τοῦ Ἰωακεὶμ ὄνομα.

— Ὅλαι αὐταὶ αἱ διακοσμήσεις, μοῦ ἔλεγεν, ἔγειναν ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας τοῦ Τρίτου.

Ἀπὸ τὸ μεγάλον Συνοδικόν, αἰθούσης χρυσοπάστου ὅλης, ἔνθα ὕψωσε περίβλεπτον τὸν Δικέφαλον ἀετόν, πρῶτος αὐτὸς ἴσως, ἀπὸ τῆς Ἁλώσεως, ἕνα ἀετὸν παμμέγιστον, ἕνα χρυσάργυρον ἀετόν, τοῦ Γένους τὸ μαγικὸν ἔμβλημα, μέχρι τῆς αἰθούσης τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου, ἔνθα παρέταξε τὰς Εἰκόνας τῶν ἀπὸ τῆς Ἁλώσεως Πατριαρχῶν, σειρὰ ἀτελείωτος μεταβολῶν καὶ μεταρρυθμίσεων ἐδείκνυτο, ὀφειλομένη εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Τρίτου. Θρόνοι χροκοβαφεῖς, τράπεζαι ἁλουργοί, δάπεδα πορφυρόστρωτα, ἐκεῖ ὅπου πρότερον ἔκειντο ταπεινὰ *διβάνια* ξεβαμμένα, καὶ σαρακοφαγωμένα, τῆς δουλείας μαρτύρια.

Τότε κατὰ πρῶτον ἐφάνη ὅτι ἐντὸς τῶν Πατριαρχείων ἔπνευσεν ἐλευθερία καὶ ἀνασασμός. Διότι ἀληθῶς, ὁ ἐπισκέπτης μὲ εὐχαρίστησίν του ἔπαιρνεν ἀναψυχὴν ἀνακουφίσεως, διότι ἔβλεπεν ὅτι μέσα εἰς τὰς αἰθούσας ἐκείνας ἀνάσανεν ὀλίγον τὸ δοῦλον Γένος.

Δι᾿ αὐτῶν ὅλων καὶ δι᾿ ἄλλων διπλωματικωτέρων ἰδιωμάτων του Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄. εἶχε κατακτήσει τὴν ἀγάπην τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ τῆς Βασιλευούσης. Διὰ τοῦτο κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν ὁποῦ συνήθιζε τακτικῶς νὰ χοροστατῇ εἰς τοὺς Ναοὺς τῆς Πόλεως καὶ νὰ ἱερουργῇ πολλάκις, κατὰ σειράν, καὶ πρώτην φορὰν Πατριάρχης νὰ ἐμφανίζεται τόσον συχνὰ εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐνορίας, ἔσπευδεν ὁ λαὸς νὰ ἴδῃ καὶ καμαρώσῃ τὸν Πατριάρχην του καὶ ἀσπασθῇ τὴν δεξιάν του.

Μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν οἱ τῶν διαφόρων ἰσναφίων χριστιανοί, ᾐσθάνοντο ἄρρητον εὐχαρίστησιν νὰ εὐλογηθῶσιν ὑπὸ τοῦ λατρευτοῦ των Ἐθνάρχου, ὅστις γεμᾶτος ἀπὸ χαρὰν διερχόμενος διὰ μέσου αὐτῶν, ἵνα μεταβῇ εἰς τὸ Συνοδικόν, τὴν αἴθουσαν τῆς ἀναψυχῆς τοῦ ἐνοριακοῦ Ναοῦ, τοὺς εὐλογοῦσε μὲ τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐκείνην εὐλογίαν του καὶ μὲ ἕνα γλυκὺ μειδίαμα πολὺ στοργικὸν εἰς τὰ χειλη του.

Πανταχοῦ εἰς τὰ λαϊκὰ κέντρα ἔβλεπες τὴν εἰκόνα του, εἰς δὲ τῆς φάμπρικαις ἀνεγίνωσκες σκαλιστὸν ἐπὶ τοῦ ταμείου τὸ ἔμβλημα τοῦ πολιτικοῦ κόμματος τοῦ Τρίτου: «Ἐὰν ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν, οὐδεὶς καθ' ἡμῶν . . . .

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωακεὶμ Γ'

ΑΝΑ ΤΟ ΦΑΝΑΡΙΟΝ

Μία ἐπίσημος τοῦ Γένους συνοικία.—Μέγαρα ὡσὰν Μαυσωλεῖα τῶν εὐγενῶν Φαναριωτῶν.—Αἱ σημεριναὶ φαναριώτισσαι.—Οἱ Παπαδορράπται καὶ οἱ περίφημοι χρυσοποικιλταὶ τῶν ἀρχιερατικῶν ἀμφίων.

Τώρα ὁποῦ εἶνε δροσιὰ ἀκόμη, ἂς κάμωμεν ἕνα γύρον εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτὴν συνοικίαν, ὅπου μετὰ τὴν Ἅλωσιν, ἐπελθούσης πλέον γαλήνης, κατεστάλαξε τὸ ἄνθος τῆς παναρχαίας Βυζαντινῆς γενεᾶς, εἰς τὰς στενὰς ἀλλὰ καθαρὰς αὐτὰς ὁδούς, εἰς τὰ καπνισμένα αὐτά, ἄνευ κονιάματος ἀρχαιοπρεπῆ μέγαρα ὁποῦ ἔχουν τὸ χωματένιο τῶν τειχῶν χρῶμα, μὲ τὰ τοξοειδῆ καγκελόφρακτα παράθυρα καὶ τὰς χαμηλὰς ἀλλὰ πλατείας ὡς φρουρίου πύλας, τὰ ὁποῖα μένουσι κατάκλειστα ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ μόνον πρὸς τὸ βράδυ, ὅτε ἀρχίζει ὁ Κεράτιος νὰ σκορπίζῃ τὰς αὔρας του θ' ἀνοίξουν, ἵνα κατελθοῦσαι ἀπὸ τῶν δωμάτων, καθίσουν εἰς τὰς ἐν τῇ εἰσόδῳ ἰδιοτρόπους αἰθούσας των τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐκείνων δεσποινῶν τοῦ Φαναρίου, ν' ἀνοίξουν ὁμιλίας ποικίλας, λόγιαι, σύζυγοι καὶ κόραι λογίων, γηραιαὶ τῶν Μεγάλων Δραγουμάνων ἀρχόντισσαι, καὶ κόραι λεπτοφυέσταται αὐτῶν. . . ἄχ! τίποτε, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πλέον. Αἱ πλεῖσται τῶν ἐπιφανῶν οἰκογενειῶν ἢ ἀπέθανον πλέον ξεκληρισμέναι, ἢ ἐξεπατρίσθησαν εἰς Ἀθήνας, ἵνα σωθῶσιν ἀπὸ τὴν ἀτελείωτον ἀπειλὴν τοῦ κατακτητοῦ, ἐπιθυμοῦσαι ν' ἀποθάνουν εἰς ἐλευθέραν γῆν, ἀφοῦ τὴν ἐλευθερίαν τόσον ἠγάπησαν. Ἢ μετῴκησαν εἰς τὸ Πέραν, ζῶσαι μὲ τὰς γλυκείας ἀναμνήσεις των, καὶ μὲ τὴν ἀπόλαυσιν ὅτι ὁπόταν θέλουν ἠμποροῦν νὰ ἐπισκεφθῶσι τὸ ἀγαπημένον των Φανάριον. Σήμερον μόνον τὰ μέγαρα τὰ ἱστορικὰ ὑπάρχουν, τῶν Σούτσων καὶ Νικοσίων καὶ Μουρούζιδων, καὶ

αὐτὰ κατηρειπωμένα καὶ ἀκατοίκητα τὰ ὁποῖα ὑψοῦνται ἀκόμη ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὡσὰν ἱερὰ Μαυσωλεῖα μιᾶς ἱστορικῆς Νεκρουπόλεως, προκαλοῦντα τὸν θαυμασμόν, ἀλλὰ καὶ τὸν οἶκτον ἀκόμη διὰ τὸ εὐμετάβλητον τῶν ἀνθρωπίνων καὶ μάταιον, ὅπου τὰς νύκτας οἱ ἔφηβοι τοῦ σημερινοῦ Φαναρίου, ἀφοῦ ἐξέλθουν ἀπὸ τῆς φάμπρικαις, ἔνθα συνήθως λαμβάνουν ἀναψυχὴν ὕστερον ἀπὸ τὴν ἐπίπονον τῆς ἡμέρας ἐργασίαν εἰς τὰ μηχανουργεῖα ἢ εἰς τὴν ἐκφόρτωσιν ἐν τῇ Γεφύρᾳ τῶν ἐμπορευμάτων, ἀκούουν, ὡς λέγουν, στεναγμοὺς καὶ γόους, φαντασμάτων ἀόριστα ψιθυρίσματα, τὰ ὁποῖα κατέλαβον τὰ φατνώματα τῶν ὡραίων αἰθουσῶν καὶ τοὺς ὑπογείους θόλους καὶ τὰς ἀνθοφόρους πρασιὰς τῶν μεγάρων, μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον Γρηγορίου τοῦ Ε΄.

Ἀρχαῖον Φαναριωτικὸν μέγαρον.

Εἰς τὸν περίπατόν σου, μέσα ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον τεῖχος, εἰς χρυψῶνάς τινας σκοτεινούς, θ' ἀνακαλύψῃς μαγαζεῖα Ἑλλήνων καὶ ἐργαστήρια, καὶ ἀπὸ ἄλλα πλέον φωτισμένα μεγάλα παράθυρα, θὰ ἴδῃς νὰ ἐργάζωνται οἱ ἱεροῤῥάπται, οἱ ῥάπτοντες τὰς μαύρας ἐνδυμασίας τοῦ κλήρου, καὶ οἱ καλλιτέχναι τῶν ἱερῶν ἀμφίων ἀπὸ στόφας βυζαντινῆς ὑφῆς, ἀλλὰ ἐν Βιέννῃ κατεργαζομένας, καὶ οἱ κεντηταὶ τῶν ἱερῶν κοσμημάτων, δι' ὧν στολίζουσι διὰ χρυσίου καθαροῦ τοὺς ἀρχιερατικοὺς σάκκους καὶ τὰ εὔμορφα ὠμοφόρια, καὶ οἱ ἐπιτήδειοι ἐκεῖνοι τεχνῖται, οἱ κατασκευάζοντες τὰς ἀρχιερατικὰς μίτρας καὶ πατερίτσας, ἐκ τῶν ὁποίων ὅλων ἰδοὺ βλέπετε γεμάτας τὰς προθήκας. Ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ αὐτὰ ἐργοστάσια θὰ προμηθευθῶσι τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἄμφια ὅλοι οἱ Μητροπολῖται, ἀφοῦ χειροτονηθῶσιν ἐν τῷ πατριαρχικῷ τοῦ Φαναρίου ναῷ, καὶ θὰ ἀπέλθωσιν εἰς τοὺς θρόνους των, ἐν πλούτῳ ἔχοντες ὅλα τῆς ἱερᾶς περιβολῆς των τὰ ἐξαρτήματα.

Ἰδού, παρατηρήσατε. Πόσον θαυμάσια κατορθόνουν οἱ καλλιτέχναι οὗτοι ποικιλταὶ νὰ ἀπομιμῶνται τὴν τεχνοτροπίαν τὴν γνησίως βυζαντινήν, ἀντιγράφοντες ἀρχαίας εἰκόνας ἱεραρχῶν, ὁποῦ θαρρεῖς πῶς βλέπεις ἐκεῖ εἰς τὸ παράθυρον τοῦ Χρυσοστόμου τὸν σάκκον, ἢ τοῦ Φωτίου τὴν μίτραν, ἢ τοῦ Θεολόγου τὸ ὠμοφόριον, ἢ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου τὰ χρυσοΰφαντα, τὰ ὁποῖα ἐσκανδάλισάν ποτε Ἐφραὶμ τὸν μέγαν ἐρημίτην, ὅταν τὸν πρωτοεῖδεν εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Καισαρείας.

ΟΛΙΓΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι. — Οἱ τάφοι τῶν Πατριαρχῶν καὶ Αὐτοκρατόρων. — Ἡ Μονὴ τῆς Παμμακαρίστου. — Ἡ Ξυλόπορτα. — Ὁ ἅγιος Γεώργιος τοῦ Φαναρίου.

Μετὰ τὴν Ἅλωσιν, τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας μεταβληθέντος εἰς Τζαμίον, ὁ πολιτικώτατος Σουλτάνος Μεχμὲτ ὁ Β'. ὁ κατακτητής, παρεχώρησεν εἰς τὸν πατριάρχην Γεννάδιον τὸν Σχολάριον, τὸν μεγαλοπρεπέστατον, τὸν ὡραιότατον μετὰ τὴν ἁγίαν Σοφίαν, ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἵνα μεταφέρῃ ἐκεῖ τοῦ Γένους τὸ Πατριαρχεῖον.

Ὁ ναὸς οὗτος κείμενος εἰς περίοπτον θέσιν ἐπὶ τοῦ Δ'. λόφου, θεμελιωθεὶς μὲν ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, συντελεσθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίου, ἐχρησίμευεν ὡς τὸ ἐπίσημον Μαυσωλεῖον τῆς μεγάλης μας Αὐτοκρατορίας. Διὸ καὶ ὁ Χρυσολωρᾶς ἐπονομάζει αὐτὸν *Βασιλικὸν Πολυάνδριον*. Κατὰ τὸν ἡμέτερον Βυζάντιον, μελετήσαντα ἐπισταμένως τὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ναὸς οὗτος κατὰ πρῶτον εἶχεν ἀφιερωθῆ εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα· ἀλλὰ κατόπιν, ἀφοῦ μετεκομίσθησαν ἐξ Ἑλλάδος μὲν τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν Ἀποστόλων Λουκᾶ καὶ Ἀνδρέου, ἐξ Ἐφέσου δὲ τοῦ Ἀποστόλου Τιμοθέου, καὶ κατετέθησαν ὑπὸ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν τοῦ ναοῦ, οὗτος πλέον ἀφιερώθη εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, καὶ οὕτω ἐπωνομάζετο. Κατὰ τὸν Εὐσέβιον περιγράφοντα τὸν ναόν, οὗτος ἦτο τόσον πλουσίως κεκοσμημένος, ὥστε «πολὺς χρυσὸς περιέλαμπεν αὐτόν.» Δικτυωτὰ ὑπῆρχον περὶ αὐτὸν καὶ ἀνάγλυφα χρυσῷ καὶ χαλκῷ κατειργασμένα». Γύρω δὲ ὑπῆρχεν αὐλὴ εὐρυτάτη «εἰς ἀέρα καθαρὸν ἀναπεπταμένη». Καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας δὲ πλευρὰς αὐτοῦ ὑπῆρχον στοαὶ καὶ βασιλικαὶ κατοικίαι. Καὶ ὑπὸ τὰς στοὰς «λουτρὰ καὶ ἀναπαυτήρια παρεξετεί-

νοντο, ἄλλα τε πλεῖστα καταγώγια ἐπιτηδείως κατειργασμένα.» Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς προσθέτει ὅτι ἐν αὐτῷ εἶχον ἀνεγερθῆ δώδεκα θῆκαι, ὡσανεὶ στῆλαι ἱεραί, ἐπὶ τιμῇ καὶ μνήμῃ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποστόλων. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν ἱερῶν ἐκείνων θηκῶν, ὑπῆρχεν ἡ λάρναξ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, πρώτου ταφέντος ἐν αὐτῷ.

Ὁ ναὸς αὐτὸς ὁ πρωτόκτιστος κατεδαφισθεὶς ὑπὸ τοῦ μεγαλεπηβόλου Ἰουστινιανοῦ ἀνεκαινίσθη πολὺ μεγαλείτερος καὶ πολὺ ὡραιότερος, ἐν ᾧ ὑπῆρχον 40 θαυμαστοὶ κίονες, ἀνὰ 20 ἐξ ἑκατέρων τῶν πλευρῶν, τόξα ὑποβαστάζοντες. Ἀφοῦ δὲ ἤρχισεν ὁ ναὸς οὗτος νὰ χρησιμεύῃ ὡς τὸ ἐπίσημον τοῦ Κράτους νεκροταφεῖον, ἐθάπτοντο ἐν αὐτῷ οἱ Πατριάρχαι καὶ οἱ Αὐτοκράτορες εἰς ἰδιαιτέρας λάρνακας, πολυτελεστάτας, ἐκ πορφυρίτου λίθου καὶ διὰ χρυσοῦ ἐστολισμένας. Ἐτάφησαν δ' ἐν αὐτῷ κατὰ σειρὰν 24 ἐν ὅλῳ αὐτοκράτορες[1]. Εἶτα δὲ μὴ ὑπάρχοντος χώρου ἤρχισαν νὰ θάπτωνται καὶ εἰς ἄλλους ναούς. Καὶ οἱ μὲν τάφοι τῶν Κομνηνῶν ἦσαν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου, οἱ δὲ τῶν Παλαιολόγων εἰς τὴν τοῦ Παντοκράτορος.

Σήμερον ἀπὸ τὸν πάγκαλον αὐτὸν Ναὸν οὐδὲν σώζεται. Εἰς δὲ τὴν θέσιν του καὶ ἐκ τῶν πλουσίων μαρμάρων του καὶ κιόνων ἐκτίσθη τὸ τζαμίον τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ, τοῦ ὁποίου ὁ θόλος ὑπερβαίνει κατὰ τὸ ὕψος τοὺς θόλους ὅλων τῶν τζαμίων τῆς Πόλεως πλὴν τοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐπονομάζεται δὲ ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν Σουλτὰν-Μεχμὲτ Φατίχ· ἤτοι Μεχμὲτ τοῦ κατακτητοῦ. Τόσον δὲ γνωστὴ καὶ τόσον ἱερὰ διὰ τὸ Γένος εἶνε ἡ θέσις αὕτη ἡ περίοπτος, πανταχόθεν καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης κυριαρχοῦσα, ὥστε οἱ ἕλληνες ναυτικοὶ οἱ καταπλέοντες εἰς Κωνσταντινούπολιν μὲ τὰ πλοῖά των, μόλις ξεκινήσουν ἀπὸ τὰ Ψωμαθειά, διαλυομένης ὀλίγον κατ' ὀλίγον τῆς ὁμίχλης, πρῶτα-

1. Γνωστὸν ὅτι ἐπὶ τῆς Φραγκοκρατίας αἱ θῆκαι αὗται ἐσυλήθησαν ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων. Ἀλλ' εἶχον ἀπογυμνωθῇ καὶ προηγουμένως ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοαγγέλου, λαβόντος ἀνάγκην χρημάτων.

πρῶτα ἀντικρύζοντες τοὺς μιναρέδες καὶ τοὺς θόλους τοῦ τουρκικοῦ αὐτοῦ Τζαμίου, ἐννοοῦντες πλέον ὅτι ἔφθασαν εἰς τὴν Πόλιν, κάμνοντες τὸν σταυρόν των μετ' εὐλαβείας ἀνακράζουσι :

— Νὰ οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι !

Ἀλλὰ εἰς τὸν μεγαλοπρεπῆ αὐτὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων δύο μόνον ἔτη διέμενε τὸ Πατριαρχεῖόν μας. Ὁ Πατριάρχης Γεννάδιος, εὑρεθέντος μίαν ἡμέραν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ναοῦ ἑνὸς Τούρκου φονευμένου, φοβηθεὶς ἐξέγερσιν τῶν ὀθωμανῶν καὶ σφαγήν, ἄλλως δὲ ἐπειδὴ ἐν τῇ συνοικίᾳ αὐτῇ οὐδεὶς χριστιανὸς ἐκατοικοῦσεν, ἐζήτησε τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν Σουλτάνον καὶ μετέφερε τὸ Πατριαρχεῖον εἰς ἕνα ἐκ τῶν ὡραιοτέρων θολωτῶν τῆς Βυζαντινῆς τέχνης οἰκοδόμημα, τὴν πολὺ εὔμορφον καὶ τὰ μάλα θελκτικὴν γυναικείαν Μονὴν τῆς Παμμακαρίστου, τῆς ὁποίας ὁ ὡραιότατος Ναὸς σώζεται μέχρι σήμερον ἐπὶ τοῦ Ε'. λόφου. Ὁ Ναὸς οὗτος τῆς Παμμακαρίστου, λίαν περίβλεπτος ἀπὸ τοῦ Κερατίου κόλπου, τοῦ ὁποίου οἱ εὔμορφοι θόλοι διαγράφονται εἰς ἕνα λόφον ἄνωθεν τοῦ Φαναρίου, εἶχε κτισθῆ κατὰ τὸν 11 αἰῶνα ὑπὸ Μιχαὴλ Δούκα Τραχωνιάτου, τοῦ Πρωτοστράτορος ἤτοι Σταυλάρχου, καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μαρίας Δουκαίνης Κομνηνῆς Παλαιολογίνας, ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Διεκοσμήθη δὲ πλουσιώτατα ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Α'· Ἐν αὐτῷ εἶχε ταφῆ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Κομνηνὸς καὶ Ἄννα ἡ περιώνυμος συγγραφεύς, ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ. Πάντες οἱ περιηγηταὶ λεπτομερέστατα περιγράφουσι τὸν ναὸν αὐτὸν ἐξαίροντες τὸ κάλλος αὐτοῦ, τοὺς θόλους του, τὰ τόξα του καὶ τὰς γραμμάς του ἐν γένει. Ἄνω εἰς τὸ τέρμα τοῦ Νάρθηκος ὑπάρχουν δύο θόλοι, καὶ ἄλλοι δύο ἔπειτα μεγαλείτεροι εἰς τὸν κυρίως ναόν, ἐπερειδόμενοι ἐπὶ ἑνὸς πολυγώνου τυμπάνου μετὰ παραθύρων καὶ κιονίσκων. Εἰς ἕνα ἐκ τῶν παραθολίων σώζονται ἀκόμη τὰ μωσαϊκὰ τῶν Προφητῶν. Τὸ φῶς εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν ἀπὸ μεγάλα τοξοειδῆ παράθυρα τῶν τοίχων. Ὁ ναὸς ἠλλοιώθη ἐπὶ

Μουρὰτ Γ'. οἱ δὲ τάφοι τῶν αὐτοκρατόρων ἐβεβηλώθησαν καὶ ἀνεσκάφησαν. Διέμενε δὲ τὸ Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ μέχρι τοῦ 1598. Τότε δὲ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ 'Αρμενίου Μεχμὲτ-πασσᾶ, εὐνοουμένου τοῦ Σουλτάνου Μουρὰτ Γ'. θέλοντος νὰ ἐκδικηθῇ τὸν πατριάρχην Ἱερεμίαν τὸν Β'. ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν Παμμακάριστον τὸ Πατριαρχεῖον, καταφυγὸν εἰς τὴν Ξυλόπορταν, εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Δημητρίου κάτω πρὸς τὸν Μπαλατᾶν, ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Κερατίου, ὁ δὲ ναὸς τῆς Παμμακαρίστου μετεβλήθη εἰς Τζαμίον *Φετιχιὲ* καλούμενον. Εἰς τὴν Ξυλόπορταν δὲ διέμενε τὸ Πατριαρχεῖον μέχρι τοῦ ἔτους, 1605 ὅτε ὁ Πατριάρχης Ραφαὴλ ὁ Β' μετέφερε τὸ οὕτως οἰκτρῶς περιπλανώμενον καὶ ἀποδιωκόμενον Πατριαρχεῖόν μας εἰς τὸ Φανάριον, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἔνθα ὑπάρχει σήμερον.

Ἡ Μονὴ τῆς Παμμακαρίστου.

Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἔνθα νῦν ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία τοῦ Γένους, οὐδὲ ἠμπορεῖ ποτε νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸν μεγαλοπρεπέστατον ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἔνθα ἀπὸ τῆς ἀποφράδος ἐκείνης ἡμέρας τῆς ἁλώσεως διωχθεῖσα κατέφυγεν ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία μας, οὐδὲ πρὸς τὸν μικρὸν μὲν ἀλλὰ εὐμορφότατον ναὸν τῆς Παμμακαρίστου, οὐδὲ καὶ πρὸς τὸν τῆς Ξυλόπορτας. Ταπεινός, εὐτελής, σχεδὸν ξύλινος, ἄνευ θόλων, καὶ ἄνευ πινσῶν καὶ μαρμαρίνων ἀψίδων, ὡς νὰ ἠθέλησε Τιμόθεος ὁ Πατριάρχης, ὁποῦ ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτης μετέφερεν ἐδῶ τὸ Πατριαρχεῖον, ὡς νὰ ἠθέλησεν ὑπὸ τὴν εὐτελῆ ταπείνωσιν αὐτήν, νὰ ἀποφύγῃ τοῦ φθόνου τὰ κακοποιὰ βλέμματα, καὶ νὰ ἡσυχάσῃ ἐδῶ πλέον ἡ διωκομένη Μεγάλη Ἐκκλησία μας. Ἦτο κατ' ἀρχὰς ἐδῶ γυναικεῖον Μοναστήριον, πολὺ μικρὸν καὶ πολὺ στενοχωρημένον, εἰς τὴν ἐσχατιὰν αὐτὴν τοῦ Κερατίου, μακρὰν τῆς ζωῆς καὶ τῆς κινήσεως τῶν κέντρων τῆς Βασιλευούσης. Ἐκαθάρισε καὶ ἐπηύξησε τὴν αὐλήν, ἀνεκαίνισε τὸν ναὸν κατὰ τὸ 1614, ἐφύτευσε δένδρα καὶ τὴν ὡραίαν καὶ καλλίσκιον πλάτανον, ἔκτισε δὲ καὶ πάμπολλα κελλία, ἵνα καταλύωσιν ἐν αὐτοῖς οἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν παρεπιδημοῦντες ἀρχιερεῖς· διότι Ραφαὴλ ὁ Β'. εἶχεν ἀπαγορεύσει εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς νὰ καταλύωσιν εἰς ἰδιωτικοὺς οἴκους ἐρχόμενοι εἰς τὴν Πόλιν. Τὰ κελλία ταῦτα κατόπιν ἐπηυξήθησαν, ηὐρύνθησαν, καὶ ἐσχηματίσθησαν οὕτω τὰ ὡραιότατα τὴν σήμερον καὶ εὐπρόσωπα κτίρια, μὲ κλίμακας μαρμαρίνους, μὲ στοὰς καὶ ἐξώστας σεμνῶς μεγαλοπρεπεῖς, μὲ αἰθούσας ὑποδοχῆς χρυσῷ καὶ γραφαῖς ἐστολισμέναις, μὲ γραφεῖα πατριαρχικά, μὲ πρωτοσυγγελίας καὶ αἰθούσας εὐρυτάτας συνεδριάσεων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καὶ τῶν Ἐθνικῶν Σωμάτων, ὅπου κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτάς, ἰδίως κατὰ τὸ Ἅγιον Πάσχα, καὶ πρέσβεις προσέρχονται εἰς χαιρετισμὸν καὶ μεγάλοι τιτλοῦχοι τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, καὶ λοιποὶ ἄρχοντες, τοῦ μεγάλου ἐδῶ Ἑλληνισμοῦ ἀντιπρόσωποι. Τὰ ἀσήμαντα ταῦτα κελλία ἕως Γρηγορίου τοῦ Ε'. ἦσαν διεσκευασμένα κατὰ τὸν ἀσιατικὸν ρυθμὸν τῶν κρατούντων, προελθόντα βεβαίως

ἐκ τοῦ ἰδικοῦ μας βυζαντινοῦ, ἀλλὰ ἀκατάλληλα πλέον δι' ὑποδοχὰς ἀντιπροσώπων τῆς Δύσεως, ἐπικρατήσαντος καὶ ἐδῶ τοῦ

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριας Ε΄.

πνεύματος τῆς Ἀναγεννήσεως. Γρηγόριος ὁ Ε΄. λοιπὸν πρῶτος, μὲ καρδίαν πυρίνου ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τοῦ Γένους, ποθῶν νὰ

δείξῃ εἰς τοὺς ξένους ὅτι ἡ δουλεία δὲν εἶνέ ποτε δυνατὸν ὅσον μακρὰ καὶ ἂν εἶνε, νὰ ἐξαλείψῃ τὰ πνευματικὰ μεγάλα χαρίσματα ἑνὸς λαοῦ—ὅπως καὶ ἐφάνη τρανότατα μετ' ὀλίγον—ἀνεκαίνισε, καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐξεσκόνισε τὰ ἀπὸ αἰώνων σκονισμένα διβάνια καὶ μενδέρια, ὅλα εὐρωτιῶντα ἀπὸ τὴν σῆψιν ἀνέμου, ἀνυποφόρως θερμοῦ, μιᾶς πικροτάτης δουλείας. Βραδύτερον δὲ εἰς τὰς ἡμέρας μας, ἡμέρας σχετικῆς τοῦ Γένους ἀνέσεως καὶ ἀναψυχῆς, ἄλλο ἀνακαινιστικὸν πνεῦμα, μία ἄλλη διαυγὴς ὡς τὰ κρύσταλλα διάνοια ἑλληνική, Ἰωακεὶμ ὁ Γ'. ὁποῦ ἔχαιρε τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν μεγάλων καὶ ἐνδόξων ἐθνικῶν μας δωρητῶν, ἔφερε τὸ ἑλληνικὸν Πατριαρχεῖον, εἰς ὃν πάγκαλον στολισμὸν εἴδομεν, καὶ ὡς περιεγράψαμεν αὐτὸ εἰς τὰ προηγούμενα ἄρθρα μας περὶ Φαναρίου.

Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ τοῦ Φαναρίου ἐναπόκειται σήμερον καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη εἰκὼν Παναγίας τῆς Παμμακαρίστου, σωζομένη ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς Παμμακαρίστου, καὶ μεταφερομένη ὡσὰν ἕνα κειμήλιον τοῦ Γένους ἱερὸν μαζὶ μὲ τὸ Πατριαρχεῖον. Ἐν τῷ ναῷ πρὸς τὴν δεξιὰν πλευρὰν κατάκεινται μέσα εἰς ὡραίας καρυΐνας λάρνακας καὶ τρία Ἅγια Λείψανα, ὁλόκληρα διασωζόμενα· τῆς ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας, τῆς ἁγίας Σολομονῆς τῆς μητρὸς τῶν Μακκαβαίων, καὶ τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς τῆς Βασιλίσσης. Ὡσαύτως ἐδῶ, πρὸς τὴν δεξιὰν πλευράν, παρὰ τὰ ἅγια Λείψανα, ἀνάκειται καὶ μέρος τοῦ μαρμαρίνου κίονος, ἐνῷ κατὰ τὸ Πάθος προσδεθεὶς ἐφραγγελώθη ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ὑπάρχουσι προσέτι ἐδῶ καὶ δύο μικραὶ ψηφόγραπτοι εἰκόνες ἡ μὲν τῆς Θεοτόκου, ἡ δὲ τῆς ἁγίας Θεοδοσίας, ἧς ἡ μνήμη ἐτελεῖτο τὴν ἡμέραν τῆς ἁλώσεως 29 Μαΐου, μετενεχθεῖσα ἀπὸ τὸν ἐν Τζιβαλίῳ ναόν της.

Ἐδῶ, εἰς τὴν ἀπόκεντρον αὐτὴν γωνίαν τῆς Βασιλευούσης· ἐδῶ, εἰς τὴν ἐσχατιὰν τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, περὶ τὴν αὐλὴν τοῦ Φανα-

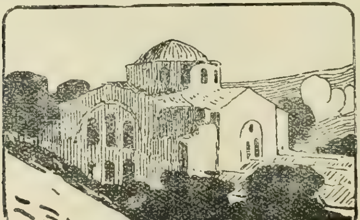
ρίου καὶ τὸ Πατριαρχεῖον, συνεκεντρώθησαν, ὡς οἱ νεοσσοὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῆς ὄρνιθος, οἱ λογιώτεροι καὶ ἐπισημότεροι τοῦ Γένους ἀπὸ τοὺς χρόνους ἀκόμη τῆς Ἁλώσεως, τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι ἦσαν ἐκ τῶν κληρικῶν τῆς ἡττημένης πόλεως, ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων καὶ δεξιοὶ τὸν νοῦν, γυμνασμένοι εἰς τὰς πολιτικὰς συζητήσεις καὶ ὑποθέσεις, καὶ ἐπιτήδειοι εἰς πρεσβείας καὶ διπλωματικὰς ἐνεργείας. Ἐδῶ ἐμορφώθη τὸ ἱστορικὸν τοῦ Γένους Φανάριον, καὶ ἐδῶ συνεπήχθη ἡ κοινωνικὴ τάξις τῶν Φαναριωτῶν, μὲ γνώσεις ἐπιστημονικάς, μὲ παιδείαν καὶ μόρφωσιν σχετικῶς κοινωνικὴν ἄριστα ἐρρυθμισμένην, μὲ τὰ γαλλικά των, μὲ τὰς λεπτοτάτας ἐθιμοτυπίας των, καὶ μὲ τὰς ἄλλας ἐκείνας ζηλευτὰς κλίσεις των, νὰ περιέπωσιν ὁμοῦ μὲ τὴν ὑψηλοτέραν ἀνατροφήν των καὶ τὴν θερμὴν ἀφοσίωσίν των εἰς τὰς θρησκευτικὰς τοῦ Γένους παραδόσεις, λάτρεις τοῦ καλοῦ καὶ μύσται τῆς πίστεώς μας. Ἡ πρόοδος τῆς τάξεως αὐτῆς καὶ ἡ πρὸς τὰ καλὰ κλίσις, μὲ τὸν καιρόν, προσείλκυσε τὰ βλέμματα καὶ τῶν κρατούντων, οἵτινες ἔχοντες ἀνάγκην ἐξωτερικῆς παραστάσεως τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, πρὸς τὴν τάξιν αὐτὴν τῶν Ἑλλήνων προσέφευγον εἰς πᾶσαν δύσκολον περίστασιν. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ οἱ Φαναριῶται ἔφθασαν εἰς τὴν μεγίστην ἀκμὴν καὶ δόξαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ μία κοινωνία ἁλματικῶς προκόπτουσα. Ἔφθασαν νὰ διευθύνουν τὴν ἅπασαν τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας πολιτικήν, νὰ ὑψωθοῦν καὶ νὰ διαπρέψουν εἰς τὰ ὕψιστα πολιτικὰ ἀξιώματα ὑπουργῶν καὶ Δραγουμάνων· καὶ ἐπὶ ἡγεμονικῶν θρόνων ἀκόμη νὰ ἐνθρονισθῶσι καὶ νὰ βασιλεύσωσι τῶν παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν διὰ τῶν Ὑψηλαντῶν, Νικουσίων, Μουρούζηδων καὶ Μαυροκορδάτων, Καρατζάδων καὶ Σούτσων καὶ Καλλιμαχῶν, καὶ ἄλλων πλείστων ὅσων, μεταδίδοντες τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ παιδείαν καὶ τὸν ἑλληνικὸν ἐν γένει πολιτισμὸν εἰς βαρβάρους λαούς.

Ἀλλ' ἐδῶ ὡσαύτως τὴν γλυκεῖαν ἐκείνην ὥραν, ὁποῦ ἦσαν ἕτοιμα τῆς ἑλληνικῆς Ἠοῦς τὰ εὔμορφα χρώματα, νὰ ῥοδίσουν

τῆς Ἑλλάδος τὸν θεοσκότεινον ἕως τότε οὐρανόν, ἐδῶ ἠκούσθη ὁ θρῆνος καὶ ὀδυρμὸς πρῶτα-πρῶτα, τῶν ἱερῶν θυμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἀφυπνισθέντος μίαν πρωΐαν τοῦ ἀγρίου κατακτητοῦ, ὅστις πάνοπλος, εἰς τὴν μίαν χεῖρα κρατῶν τὸ γιαταγάνι καὶ εἰς τὴν ἄλλην τὴν ἀγχόνην, εἰσέδυσεν εἰς τὰ συρματόπλεκτα καφάσια τῶν φαναριωτικῶν μεγάρων, καὶ ἔσυρεν εἰς τὴν σφαγὴν καὶ τὴν κρεμάλαν Πατριάρχας καὶ ἀρχιερεῖς, Δραγουμάνους καὶ ἡγεμόνας ἀναμὶξ μετὰ τῶν λεπτοφυῶν τοῦ εὐγενοῦς Φαναρίου δεσποινῶν καὶ παρθένων, παρασταθείσης ἄλλην μίαν φορὰν ἀκόμη τῆς σπαρακτικῆς τραγῳδίας Λουκᾶ τοῦ Νοταρᾶ, τοῦ θυσιασθέντος κατὰ τὴν Ἅλωσιν μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας του.

Σταματήσωμεν ἐδῶ σιωπηλοὶ πρὸς τὴν ἱστορικὴν αὐτὴν ἀνάμνησιν τοῦ Φαναρίου, τῆς μυστικῆς μας αὐτῆς Κιβωτοῦ, ἐντὸς τῆς ὁποίας περιεσώθη ἡ γλῶσσα καὶ ἡ θρησκεία τοῦ Γένους. Ὅσους δὲν ἐμίανεν ἀκόμη ὁ ἄθεος κοσμοπολιτισμός, ὅσων ἡ καρδία ἐλαχτάρισέ ποτε ἀπὸ τοὺς θελκτικοὺς πόθους τῆς Μεγάλης Ἰδέας, χύσατε ἕνα δάκρυον καὶ φωνάξατε ἀπὸ ψυχῆς :

— Αἰωνία ἡ μνήμη τοῦ Φαναρίου ! . . .

Ὁ ναὸς τῆς Παμμακαρίστου.

ΕΙΣ ΤΟ ΤΣΑΡΣΙ

Η γέφυρα τῶν... συνωστισμῶν.—Κόκκινη καὶ πράσινη σημαία — Βαπόρι-κάρρο.—Τρικυμία τῆς ξηρᾶς.—Πῶς χάνονται τὰ ναπολεόνια.—Πόλις πόλεως.

— Σήμερον θὰ πᾶμε εἰς τὸ Τσαρσί.

Εἶπον εἰς τὸν ἀγαπητόν μου φίλον, ἀφοῦ ἔπιον τὸν καφέν μου ἐγὼ καὶ τὸν ναργιλέ του ἐκεῖνος πρωΐ—πρωΐ μίαν ἡμέραν ἐν τῷ μικρῷ ναυτικῷ καφενείῳ τοῦ Ὀρλάνδου, πρὸς τὸ Μπαλοὺκ παζάρ τοῦ Γαλατᾶ.

Μετὰ μικρὸν συνωστιζόμεθα ἐντὸς ἀμετρήτου πλήθους, ἵνα διέλθωμεν τὴν γέφυραν τοῦ Καράκιοϊ καὶ περάσωμεν εἰς τὴν Πόλιν —οὕτω καλεῖται κυρίως ἡ ἀρχαία Ἑπτάλοφος, ἡ κατ' ἐξοχὴν Πόλις.—Ἐπληρώσαμεν τὸν ὀβολόν μας εἰς τοὺς ἀσκεπεῖς, μὲ τὰς λευκὰς ὑποκαμίσας εἰσπράκτορας τῆς Γεφύρας, καὶ ἐβαδίζομεν.

— Διατί εἶνε μὲ τὰ ὑποκάμισα αὐτοί; ἠρώτησα.

— Διὰ νὰ μὴ δίδωσιν ὑπόνοιαν εἰς καταχρήσεις, μὲ εἶπεν ὁ φίλος μου.

Τὸν ἐκύτταξα ἀπορῶν.

—Δὲν ἔχουν τσέπη μοῦ εἶπεν, οὔτε κόλπον. Καὶ ἔτσι δὲν ἠμποροῦν νὰ καταχρασθῶσι τοὺς ὀβολούς, ἐξ' ὧν μυριάδας εἰσπράττουσιν ἑκάστην ἡμέραν.

Τί πανδαιμόνιον αὐτὴ ἡ γέφυρα !

Ἠμπορεῖ ἀξιόλογα κανεὶς νὰ εἴπῃ ὅτι εἶνε ἐδῶ ἡ γέφυρα ὄχι τῶν *στεναγμῶν*, ἀλλὰ τῶν *συνωστισμῶν*, χωρὶς διαφορᾶς ἐννοίας.

Ἔνθεν πρὸς τὸν Κεράτιον, τὰ καφφενεῖα καὶ οἱ σταθμοὶ τῶν ἀτμοπλοίων τοῦ Κερατίου, ἐκεῖθεν πρὸς τὸν Βόσπορον, τὰ καφενεῖα καὶ οἱ σταθμοὶ τῶν ἄλλων ἑταιρειῶν, τοῦ Βοσπόρου, τῶν Πριγκιπονήσων, τῆς Χαλκηδόνος. Αὐτὸ ποῦ ἔχει τὴν κόκκινην

σημαίαν πιάνει εἰς τὴν Ἀνατολήν, αὐτὸ πσῦ ἔχει τὴν πράσινην πιάνει εἰς τὴν Εὐρώπην. Καὶ αὐτὸ ποῦ ἔχει καὶ κόκκινην καὶ πράσινην πιάνει Ἀνατολὴν καὶ Εὐρώπην, *Δελενζὲ—παπόρ*. Αὐτὸ ποῦ εἶνε σὰν κάρρο ἄνευ πρῴρας εἶνε τὸ *ἀραμπᾶ-παπόρ*, διὰ νὰ ἀνοίγῃ τὰς πόρτας του καὶ νὰ δέχεται ἁμάξας καὶ ζῷα. Αὐτὸ πάλιν τὸ ἱστιοφόρον, ὡς περισπωμένη σκολιόν, εἶνε τὸ *παζὰρ-καΐκ*. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀτμόπλοια τὰ πολυπληθῆ νὰ ἔχωσι σταθμὸν τὴν γέφυραν· καὶ ἡ γέφυρα νὰ χρησιμεύῃ ὡς συγκοινωνία τῆς Πόλεως καὶ τοῦ Πέραν δύο δηλαδὴ πόλεων ἐκ 500,000 κατοίκων ἑκάστης.

Τί λέγω; Ἡ γέφυρα εἶνε ἡ συγκοινωνία τῆς Οἰκουμένης.

Ἐκεῖ εἰς τὰ στερεὰ καὶ χονδὰ πατώματά της ἀκούεται ὁ τριγμὸς καὶ ὁ βρυγμός... τῶν σιδηρῶν πλωτῶν θεμελίων της. Ἐκεῖ βλέπεις ὅλας τὰς φυλὰς τοῦ κόσμου, καὶ ἀκούεις ὅλας τὰς γλώσσας.

Ἐκεῖ θεωρεῖς ὅλας τὰς ἐνδυμασίας τῆς γῆς, ἀπὸ τῆς κάσκας τῶν ἄγγλων περιηγητῶν μέχρι τοῦ καλπακίου τοῦ Πέρσου. Οἱ καλπασμοὶ τῶν διερχομένων ἱππέων, οἱ κρότοι τῶν ὀχημάτων, ὁ ἀπερίγραπτος θόρυβος τῶν ἀποβιβαζομένων ἀπὸ τῶν χωρίων τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν ἐπιβαζομένων διὰ τὰς Πριγκηπονήσους, ἢ διὰ τὸν Κεράτιον, ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν μίαν ὀχλοβοὴν ἀπερίγραπτον.

Τὰ καλάθια τὰ κενά, τὰ καλάθια τὰ γεμᾶτα, τὰ ὁποῖα μεταφέρουσιν οἱ ὑπηρέται τῶν κονακίων· τὰ σφυρίγματα τῶν ἀτμοπλοίων, τὰ ὁποῖα ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἀναχωροῦσι καὶ ἀνὰ πᾶν τέταρτον καταπλέουσιν· αἱ σπάθαι τῶν ἀξιωμτικῶν τῶν μεταβαινόντων εἰς τὴν Ὑψ. Πύλην, καὶ εἰς τὸ Σερασκερᾶτον· αἱ φωναὶ τῶν πωλούντων τὴν «Σαμπὰχ» καὶ τὴν «Χακικάτ», καὶ ἄλλαι βοαὶ τῶν μικροπωλητῶν τῶν παρακολουθούντων τοὺς ἀγοραστὰς τροχάδην μὲ τὸ ἐμπόρευμά των, ὡς νὰ τοὺς ἠγόρασες μαζὶ μὲ τὸ ἐμπόρευμά των, ὅλα αὐτὰ εἶνε μία ἀπόλαυσις. Φορτικὴ μέν, ἀλλ' ἀπόλαυσις. Ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ ζαλίζεσαι. Εἶνε τρικυμία ἐν ξηρᾷ. Καὶ καθὼς ἀνασείεται καὶ ἡ γέφυρα, οὕτω ἀγκυροβολημένη ἐκεῖ, παρακολουθοῦσα τοὺς κυματισμοὺς τῆς θαλάσσης, διότι ἐκ τοῦ βάθους τοῦ κόλπου καὶ τοῦ ἰσχυροῦ ῥεύματος δὲν στερεόνονται

θεμέλια πέτρινα, εἶνε τῳόντι τρικυμία σωστὴ ἐν τῇ ξηρᾷ.Ἐὰν σοῦ ἀρέσῃ ἡ ἐν θαλάσσῃ τρικυμία, θὰ σοῦ ἀρέσῃ καὶ ἡ ἐν τῇ ξηρᾷ. Δὲν γίνεται !

Τέλος πάντων εἶσαι εἰς τὴν Ἑπτάλοφον. Πατεῖς τὰ χώματά της· πλὴν προσοχὴ μὴ σὲ πατήσουν οἱ ἁμαξάδες της καὶ σὲ ἀπατήσουν αἱ μεσῖταί της.

Ἄλλος ὄχλος ἐδῶ.

Πρῶτον ἔχει τοὺς ἁμαξάδες οἵτινες περιμένουσιν ἀγώγιον ἐν τῇ πρὸ τοῦ Γενὶ-Τζαμὶ πλατείᾳ. Δεύτερον ἔχεις τοὺς ὁδηγούς, ἰδίως ἀρμενίους φραγκοφορεμένους, ὠχροὺς ὡς γάλλους ταχυδακτυλουργούς, οἱ ὁποῖοι προσφέρονται νὰ σὲ ὁδηγήσωσιν εἰς τὰ ἀξιοθέατα τῆς Πόλεως μέρη.

— Ἁγία Σοφία ! ἀκούεις.

— Σουλτὰν Ἀχμὲτ (δζαμὶ ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Ἱπποδρομίου πλατείᾳ).

— Τσινιλῆ κιὸσκ (τὸ μουσεῖον).

Ἀλλ' ἐγὼ ἔχω τὸν καλὸν φίλον μου, καὶ παρατηρῶ ἀδιαφόρως τοὺς φωνασκοῦντας, ρίπτων ἐνίοτε βλοσσυρὸν βλέμμα εἰς τὰ πωλούμενα *ἀποστολιάτικα* σῦκα, φρέσκα-φρέσκα, ἀρτιδρεπῆ, ἀποστάζοντα μέλι πολίτικον.

Μετά τινων λεπτῶν πορείαν ἐπὶ τοῦ λόφου πρὸς δεξιά, διὰ λιθοστρώτων ὁδῶν καὶ διὰ μαγαζείων μαγειρείων καὶ μικροκαφενείων ποικίλων, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Τσαρσίου.

Ἄλλοι ἐδῶ μᾶς περιεκύκλωσαν ἄλλοι πάλιν πρὸ τῆς μεγάλης λιθοκτίστου πύλης, ὁμιλοῦντες ὅλας τὰς γλώσσας, ἕως οὗ συλλάβωσι τὴν ἐθνικότητά μας.

Εἶνε μεσῖται αὐτοί, συνεννοημένοι καὶ ἀμειβόμενοι ὑπὸ τῶν ἐμπόρων τοῦ Τσαρσίου, προσφερόμενοι ἀντὶ μικρᾶς ἀμοιβῆς νὰ σὲ ὁδηγήσωσι δῆθεν εἰς τὴν ἀγοράν, μήπως καὶ σὲ ἐξαπατήσωσι τάχα οἱ πλεονέκται ἔμποροι, καὶ λαμβάνοντες ἀκολούθως παρ' αὐτῶν μεγάλην ἀμοιβην, τὸ περιπλέον τῆς ἀληθοῦς ἀξίας, τὸ

ὁποῖον σὲ παρέπεισαν νὰ προσφέρῃς, προσποιούμενοι τάχα ὅτι κατώρθωσαν ν' ἀπατήσουν τὸν ἔμπορον.

Καὶ πῶς σοῦ προσφέρονται, ὅταν γνωρίσουν τὴν ἐθνικότητά σου. Σὰν νὰ εἶνε φίλοι σου, σὰν νὰ σὲ εἶδαν πολλάκις.

Εἰσήλθομεν εἰς πολυσχιδεῖς καὶ σκοτεινὰς στοὰς ὡς ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τοῦ Μινωταύρου ἀπολέσαντες πλέον τὴν εἴσοδον, καὶ μὴ βλέποντες ἔξοδον . . .

Διὰ νὰ περιέλθῃς ὁπωσδήποτε τὸ περίφημον τῆς πόλεως Τσαρσίον δὲν φθάνει οὔτε μία ὁλόκληρος ἡμέρα. Εἶνε πόλις ἐντὸς πόλεως. Μὲ τὰς ὁδούς της, μὲ τὰς πλατείας της, μὲ τὰς ἀτραπούς της. Πόλις δέκα χιλιάδων μαγαζείων. Ὁλόκληρον τετράγωνον μὲ τέσσαρας πύλας ὡς φρουρίου, θολοσκέπαστον διὰ λιθίνως θόλων, καὶ δεχόμενον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας διὰ φεγγιτῶν, φῶς λευκόν, φῶς ὠχρόν, ἄνευ ἡλίου. Φῶς ὑγρόν, αὐγῆς χειμερινῆς φῶς. Διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ ἔμποροι οἱ διημερεύοντες ἐν αὐτῷ, ὀθωμανοὶ καὶ ἀρμένιοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶνε ὅλοι ὠχροὶ καὶ ἀσθενικοί, οὐδέποτε ἀπολαμβάνοντες τὸ θάλπος τοῦ ἡλίου· πρωὶ ἐρχόμενοι, ὅτε ὁ ἥλιος δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ Τσαρσίον, καὶ βράδυ ἀναχωροῦντες, ὅτε ὁ ἥλιος φεύγει ἀπὸ τὰς συνοικίας των. Αὐτοὶ εἶνε οἱ *ζωνταvοὶ νεκροὶ* τῆς *Ἀποκαλύψεως*.

Καὶ ἔχουσι καὶ κᾶτι κρύπτας θολωτάς! Θεέ μου καὶ Κύριέ μου! Ἐκεῖ σὲ εἰσάγουσι μυστηριωδῶς, διὰ νὰ ἴδῃς τὰ τιμαλφῆ χρυσᾶ ὑφάσματα, καὶ τὰ πλούσια λιθοκόλλητα κοσμήματα. Καὶ ἀνάπτουσι κηρόν· καὶ λάμπει τὸ ἐμπόρευμά των μυστηρίου λάμψιν. καὶ λάμπει τὸ ὠχρὸν πρόσωπόν των παραδόξως· καὶ βλέπεις τάχα. Καὶ τίς οἶδεν ἂν δὲν εἶνε ψευδόχρυσος τὸ λάμπον. Ὅμως ἡ Ἐξουσία σὲ προφυλάττει λίαν προστατευτικῶς. Διὰ τὸν χρυσον καὶ τοὺς ἀδάμαντας, ἔχεις τοὺς φύλακας τῆς Κυβερνήσεως, οἵτινες δοκιμάζουσι τὸ ἀγορασθὲν μετὰ πατρικῆς μερίμνης.

Περιπατοῦμεν..

Χιλιάδες χιλιάδων μαγαζεῖα μικρά, μὲ ἐσωτερικὴν ἀποθήκην·

καὶ χιλιάδες χιλιάδων ἀγορασταί. Καὶ κορδόνια ἀτελεύτητα ὀθωμανίδων κεκρυμμένων καὶ φανερῶν. Ἐδῶ εἶνε ἡ μεγάλη ὁδός, ὁδὸς Ἑρμοῦ π.χ. Κύτταξε πλοῦτος ποικιλίας καὶ τάξις ἐμπορική, ἀπατηλή, δελεαστική. Ψιλικά, δαντέλλαι, νυμφῶν περιβολαὶ καὶ γάμου βαρέα στολίσματα. Ὑφάσματα, ὑποδήματα, κορδέλλαι, ψευδεῖς ἀδάμαντες καὶ ψευδῆ περιδέραια καὶ ἐνώτια· παιγνίδια διὰ τὰ παιδία· παιγνίδια διὰ τοὺς μεγάλους, παιγνίδια διὰ τοὺς γέροντας· χίλια δυὸ πράγματα χρήσιμα, καὶ χίλια δυὸ πράγματα ἄχρηστα. Σωστὴ ἔκθεσις.

— Μουσσού! Μουσσού! φωνάζουν οἱ ὠχροὶ ἔμποροι μὲ ζωηρὰν γλῶσσαν. *Pour voir! Pour voir!* Γιὰ νὰ ἰδῇς μόνον ὁρίστε, γιὰ νὰ ἰδῇς!

Καὶ σὲ προσκαλοῦν εἰς τὰ μυστικά· καὶ σοῦ ἀνοίγουν μυστήρια εὐθηνά, καὶ σοῦ ξετυλίγουν μυστήρια ἀκριβά· καὶ δὲν ἠμπορεῖς νὰ προχωρήσῃς παρακάτω, ἂν δὲν ἀγοράσῃς. Σειρῆνες δεσμεύουσαι τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πειρασμοὶ λύοντες τὰ βαλάντια. Πῶς ἐξανεμίζονται τὰ *ναπολεόνια* εἰς τὴν στιγμήν! Κατ' ἀρχὰς γίνονται μετζίτια, ἔπειτα κάρτα, ἔπειτα γροσάκια ὡς δίλεπτα, κ' ἔπειτα .... χάνονται.

Ἔτσι ἐξαφανίζεται ὁ χρυσὸς εἰς τὸ Τσαρσὶ τῆς Πόλεως...

Ἀρχίζουν αἱ ὁδοί. Ὁδοὶ μακραὶ κατὰ εἴδη. Ἀγοραὶ κατὰ πρᾶγμα.

Ἐδῶ βλέπεις, ὁδὸς μία ὅλο παπούτσια. Ἐκεῖ ὁδὸς ἄλλη ὅλο ὑφάσματα· λευκὰ λινὰ καὶ μεταξωτὰ τῆς Προύσης. Παρέκει ὅλο στόφαις τῆς Γαλλίας καὶ μεταξωτὰ τῶν Ἰνδιῶν· καὶ σάλια καὶ λαχώρια· καὶ βαρεῖς τῆς Περσίας τάπητες, καὶ ἀραβουργήματα καὶ κινεζισμοί. Παρέκει πολίτικαι μανδῆλαι διὰ τὰς ἑλληνικὰς νήσους, καὶ *μαφέσια* μὲ εὔμορφα κίτρινα κλαδάκια, καὶ *τσεμπέρια* πλουμιστά. Δουζίναις-δουζίναις. Καὶ τὰ χρυσάφια τοῦ κεντήματος, καθαρὸν καὶ γνήσιον χρυσίον πολίτικον, μὲ τὸ ὁποῖον κεντοῦν τὰ προικιά των αἱ νησιωτοποῦλαι τοῦ Αἰγαίου, ἱμάτια βαρύτιμα καὶ τιμαλφῆ.

Κύτταξε ἐδῶ εἰς αὐτὸν τὸν δρόμον· εἶνε τὰ δζοβαερικά. Τί πλοῦτος! Ἀδάμαντες καὶ χρυσὸς καὶ ἄργυρος. Κοσμήματα παντὸς εἴδους. Ἐδῶ συνήθως περιφέρονται οἱ εὔμορφοι ὀθωμανίδες. Ἰδοὺ ἐκεῖ εἰς ἐκεῖνο τὸ μαγαζάκι ἀπεκαλύφθη μία, διὰ νὰ ψωνίσῃ, διὰ νὰ συνεννοηθῇ περὶ τῆς ἀξίας· ἀφήρεσε τὸ γιασμάκι της. Καὶ συζητεῖ λαλοῦσα τὴν ὡραίαν τουρκικήν, κομψοτάτην καθισταμένην καὶ θελκτικωτάτην εἰς τὰ χείλη τῶν γυναικῶν, μαλακήν, κάμπουσαν, λιγόνουσαν. Κρατεῖ ἀδαμάντινον περιδέραιον. Αἱ παρειαί της ἄναψαν ἐκ τῆς συζητήσεως μετὰ τοῦ ἐμπόρου, φωτιὰ μοναχή· καὶ οἱ ὀφθαλμοί της ἀστράπτουν περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἀδάμαντας.

Ὦ χρυσοΰφαντον Τσαρσίον! ὁποῦ ἡ κόρη τοῦ Αἰγαίου σὲ ἀκούει ἀπὸ τὰ νανουρίσματα τῆς μητρός της ἀκόμη, μέσα εἰς τὴν κούνιαν της· καὶ σὲ ὀνειρεύεται, ὅταν μεγαλώσῃ, ἕως ὅτου σὲ ἀπολαύσῃ, ὅταν γείνῃ νύμφη!...

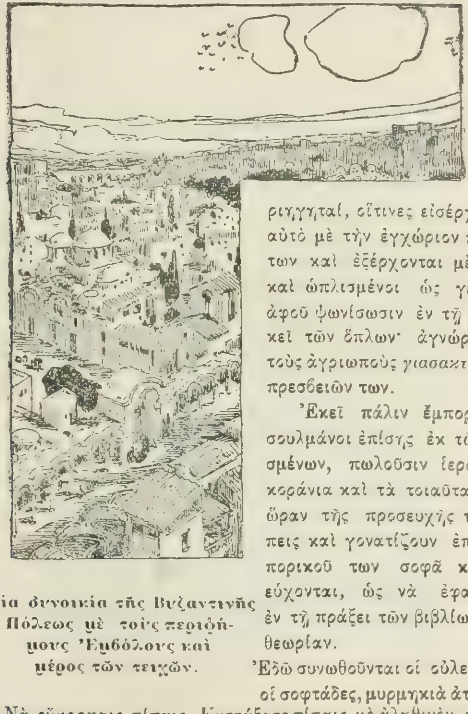
— Κοιμήσου καὶ παράγγειλα
ς' τὴν Πόλι τὰ προικιά σου...

τραγουδᾷ ἡ καϋμένη ἡ μητέρα νὰ ἀποκοιμίσῃ τὸ παιδάκι της.

Νά, ἐδῶ πωλοῦν ἀρχαῖα, κ. Κουμανούδη. Εἰς τὴν σκοτεινὴν αὐτὴν στοάν. Ὅπλα παλαιὰ γενιτσάρων μὲ σκαλίσματα καὶ μὲ ἀργυρᾶς λαβάς· ξίφη καὶ πιστόλια καὶ ἀκόντια. Κιβώτια σεντεφένια ἐκ μαύρου ξύλου, καὶ τραπεζάκια βυζαντινά, εἰς τὰ ὁποῖα τίς οἶδε ποῖος Δρουγγάριος ἔπαιρνε τὸ σερμπέτι του. Ἰδοὺ βιβλιοθῆκαι κεναὶ καὶ σκευοθῆκαι. Ἰδοὺ ἁγιογραφίαι βυζαντιναί, τῶν συληθέντων ναῶν στολισμοὶ ἀνεκτίμητοι. Ἐδῶ οἱ ἔμποροι εἶνε ὅλοι ὀθωμανοί, σοβαροὶ καὶ ἀμίλητοι. Δὲν χρειάζονται ἐδῶ πολλὰ λόγια. Ἡ ἀρχαιότης εἶνε πάντοτε σιωπηλὴ καὶ αὐστηρά.

Καὶ εἶνε καὶ ἡ στοὰ αὐτὴ παναρχαία. Ὅπως ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ βυζαντινοῦ πρωτομαΐστορος. Θόλοι καὶ καμάραι καὶ κίονες. Ὅλα κατάμαυρα. Λαμβάνεις ἐδῶ μίαν εἰκόνα τῶν παραδόξων ἐκείνων

Ἐμβόλων τῆς Βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὁποῖοι ἐστόλιζον τὰς κεντρικὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας της.[1]

Μία συνοικία τῆς Βυζαντινῆς Πόλεως μὲ τοὺς περιφήμους Ἐμβόλους καὶ μέρος τῶν τειχῶν.

Ἐδῶ εἰς τὸ τσαρσίον συνωθοῦνται ἰδίως καὶ οἱ εὐρωπαῖοι περιηγηταί, οἵτινες εἰσέρχονται εἰς αὐτὸ μὲ τὴν ἐγχώριον περιβολήν των καὶ ἐξέρχονται μὲ φέσιον, καὶ ὡπλισμένοι ὡς γενίτσαροι, ἀφοῦ ψωνίσωσιν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐκεῖ τῶν ὅπλων· ἀγνώριστοι εἰς τοὺς ἀγριωποὺς *γιασακτσῆδες* τῶν πρεσβειῶν των.

Ἐκεῖ πάλιν ἔμποροι, μουσουλμάνοι ἐπίσης ἐκ τῶν διαβασμένων, πωλοῦσιν ἱερὰ βιβλία, κοράνια καὶ τὰ τοιαῦτα. Καὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τοὺς βλέπεις καὶ γονατίζουν ἐπὶ τοῦ ἐμπορικοῦ των σοφᾶ καὶ προσεύχονται, ὡς νὰ ἐφαρμόζωσιν ἐν τῇ πράξει τῶν βιβλίων των τὴν θεωρίαν.

Ἐδῶ συνωθοῦνται οἱ ουλεμάδες καὶ οἱ σοφτάδες, μυρμηκιὰ ἀτελείωτος. Νὰ εὔμορφαις πίπαις. Κυττάξατε πίπαις μὲ ἀληθινὸν ἤλεκτρον.

1 Οἱ *Ἔμβολοι* οὗτοι, συχνάκις ἀναφερόμενοι ἀπὸ τοὺς χρονογράφους.

Περιοδεία γοητευτική. Καὶ ἂν δὲν ἀγοράζῃς, βλέπεις. Διότι καὶ ἡ ὅρασις εὐφραίνει. Ἀλλὰ ἡ ὅρασις, φίλοι μου, προξενεῖ πεῖναν...

Λοιπὸν εἰς τοῦ Τοκατλιὰν ὀγλίγωρα.

Ὁ κύριος αὐτός, εἶνε ἀρμένιος ξενοδόχος, διευθύνων ἕνα λαμπρὸν ἑστιατόριον εἰς μίαν τῶν τεσσάρων πυλῶν τοῦ τσαρσίου. Ἐδῶ τρώγεις καλά, φαγητὰ *γαλλίδικα*· καὶ πίνεις καλά, οἴνους τῆς Προποντίδος. Σοῦ δίδει καὶ πάγον, διὰ νὰ ψυχράνῃς καὶ κρυώσῃς ὀλίγον τὴν ἐκ τῆς περιοδείας ἐν τῷ τσαρσίῳ ἐξαφθεῖσαν φαντασίαν σου.

Ὅλα τὰ εἴδη τοῦ περιφήμου *κεμπὰπ* ἔχει ὁ κατάλογος τοῦ κ. Τοκατλιάν. Ὅλα τὰ θαλασσινὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν νήσων, καὶ ὅλα τὰ γεμιστά, τὰ εὐώδη ἐκεῖνα γεμιστά, τὰ ὁποῖα δὲν εὑρίσκεις ἀλλοῦ, παρὰ εἰς τὴν Πόλιν... καὶ εἴς τινα φιλόξενον κ' εὐγενικὸν τοῦ Σταυροδρομίου οἶκον, ἀρχοντικὸν εἰς τὴν ἀνατροφήν του, καὶ λουκούλειον εἰς τὰ δεῖπνά του.

Ἐδῶ εἰς τοῦ Τοκατλιὰν εὑρίσκεις καὶ τὰ ὡραῖα ἐκεῖνα γλυκύσματα καὶ σέ, ὦ χιονόπλαστον μουχαλεμπί, ποῦ νὰ σὲ προφέρῃ μόνον κανείς, γεμίζεις ἡδονὴν τὸ στόμα του.

Ἀλλὰ ἡ εὔμορφη ἐκείνη κομπόστα, ὑπάρχει μόνον εἰς τὸν ἀρχοντικὸν τοῦ Σταυροδρομίου οἶκον, τὸν εὐγενικὸν εἰς τὴν ἀνατροφήν του καὶ λουκούλειον εἰς τὰ δεῖπνά του. Ἡ κομπόστα ἐκείνη δὲν τρώγεται, βλέπεται. Ἄχ καὶ εἰς τοὺς ὕπνους μου ἀκόμη! Μὲ

περιγράφοντας δημοσίους τελετὰς καὶ πομπάς, ἦσαν **Στοαὶ** κατὰ μῆκος τῶν μεγάλων κεντρικῶν ὁδῶν τῆς Πόλεως καὶ ἔφερον διάφορα ὀνόματα, ἐκ τῶν συνοικιῶν ἐν αἷς ὑπῆρχον καὶ ἐκ τῶν δαπανησάντων εἰς κατασκευὴν αὐτῶν ἀρχόντων. Ἀπετέλουν δὲ οὗτοι ὄχι μόνον ἕνα ἀπὸ τὰ ὡραιότερα στολίσματα τῆς Πρωτευούσης, ἀλλ' ἐχρησίμευον εὐεργετικῶς διὰ τοὺς κατοίκους, παρέχοντες εἰς αὐτοὺς ὄχι μόνον σκιὰν κατὰ τὰς καυσώδεις ἡμέρας τοῦ θέρους, ἀλλὰ καὶ καταφύγιον ἐν καιρῷ κακοκαιρίας καὶ αἰφνιδίας ἀτμοσφαιρικῆς μεταβολῆς· Ἦσαν δὲ στολισμένοι μὲ διάφορα ἀγάλματα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ μὲ μαρμάρινα ἐν γένει κοσμήματα, παριστῶντα τετράφυλλα καὶ σταυροὺς καὶ μαιάνδρους.

τὸ θελκτικὸν ἐκεῖνο βυσσινόχρουν χρῶμά της καὶ τὴν δεξιωτάτην κατασκευήν της. Κομπόστα, τὴν ὁποίαν παραγγέλλει εὐμενὴς οἰκοδεσπότης καὶ ἑτοιμάζει ἀβρὰ οἰκοδέσποινα. Κομπόστα ἥτις δὲν τρώγεται, ἀλλὰ βλέπεται μόνον ! Ὦ ! πότε, πότε πάλιν, κυρία μου, *θὰ ἴδω* τὴν εὔμορφον κομπόσταν ἐκείνην τοῦ φιλοξένου οἴκου σου!

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΣΟΦΙΑΝ

Θάμβος καὶ ἔκπληξις.—τὸ Σύμβολον μιᾶς μεγάλης αὐτοκρατορίας θαμμένον εἰς ἕνα τζαμίον.— Σπαρακτικωτάτη τραγῳδία — Ρεμβασμοὶ ἀπὸ τῆς πλατείας — Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ κτιρίου.— Τί λέγουν οἱ χρονογράφοι καὶ οἱ ξένοι περιηγηταί.— Ἐπισκευαὶ τοῦ ναοῦ. —Ἕνα νεκρώσιμον τρισάγιον.

Εἶδα τὸν ἅγιον Ναὸν
τῆς δόξης καὶ Σοφίας,
ὃν εὐσεβὴς ποτε αἰὼν
ἀνήγειρεν εἰς τὸν Θεὸν
τῆς ἀληθοῦς λατρείας.

Ἐπάνω του φύσις θνητὴ
νὰ προσηλώσῃ ὄμμα
ἐπὶ πολὺ ἀδυνατεῖ.
Θαμβοῦται, καὶ τὴν γῆν ζητεῖ,
τὸ συγγενές της χῶμα !

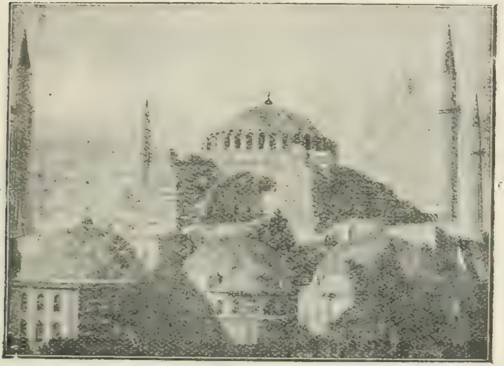
Ὡς ἡμεροπαγεῖς σκηναὶ
Βασίλεια καὶ θρόνοι
ἐμπρός σου· σέ, ναὲ κλεινέ,
ὦ χειροποίητ᾽ οὐρανέ,
παρήμειψαν οἱ χρόνοι,

Ὡς ὁδοιπόροι εὐλαβεῖς
πλησίον σου περῶντες,
τοὺς θόλους τοὺς θεοστιβεῖς,
τὰς καλλονὰς τὰς ἀκριβεῖς
νὰ θίξουν μὴ τολμῶντες.

Οὕτω μεγαλοπρεπῶς ἀρχίζει ὁ γλυκὺς Καρασούτσας τὴν

ὡραίαν ᾠδήν του εἰς τὸν περίκλυτον ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.

«*Εἶδον τὸν ἅγιον Ναόν !*»

Ἡ Ἁγία Σοφία.

Βαρύς, ὑψηλός, νά, ἐκεῖ, εἰς τὴν κλιτὺν τοῦ Α΄ λόφου, ἐν μέσῳ εὐρυτάτης κιγκλιδοφράκτου αὐλῆς, γεμάτης ποικιλομόρφων οἰκημάτων ὡς κελλίων, ὡς τάφων, ἅτινα μᾶλλον βαρύνουσι τὸ ἔνδοξον οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἐσεβάσθησαν δεκατέσσαρες αἰῶνες, καὶ ἡ κερδαλεόφρων ἐπιμέλεια τῶν κατακτητῶν, ἐκμεταλλευομένων ἐπικερδῶς τὸ εὐσεβὲς αἴσθημα τῶν ὀρθοδόξων καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν περιηγητῶν. Σειρὰ παχύσκιος καταπρασίνων καστανεῶν περικοσμεῖ τὴν πέριξ πλατεῖαν, ἀνοικτὴν καὶ λειοτάτην, καὶ σκιάζει τὴν πλακόστρωτον ὡραίαν αὐλήν.

Ἡ ἁγία-Σοφία !

Γλυκύπικρον νανούρισμα τῆς δουλείας, καὶ σεμνὸν ἐμβατήριον τῆς ἐλευθερίας ! Φακὸς θολόμορφος, ἀπέραντος, συγκεντρῶν τὰ

δάκρυα καὶ τοὺς στεναγμοὺς τοῦ Γένους τέσσαρας τώρα αἰῶνας, τὰ ὁποῖα τόσον πικρῶς ἀποξηραίνει ἡ βαρυτάτη χρυσῆ ἡμισέληνος, ἡ ἐπὶ τῆς αἰθερίας κορυφῆς τοῦ θόλου σου ἐπικαθημένη.

Ἡ Ἁγία-Σοφιά! Βαρὺ καὶ σιωπηλὸν οἰκοδόμημα, προωρισθέν, θαρρεῖς, ὡς ἕνα παμμέγεθες νεκρικὸν μνῆμα μιᾶς ἀπεράντου ἐκλιπούσης αὐτοκρατορίας!

Ποῦ εἶνε τὰ μαρμάρινα κωδωνοστάσια νῦν καὶ οἱ ἑκατὸν κώδωνές των! Ποῦ εἶνε ἡ «χρυσῆ καμπάνα», καὶ οἱ χίλιοι ἱερεῖς σου, ὢ χρυσοΰφαντε ναὲ τοῦ Γένους;

Ἀναρίθμητοι οὐλεμάδες μὲ τὰ βαρέα σαρίκια καὶ τὰς μαλθακὰς ἐμβάδας περιφέρονται εἰς τὴν πλακόστρωτον εὐρεῖαν αὐλὴν κομβολογοῦντες τὰ μακρὰ κομβολόγιά των, καὶ ἀναμένοντες τὴν ὥραν τοῦ λιπαροῦ πιλαφίου, ὅτε δεικνύουσι κάποιαν ζωήν...καθὼς καὶ οἱ μακαρίως ἐπὶ τῶν πλακῶν ἐξηπλωμένοι κύνες, σωροὶ-σωροὶ ἐδῶ κ' ἐκεῖ, μὲ τὰ κυνάριά των, ὅλα φέροντα τὸ αὐτὸ χρῶμα καὶ τὸν αὐτὸν τοῦ ρύγχους σχηματισμόν....

— Κὰτς γουρούς! (πόσα γρόσια;)
— Μπὶρ μετζιδιέ. (ἕνα μετζίτι.)
— Μπὶρ τσερέκ; (ἕνα τέταρτον;)
— Ὀλμάς! (δὲν γίνεται!)

Ὁ διάλογος οὗτος διαμείβεται συνήθως μεταξὺ τῶν ἐπισκεπτομένων τὸν ναὸν ξένων καὶ Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐπὶ τῶν εἰσόδων ὠχρῶν οὐλεμάδων, ἕως οὗ, πολλῶν παρελθόντων, προσέλθῃ κανεὶς συγκαταβατικώτερος μέχρι δύο τσερεκίων, ἤτοι ἡμίσεως μετζιτίου, ὅτε καὶ σοῦ φέρουν εὐρυχώρους ἐμβάδας, τὰς ὁποίας φορεῖς μαζὶ μὲ τὰ ὑποδήματά σου, καὶ εἰσέρχεσαι εἰς τὸν καταβεβηλωμένον ὑπ' αὐτῶν Ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.

Εἰσερχόμενος διὰ τριῶν θυρῶν εἰς τὸν πρῶτον νάρθηκα, εὑρί-

Ψηφιδωτὸν τοῦ νάρθηκος τῆς Ἁγίας Σοφίας.

(Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς Παντοκράτωρ ἐπὶ τοῦ θρόνου. Εἷς αὐτοκράτωρ προσκυνεῖ αὐτόν. Ἑκατέρωθεν, ἡ Παναγία καὶ ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ.

σκεις ἀμέσως πέντε κατὰ πρόσωπον θύρας, καὶ εἰσχωρεῖς οὕτως εἰς τὸν δεύτερον νάρθηκα. Καὶ οἱ δύο οὗτοι νάρθηκες εἶνε στενοὶ καὶ μακροὶ μὲ τοίχους διαχρύσους ἐκ τῆς ὡραίας μουσειώσεως. Εἶτα εὑρίσκεις ἐννέα μεγαλοπρεπεῖς θύρας, ὧν ἡ μεσαία, παμμεγίστη, σκαλιστή, μετάλλινος, φέρουσα γλυφὰς σταυρῶν καὶ ἁγίων. Ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου αὐτῆς ὑπάρχει ὀρειχάλκινος κρύπτη, τάφος βυζαντινοῦ βασιλόπαιδος, κατὰ τὴν παράδοσιν· καὶ ὀπὴ πρὸς τὰ ἀριστερὰ μεγάλη, δι' ἧς ὄφις εἰσελθών, ἔφαγε τὸν νεκρὸν βασιλόπαιδα. Ὦ ὁλόχρυσος σαρκοφάγος ὀνείρων τοῦ Γένους καὶ Παραδόσεων !

Οὕτως εἰσέρχεσαι εἰς τὸν ναόν.

Ὁποῖον θάμβος, ὁποῖον μεγαλεῖον, ὁποία ἔκστασις ! Ἐνώπιόν σου ἔχεις πάραυτα ὁλόκληρον ἐν συνόλῳ τὸν ναὸν μὲ τὰ ἀποθαμβωτικὰ διὰ τὸ ὕψος των τόξα του, πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς δύσιν, σκεπασμένα μὲ ἡμιθόλια, ὧν τὸ κατέναντί σου ἱερὸν Βῆμα, γυμνὸν καὶ ἔρημον. Ὅλα αὐτὰ ἐπαυξάνουσι τὸ ὕψος καὶ τὴν ἔκτασιν τοῦ ναοῦ εἰς ἕνα ἀχανὲς μεγαλεῖον, πρὸς τὸ ὁποῖον ἀπομένεις ἔκθαμβος. Οἱ τέσσαρες ὀγκώδεις τετράγωνοι πινσοί, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἢ μᾶλλον ἐλαφρῶς ἐπακκουμβᾷ ὁ αἰθέριος μέγας θόλος, ἄλλος οὐρανὸς ἐπίγειος, θαῦμα τῆς τέχνης ἀμίμητον· αἱ ἀναρίθμητοι τοξοειδεῖς θυρίδες του, δι' ὧν εἰσέρχεται τῆς ἡμέρας τὸ φῶς, γλυκύ, μαλακόν· οἱ χρωματιστοὶ ὡραῖοι κίονες τὸν ἀριθμὸν *ἑκατὸν τέσσαρες*, ἄλλοι πορφυροῖ καὶ ἄλλοι πράσινοι καὶ ἄλλοι *θεσσαλικοῦ* λίθου, πρασίνου μετὰ σμαραγδίνων κηλίδων, καὶ ἄλλοι *λευκοὶ* καὶ ἐκ *προκοννησίου* λίθου, ὑποκιτρίνου, μὲ κορμοὺς ὅλοι μονολίθους, μὲ τὰ σκαλιστὰ ὡς δαντελλόπλεκτα κιονόκρανα· τὰ πολύμορφα ἀρχιτεκτονικὰ κοσμήματα τῶν ἀπεράντων στοῶν τῶν μεταρσίων κατηχουμενείων· αἱ πολυσχιδεῖς κόγχαι καὶ αἱ χηβάδες, καὶ ἡ οὐρανοπρεπὴς τῆς Ἁγίας Τραπέζης θολία, ὅλα ταὐτοχρόνως ὁρώμενα θαμβόνουν τὸ βλέμμα σου. Ὁ νοῦς ἰλιγγιᾷ, ἡ καρδία πάλλει, ἡ ψυχὴ συστέλλεται. Καρφόνεσαι κατάπληκτος. Φοβεῖσαι.

Ἶρις πολύχρωμος ἐπιφαίνεται τότε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου, ἡ μακρὰ τοῦ Γένους ἱστορία.

Βλέπεις σκιὰς μυριάδας μυριάδων. Χρυσᾶς σκιάς· μὲ χρυσοῦφαντα σκιάς. Μαργαριτοκοσμήτους σκιάς. Αὐτοκράτορες καὶ πατριάρχαι, καὶ ἡ πολυώνυμος χορεία τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς, καὶ ἄρχοντες ἄλλοι τῆς ἐκκλησίας παρέρχονται ἐνώπιόν σου ὡς φάσματα· ἀκούεις οὐράνιον βόμβον συγκεχυμένον ἱερᾶς μουσικῆς, ἐνωτίζεσαι πολυχρονισμῶν καὶ χερουβικῶν ὕμνων, μετέχεις ἁγίων λιτανειῶν.

Εὑρίσκεσαι ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ.

Νὰ ἡ θέσις τῶν αὐτοκρατορικῶν θρόνων ἀριστερά· νὰ ἡ θέσις τοῦ μεγαλοπρεποῦς Δεσποτικοῦ δεξιά. Ἡ θέσις τῶν χορῶν, τῶν πολυελαίων, τοῦ τεμπλέου, τῆς περιφήμου Ἁγίας Τραπέζης, τοῦ ἄμβωνος. Ὅλα *θέσεις!*

Κ᾽ ἐκεῖ ὁποῦ ἀναθαρρήσας ὀλίγον ἔβλεπες τὴν μειδιῶσαν ἐν τῷ χρυσῇ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς φρικίασιν καὶ ἀνάπαλσιν, κάμνεις τότε νὰ ἴδῃς ἐπάνω ὡς ἐν οὐρανῷ τὸν Μέγαν Παντοκράτορα, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ θόλου, καὶ τὸ βλέμμα σου παγόνει κατέναντι τῶν παμμεγίστων τουρκικῶν γραμμάτων, δι᾽ ὧν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θόλου εἶνε κεχαραγμένον ῥητόν τι τοῦ Κορανίου.

Μὲ δακρυσμένα τὰ μάτια τότε βλέπεις πρὸς τὰς τέσσαρας γωνίαςτοῦ θόλου, παρηγορούμενος μὲ τὰς χρυσᾶς τῶν Σεραφὶμ πτέρυγας, ὁποῦ ἀνακινοῦνται θαρρεῖς, ὁποῦ κάμνουν νὰ πετάξουν, νὰ λάβουν τῇ *λαβίδι* τοῦ *ἄνθρακα* νὰ σὲ μεταλάβουν, ἀλλ᾽ ἀδυνατοῦν νὰ παραμερίσουν καρφωμένα ἐκεῖ, μὲ τὰ γύψινα αὐτῶν ἄμορφα πρόσωπα, τὰ ἀνιέρως οὕτω βεβηλωμένα.

Τότε θεωρεῖς τοὺς κρεμαμένους τοῦ κατακτητοῦ στρογγύλους πίνακας μὲ τὰ χρυσοπράσινα γράμματα εἰς διάφορα μέρη τῶν τοίχων, τῶν ὁποίων οἰκτρῶς οὕτω ἀπεφράχθη ἡ θαυμασία *ὀρθομαρμάρωσις*, θαῦμα ἀπερίγραπτον τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Βλέπεις τοὺς εὐτελεῖς στεφάνους τῶν ἀναριθμήτων κανδηλίων καὶ διακρίνεις τὰς ἓξ χρυσᾶς καὶ τῶν Σεραφὶμ πτέρυγας εἰς τὰς τέσ-

σαρας τριγωνικὰς βάσεις τοῦ θόλου μὲ τὰ ἀπεξεσμένα αὐτῶν πρόσωπα. Βλέπεις καὶ τὸ χρυσοσκαλισμένον προσευχητήριον τοῦ Σουλτάνου τότε, καὶ τοὺς στενοὺς τῆς προσευχῆς τῶν κατακτητῶν ἄμβωνας μὲ τὰς πρασίνους ἱερὰς σημαίας των, μόλις συγκρατουμένας ὑπὸ τῆς πολυκαιρίας.

Καὶ θεωρεῖς τότε εἰς διάφορα μέρη τοῦ ναοῦ ἐπὶ τῶν πενιχρῶν ψιαθίων γονατιστοὺς τοὺς πιστοὺς μουσουλμάνους κάμνοντας τὸ ναμάζι των καὶ προσκλίνοντας τὴν κεφαλὴν μέχρι τοῦ ἐδάφους, ἐνῷ ἄλλοι μακαρίως κοιμῶνται ὑπὸ τὰς ὑγρὰς στοάς.

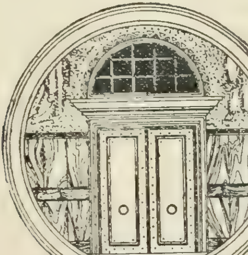
Ἡ καρδία σου συνθλίβεται νὰ θραυσθῇ. Ὡς ὑπὸ ρεύματος ἀέρος βαρὺ ὠθεῖσαι ὑπὸ τὰς μουσειωμένας χρυσᾶς στοάς. Κανεὶς δὲν σὲ κυττάζει. Ἀφοῦ ἐπλήρωσες τὴν εἴσοδόν σου καὶ ἐφόρεσες τὰς ἐμβάδας, εἶσαι ἐλεύθερος νὰ βλέπῃς καὶ θεωρῇς, ὅσον καὶ ἂν σπαράσσεται ἡ καρδία σου ἀπὸ τὴν βέβηλον αὐτὴν καὶ μιαρὰν ἀλλοίωσιν. Στάσου ὀπίσω ἀπὸ τὴν πρασίνην ἐκείνην κολώναν, παρακάτω ἀπὸ τὸν *Σολέαν* καὶ τὸν *χορόν*, ὥστε νὰ ἔχῃς ἐνώπιόν σου ὁλόκληρον τὸν ναόν. Κάμε κρυφὰ καὶ τὸν σταυρόν σου, ἂν δὲν φοβῆσαι πολύ. Καὶ θεώρει. Τὸ φῶς ἔρχεται ἔξωθεν γλυκύ, μελιχρόν, πολύχρωμον, ἄφθονον. Ἔρχεται φῶς πρῶτον ἀπὸ τὰ εἰκοσιτέσσαρα τοξοειδῆ παράθυρα τοῦ θόλου. Ἔρχεται ἀπὸ τὰς 32 ἄλλας θυρίδας τῶν μεσαίων αὐλῶν. Ἔρχεται ἄλλο φῶς ἀπὸ τὰς 20 θυρίδας ἄλλων αὐλῶν, ἄλλο ἀπὸ τὰ ἡμιθόλια, ἀπὸ τὰς τοῦ Βήματος θυρίδας καὶ ἄλλας ἀναριθμήτους. Ἡ τόση τοῦ φωτὸς περιουσία ἐν τῷ ναῷ, ἔκαμε τὸν ἱστορικὸν Προκόπιον νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ φῶς δὲν ἔρχεται ἔξωθεν, ἀλλ' ἐντὸς αὐτοῦ *φύεται*. Ἀληθῶς, πολλὰς τῶν θυρίδων τούτων οἱ κατακτηταὶ ἀπέκλεισαν καὶ ἐγύψωσαν. Ἀλλὰ πάντοτε ὑπάρχει πλουσιώτατον ἐν αὐτῷ τὸ φῶς. Στάσου λοιπὸν ἐκεῖ καὶ ἀναπαράστησον τὸν ναὸν ὡς ἦτο ἐν τῇ δόξῃ του, ὁποῦ ἤρχοντο ἐπίτηδες οἱ περιηγηταὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν νὰ τὸν θαυμάσουν. Ἀναπαράστησε τὸν ὁλόχρυσον στολισμόν του. Μὲ τὴν ὁλόχρυσον καταστολήν του καὶ μὲ τοὺς ἁγίους του, τοὺς ὁποίους ἐπέχρισαν οἱ κατακτηταὶ μὲ ἄσβεστον καὶ γύψον· ἀπογυμνοῦσι δὲ καθεκά-

στην τὸν στολισμόν του ἀποξέοντες μὲ τὰ μαχαιρίδια τοὺς ὁλοχρύσους κύβους τοῦ μουσαϊκοῦ πωλοῦντες αὐτούς. Παραστάσου εἰς μίαν λειτουργίαν, εἰς μίαν δοξολογίαν, εἰς μίαν θριαμβευτικὴν ἐπάνοδον τοῦ Αὐτοκράτορος ἀπὸ τὰς νίκας του. Εἰς μίαν χειροτονίαν Πα-

Διώροφος στοὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

τριάρχου ἢ εἰς μίαν *Στέψιν* Αὐτοκράτορος. Εἰς μίαν ἀγρυπνίαν ὅπου νὰ λειτουργῇ Γρηγόριος ὁ θεολόγος ἢ ὁ Φώτιος, καὶ νὰ ὁμιλῇ ὁ

Μία τῶν Πυλῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Χρυσόστομος. Πλεῦσον μὲ τὰ μάτια σου μέσα εἰς τὸ ἄφθονον φῶς

τῶν κανδηλῶν καὶ τῶν λαμπάδων. Φαντάσου ὅλα τὰ ὁλόχρυσα μανουάλια, τοὺς ἀσημένιους πολυελαίους καὶ τὰ πολυκάνδηλα, τὸ ὅλον τρεῖς χιλιάδας φώτων, καὶ ὑπολόγισον τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ὀρθοδοξίας, ὦ ταλαίπωρε, ὦ πτωχὲ ταξειδιῶτα. Καὶ ὅταν ἀκούσῃς ἐκεῖ, ὀπίσω ἀπὸ τὴν κολῶναν ὅπου ἵστασαι, νὰ σημάνῃ ἡ χρυσῆ καμπάνα τὴν νύκτα τοῦ Πάσχα, καὶ ὅταν ἴδῃς τοὺς ὀκτακοσίους κληρικοὺς λειτουργοῦντας, καὶ ὅταν ἀκούσῃς τοὺς καλλιφώνους ἐκείνους χοροὺς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας νὰ ψάλλουν τὸ *Χριστὸς* ***Ἀνέστη***, στηρίξου καλὰ ἐπάνω εἰς τὴν κολῶναν νὰ μὴ πέσῃς κάτω καὶ ἀποθάνῃς πρὸς τὸν ὀνειδισμὸν αὐτὸν τοῦ περιουσίου Λαοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ὅστις *ὑπῆρξε* καὶ αὐτὸς μιὰ φορὰ καὶ ἕναν καιρό...

Ἀλλ' αἴφνης ἀρχίζει ἡ παράστασις μιᾶς λίαν σπαρακτικῆς τραγῳδίας, ὁμοίαν τῆς ὁποίας μόνον εἰς τὴν Γραφὴν ἠμπορεῖς νὰ συναντήσῃς, ὅτε παρανομῶν ὁ αἰωνίως γογγυστὴς λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ παρεδίδετο, κατὰ θείαν ἐγκατάλειψιν, εἰς τὸν ὀλοθρευτὴν ἄγγελον. Εἰς τὰς ἀπεράντους Ρεγεῶνας τῆς Βασιλευούσης, εἰς τὰς πλατείας καὶ λεωφόρους, εἰς τοὺς Ἐμβόλους, πανταχοῦ, εἰς τὰς ὑπογείους ἀκόμη κιστέρνας, ἀντηχεῖ γοερῶς ἡ σπαρακτικὴ κραυγὴ μέσῳ ὀλοφυρμῶν καὶ θρήνων :

— Πῆραν τὴν Πόλιν, πῆράν την !

Ὁ λαὸς ἀλλοφρονῶν, εἰσορμᾷ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Οἱ χρονογράφοι μὲ πρωτοφανῆ ἀλλογλωσσίαν, καὶ ὡς νὰ στάζουν δάκρυα ἀντὶ μελάνης ἡ πένναις των περιγράφουσι τὴν φοβερὰν τῆς τραγῳδίας αὐτὴν ἐκτύλιξιν, ὑπὸ τοὺς ἀχανεῖς θόλους τοῦ Μεγάλου Ναοῦ, καὶ τὴν γενικὴν συγκίνησιν καὶ αὐτῆς τῆς ἀψύχου ζωγραφίας.

Τὴν αὐγὴν τῆς 29 Μαΐου τοῦ 1453, νύκτα ἀκόμη, ὁποῦ αἱ ροδωνιαὶ καὶ αἱ πασχαλέαι ἐπλήρουν τὸν ἀέρα μὲ τὰ μύρα των καὶ τὰς εὐώδεις ἀναπνοάς των, οἱ ἄθλιοι πολῖται, ἄνδρες πάσης ἡλικίας καὶ πάσης τάξεως, γυναῖκες μὲ τὰ βρέφη εἰς τὰς ἀγκά-

λας των, μοναχαὶ καὶ μονάζουσαι, καὶ πάσχοντες ἀκόμη βασταζόμενοι, συμπεφυρμένοι, παράφρονες ἀπὸ τοῦ τρόμου, ἐπλήρωσαν ἐν τῷ ἅμα τὸν ναὸν εἰς σωτηρίαν· διότι χρησμός τις παλαιὸς διεφημίσθη, ὅτι κατὰ τὴν ἅλωσιν ἔμελλον νὰ σφάζωνται οἱ ἄνθρωποι ὡς ἀρνία ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρις τοῦ Πορφυροῦ κίονος, ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Αὐγουστεῶνος. Ἐκεῖ δὲ ἐπιφανεὶς ἄγγελος μὲ τὸ ξίφος εἰς χεῖρας, ἔμελλε νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς ἡττημένους, ὥστε νὰ λάβωσιν οὗτοι διωκτῶν θέσιν.

Μὲ τὴν ἐλπίδα αὐτὴν τὴν ἀπατηλὴν ἀφήσαντες τοὺς οἴκους των οἱ ἄθλιοι, ἡμίγυμνοι ἔσπευδον νὰ εὑρεθῶσιν ἔξω τῆς καταδικασμένης ζώνης.

»Ἐγένετο ὡς ἐν μιᾷ ὥρᾳ ὁ ὑπερμεγέθης ἐκεῖνος ναὸς πλήρης κόσμου· καὶ κάτω καὶ ἄνω· εἰς τὰ δρύφακτα καὶ τὰ κατηχούμενα, καὶ ἐν τοῖς προαυλίοις, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ, ὄχλος ἀναρίθμητος. Κλείσαντες δὲ τὰς θύρας εἰστήκεσαν τὴν παρὰ τοῦ Ἀγγέλου σωτηρίαν ἐλπίζοντες...»

Στιγμαὶ ὑπερτάτης φρίκης...«Οἱ Τοῦρκοι σφάζοντες, ἁρπάζοντες, αἰχμαλωτίζοντες ἔφθασαν πνιγμένοι εἰς τὸ αἷμα μέχρι τοῦ ναοῦ. Καὶ καταθραύσαντες τὰς πύλας εἰσεχώρησαν ἔνδον ξιφήρεις, φοβούμενοι ἀντίστασιν. Ἀλλ' ἀφοῦ εἶδον ἄοπλον ὅλον ἐκεῖνο τὸ πλῆθος θρήνοις καὶ ὀδυρμοῖς συγκοπτόμενον, ἐπέπεσον εἰς φόνον καὶ ἁρπαγήν...» Καὶ ὁ καθένας ἀπὸ ἐκείνους τοὺς αἱμοδιψεῖς Τούρκους ἥρπαζε τὸν ἰδικόν του αἰχμάλωτον καὶ τὸν ἔδενεν ὡς πρόβατον. Οὐ γὰρ ἦν ἐκεῖ ὁ ἀντιλέγων ἢ μὴ προδιδοὺς ἑαυτόν... οἰμωγαὶ καὶ κοπετοὶ καὶ θρῆνοι... Καὶ ἦν ἰδεῖν ὁρμαθοὺς ἐξερχομένους ἀπείρους ἐκ τοῦ ναοῦ ὥσπερ ἀγέλας.»

»Περὶ δὲ ὀγδόην ὥραν—τὸ δειλινὸν δηλαδὴ—εἰσῄει καὶ ὁ Σουλτάνος ἐντὸς τῆς πόλεως σὺν τοῖς αὐτοῦ Μεσάζουσι καὶ ἑτέροις Σατράπαις... Κατελθὼν δὲ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ – τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ—καὶ ἀποβὰς τοῦ ἵππου καὶ εἰσελθὼν ἐντός, ἐξέστη ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἀχανοῦς παγκάλου κτιρίου... Κελεύσας δὲ ἕνα τῶν αὐτοῦ ἱερέων ἀνέβη ἐπ' ἄμβωνος καὶ διελάλησε τὴν αὐτῶν προσευχήν.

Αὐτὸς δὲ ἀναβὰς ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἐποίησε τὴν προσευχήν....»

Τὸ αἱματοστάλακτον θέαμα τῆς φρικιαστικῆς αὐτῆς σκηνῆς, πρώτην φορὰν παρασταθείσης εἰς τὴν μακρὰν τοῦ Γένους ἱστορίαν... αἱ ἀναμνήσεις αὐταὶ αἱ τόσον πικραὶ ὡς μὲ ἀψίνθιον δριμύτατον ποτίζουσαι τὴν καρδίαν τοῦ ἕλληνος, μ' ἔκαμαν νὰ στρέψω τὰ ὄμματα ἄνω, πρὸς τὸν Παντοκράτορα. Ὡς ἦν δὲ σκεπασμένη ἡ ὡραία μορφή του ἡ τόσον πατρικῶς Δεσποτική, μ' ἐφάνη ὅτι ἀπέστρεψε τὸ θεῖον πρόσωπόν του ἀπὸ τὸν λαόν του, ἐγκαταλιπὼν αὐτόν. Ἐνατένισα τότε πρὸς τὴν Πλατυτέραν τοῦ Βήματος, πρὸς τοὺς Ἁγίους δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἀσβεστωμένους ὅλους ὡς ἦσαν ἀπὸ τοῦ λευκοῦ κονιάματος· καὶ εἰς παρηγορίαν μου μ' ἐφάνη ὅτι τοὺς εἶδα ὡς ἦσαν ἐν τῇ δόξῃ καὶ ἀκμῇ τοῦ ναοῦ. Καὶ μοῦ ἐφάνη ὅτι ἔκλαιον ὅλοι. Ἡ Παναγία καὶ οἱ Ἅγιοι... Ἐξῆλθον μὲ τρόμον ὡς νὰ μὲ ἐξώθησε κανείς· καὶ εὑρέθην ἀκκουμβισμένος εἰς τοὺς χρυσογλύπτους παραστάτας τῶν Ὡραίων Πυλῶν.

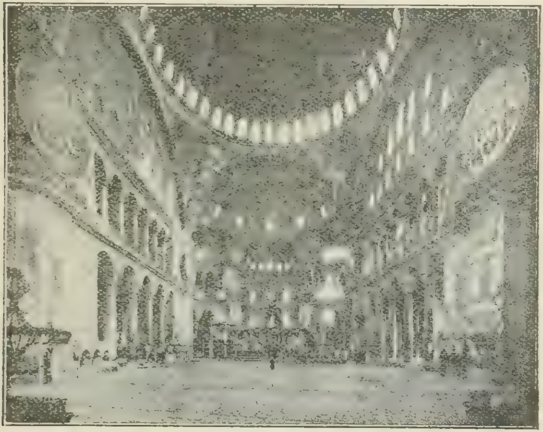
Ἦτο μεσημβρία. Ὁ ἄνεμος εἰσορμῶν εἰς τὸν ναὸν μοῦ ἔφερε τὴν ἀποτρόπαιον μελῳδίαν τοῦ μουεζίνη, κραυγάζοντος ἐκείνην τὴν ὥραν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ μιναρέ, ὅτι ἕνας εἶνε ὁ Θεὸς καὶ ὁ Μωάμεθ ὁ προφήτης του. Ἀλλ' εἰς τὰ ὦτά μου ἡ ἀλλόθρους φωνὴ ἐκείνη, πολὺ διαφορετικὰ ἀντηχοῦσε, φανταζομένου ἀκόμη τὰς κλαιούσας εἰκόνας τῶν Ἁγίων. Μοῦ ἐφάνη ὅτι κάποιος ἄγγελος μ' ἐπαρηγοροῦσε, καὶ μοῦ ἔλεγε:

—Σώπασε, Κυρὰ Δέσποινα,
Εἰκόνες σεῖς, μὴ κλαῖτε...
Πάλι μὲ χρόνους μὲ καιρούς,
Πάλι δικά μας εἶνε.

Μ' ἀρέσει, ἔξω εἰς τὴν πλατεῖαν πρὸς τὰ δεξιά, νὰ κάθημαι ὑπὸ τὰς δροσερὰς καστανέας, εἰς τὸ μικρὸν ὀθωμανικὸν καφενεῖον, καὶ νὰ πίνω ὀθωμανικόβραστον καφέν, καφὲν εὐώδη, θεω-

ρῶν τὸν προσφιλῆ μου ναὸν σιωπηλὸν καὶ ἀκίνητον μὲ τὸν οὐρανομήκη θόλον του, τὰς ἀναριθμήτους θυρίδας του, καὶ τὰ πολυώνυμα οἰκοδομήματά του, τὰ μετριάζοντα τὸ ὕψος του. Καὶ ὑπὸ τὸν μεγαλείτερον καύσωνα πνέει δροσερὸς ἐκεῖ ἄνεμος, δροσίζων καὶ τὴν πλέον λυπημένην ψυχήν. Ἄνεμος τριῶν θαλασσῶν, τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ τοῦ Κερατίου καὶ τοῦ Βοσπόρου.

Μ' ἀρέσει νὰ διέρχωμαι ὥρας μακρὰς ἐκεῖ ἐν τῇ πλατείᾳ, ἔχων προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὸ προσφιλές μου

κτίριον μὲ τοὺς σοβαροὺς μιναρέδες του, σιωπηλοὺς καὶ κατηφεῖς ὡς νεκρικὰς κυπαρίσσους, σκιάζοντας τὸ σκυθρωπὸν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μνῆμα, πολυσχιδὲς καὶ παμμέγιστον, μὲ τὰς ἐρυθρὰς ζώνας τῶν τοίχων του καὶ μὲ τὸν ἀέρινον θόλον του.

Μ' ἀρέσει, ἀφαιρούμενος ὥρας μακρὰς ἐκεῖ, ὑπὸ τὴν ζωογό-

νον τοῦ Βοσπόρου δρόσον ν' ἀναπολῶ τὴν πορφυρογέννητον τοῦ σεμνοῦ οἰκοδομήματος ἱστορίαν, ἐνῷ περὶ ἐμὲ οἱ ὠχροὶ σαρικοφόροι τῶν κατακτητῶν ἱερεῖς ἀναγινώσκουσι τὰς ἐφημερίδας των, καὶ αἱ κλεισταὶ μαῦραι ἅμαξαι μεταφέρουσι τοὺς κακούργους ἀπὸ τῶν φυλακῶν εἰς τὸ κατέναντι μέγα δικαστήριον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ.

Καὶ ὅταν τὴν ἑσπέραν ἐμφανιζόμενοι ἐπὶ τῆς στεφάνης τῶν κατηφῶν μιναρέδων οἱ καλλίφωνοι μουεζίνιδες διαλαλοῦσι πρὸς τὴν ἄτυχον Βασιλίδα τῶν πόλεων τὴν ὥραν τοῦ ναμαζίου, καὶ πλήττει ὁ ἄνεμος ὑψηλὰ ἐκεῖ τὴν ἰσχυρὰν φωνήν των, καταβαίνουσαν εἰς τὰ ὦτά μου ὡς ὀλοφυρμὸν καὶ θρῆνον, μ' ἀρέσει νὰ βρέχω τὰς παρειάς μου μὲ ὀλίγον δάκρυ, ἀπόσταγμα τόσων πικρῶν συγκινήσεων τῆς θλιβερᾶς περιηγήσεώς μου.

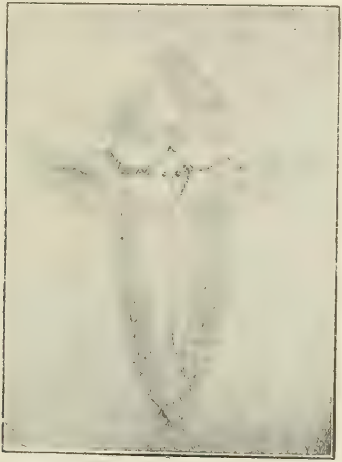
«Τώρα ἡ ἐπὶ γῆς εἰκὼν
» τοῦ θείου μεγαλείου
» Τέμενος εἶνε τουρκικόν,
» προσκύνημα βαρβαρικὸν
» ὁ οἶκος τοῦ Κυρίου!...»

«Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Σοφίας, γράφει μὲ συγκινοῦσαν ἔξαρσιν ὁ ἡμέτερος Βυζάντιος, συγκεντροῦται ὅλη τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας ἡ διάρκεια· ἡ καρδία τοῦ χριστιανοῦ ἀναγνώστου πάλλει καὶ ἡ θρησκεία μετὰ τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας προσελκύει τὴν προσοχὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ πλέον ἀδιαφόρου...»

Ὁ πρὸς τὸ μυστηριῶδες τοῦτο κτίριον τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς θαυμασμὸς ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ἡμετέρων καὶ ξένων, χριστιανῶν καὶ ἀλλοδόξων εἶνε ἀνυπέρβλητος. Συνέρρεον οὗτοι, ἄλλοι μὲν σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες, ἄλλοι ἀρχαιολόγοι καὶ ἀρχιτέκτονες, καὶ ἄλλοι ἀπὸ ἁπλῆν περιέργειαν, συνέρρεον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα θαυμάσωσι μὲν τὸ μεγαλεῖον τῆς ἑλληνικῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλ' ἰδίως ἵνα ἐντρυφήσωσιν εἰς τὸ ἔξο-

χον τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς βυζαντινῆς τέχνης δημιούργημα, τοῦ ὁποίου τὸν ἀληθῆ χαρακτηρισμὸν ἀπέδωκεν ἕνας ἀπὸ τοὺς σοφοὺς αὐτούς, εἰπὼν εὐγλώττως τῳόντι, ὅτι ἡ Ἁγία Σοφία εἶνε διὰ τὴν βυζαντινὴν τέχνην, ὅ,τι ὁ Παρθενὼν διὰ τὴν Ἑλληνικήν.

Δὲν θεωρῶ δὲ ἄσκοπον νὰ ἐπισυνάψω ἐνταῦθα βραχυτάτας τι-

Τὸ Σεραφὶμ τοῦ ΒΔ. λοφίου τοῦ θόλου.

νὰς σημειώσεις περὶ τοῦ κτιρίου τούτου ἀπὸ τὴν λαμπρὰν ἱστορίαν του.

Ὁ ναὸς ἐθεμελιώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐν ἔτει 326, καὶ ἐπωνομάσθη μὲ τὸ ὄνομα τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἤτοι τοῦ Χριστοῦ, ὅστις Σοφία τοῦ Πατρός ἐστι καὶ λέγε-

ται. Ἦτο δὲ τότε κατὰ τὸ σχῆμα *δρομικός*, τετράγωνος δηλ. ἐπιμήκης *δίκην νάρθηκος*, καθὰ ἐξηγεῖ ὁ φαναριώτης Θεοδόσιος ὁ Ζυγομαλᾶς, ὁ κατὰ τὸν ΙΖ'. αἰῶνα ἀκμάσας. Ἐπερατώθη ὅμως ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του καὶ διαδόχου, τοῦ Κωνσταντίου, ὅτε ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ ἐν ἔτει 360.

Ξυλόστεγος ὢν ἐπυρπολήθη διὰ τὴν παράνομον ἐξορίαν τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτε φαίνεται ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Διδασκάλου διέσωσαν τὸν ἄμδωνα καὶ τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον, ἅτινα κατὰ τὴν παράδοσιν διασώζονται σήμερον ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ Φαναρίου. Ἀνακαινισθεὶς δὲ κατόπιν ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ νεωτέρου δρομικὸς πάλιν, ἄνευ θόλων, εἰς τὸ σχῆμα *Βασιλικῆς*, ἐκάη πάλιν ἐν τῇ στάσει τοῦ *Νίκα*.

Τότε δὲ ὁ μεγαλεπήβολος Ἰουστινιανὸς ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ δυνάμεως ἀνῳκοδόμησεν αὐτὸν ἐκ θεμελίων, ἀνυπέρβλητον τῇ πολυτελείᾳ καὶ τῇ τέχνῃ.

Ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι καὶ ποιηταὶ τῶν τότε χρόνων ἐξιστοροῦσι καὶ ἀνυμνοῦσι τὸ γενόμενον ἔργον, ὅπερ ἀρξάμενον τὸ ἔτος 533 συνετελέσθη ἐν διαστήματι πέντε ἐτῶν, δέκα μηνῶν καὶ δύο ἡμερῶν. Τὸ ὅλον αὐτὸ μεγαλούργημα ἐνέπνευσε, κατὰ τὸν ἡμέτερον Βυζάντιον, τόσον ἐνθουσιασμὸν εἰς τοὺς χρονογράφους ἐκείνους, ὥστε ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν τεχνητῶν, τοῦ συναχθέντος ὑλικοῦ καὶ τῶν δαπανῶν, ἤχθησαν εἰς ποιητικὰς ὑπερβολάς. Ἑκατὸν ἦσαν οἱ ἀρχιτέκτονες, εἶχε δ' ἕκαστος ὑπὸ τὰς διαταγάς του ἑκατὸν κτίστας, οἵτινες διῃρημένοι εἰς δύο στίχους εἰργάζοντο ἔνθεν καὶ ἔνθεν. Δι' ὀπτασιῶν ἐφανερόνοντο θησαυροί, καὶ δι' ἐμφανείας ἀγγέλων ἐλύοντο τὰ τεκτονικὰ προβλήματα. Μεταξὺ τῶν ἀρχιτεκτόνων δύο ἐπρώτευον, Ἰσίδωρος ὁ Μιλήσιος καὶ ὁ μαγίστωρ Ἰγνάτιος.

Οὕτω συντελεσθέντος τοῦ ναοῦ, ἐγένοντο λαμπρῶς τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ τῇ 22 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 538 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Μηνᾶ, ὅτε διερχομένης τῆς μεγαλοπρεποῦς λιτανείας διὰ τοῦ Αὐγουστεῶνος, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός, συγκινηθεὶς ἀπὸ τὸ μεγα-

λεῖον τοῦ ἔργου του, ἀνέκραξε τὸ περίφημον : *Νενίκηκά σε Σολομών!* Τὰ ἐγκαίνια ταῦτα ἑορτάζονται ἔκτοτε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατ' ἔτος ὑπὸ τὸ ὄνομα *θυρανοίξια.*

Ἀλλὰ μετὰ εἴκοσιν ἔτη κατέπεσεν ὁ τροῦλλος κατασυντρίψας τὴν ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τὸν Ἄμβωνα, ἴσως ἔκ τινος καθιζήσεως τοῦ ἐδάφους, ὄντος ἰλυώδους, ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἀνοικοδόμησεν αὐτὸν στερεώτερον πλέον. Κατὰ τὴν νέαν αὐτὴν μεταρρύθμισιν ὁ τροῦλλος ἔγεινε χαμηλότερος κατὰ 15 πόδας· ἀπώλεσε δὲ ὑπὸ ἔποψιν καλλιτεχνικὴν τὸ κτίριον πολὺ ἀπὸ τὴν πρώτην αὐτοῦ γλαφυρότητα. Ἔγεινε μὲν στερεώτερον, ἀλλὰ καὶ ὀγκωδέστερον. Οὐχ ἧττον τὸ καλλιτέχνημα τοῦτο θὰ εἶνε πάντοτε μεγαλούργημα πρώτης δυνάμεως ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἀρχιτεκτονικῇ καὶ τῇ κοσμητικῇ καθόλου τέχνῃ.

Τὰ δὲ δαπανηθέντα χρήματα ὁ Γίβων ἐκ τῶν χρονογράφων ἀναμετρῶν ἀναβιβάζει εἰς ἓν ἑκατομμύριον λιτρῶν χρυσίου.

Τῆς Ἁγίας Σοφίας ἔχομεν περιγραφὰς ὅλων τῶν συγχρόνων βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων καὶ τῶν μεταγενεστέρων, οἱ ὁποῖοι ἁμιλλῶνται ποῖος ἐξ αὐτῶν πομπωδέστερον νὰ ἐξιστορήσῃ τὸ μεγαλεῖον τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ ἔργου τῆς βυζαντινης τέχνης. Μεταξὺ ὅλων τῶν περιγραφῶν ἐξέχει ἡ τοῦ συγχρόνου ἱστορικοῦ Προκοπίου καὶ ἡ τοῦ ποιητοῦ Σιλεντιαρίου, τοῦ μὲν πρώτου διὰ τὸ ὑψηλὸν καὶ διάτορον τοῦ λόγου, τοῦ δὲ δευτέρου διὰ τὸ γλαφυρὸν τοῦ ὕφους ἐν γένει τῆς σωζομένης *Ἐκφράσεώς του,* [1] τοὺς ὁποίους ἔχουν ὑπ' ὄψιν των οἱ νεώτεροι περιηγηταί.

«Ὅταν κανείς, γράφει ὁ Προκόπιος, εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναὸν τοῦτον, ἵνα προσευχηθῇ, τόσον ὑψηλὰ μεταρσιοῦται ἡ διάνοιά του ἀπαίρουσα πρὸς τὸ ἀχανὲς ὕψος θόλων, τόξων καὶ ἡμιθολίων, ὥστε ἀμέσως *οὐρανοβατεῖ, φανταζόμενος ὅτι δὲν εἶνε μακρὰν πο-*

Σημ. 1. ***Ἐκφράσεις*** καλοῦσιν οἱ βυζαντινοὶ τὰς ποιητικὰς καὶ ἐμμέτρους ἐν γένει περιγραφὰς ναῶν καὶ ἑορτῶν.

λὺ ὁ Θεός, ἀλλ' ἐκεῖ πλησίον εὑρίσκεται, εἰς ἐκείνους πρὸ πάντων, τοὺς ὁποίους προτιμᾷ διὰ τὴν εὐλάβειάν των καὶ τὴν εὐσέβειαν.

Ὁ δὲ Σιλεντιάριος ἐξ ἄλλου μὲ τὸν πλέον ποιητικώτερον ἐνθουσιασμόν του περιγράφων τὸν ναὸν ἐξαίρει τὸ ἀμίμητον κάλλος τῶν κιόνων, μετὰ πόνου προσπαθῶν νὰ ζωγραφίσῃ τὰ διάφορα χρώματα τοῦ λίθου ἑκάστου τῶν κιόνων, ἀναφέρων τὸν Αἰγύπτιον, λίθον πορφυροῦν μὲ λευκὰς κηλῖδας καὶ μὲ ἀστερίσκους κατάστικτον, τὸν Φρύγιον, ῥοδόχρουν μὲ κυανᾶ καὶ λευκὰ ποικίλματα, τὸν Λακωνικὸν πράσινον, τὸν Καρικὸν αἱματόχρουν, τὸν Λύδιον, πράσινον, τὸν Λυδικὸν κυανοῦν καὶ κροκόχρουν, τὸν Κελτικὸν μέλανα κλπ. ἡ πληθὺς τῶν ὁποίων καὶ οἱ ποικίλοι αὐτῶν χρωματισμοὶ ἀποθαμβόνουν τὰ ὄμματα τῶν περιηγητῶν, οἱ ὁποῖοι καταπλήσσονται μὲ μίαν κατάπληξιν ὁποῦ δὲν ἐπερίμενον.

Ἐκ τῶν ἐξαισίων αὐτῶν κιόνων τοὺς μὲν Αἰγυπτίους ἢ πορφυροῦς, ὀκτὼ τὸν ἀριθμόν, ἔπεμψεν ἐκ Ρώμης ἡ εὐγενὴς καὶ εὐλαβεστάτη χήρα Μαρκία, ὁποῦ ἐστόλιζον ἄλλοτε τὸν ἐν Αἰγύπτῳ ναὸν τοῦ Ἡλίου, ὁπόθεν εἶχε μεταφέρει αὐτοὺς εἰς Ρώμην ὁ αὐτοκράτωρ Αὐρηλιανός, εἶχον δὲ ἀπὸ κληρονομίας περιέλθει εἰς τὴν κατοχὴν τῆς ἀνωτέρω εὐγενοῦς Μαρκίας. Τοὺς δὲ ὀκτὼ Θεσσαλικούς, πρασίνους, θαυμαστοὺς κατὰ τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος, μετεκόμισεν ἐξ Ἐφέσου ὁ ἔπαρχος Κωνσταντῖνος.

«Ἀλλὰ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ κάλλος τῆς γυναικωνίτιδος ;» ἀναφωνεῖ ὁ Προκόπιος, ὅταν ἀρχίζῃ τὴν μακρὰν περιγραφὴν τῶν ὑπερῴων ἢ γυναικείων, καὶ τοῦ ἐκ Θεσσαλικοῦ λίθου θριγκίου αὐτῶν, ἔνθα κατὰ τὸν ποιητὴν Σιλεντιάριον: «τὰς ἐργοπόνους χεῖράς των ἐπακκουμβῶσαι, ἠκροῶντο αἱ γυναῖκες τῆς Ἱερᾶς Λειτουργίας.»

Ὅταν δὲ φθάσουν οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς εἰς τοῦ θόλου τὴν περιγραφήν, τότε κυριολεκτικῶς τὰ χάνουν, ἀδυνατοῦντες νὰ παραστήσωσι τὸ ἀχανὲς αὐτοῦ καὶ ὄντως οὐράνιον ὕψος.

«Τὴν ὀροφὴν τοῦ ναοῦ, γράφει ὁ Χρυσολωρᾶς, ὄχι μόνον δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὴν περιγράψωμεν κατὰ πῶς εἶνε, ἀλλ' οὐδὲ νὰ τὴν ἀτενίσωμεν κἄν. Ἢ διὰ νὰ εἴπω καλλίτερον, ἀποροῦμεν τὸ πῶς ἐξ ἀρχῆς κατεσκευάσθη ὁ ἐναέριος αὐτὸς θόλος.

Τὸ ὕψος τοῦ θόλου, παρατηρεῖ ὁ Εὐάγριος, εἶνε τόσον μέγα, τόσον δυσανάβατον, ὥστε οἱ κάτωθεν ἀτενίζοντες πρὸς αὐτόν, νὰ εἶνε δύσκολον νὰ συμπληρώσουν διὰ τοῦ βλέμματος τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἡμισφαιρίου· οἱ δὲ ἄνωθεν θέλοντες νὰ ἴδωσι πρὸς τὰ κάτω, νὰ μὴ τολμοῦν νὰ παρακύψουν, ὅσον τολμηροὶ καὶ ἂν εἶνε καὶ ἄφοβοι. Ὁ Γύλλιος ὅστις κατεμέτρησεν αὐτὸν γράφει, ὅτι ὁ θόλος τῆς Ἁγίας Σοφίας ἔχει διάμετρον 108 ποδῶν καὶ ὕψος 38 ποδῶν. Σύγκειται δὲ κατὰ τὸν Κωδινὸν ἐκ πλίνθων σπογγοειδῶν μικρῶν, αἱ ὁποῖαι κατεσκευάσθησαν ἐν Ρόδῳ, ἰσομήκεις· φέρει δ' ἑκάστη αὐτῆς ἐντετυπωμένον τὸ ψαλμικόν: «ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ οὐ σαλευθήσεται.»

Καὶ ταῦτα μὲν οἱ ἡμέτεροι βυζαντινοὶ χρονογράφοι καὶ ποιηταί. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ἔχομεν τὰς περιγραφὰς πλείστων ὅσων ὁποῦ κατὰ διαφόρους χρόνους ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, οἱ ὁποῖοι ἑνὶ στόματι ἀνομολογοῦσι τὸ ἐξαίρετον μεγαλεῖον τοῦ οἰκοδομήματος, θαυμάζοντες τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐν γένει ἐν πᾶσι μεγαλοπρέπειαν τοῦ ἔργου.

Ἐπὶ τῶν Σταυροφόρων ἔπαθεν ἡ Πόλις σημαντικὰς βλάβας· διότι οἱ βάρβαροι ἐκεῖνοι τῆς Δύσεως δὲν εἶχον καμμίαν ἰδέαν περὶ καλλιτεχνημάτων καὶ τῶν τοιούτων· περισσότερον δὲ ἔπαθεν ἡ Ἁγία Σοφία. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνάκτησιν αὐτῆς ὅλαι αἱ βλάβαι ἐπιδιωρθώθησαν· καὶ μετ' οὐ πολὺ ἡ Πόλις ἀπέλαυσε τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς μεγαλεῖον πάλιν. Οἱ δὲ ἐπισκεπτόμενοι αὐτὴν ξένοι ἠδύναντο πάλιν νὰ ἐκπλήσσωνται καὶ ἀποθαυμάζωσι τὸ κάλλος τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἥτις ἤσκει ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ἀπερίγραπτον γοητείαν, τόσον διὰ τὴν ὁλόχρυσον διακόσμησίν της ὅσον καὶ διὰ τὰς θαυμασίας κιονοστιχίας της.

Ἄλλοι δὲ ἀπέμειναν ἔκθαμβοι καὶ πρὸς τὸ ἄφθαστον μεγαλεῖον τῶν ἱεροτελεστειῶν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ πρὸς τὸν ἀκτινοβολοῦντα πλοῦτον τῶν πολυτίμων ἱερῶν Σκευῶν τοῦ ναοῦ.

Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι οἱ βυζαντινοί, ὡς οἱ τοῦρκοι σήμερον, δὲν ἐπέτρεπον τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς ἀλλοπίστους. Διότι ἕνας ἄραψ λόγιος ἐπισκεφθεὶς τὴν Πόλιν τὸν ΙΔ'. αἰῶνα καὶ θελήσας νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν παρεμποδίσθη ὑπὸ τῶν φυλάκων, κανδηλαπτῶν καὶ νεωκόρων, οἵτινες φυλάσσοντες τὴν εἴσοδον τὸν ἐσταμάτησαν ἐπάνω εἰς τὰ προπύλαια, ἀπαιτήσαντες παρ' αὐτοῦ νὰ γονατίσῃ πρῶτον πρὸ τοῦ τιμίου Σταυροῦ, ὅστις ἐστόλιζε τὰς εἰσόδους ἐκεῖ. Ἀλλ' ὁ μουσουλμάνος ἠρνήθη· καὶ ἔχασε τὴν εὐκαιρίαν νὰ θεωρήσῃ τὸ κάλλος τοῦ ναοῦ.

Κατόπιν ἁλωθείσης τῆς Πόλεως ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β'. ὁ πάγκαλος ναὸς μετεβλήθη εἰς τζαμίον.

Ἀλλ' ὅμως εἰς τὰ ὄμματα τῶν ξένων, καίπερ μεταβληθεὶς εἰς τζαμίον, εἶνε πάντοτε ὁ περιβόητος ναὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ναί. Ἀλλὰ γυμνὸς ἀπὸ τὸ κάλλος του πλέον τὸ ἀφάνταστον· τὰ πρόσωπα τῶν ἁγίων ἐχρίσθησαν δι' ἀσβεστοκονίας. Ἡ δὲ καλλιτεχνικὴ διακόσμησις τῶν τοίχων διὰ τῆς πολυτίμου καὶ πολυτελοῦς *ὀρθομαρμαρώσεως* ἐκαλύφθη δι' ἐπαλείψεως ἀσβέστου καὶ διαφόρων τουρκικῶν ταπήτων. Ἡ μουσειογραφία αὐτοῦ ἡ πολύχρυσος κατεστράφη ὁλοτελῶς ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ διαμενόντων μωαμεθανῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποξύουσι τοὺς χρυσοῦς κύβους τῆς βυζαντινῆς ἁγιογραφίας πωλοῦντες αὐτοὺς εἰς τοὺς περιηγητάς. Οἱ δὲ ξένοι δὲν βλέπουσι πλέον παρὰ μόνον τὰς χρυσᾶς πτέρυγας τῶν τεσσάρων Σεραφίμ, τὰ ὁποῖα εἶνε ζωγραφισμένα εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ θόλου.

Ἀπὸ δὲ τὴν λοιπὴν ζωγραφίαν βλέπουσι μόνον ἕνα ὀφθαλμὸν ἐδῶ, μίαν χεῖρα ἐκεῖ καὶ ἕνα πόδα ἀλλοῦ.

Μετὰ δυσκολίας δὲ πάντοτε ἀπὸ τῆς ἁλώσεως καὶ ἐντεῦθεν εἰσήρχοντο εἰς τὸν ναὸν οἱ ξένοι, καὶ ἐπὶ πληρωμῇ. Ἕνας ἐξ αὐτῶν ἀφηγεῖται ὅτι ἔφθασεν εἰς τὰ προπύλαια τοῦ ναοῦ ἀκολου-

θούμενος ἀπὸ ἕνα ἰμάμην, ὅστις ἦτο ἀδυσώπητος νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ τὴν εἴσοδον. Μόλις δὲ τὸν κατέπεισεν ἐπιδοὺς αὐτῷ *τριάκοντα ἄσπρα.*

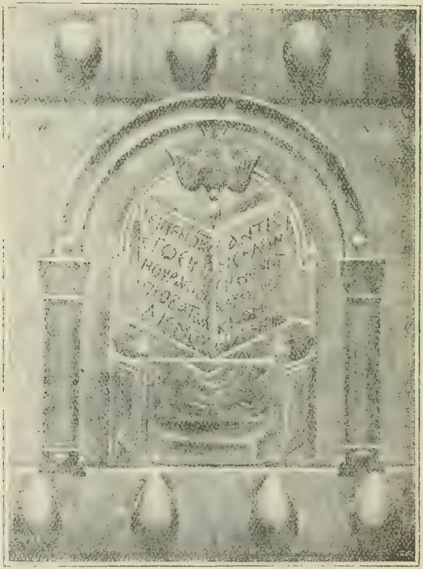
Ἔπαθε δὲ πολλὰς βλάβας ὁ ναὸς καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν· ἀλλ' οἱ τοῦρκοι ἐλάμβανον ἑκάστοτε πρόνοιαν εἰς ἐπιδιόρθωσίν του. Ὁ Σουλτάνος Σελὴμ Β΄ τὸ 1573 ἐπήνεγκε πολλὰς ἐπιδιορθώσεις, κατεσκεύασε δὲ καὶ τοὺς τέσσαρας μιναρέδες αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὰς σπουδαιοτέρας ἐπιδιορθώσεις ἐπήνεγκεν ὁ Σουλτάνος Ἀβδοὺλ-Μετζήτ, διασώσας τὸ κτίριον ἕτοιμον νὰ καταπέσῃ.

Καλέσας οὗτος δύο ὀνομαστοὺς καλλιτέχνας ἰταλούς, τοὺς ἀδελφοὺς *Φοσσάτι*, ἀνέθηκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐργασίαν, οἵτινες ἐν διαστήματι δύο ἐτῶν ἐστερέωσαν τὸν ναον καὶ ἀνεκαίνισαν τὴν κατεστραμμένην μουσειογραφίαν. Τότε δ' ἀπεκαλύφθησαν καὶ πολλαὶ εἰκόνες ἁγίων καὶ ἄλλων σημαντικῶν παραστάσεων τῆς Βυζαντινῆς ἁγιογραφίας, τὰς ὁποίας οἱ ἀρχιτέκτονες ἐκεῖνοι καὶ ζωγράφοι ἀντέγραψαν, περισώσαντες οὕτω πολλὰς ἁγιογραφικὰς παραστάσεις, ἐξ ὧν ὅμως αἱ πλεῖσται μένουσιν ἀνέκδοτοι δυστυχῶς.

Εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἐδαπανήθησαν μεγάλα χρηματικὰ ποσά· διότι ἐστήθησαν ἐξ ἀνάγκης κολοσσαῖα ἰκριώματα· ἡ δὲ εἰς τόσον ἀχανὲς ὕψος ἀνάβασις δὲν ἦτο ἀκίνδυνος, γινομένη μάλιστα πολλάκις τῆς ἡμέρας διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἀναγκαιούντων ὑλικῶν. Ὅθεν καὶ δύο δυστυχεῖς ἐργάται καταπεσόντες ἔμειναν νεκροὶ πάραυτα. Ὑπαρχούσης τότε σχετικῆς ἀνεξιθρησκείας, ὡς γράφει ὁ ἡμέτερος Βυζάντιος, ἐδόθη ἄδεια εἰς ἡμέτερον ἱερέα νὰ εἰσέλθῃ ἐν τῷ ναῷ καὶ παραλάβῃ τὸ πτῶμα ἑνὸς τῶν φονευθέντων, ὅστις ἦτο ὀρθόδοξος. Καὶ εἰσῆλθεν ὁ ἱερεὺς ἐπισήμως οὕτως, ὕστερον ἀπὸ τόσους αἰῶνας εἰς τὴν βεβηλωμένην Μεγάλην Ἐκκλησίαν. Ἧναψε κηρίον, ἐφόρεσε τὸ ἐπιτραχήλιόν του, ἔβαλε θυμίαμα εἰς τοὺς ἄνθρακας τοῦ θυμιατοῦ, καὶ ἀναγνώσας τὸ σύνηθες νεκρικὸν τρισάγιον ἔψαλλε τὰ κατάλληλα νεκρώσιμα ᾄσματα. Ὁ ἱστοριογράφος περιέσωσε καὶ ἕνα ποίημα τὸ ὁποῖον δι' ἀρχαϊκῶν στίχων περιγράφει τὸ συγκινητικὸν αὐτὸ ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον θὰ συνετάραξε τὴν ψυχὴν ὄχι μόνον τοῦ μόνου αὐτόπτου καὶ ἐκτελεστοῦ τῆς

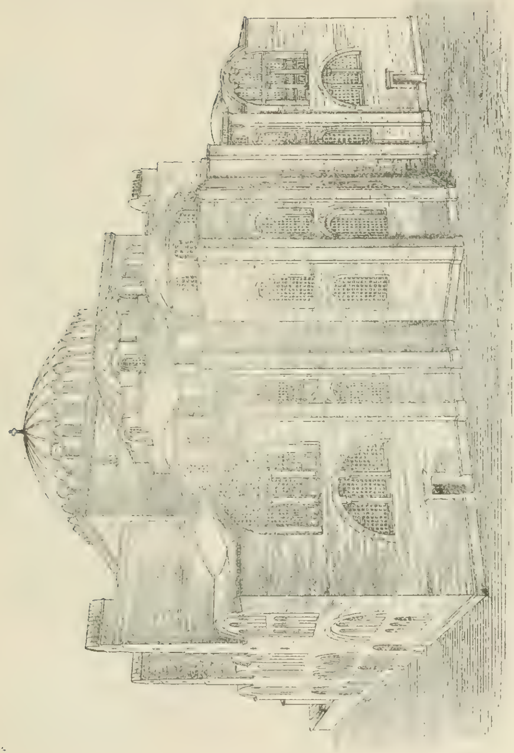
ἱερᾶς αὐτῆς λειτουργίας ὕστερον ἀπὸ τόσους αἰῶνας, ἀλλὰ καὶ τὴν δι' ἀσβέστου κεχρισμένην παράταξιν τῶν ζωγραφισμένων ἁγίων.

Τίς οἶδεν, ὦ ἄγνωστε Λευῖτα, ἂν τὸ *τρισάγιον* ἐκεῖνο δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ἕνα ἀπόκρυφον μνημόσυνον τῆς πεσούσης μεγάλης Πατρίδος ἐν τῇ Μεγάλῃ αὐτῆς Ἐκκλησίᾳ !...[1]

Κόσμημα ὑπερθύρου τῆς Βασιλικῆς Πύλης τῆς ἁγίας Σοφίας.

Σημ. 1. Παράβλ. τὸ ὡραῖον βιβλίον τοῦ γαλάτου λογίου Ebersolt «Constantinople Byzantine et les Voyageurs du Levant». Paris, 1919. Καὶ τὴν ***Κωνσταντινούπολιν*** τοῦ ἡμετέρου Σ. Βυζαντίου τόμ. Α΄.

Ἀποκατάστασις τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τοῦ ναοῦ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ.

ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΤΑΦΟΝ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Πεζὸς ἀνὰ τὴν Πόλιν.—Ἀγάδες.—Βεφὰ-Μεϊντάν.— Οἱ δύο τάφοι.

Πρωΐαν τινὰ δροσερὰν διὰ τῆς πύλης τοῦ Τζιβαλίου, εἰσελθὼν εἰς τὴν μεγάλην καὶ λιθόστρωτον ὁδόν, τὴν ἄγουσαν πρὸς τὸν τέταρτον λόφον, ἐπροχώρησα κάτω πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐκάθησα ὑπὸ γηραιὰν πλάτανον. Ὁ κορμός της, αἰώνων κορμός, ἦτο ὀζώδης, γηραλέος. Οἱ κλῶνοί της, πολυσχιδεῖς καὶ πολυδαίδαλοι, ἐσκίαζον μικρὰν λιθόστρωτον πλατεῖαν, δι' ἧς ἡ λιθόστρωτος μεγάλη ὁδὸς ἀρχομένη ἀπὸ τὰ μεγάλα τῆς Πόλεως κέντρα, διακλάδωσις τοῦ Διβὰν-γυουλοῦ, ἀπέληγεν εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Ἀζὰτ-καποῦ, ἐν τῷ Κερατίῳ. Μικρὸν τουρκικὸν καφενεῖον ὑπῆρχεν ἐγγύς, τὸ ὁποῖον μετεχειρίζετο ὡς πλατεῖάν του τὴν σκιὰν τῆς ἀρχαίας πλατάνου, ὅπου ἐπὶ χθαμαλῶν πλεκτῶν καθισμάτων μαχμουρλῆδες ὀθωμανοί, σαρικοφόροι ἀγάδες, πρωΐ-πρωΐ προσεπάθουν νὰ διαλύσωσι τὸ *μαχμουρλοῦκί* των ροφῶντες σιγὰ-σιγὰ τὸν ναργελέν των. Ἡ ὁδὸς εἶνε κεντρικὴ καὶ συνεχῶς διήρχοντο συνοδίαι ὀθωμανῶν — ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν — μεταβαίνουσαι εἰς τὴν Μεγάλην Ἀγοράν· ὁδοπωληταὶ δὲ ξηρῶν καρπῶν καὶ σακχαρωτῶν ἐπηγαινοήρχοντο. Πτωχὸν τζαμίον ἠγείρετο εἰς τὴν μίαν ἄκραν τῆς πλατείας, καὶ κρήνη ἀρχαία μαρμαρίνη εἰς τὴν ἄλλην.

Ἐκάθησα ν' ἀναπαυθῶ καὶ νὰ μάθω ποῦ εὑρισκόμην.

Ἐὰν θέλῃς νὰ περιηγηθῇς λεπτομερῶς τὴν Πόλιν, πρέπει πεζῇ νὰ βαδίζῃς. Τότε τὰ πράγματα τὰ ψηλαφᾷς. Ἐνῷ ἐποχούμενος βλέπεις τὰς διαφόρους τοποθεσίας, ὡς ἐν πανοράματι παρερχομένας, καὶ ἐξαφανιζομένας, πρὶν τὰς ἴδῃς καλὰ-καλά.

Διέταξα καφὲν καὶ ἤνοιξα ὁμιλίαν *κουτσὴν* μετὰ τῶν παρακαθημένων ἀγάδων, τινὲς τῶν ὁποίων ἐγνώριζον ὀλίγα ἑλληνικά. Πρέπει δὲ νὰ γνωρίζητε ὅτι οἱ ὀθωμανοὶ εἶνε πολὺ εὐπροσήγοροι πρὸς τοὺς εὐπροσηγόρους. Ἐὰν μάλιστα κολακεύων αὐτούς, θε-

λήσῃς νὰ τοῖς παραστήσῃς ὅτι τοῖς ἀξίζει νὰ εἶνε ἀφεντάδες, καὶ ὅτι εἶνε γεννημένοι διὰ νὰ εἶνε ἀφεντάδες, ὤ, τότε σὲ καθυποχρεόνουσι μὲ τὰς περιποιήσεις των καὶ τὴν ἀγαθότητά των.

Τότε τὸ σοβαρὸν πρόσωπόν των ἀμέσως φαιδρύνεται. Ἡ ὠχρότης των μεταβάλλεται εἰς στιλβηδόνα χαρᾶς· μειδιᾷ καὶ ἡ κατηφὴς ὄψις των καὶ ὁ βαθὺς πώγων καὶ τὸ βαρὺ σαρίκιόν των, καὶ ἡ ἀκάθαρτος σκοῦτα τοῦ τζουμπέ των· μειδιᾷ καὶ τὸ μακρὺ κομβολόγι των. Μειδιοῦν ὁλόκληροι, ἀπὸ πάνω ἕως κάτω.

Καὶ μήπως δὲν εἶνε ἀφεντάδες; Ὅλην τὴν ἡμέραν κάθηνται. Ἐργασία καμμία. Τὰ βαρέα ἐνοίκια τῶν μαγαζείων τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Σταυροδρομίου λαμβάνουσι τακτικῶς κατὰ τριμηνίαν εἰς λίρας. Ἀληθῶς ὅλην τὴν ἡμέραν ὁ ὀθωμανὸς κάθηται. Καθήμενος ψωνίζει, καθήμενος τρώγει, καθήμενος κοιμᾶται, περιπατεῖ...καθήμενος!

Ὁ δυστυχὴς ἑβραῖος, ῥυπαρὸς ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, μὲ πιναρὸν πώγωνα, κάθιδρος, τρέχει ἀπὸ πρωΐας μέχρι ἑσπέρας, φορτωμένος τὸν παμμέγιστον ξύλινον ταβλᾶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, νὰ πωλήσῃ τὰ ζαρζαβατικά του, τῆς μπάμιαις καὶ τῆς ντομάταις καὶ τῆς μελιτζάναις του· ἀναβαίνων λόφους καὶ καταβαίνων εἰς κοιλάδας. Ὁ ὀθωμανὸς ὅμως κάθηται ῥοφῶν τὸν ναργιλέ του ὑπὸ τὴν δροσερὰν πλάτανον· καὶ ὅταν ἴδῃ τὸν καταφορτωμένον ἑβραῖον, τὸν πωλοῦντα τὰ ζαρζαβατικά, φωνάζει μιά:

— Γιαουντῆ μπέ!

Καὶ ψωνίζει καθήμενος· καὶ δὲν ἐγείρεται παρὰ διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ τζαμίον τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς. Καὶ πάλιν κάθηται... Ἔ, δὲν εἶνε ἀφεντάδες αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι;...

Οὕτω λοιπὸν μὲ ὀλίγα τουρκικὰ ἰδικά μου, καὶ ὀλίγα ἑλληνικὰ ἰδικά των ἤρχισε χαριέστατος διάλογος:

— Μπουρντὰ τί εἶνε; ἠρώτησα ἐγώ.

— Βεφὰ-Μεϊντάν! ἀπήντησε χορταστικὰ ὁ ἀγᾶς, ὡσὰν νὰ εἶχε τὸ στόμα του γεμᾶτο μπακλαβᾶ.

— Μπουρντὰ Κωνσταντῖνος Τουττουλάρ! Προσθέτει τότε ἄλλος ἀγᾶς, ἐννοήσας ὅτι ἤμην ἐξ Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἤξευρον τί μοὶ εἶπε καὶ ἠπόρουν, ἕως οὗ ἄλλος πλησιάσας ἐπαναλαμβάνει:

— Τουττουλάρ! Πιάσανε, Κωνσταντῖνο! Καὶ μοὶ ἐπέδειξε τοῖχον τυφλόν, ἄνευ παραθύρων περιφράσσοντα στενὴν καὶ σκολιὰν περιοχήν. ἐν ᾧ ταὐτοχρόνως ἐπανέλαβεν.

— Ἐδῶ πιάσανε Κωνσταντῖνο!

Τότε ἀνεμνήσθην τὴν παράδοσιν ὅτι ἐν τῷ Βεφὰ—Μεϊντὰν εὑρίσκεται ὁ τάφος τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορός μας. Καὶ διὰ ποικίλων σχημάτων καὶ μισῶν λέξεων, καὶ καλλίτερα πάλιν διὰ σχημάτων, προσεπάθουν νὰ μάθω ποῦ εἶνε ὁ τάφος.

— Τουρμπές; ἠρώτων ἐπανειλημμένως.

— Τουρμπὲς Κωνσταντῖνο μπουρντὰ ντίρ! Μοῦ εἶπεν αἴφνης παῖς μικρός, ἕνα μικρὸ τουρκάκι μὲ τὸ φεσάκι του καὶ τὸ ἄσπρο σαρικάκι του, ἐπιδείξας μοι τὴν κατέναντι παναρχαίαν ἀνοικτὴν πύλην.

Φαίνεται ὅτι ἐχρησίμευσε πολλάκις ὡς ὁδηγὸς εἰς τοὺς ξένους ὁ μικρὸς παῖς μὲ τὸ σαρικάκι του [1].

Διά τινος μεγάλης εἰσόδου, ὡς πύλης μοναστηρίου, εἰσῆλθον εἰς εὐρεῖαν τετράγωνον περιοχήν, κατειλημμένην ὑπὸ βρωμερῶν καλυβῶν, χθαμαλῶν καὶ σκοτεινῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀρμένιοι ὑφαντουργοὶ εἰργάζοντο, ὑφαίνοντες πλατέα λωρωτὰ ὑφάσματα. Πάροδος στενὴ καὶ βορβορώδης μᾶς ἔφερεν εἰς τὸ ὄπισθεν τῆς τετραγώνου περιοχῆς. Οἱ ἀρμένιοι προκύπτοντες ἀπὸ τῶν ταπεινῶν θυρῶν μᾶς ἐκύτταζον περιέργως, προτείνοντες τὴν ὕποπτον ὄψιν των. Ὁ παῖς προηγεῖτο μετὰ θάρρους. Ἐκεῖ εἰς τὸ ὄπισθεν

Σημ. 1. Οὕτω μοῦ ἔλεγεν ὁ τουρκόπαις. Ἀλλ' εἶνε γνωστὸν ἱστορικῶς ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος δὲν συνελήφθη, ἀλλ' ἔπεσε μαχόμενος ἐν τῇ Πύλῃ τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, εἰς τὰ χερσαῖα τείχη. Ἀλλ' ἴσως ἐνταῦθα νὰ εἶχε ταφῇ ὁ ἔνδοξος νεκρός.

μέρος ἀφίετο κενόν τι ὡς μία λωρὶς στενὴ καὶ μακρά, ἐπακκουμβῶσα ἐπὶ ὑψηλοῦ τοίχου γειτονικῆς ὀθωμανικῆς οἰκίας. Τότε ὁ παῖς σταματήσας μοὶ λέγει :

—Μπουρντὰ Κωνσταντῖνο τουρμπέ! (ὁ τάφος τοῦ Κωνσταντίνου).

Καὶ μοὶ ἔδειξε τὴν δυτικὴν γωνίαν τῆς λωρίδος ἐκείνης. Εἶτα στραφεὶς πρὸς τὸ ἄλλο μέρος μοῦ λέγει :

— Μπουρντὰ Ἀράπη !

Καὶ μοὶ ἔδειξε τὴν ἀντίθετον γωνίαν.

Ἐπροχώρησα τότε πρὸς τὴν δυτικὴν γωνίαν. Τῳόντι ἕξ ὀρθογόνιοι λίθοι πόρινοι σχηματίζουσι τὰ χείλη ἀνεσκαμμένου τάφου. Λιθάρια ρυπαρὰ καὶ θραύσματα ἀγγείων, καὶ χώματα τοῦ ὑπεράνω τοίχου ἐπλήρωσαν τὸ κενὸν τοῦ τάφου, ἡ δὲ ὑγρασία τοῦ τόπου συνετέλεσεν ὥστε νὰ φυῶσιν ἀγριόχορτα, μολόχαι καὶ ἄλλα φυτά, τὰ ὁποῖα σχηματίζουσιν εὔσπλαγχνον πόαν, καλύπτουσαν τὰ προσριφθέντα σκουπίδια καὶ τοὺς λίθους τοῦ τάφου. Μία δὲ ἀκακία, ἔξω τοῦ ἑτέρου χείλους τοῦ τάφου φυεῖσα μόνη της, ἀνέδραμεν εἰς ὕψος ἱκανόν, σκιάζουσα καὶ περιβάλλουσα εὐπρεπῶς τὸν ἱερὸν χῶρον, ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν ἀναπαύεται ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων μονάρχης.

Ἀφοῦ περιειργάσθην ἐπιμελῶς τὸν τόπον καὶ ἀνέσκαψα ὀλίγον τὸ χῶμα, ἐσταμάτησα εἶτα σιωπηλός, κατηφής, κύπτων, ὡς ἐπιτυμβία ἀνάγλυφος στήλη ἄνω τοῦ σεσυλημένου τάφου.

— Μπουρντὰ Κωνσταντῖνο ! μοῦ ἐπαναλαμβάνει τότε πάλιν ὁ παῖς μὲ φωνὴν θλιμμένην, ὡς νὰ εἰσέδυσεν εἰς τὰ μύχια τῶν σπλάγχνων μου, καὶ ἀνεκάλυψε τοὺς κρυφοὺς συλλογισμούς μου. Νέφος πυκνὸν μὲ περιέβαλεν. Ἀνηρπάγην ἀπὸ τοῦ παρόντος κ' εὑρέθην σύσσωμος εἰς τὸ θλιβερὸν πλὴν ἔνδοξον ἐκεῖνο παρελθόν, ὅτε εἷς αὐτοκράτωρ ἔπιπτε πρωτομάρτυς ἁγίας Πατρίδος. Μ' ἐφάνη τότε πῶς ἤκουσα τὸν ἀλλαλαγμὸν τοῦ πολέμου τὸν ἀνήκεστον, καὶ ἐνωτίσθην τῆς τελευταίας φωνῆς τοῦ Παλαιολόγου :

—«Δὲν ὑπάρχει κανεὶς Χριστιανὸς νὰ πάρῃ τὸ κεφάλι μου ;»

Ἡ πένθιμος ἀκακία ἐσείσθη αἴφνης μόνη της, καὶ ἤκουσα τὸν λαχταριστὸν ψίθυρόν της ὡς μοιρολόγιον...

— Μπουρντὰ Ἀράπη! ἀκούω τότε καὶ μοῦ φωνάζει ὁ παῖς, ὡς νὰ ἐβιάζετο ν' ἀπέλθωμεν. «Ἀράπη σκότωσε Κωνσταντῖνο», προσθέτει εἰς ἐπεξήγησιν.

Συνῆλθον. Ἀρμένιος γέρων, ρακένδυτος, μὲ πρόσωπον ἀπεσκληρυμμένον καὶ ὀφθαλμοὺς ἀγρίους, μὲ περιέβλεπεν ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ σκοτεινοῦ διαδρόμου.

Ἀπεχώρησα πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος.

Κομψὰ χρωματιστὰ κάγκελλα ἐκ σιδήρου περιβάλλουσιν εὐρύχωρον τετράγωνον τύμβον, θεμελιωμένα ἐπὶ λιθίνου στερεοῦ βάθρου. Ἄνθη ποικίλα σχηματίζουσιν εὔοσμον πρασινάδα, ἀνὰ μέσον τῶν ὁποίων προβάλλουσι τὰ φυλλάριά των καταπράσινοι βασιλικοί. Κλῆμα δὲ ἓν πλατύφυλλον ἁπλόνει πρὸς τὰ ἐπάνω τὴν κληματίδα του, καὶ σχηματίζει εὐάρεστον θολίαν, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας φανὸς κρεμάμενος φέγγει καὶ ἡμέραν καὶ νύκτα, χύνων τὸ φῶς του εἰς τὸν μετὰ τόσης ἐπιμελείας περιφρουρούμενον τοῦτον τάφον τοῦ Ἀράπη, ὅστις κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ὀθωμανῶν ἐφόνευσε τὸν μαχόμενον μὲ μισὸ σπαθὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ἔφοδον Αὐτοκράτορα, τιμώμενος διὰ τοῦτο ὑπ' αὐτῶν ὡς ἅγιος.

Δὲν ἀντέσχον εἰς τὴν ἀγρίαν ἀντίθεσιν.

Ἐπανῆλθον πάλιν πρὸς τὸν κατησχυμμένον τοῦ αὐτοκράτορος τάφον. Ἔκοψα κλῶνον θαλερὸν ἀπὸ τῆς ἀκακίας, ἐγονυπέτησα εἰς τὰ μεμιασμένα μάρμαρά του, καὶ ἐν στιγμῇ ὑπερτάτης ἐξάψεως μ' ἐφάνη πῶς ἤκουσα πικρὸν παράπονον, γεμίζον ἀπὸ θρῆνον ὀδυνηρὸν τὴν πενιχρὰν ἐκείνην περιοχήν:

—Δὲν ὑπάρχει κανεὶς Χριστιανὸς νὰ ἀνεγείρῃ τὸν τάφον μου;

Δὲν ἠδυνήθην νὰ κρατήσω τὰ δάκρυά μου.

— Πλάτανος καιρὸ Κωνσταντίνου! μοῦ παρετήρησεν ὁ ἀγᾶς,

οὕτω σεμνῶς χρονολογῶν τὸν βίον τοῦ γηραιοῦ δένδρου, τὸ ὁποῖον ἐδρόσιζε μὲ τὴν σκιάν του τὸ μικρὸν τουρκικὸν καφενεῖον.

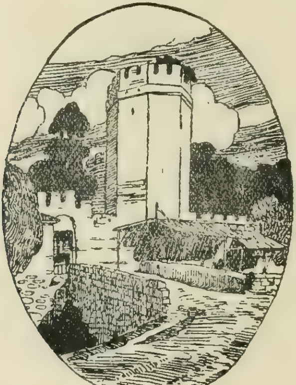
Ἐκάθησα ὥραν ἀκόμη τότε ὑπὸ τὴν παχεῖαν σκιάν του. Ἐνόμιζον ὅτι δὲν ἠδυνάμην ν' ἀποχωρισθῶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου χώρου, ὅστις τόσον ἄγνωστος καὶ τόσον ἄτιμος κρύπτεται εἰς τὸν παράμερον ἐκεῖνον τόπον τῆς ἀχανοῦς Σταμπούλ. Καὶ τότε ἐπληροφο-

Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος

ρήθην παρά τινος ἀγαθοῦ μουσουλμάνου ὅτι τῳόντι ἄλλοτε ἐτιμᾶτο πρεπόντως τοῦ Παλαιολόγου ὁ τάφος παρὰ τῶν τούρκων. Ὁ τύμβος ἦτο ηὐτρεπισμένος καὶ καθαρός· κανδήλα δὲ ἔφεγγεν ἡμέραν καὶ νύκτα ἐπάνω εἰς τὸ πολύτιμον χῶμα ἐκεῖνο, ὑπὸ τὸ ὁποῖον

ἀνεπαύετο ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων μονάρχης. Ἡ ἐξουσία ἐφρόντιζε περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ τάφου καὶ ὁ Σουλτάνος αὐτὸς παρεχώρει τὸ ἔλαιον τῆς κανδήλας, τιμῶν τὸν βασιλέα, τὸν ὁποῖον ἐτίμησε πρεπόντως, κατὰ τὴν ἱστορίαν, καὶ ὁ μέγας μελαψὸς νικητής του, θαυμάσας τὴν ἀνδρείαν του. Ἀλλὰ τοὺς τελευταίους χρόνους γείτων ἀγᾶς, φανατικὸς μουσουλμάνος, ἀφηνιάσας μίαν ἡμέραν ἀπὸ τὴν δριμεῖαν τοῦ οὔζου ἐπήρειαν, ἐκρήμνισε τὸ μνημεῖον, κατέστρεψε τὰ κάγκελλα καὶ ἔσβυσε καὶ ἔθραυσε τὴν κανδήλαν, ἥτις ἔκτοτε δὲν ἀνήφθη πλέον, ἀλλ' οὐδὲ θ' ἀναφθῇ... Τίς οἶδε !....

Μαρμάρινος Πύργος τῶν χερσαίων τειχῶν.

Η ΥΠΟΓΕΙΟΣ ΠΟΛΙΣ

Κατακόμβαι καὶ ἁγιάσματα.—Ὁ ἅγιος Θεράπης.—Τὰ κατηραμένα Κονάκια.—Ἱερεὺς χριστιανὸς - Ἰμάμης.—Ἐρείπια πολιτικὰ καὶ ἐρείπια θρησκευτικά.—Ναβουχοδονόσωρ καὶ Μεχμέτης

Ὁ περιηγούμενος τὴν ἀχανῆ ἑλληνικὴν Μητρόπολιν εἰς κάθε βῆμά του δὲν προσκόπτει ἐπὶ ἐνδόξων ἐρειπίων μόνον τῆς μεγάλης πατρίδος· διασκελίζων θεμέλια ἀνακτόρων καὶ βάθρα ἀνδριάντων συχνότερον ἐπακκουμβᾷ περίλυπος πρὸ τῶν μυστικῶν κιόνων τιμίων ἁγιασμάτων, καὶ κρυφῶν ὑπὸ τὴν γῆν καταβάσεων, λειψάνων πενιχρῶν τῆς βαθυτάτης εὐλαβείας τῶν βυζαντινῶν ἡμῶν προγόνων, μεγαλοπρεπὴς ἔκφανσις τῆς ὁποίας εἶνε οἱ καθ' ὅλους τοὺς λόφους σωζόμενοι θαυμαστοὶ ναοί, ἔνδοξα τῆς τέχνης μνημεῖα. Δύναμαι νὰ εἴπω ὅτι ὁλόκληρος ἡ βάσις τῆς Πόλεως, εἶνε ἓν μέγα πολυσχιδὲς καὶ πολυδαίδαλον ὑπόγειον, συγκείμενον ἀπὸ κατακόμβας, ἱερὰς κρύπτας, ἁγιάσματα, κιστέρνας καὶ τάφους, ἅτινα ὅλα διαιροῦνται εἰς φανερὰ καὶ εἰς κρυφά. Φανερὰ εἶνε ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα, ἐν γνώσει τῆς ἐξουσίας, εἰς ὡρισμένας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος ἀνοίγουσι τὴν χθαμαλὴν ὑπὸ τὸ ἔδαφος πυλίδα των, ἐγγὺς τῶν ἀρχαίων τειχῶν, ἢ ἐντὸς κανενὸς παλαιοῦ κονακίου, δι' ἧς ὁ εἰσερχόμενος εὑρίσκεται ἔκπληκτος ὑπὸ σκοτεινοὺς χιαστοὺς θόλους. Πληρόνεις τὸ ὡρισμένον *εἰσοδικὸν* εἰς τὸν ὀκλάδην καθήμενον ἐπὶ τοῦ πενιχροῦ μενδερίου του ἰμάμην, τὸν ἔχοντα τὴν κυριότητα ἐπὶ τοῦ ὑπογείου θρησκευτικοῦ μας προσκυνήματος, καὶ προχωρεῖς εἶτα ὑπὸ τὴν χαμηλὴν στοάν, ὅπου διπλοῦς ἀκούεις ἤχους, τὸν ψιθυρισμὸν τῆς προσευχομένης μητρὸς διὰ τὸ τέκνον της, καὶ τὸν μυστηριώδη θροῦν τοῦ καταπίπτοντος ἐν σταλαγμοῖς ἁγιάσματος πρὸ τῆς ἀρχαιοτάτης εἰκόνος τοῦ οὑτωσὶ σκοτεινὰ προσκυνουμένου Ἁγίου, πρὸ τοῦ ὁποίου ἀργυρᾶ κανδήλα χύνει τὸ

ἀμυδρόν της φῶς ὑπὸ τὸν ὑγρὸν θόλον, ὅτε διακρίνει κανεὶς καὶ τὸν ἱερέα μας, χρίοντα καὶ ἁγιάζοντα τοὺς εὐλαβεῖς προσκυνητάς. Τοιοῦτον πολὺ συχναζόμενον ἁγίασμα εἶνε τὸ τοῦ ἁγίου Θεράπη, (μάρτυρος Θεράποντος, οὗ τὸ μαρτύριον εἶνε θαυμαστὸν ἀνάγνωσμα, πλῆρες ὕψους καὶ μαρτυρικοῦ κάλλους), κείμενον ἐν κεντρικωτάτῃ θέσει ἐν τῇ μεγάλῃ ὁδῷ τῆς Πόλεως, ὑπὸ τὰ τείχη τῶν βυζαντινῶν ἀνακτόρων, πρὶν ἀνέλθωμεν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἀνοίγει εἰς ὡρισμένην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, ὅτε βλέπει τις παντοίους νοσοῦντας ἐξ ὅλων τῶν ἀπεράντων συνοικιῶν τῆς Μεγαλοπόλεως, ἐρχομένους νὰ δεηθῶσιν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ οἴκῳ τοῦ μάρτυρος, καὶ πίωσιν ἐκ τοῦ ἁγιάσματος. Καὶ τόσα ἄλλα εἰς διάφορα μέρη τῆς Πόλεως, πλὴν τῶν ἱερῶν Βλαχερνῶν, τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τῆς ἁγίας Μαρίνης, τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα συνεχῶς ἀνακαλύπτονται ὑπὸ τὰ θεμέλια τῶν οἰκοδομῶν, ἀναφαινομένων πυλίδων καὶ βαθμίδων κατὰ πρῶτον καὶ εἶτα θολωτῆς στοᾶς, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας εὑρίσκεται εἰκὼν καὶ ὕδωρ—ἁγίασμα. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ φανερὰ καὶ γνωστά.

Τὰ δὲ κρυφὰ καὶ μυστηριώδη εἶνε πολυαριθμότερα, εὑρισκόμενα εἰς τὸ ἄδυτον τῶν πλουσίων χαρεμίων, καὶ εἰς τὰ ὑπόγεια πολυωρόφων κονακίων, ἀόρατα εἰς τοῦ Χριστιανοῦ τοὺς ὀφθαλμούς, ὑπὸ τὰ σκότη τῆς ἐχθρικῆς κατακτήσεως καὶ τὸν βαρὺν ζυγὸν τῆς δουλείας. Αὐτὰ πλέον, ἀφοῦ δὲν εἶνε γνωστά, μυθολογοῦνται καὶ κλεΐζονται, πλὴν τόσον τερπνῶς, ὥστε ὁ ἀκροατής, γοητευόμενος, εὐχαρίστως θὰ ἐφόρει τὸ μουσουλμανικὸν σαρίκιον καὶ τὸν τζουμπὲν τοῦ ἰμάμη, ὅπως οὕτω μετημφιεσμένος εἰσχωρήσῃ εἰς τὸ ἱερὸν ἄδυτον, καὶ ἴδῃ ἀλησμόνητα θεάματα καὶ μυστηριώδη ἱερά, ὡς ὄνειρα καὶ ὀπτασίας. Εἶνε ὑπόθεσις ἡ ἀφήγησις τῶν μυθολογουμένων αὐτῶν, παρὰ τῶν μὴ ἰδόντων μυθολογουμένων, διότι δὲν τὰ εἶδον, πλὴν παρὰ τῶν ἰδόντων πιστευομένων βέβαια, ἀφοῦ τὰ εἶδον.

— Ἔχει καὶ ἔχει ἱερὰ καὶ ἁγιάσματα ἡ Πόλις! μοὶ ἔλεγε μίαν δροσερὰν πρωΐαν ὁ ἡγούμενος τῶν ἁγίων Βλαχερνῶν. Ἀλλὰ

πρέπει κανεὶς νὰ γνωρίζῃ, νὰ ἔχῃ ὁδηγόν, νὰ γνωρίζῃ τὴν τουρκικήν.

Ναί, τότε μόνον δύναται κανεὶς νὰ εἰσχωρήσῃ ἐντὸς τῶν ὀθωμανικῶν κονακίων. Τώρα ἀκούει μόνον.

Ἀκούει ὅτι εἰς τὸ τάδε κονάκιον, κάτω βαθειά, εἰς τὰ ὑπόγεια, ὑπάρχει ὁλόκληρος ναὸς χριστιανικός, ἄριστα διατηρούμενος· μὲ τὸν θόλον του, μὲ τὸ ἅγιον βῆμα, μὲ τὸ τέμπλεον, μὲ τὰς εἰκόνας, τὰς κανδήλας καὶ τὰς ζωγραφίας του. Νὰ ἴδῃς ὡραίας μουσειογράπτους εἰκόνας· νὰ ἴδῃς σκαλιστὰ πράγματα ἐκ ξύλου καὶ ἐξ ἀργύρου. Νὰ ἴδῃς χρυσᾶ Δισκοπότηρα καὶ ἀργυρᾶ θυμιατήρια. Ὁ ἰδιοκτήτης εἰς τὸ φανερὸν ὀθωμανὸς—εἰς τὸ κρυφὸν χριστιανός—ἐπιμελῶς καὶ μετὰ φόβου συντηρεῖ τὸν ναΐσκον εἰς τὰ βαθέα τοῦ οἴκου του ὑπόγεια. Ἀνάπτει κηροὺς καὶ κανδήλας, καίει θυμίαμα καὶ προσεύχεται.

— Διηρχόμην ἀπὸ τινος τουρκικῆς συνοικίας μετὰ μακρυνὸν περίπατον,—μοῦ λέγει ὁ διηγούμενος ταῦτα αὐτόπτης.—Ἐδίψησα. Τὸ καῦμα ἦτο φοβερόν. Εἶδον τὴν πύλην τὴν αὔλειον τοῦ μεγαλοπρεποῦς κονακίου ἀνοικτήν. Κρήνη δροσερὰ ἐν τῷ εὐσκίῳ κήπῳ μὲ προσείλκυσε διὰ τοῦ διαυγοῦς νάματός της. Ἐκύτταξα. Ψυχὴ δὲν ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ. Εἰσῆλθον ἀκροποδητί. Ἔπιον, ἔπιον, κατὰ κόρον—ἐξακολουθεῖ νὰ μοῦ λέγῃ ὁ διηγούμενος αὐτόπτης. —Ἐνίφθην, ἐλούσθην, ἀνέπνευσα εὐφροσύνως, ἀφήσας στεναγμὸν βαθὺν ἀνακουφίσεως καὶ ἀναψυχῆς. Τότε οἱ ὀφθαλμοί μου προσέπεσαν εἰς πυλίδα ἀνοικτήν, δι' ἧς κλίμαξ ἔφερεν εἰς ὑπόγειον ναΐσκον θολωτόν, ναΐσκον ἰδικόν μας. Ἐτόλμησα καὶ κατῆλθον δύο-τρεῖς βαθμίδας. Ὢ θέαμα ἀνεκλάλητον ! Ὢ εὐωδία ἄρρητος ! Ναὸς ἐν ἐνεργείᾳ. Μὲ τὰς εἰκόνας, μὲ τὰ ἱερὰ τέμπλεα, μὲ τοὺς πολυελαίους του, μὲ ἄργυρον καὶ μὲ χρυσίον. Ἔκαμα τὸν σταυρόν μου καὶ ἐξῆλθον. Τρεῖς ἡμέρας ᾐσθανόμην τὴν εὐωδίαν του, καὶ τρεῖς ἡμέρας τὸν ἔβλεπα εἰς τὸν ὕπνον μου τὸν ὡραῖον ἐκεῖνον μυστικὸν ναΐσκον.

Ἄλλοτε πάλιν, ὅτε διέρχεσαι τὰς λιθοστρώτους ὁδοὺς τῶν ἀπομεμακρυσμένων τουρκικῶν συνοικιῶν, καὶ μελαγχολικὸς βλέπεις τὸ παμμέγιστον ἐκεῖνο μέγαρον, τὸ ἔρημον, τὸ ἐγκαταλελειμμένον, ἵστασαι σκυθρωπός. Τὰ καφάσια τοῦ γυναικωνίτου τὰ ξύλινα, σαπέντα, ἤρχισαν νὰ διαλύωνται. Τὰ γεῖσά του τὰ ὡραῖα, τὰ γεῖσά του τὰ χρυσᾶ, τὰ πρασινόχρυσα, καταπίπτουσι τριβόμενα ἀπὸ τοῦ χρόνου τοὺς κοπτεροὺς ὀδόντας. Τὰ παράθυρά του κλειστά, ἡ πύλη του κλειστή. Κισσὸς πυκνόφυλλος ἀνέρχεται εἰς τὸν τοῖχον τῆς ἠρειπωμένης αὐλῆς του, καὶ νυκτοπούλια φωλεύουσιν εἰς τὰς ἡμικρημνισμένας καπνοδόχους του.

— Τρεῖς πλούσιοι ἀγάδες τὸ ἠγόρασαν αὐτὸ τὸ μέγαρον, σοῦ λέγει ὁ φίλος ὁ ὁδηγῶν σε, καὶ οἱ τρεῖς ἐξεπατώθησαν. Καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά των καὶ οἱ ἴδιοι, ἀφοῦ πρῶτον ἐδαπάνησαν εἰς τοὺς ἰατροὺς τὴν περιουσίαν των.

— Πώ! Πώ!...

— Εἰς τὰ ὑπόγειά του, κάτω βαθειά, ὑπῆρχε χριστιανικὴ ἐκκλησία παλαιά, βυζαντινή, μὲ τὰς εἰκόνας καὶ μὲ τὰ κανδήλια. Ὁ πρῶτος ἀγοράσας τὸν οἶκον, φανατικὸς μουσουλμάνος, ἔσβυσε τὰς κανδήλας, ἔχρισε τὰς εἰκόνας, καὶ ἔκλεισε τὸν ναόν. Ἀπέθανεν. Οἱ μετὰ ταῦτα ἀγοράσαντες τὸν κατηραμένον οἶκον, μὴ γνωρίζοντες τοῦτο καὶ μὴ ἀνοίξαντες τὸν ναόν, ἐτάφησαν καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τὸ βάρος τῆς θείας ἀρᾶς.

Πλησίασε εἰς τὴν θύραν. Βαθειὰ εἰς τὸ κατώγειον θὰ ἴδῃς λυχνίας φῶς γλυκύ. Θὰ ἴδῃς γραῖαν ὀθωμανίδα, ἥτις ἀνάπτει κανδήλαν ἁγίου. Καταρριφθέντος τοίχου τινὸς μετὰ χρόνους, ἐφάνη τὸ ἱερὸν ὑπόγειον. Ἡ γραῖα εἰσῆλθε καὶ ἐγκατασταθεῖσα ἐντός, ἀνάπτει τὴν ἱερὰν κανδήλαν, καὶ ζῇ ἐκεῖ τώρα τόσα χρόνια.

— Βλέπεις κ' ἐκεῖνο τὸ κόκκινο τὸ κονάκι: — Μοὶ προσέθηκεν ὁ φίλος μου. — Σοῦ φαίνεται καινούργιο. Ἦτο κ' ἐκεῖνο ἐρείπιον. Πολλοὶ ἀγάδες ἐξεπατώθησαν ἐν αὐτῷ. Ὁ τελευταῖος ἀνακαλύψας τὴν περιφρονημένην μικρὰν ὑπόγειον ἐκκλησίτσαν, ἐπεριποιήθη αὐτήν, καὶ ἀνάψας τὰς κανδήλας της, ἐσώθη ἀπὸ τῆς

ἀρᾶς. Ἤδη ἥσυχος κατοικεῖ ἐν τῷ ἀρχαίῳ κοναχίῳ, τὸ ὁποῖον νεωστὶ ἀνεκαίνισε, κ' εὐπρεπῶς ἐχρωμάτισε.

Τοιαῦτα μυστηριώδη ἤκουσα, πιστευόμενα παρὰ τοῦ λέγοντος, ὅστις μοὶ προσέθηκεν ὅτι πολλοὶ πλούσιοι ἀγάδες, εἰς τὸ κρυφὸν χριστιανοί, διατηροῦσιν ὑπογείους ναοὺς βυζαντινούς, εὑρεθέντας εἰς τὰ θεμέλια τοῦ οἴκου των. Εἰς ὡρισμένας δὲ ἁγίας ἡμέρας τῆς θρησκείας μας, προσκαλοῦντες ἱερέα ὀρθόδοξον, τελοῦσι τὰ τῆς θρησκείας μας, μεταλαμβάνοντες τῶν ἀχράντων μυστηρίων ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας !

— Δὲν φοβοῦνται τὸν φανατισμὸν τῶν διαβασμένων ;

— Τὰ κάμνουν ὅλα κρυφά. Ὁ ἱερεὺς μεταμφιέννυται εἰς ἰμάμην· καὶ μὲ τὸ λευκὸν σαρίκι του εἰσέρχεται εἰς τὴν κλείουσαν πάραυτα αὐλήν, ἀφίνων νὰ ἀερίζωνται θαρραλέως τὰ κράσπεδα τοῦ σιακτόχρου τζουμπέ του !

— Μίαν ἡμέραν συνωμίλουν — μοῦ προσθέτει ὁ φίλος — μετά τινος γνωστοῦ μοι ἀγᾶ, πολὺ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου. Ἔτυχεν ἡ ὁμιλία περὶ τῶν κρυφῶν αὐτῶν ὑπογείων. Ἀφοῦ ἐπίομεν φανερὰ τὸν ναργιλέ μας, καὶ ἀφοῦ ἀδειάσαμεν κρυφὰ τρία-τέσσαρα καραφάκια τσίπουρο :

— Γκέλ ! μοῦ λέγει ὁ ἀγᾶς, τοῦ ὁποίου αἱ παρειαὶ ἤρχισαν νὰ κοκκινίζουν λίαν εὐπροσηγόρως. Γκέλ !

Μὲ εἰσήγαγεν εἰς τὸν πολυδαίδαλον οἰκόν του. Ἤνοιξεν ἡ πάντοτε κατάκλειστος πύλη. Εἰσήλθομεν εἰς δροσερὸν κῆπον, καὶ ἐπροχωρήσαμεν πρὸς τὴν βαθεῖαν σκιὰν κυπαρισσῶνος.

— Γκέλ ! (ἔλα !) μοῦ ἐπανελάμβανεν ὁ ἀγᾶς, πιπιλίζων τὰ χείλη του, διάβροχα ἀκόμη ἀπὸ τὸ τσίπουρο.

Κατήλθομεν ὑπόγειον κλίμακα παρὰ τὰ θεμέλια τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου κοναχίου. Καὶ ἀφοῦ μοῦ ἤνοιξε μίαν σιδηρᾶν πύλην :

— Γκέλ ! μοῦ λέγει πάλιν ὁ ἀγᾶς.

Εὑρέθην ἐντὸς ὡραίου ναΐσκου. Ἀπεκαλύφθην, ἔκαμα τὸν σταυρόν μου, καὶ ἐφίλησα τὴν χρυσῆν τῆς Παναγίας εἰκόνα.

Εὐωδία λεπτὴ ὡς δρόσος, ὡς αὖρα, εἰσέδυσεν εἰς τὴν καρδίαν μου... Ἀκόμη αἰσθάνομαι τὸ ἄρωμά της!

Ὢ! ἡ Πόλις! ἡ Πόλις! Ἔχει ἐρείπια τῆς πολιτικῆς· καὶ ἔχει ἐρείπια τῆς θρησκείας. Τὰ Βυζαντινὰ ἀνάκτορα, σεπτὰ ὡς μοναστήρια μὲ τὰ τοξοειδῆ των παράθυρα, μὲ τοὺς διὰ τούβλων ἀπειραρίθμους σταυρούς των, οἵτινες ποικιλοτρόπως στολίζουσι τοὺς ἀρχαίους των μόλις διακρινομένους νῦν τοίχους, γεννῶσι τόσας ἀναμνήσεις, δρώμενα ὡσὰν ἕνας ἑκατονταετὴς πρεσβύτης, κλίνων οἰκτρῶς τὸν αὐχένα του ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐπιπροστεθέντων τουρ-

Ὁ Ἱππόδρομος

κικῶν τσίγκων καὶ μιναρέδων. Ἡ τόσον λαμπρῶς στολισμένη ἄλλοτε πλατεῖα τοῦ Αὐγουστεῶνος, τὸ μέγα Ἱπποδρόμιον μὲ τὸν ὀβελίσκον του τὸν αἰγυπτιακόν, μὲ τὸν χαλκοῦν στῦλον, ἐρείπιον τοῦ ἀφιερωθέντος εἰς τοὺς Δελφοὺς τροπαίου τῶν Πλαταιῶν, καὶ μὲ τὸν ἄλλον κτιστὸν στῦλόν του, σοῦ φέρουν εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοὺς Πρα-

σίνους καὶ τοὺς Βενέτους, τὰ δύο λυσσωδῶς ἀντιμαχόμενα κόμματα τῶν Βυζαντινῶν—σοῦ φέρουν ἐνώπιον τὴν λιθοκόλλητον Θεοδώραν, ζωντανήν, στεμματοφορεμένην. Παρέχει «ἡ καϋμένη κολώνα» —τὸ τσεμπερλῆ τὰς—μὲ τοὺς ἐξ ὀρειχάλκου στεφάνους της, ὡς μὲ τσεμπέρια πολίτικα περιδεδεμένη, ἐκ λίθου πορφυρίτου, ἱστορικώτατον λείψανον. Ὅλα αὐτὰ σοῦ ὑπενθυμίζουν τὴν πολιτικὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Γένους ἐν τῇ δόξῃ της, μὲ τὰ μνημεῖά της, μὲ τοὺς ἀνδριάντας της. Ἀλλὰ οἱ πολυάριθμοι ναοί της μὲ τὴν περίκομψον ἀρχιτεκτονικὴν—τζαμία ὅλοι σήμερον!—καὶ τὰ ἀναρίθμητα φανερὰ καὶ κρυφὰ ἁγιάσματα, τὰ ἱστορούμενα τόσον μυθικῶς καὶ μυθολογούμενα τόσον ἱστορικῶς, σοῦ φέρουν ἐνώπιον τὴν ἱερὰν Πόλιν, τὴν εὐσεβῆ Πόλιν, τὴν Πόλιν τῶν θρησκευτικῶν ἑορτῶν καὶ τῶν ἡγιασμένων μοναστηρίων. Κ' ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ὑψοῦντο σταυροὶ ὁλόχρυσοι, καὶ ὅπου ἱδρύοντο ἅγιαι εἰκόνες, προσκυνήματα καὶ φυλακτήρια τῶν εὐσεβῶν κατοίκων, ἤδη δείκνυνται συντρίμματα πενιχρὰ τῶν ὑπογείων ἁγιασμάτων, τὰ ὁποῖα σέβονται καὶ χριστιανοὶ καὶ τοῦρκοι. Ἀπόδειξις, ὅτι ἐπέτρεψαν ἐσχάτως καὶ μέλλει ν' ἀνεγερθῇ ναὸς ὄπισθεν τοῦ Δολμᾶ-βαξέ, ἐν τῷ κέντρῳ τῶν Σουλτανικῶν παλατίων καὶ χαρεμίων, ἔνθα πρό τινος ἀνευρέθη ἱερὸν ἁγίασμα.

Ὦ! ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία! Ἦτο ἡ πρώτη καὶ μόνη ὀρθόδοξος Βασιλεία, ἡ διάδοχος τῆς Ἰουδαϊκῆς ὑπὸ τὴν ἄμεσον ὁδηγίαν τοῦ Κυρίου. Τὸ καύχημα καὶ ἐγκαλλώπισμά της ἐν εἰρήνῃ ἦτο ὁ Σταυρός. Τὸ τρόπαιόν της ἐν πολέμῳ ἦτο ὁ Σταυρός. Ὁ ὡραιότερος στολισμὸς τῆς αἰθούσης τοῦ θρόνου της—τοῦ Χρυσοτρικλίνου—ἦτο ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ! Τὰ λαμπρότερα στολίσματα τῶν ναῶν της ἦσαν τὰ μαρτυρικὰ λείψανα ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς ἐπιμελῶς περισυλλεγέντα.

Ἀλλ' ἐπῆλθον χρόνοι ἀσεβείας, δοκιμασίας χρόνοι. Καθὼς δὲ ὁ παλαιὸς Ἰσραὴλ ἐτιμωρήθη διὰ τὰς παραβάσεις του, καταδικασθεὶς ἐπανειλημμένως εἰς δουλείας ζυγόν, κ' ἔχασε τέλος τὸν ναόν του, κ' ἔχασε τὴν ἱερὰν πόλιν του, οὕτω καὶ ὁ νέος Ἰσραήλ, διὰ τὴν ἀπιστίαν του, εἶνε καταδικασμένος εἰς πολυετῆ αἰχμαλωσίαν· κ'

ἔχασε τὸν θεῖον ναόν του, κ' ἔχασε τὴν ἱερὰν Πόλιν του...

῾Ως ὁ Ναβουχοδονόσωρ, οὕτω καὶ ὁ Μεχεμέτης ὁ Β'. Καὶ οἱ δύο ἀπεστάλησαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου !...

Μωάμεθ ὁ Πορθητὴς
(ἐκ τῆς εἰκόνος τοῦ Βελλίνι)

Ο ΒΟΣΠΟΡΟΣ

Παλάτια καὶ κῆποι, χωριὰ καὶ κύματα, τοῦ Βορηᾶ τὰ κύματα.—Ὅλα ἕνα.—Δολμὰ-Μπαξέ.—Τὸ σιωπηλὸν Τσεραγάν.—Ἡ σκιερὰ Κάνλιδζα.—Τὸ κάτασπρον Βεηλέρμπεη.—Βουγιοὺκ-δερέ.—Τὸ στόμιον τοῦ Εὐξείνου.—Τὰ περίφημα τσαΐρια.— Στοχασμοὶ καὶ σκέψεις.

Καὶ τώρα ἂς ἀναπνεύσωμεν ὀλίγον εἰς τοῦ βορηᾶ τὰ κύματα.

— Ποῦ ἀγαπᾶτε, παρακαλῶ;

— Εἰς τὸν Βόσπορον!

Εἰς τὸν Βόσπορον! Εἰς τὸν ὡραῖον κυανοῦν Βόσπορον!

Μὲ τοῦ βορηᾶ τὰ κύματα.

Καὶ ποῦ ἀλλοῦ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀναπνεύσῃ ἀέρα, νὰ λουσθῇ εἰς ἀέρα, νὰ φάγῃ ἀέρα, νὰ χορτάσῃ ἀέρα;

Θεέ μου! Νά εἶχα ἄλλους δέκα ὀφθαλμοὺς καὶ ἄλλους τόσους πνεύμονας! Νὰ ἀναπνέω καὶ νὰ βλέπω. Νὰ ἀναπνέω τὸν δροσερώτερον, τὸν εὐωδέστερον, τὸν γευστικώτερον, τὸν θρεπτικώτερον ἀέρα τοῦ κόσμου. Καὶ νὰ βλέπω τὸ θελκτικώτερον, τὸ μαγικώτερον, τὸ εὐμορφότερον πανόραμα τῆς Γῆς.

Ἐὰν οἱ ἑλληνικοὶ οὐράνιοι Θεοὶ εἶχον τὴν κατοικίαν των εἰς τὰς ὑψικαρήνους δειράδας τοῦ Ὀλύμπου, οἱ ἐπίγειοι θεοὶ βεβαίως θὰ ἔχουν τὴν κατοικίαν των εἰς τὰς δροσερὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου.

Νὰ εἶνε θάλασσα, καὶ ἐκεῖ νὰ γίνεται ἄλσος. Νὰ εἶνε ἀφρὸς κύματος, κ' ἐκεῖ νὰ γίνεται ἄνθος ἀκακίας. Νὰ πατῇς ἐπὶ ξηρᾶς, καὶ συγχρόνως νὰ ἐποχῆσαι ἐπὶ τῶν κυμάτων.

Ὦ καταγάλανον ρεῦμά μου, ὦ ἑλληνικὸν ρεῦμά μου, πῶς νὰ σὲ

ὀνομάσω; Θάλασσα εἶσαι; Ποταμὸς εἶσαι; Γῆ ἢ Παράδεισος εἶσαι ὦ καταγάλανον ἑλληνικὸν ρεῦμά μου;

Πές μου τί εἶσαι;

Ὡραῖον εἶνε νὰ περιδιαβάζῃς μόνος σου ὑπὸ τὰς πλατανοφυτεύτους ὁδοὺς τοῦ Καντιλί, ὑπὸ τὴν δρόσον τῶν ὁποίων μυστηριώδη Χερουβὶμ περιπλανῶνται, καὶ αἰώνια Οὐρὶ πτερυγίζουσι μ' ἐρυθράς, μὲ γαλανάς, μὲ μαύρας πτέρυγας. Ἀκόμη ὡραιότερον, νὰ περιπατῇς μόνος σου τὸ βράδυ—βράδυ, ὅτε ὁ ἥλιος ἔκλινε πλέον ὄπισθεν τῶν ὑψηλῶν θόλων τοῦ Βυζαντίου, νὰ περιπατῇς μόνος σου ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων προκυμαιῶν τῶν Θεραπειῶν καὶ τοῦ Βουγιοὺκ —Δερέ, καὶ νὰ ρεμβάζῃς πρὸς τὸ εὐφρόσυνον θέαμα τῶν πηγαινοερχομένων ἀτμοπλοίων, θεωρῶν τὰς ποικίλας στολὰς τῶν ἀποβιβαζομένων, καὶ ἀκούων τὰς ποικίλας γλώσσας αὐτῶν. Ἀλλὰ ν' ἀναπαύεσαι ὑπὸ τὴν ἀθάνατον δρόσον τοῦ Γκιὼκ — Σοῦ, ὑπὸ τὰς χλοερὰς πλατάνους καὶ τὰς εὐωδίας τῆς μικρᾶς ἐκεῖ κοιλάδος, εἶνε ὑπέρθεος ἀπόλαυσις. Αἱ κρυεραὶ πηγαὶ τοῦ ἀθανάτου νεροῦ τοῦ *Στήθους* γλυκὰ μουρμουρίζουν ὑπὸ τὴν δροσεραν πόαν ἀτελειώτου ἀνοίξεως. Τὰ κελαδήματα τῶν πτηνῶν γοητεύουσιν, τὰ ποικιλώνυμα ἄνθη σὲ ζαλίζουν μὲ τὸ πλούσιον ἄρωμά των... Ὦ! ἐὰν ἔχῃς ὀλίγον νοῦν, τὸν χάνεις!

Ἐξαπλώσου εἰς καμμίαν πολυθρόναν ἀναπαυτικὴν ἐπὶ τῆς ἐναερίου ἐξέδρας τοῦ στενοῦ καὶ μακροῦ ἀτμοπλοίου, καὶ βλέπε, καὶ ἀνάπνεε.

Ἀναπλέομεν.

Ἄνοιξε τὸ στόμα σου καὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου. Τὸ στόμα σου διὰ τὴν γλυκυτάτην αὖραν, τοὺς ὀφθαλμούς σου διὰ τὸ ἐξαίσιον πανόραμα.

Ἀναπλέομεν.

Κροτοῦσιν ἠχηρῶς οἱ τροχοὶ τοῦ ἀτμοπλοίου. Τὸ γαλανὸν κῦμα μεταβάλλεται εἰς ἀφρὸν χιονώδη. Ἡδονικῶς σείονται αἱ

κωπασταὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν, πλήρεις θεατῶν· καὶ ὁμοιάζει τὸ ἀτμόπλοιον ξανθὴν νύμφην χορεύουσαν ἐπὶ τῶν κυμάτων.

Ἀφήσαμεν ὀπίσω πλέον τὰς βρωμερὰς ἀποβάθρας τοῦ Σαλὴ-παζὰρ καὶ τὰς μαυρισμένας ἀποθήκας τῶν ἀνθρακοπωλῶν.

Ἐτελείωσεν ἡ Πόλις, καὶ ἀρχίζει ὁ Βόσπορος. Ἐτελείωσεν ἡ Γῆ, καὶ ἀρχίζει ὁ Οὐρανός.

Ὁποία γοητεύουσα φαιδρότης, ὁποία παίζουσα ἀπόλαυσις! Παίζουσα μὲ τ' ἄνθη καὶ μὲ τὸ κῦμα.

Ἐὰν εἶσαι λυπημένος, λησμονεῖς ὅλας τὰς θλίψεις σου καὶ τοὺς πικροὺς στοχασμούς σου. Ἐὰν ποτέ σου δὲν ἐχάρης, αἰσθάνεσαι τώρα πρώτην φορὰν ὅλην τὴν γλυκύτητα τῆς χαρᾶς. Ἐὰν τὰ χείλη σου οὐδέποτε ἐμειδίασαν, ἀποκτᾷς τώρα ὅλην τὴν εὐφροσύνην τοῦ μειδιάματος.

Κύτταξε ἁρμονίαν χρωματισμῶν, καὶ συνδυασμὸν ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἀπαράμιλλον. Παλάτια λευκὰ καὶ κονάκια κίτρινα. Καὶ πύργοι κόκκινοι μέσα εἰς καταπράσινον ἄλσος πεύκης, πλατάνου καὶ κυπαρίσσων· καὶ γύρω-γύρω τὸ γαλανὸν ρεῦμα.

Νομίζεις αἴφνης ὅτι ἐδῶ ὁποῦ ἡ Ἀσία φιλεῖ τὴν Εὐρώπην, προσφιλὴς ἀδελφή, ἐτελείωσε τὸ ἀθάνατον ρεῦμα· ἀλλ' αἴφνης μία λοξὴ στροφὴ τοῦ ἀτμοπλοίου σὲ εἰσάγει εἰς ἄλλα κυανᾶ κύματα, εἰς ἄλλον Βόσπορον πάλιν. Καὶ ἰδοὺ πάλιν παλάτια λευκά, καὶ πρασίνη λόχμη, καὶ πύργοι, καὶ κῦμα ἐν ἀπαραμίλλῳ συνδυασμῷ.

Ὁποῖαι θερμαὶ περιπτύξεις κ' ἐναγκαλισμοὶ ἀκτῆς μὲ ἀκτήν, ὄχθης μὲ ὄχθην. Ὁποῖοι δακρύβρεκτοι ἀποχαιρετισμοὶ ἀκτῆς πρὸς ἀκτήν, ὄχθης πρὸς ὄχθην. Ἐδῶ ἡ Ἀσία περιπτύσσεται τὴν Εὐρώπην ὡς νὰ θέλῃ νὰ τὴν ἑνώσῃ μαζί της. Ἐκεῖ ἡ Εὐρώπη ἀποχαιρετᾷ τὴν Ἀσίαν ὡς νὰ θέλῃ νὰ φύγῃ.

Ἀναπλέομεν.

Ἰδοὺ ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τὰ χιονόλευκα ἀνάκτορα τοῦ Δολμᾶ-βαξὲ ἐπάνω εἰς τὸ κυανοῦν κῦμα, μὲ τὰς μαρμαρίνους προκυμαίας των καὶ μὲ τὰς χρυσᾶς ἀποβάθρας των· μὲ μυρία

παίγνια ἀρχιτεκτονικά, μὲ ἄπειρα κομψὰ ἀραβουργήματα, μὲ μίαν θαυμασίαν μαρμαρίνην πύλην ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὡσὰν θριαμβευτικὴν ἁψῖδα, μὲ δύο χρυσοῦς φανούς. Κατέναντι τὸ περίφημον Σκούταρι, μὲ τὸν ἀπέραντον κυπαρισσῶνά του.

Ὑψηλὰ εἰς τοὺς λόφους τοὺς κατασκίους ἐκεῖ τὸ ἔκλαμπρον Γιλδίζ, λευκόν, χιονῶδες. Καὶ εἰς τὸ παράλιον κάτω τὸ ἐρημικὸν Τσεραγάν.

Δύο - δύο φυλάττουσιν οἱ σκοποὶ πρὸ τῶν κατακλείστων πυλῶν του, καὶ δύο-δύο φυλάττουσιν εἰς τὰς σιωπηλὰς προκυμαίας του. Σιωπὴ βασιλεύει εἰς ὅλον τὸ ἀπέραντον αὐτὸ οἰκοδόμημα· οὐδεὶς πλησιάζει πρὸς αὐτό, πλὴν τοῦ κυανοῦ Βοσπόρου, ὅστις τὸ χαιρετίζει καὶ τὸ φιλεῖ κάθε στιγμὴν ὡς ἀδελφάκι του, ὡς τέκνον του, περιπτυσσόμενος τρυφερῶς ὅλην τὴν πρόσοψίν του. Πρό τινων ἐτῶν ὅμως οἱ πρωϊνοὶ ταξειδιῶται ἔβλεπον ἕνα παράθυρον ἀνοικτὸν εἰς τὸ ἄνω πάτωμα, καὶ ὄπισθεν τῶν ἐρυθρῶν παραπετασμάτων διέκρινον μίαν σκιάν, σκιὰν ρεμβάζουσαν, σκιὰν ἀναγινώσκουσαν, σκιὰν ἀνθρώπου.

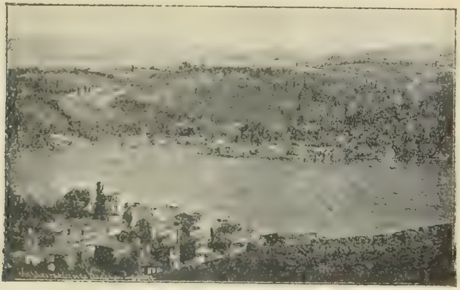
Ἦτο ὁ δεσμώτης Σουλτὰν - Μουράτ.

Τώρα τὰ παράθυρα εἶνε κατάκλειστα πάντοτε· ἀλλ' οἱ σκοποὶ δύο - δύο ἐξακολουθοῦσιν ἀκόμη νὰ φυλάττωσι πρὸ τῶν κατακλείστων πυλῶν, καὶ κάτω εἰς τὰς σιωπηλὰς καὶ ἐρήμους προκυμαίας τοῦ Τσεραγάν.

Ἀναπλέομεν.

Αἰχμαλωτίζει τὸ βλέμμα μας κατὰ πρῶτον ἡ ἀλσώδης, ἡ βαθύσκιος Κάνλιδζα, μὲ τὸ θερινὸν παλάτιον τοῦ διαδόχου, ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης, ἐν ᾧ ἐπὶ τῆς κατέναντι εὐρωπαϊκῆς, χωρία μέσα εἰς καταπρασίνους κήπους ἀναρριχῶνται εἰς τοὺς χθαμαλοὺς ἐπάνω λόφους, διαμοναὶ θεριναὶ τῶν εὐδαιμόνων ἐνοίκων. Εἰς δὲ τὰς μαρμαρίνους προκυμαίας κάτω διάφορα τοῦ λαοῦ κέντρα ἐπάνω εἰς τὸ κῦμα σχεδόν, ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰς ῥοδωνιὰς καὶ τὰς μύρτους ἀνακύπτουσι μὲ ὅλην τὴν δρόσον των καὶ τὴν θαλασσινὴν εὐωδίαν των.

Καὶ ἐξακολουθεῖ ἀδιάκοπος σειρά, μαρμαρίνων παλατίων, χρωματιστῶν ξυλίνων περιπτέρων, τζαμίων καὶ καφενείων, ὁποῦ ἀνακύπτουν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰς λόχμας πλατάνων καὶ δαφνῶν καὶ κυπαρίσσων, καὶ κήπων μέσα εἰς τοὺς ὁποίους διαχέουν τὰς εὐωδίας των αἱ ῥοδωνιαὶ καὶ πασχαλέαι, καὶ ἀκούεται ὁ γλυκὺς ψίθυρος δροσερᾶς πηγῆς.

Ἐν τῷ Βοσπόρῳ. Παρὰ τὴν Κάνλιδζαν.

Οὐδαμοῦ τῆς Εὐρώπης, ἀναφωνεῖ κάποιος ζωγράφος περιηγητής, ὑπάρχει ἕνας τέτοιος θαλάσσιος πορθμός, στολισμένος μὲ τόσας τῆς φύσεως καλλονάς, ἐν τόσῃ ἀφθονίᾳ διακεχυμένας.

Ἀναπλέομεν. Τὸ αὐτὸ θέαμα. Τὸ αὐτὸ ἐκτελίσσεται πανόραμα. Χωρὶς νὰ κουράζῃ. Χωρὶς νὰ ἐνοχλῇ οὔτε τὴν ὅρασιν οὔτε τὴν ὄσφρησιν.

Ἀνάκτορα ἀπ' ἐδῶ, ἀνάκτορα ἀπ' ἐκεῖ. Τὸ Μπεηλέρμπεη τὸ χιονόπλαστον, μέσα εἰς τὰς πλατάνους καὶ τοὺς ἀφροὺς τῶν κυμάτων. Τὸ γοητευτικὸν Γκιὼκ - Σοῦ μὲ ἄλλο χιονόπλαστον ἀνάκτορον, μὲ ἄλλους πλατάνους καὶ μὲ ἄλλους ἀφρούς. Ἀκούω

τὸ κελάρυσμα τῶν κρυερῶν πηγῶν του, βλέπω τὸ γαλήνιον ποτάμιον καὶ τὰ μονόξυλα ἐν αὐτῷ, κ' αἰσθάνομαι τὴν ἀθάνατον δρόσον του. Ποῦ προτιμᾷς ν' ἀποβιβασθῇς; Παντοῦ Βόσπορος, παντοῦ ἀθανασία!

Ἀναπλέομεν. Ταξειδεύομεν μὲ ἀτμόπλοιον ὁποῦ πιάνει Ἀνατολὴν καὶ Εὐρώπην. Τὸ *Δελεντζὲ-βαπόρ*.

Τελειώνουν τώρα τὰ ἀνάκτορα καὶ ἀρχίζουν τὰ χωρία. Κ' ἐκεῖ ποῦ τελειώνουν τὰ χωρία, ἀρχίζουν τὰ κονάκια τῶν πασάδων καὶ βεζυρῶν.

— Ἄϊντε Ὀρτάκιοϊ, φωνάζει ὁ πρωρεὺς τοῦ ξανθοῦ ἀτμοπλοίου. Ἄϊντε Ἀρναοὺτ - κιοΐ. Ἄϊντε Καντιλλί, Ἐμιργιάν. Ἄϊντε Γενίκιοϊ. Ἄϊντε Θεραπειά! Καὶ πλάτανοι, καὶ συκομωρέαι καὶ κιτρέαι καὶ λεμονέαι. Καὶ πύργοι καὶ κιόσκια, καὶ μιναρέδες ἀνάμικτοι μὲ τὰς κυπαρίσσους.

Ὁποῖον φαιδρὸν ταξείδιον, χαρᾶς κ' εὐφροσύνης ταξείδιον!

Τὸ χρυσοῦν κῦμα τοῦ Κερατίου σὲ ρίπτει εἰς μίαν ἥσυχον καὶ γλυκυτάτην μελαγχολίαν, παρουσιάζον σοι ὡς εἰς καθρέπτην αἰωνίως τὸ χρυσοῦν παρελθόν. Τὸ γαλανὸν τοῦ Βοσπόρου ρεῦμα μὲ τὴν βιαίως εἰσβάλλουσαν δρόσον του σὲ ἀναταράσσει ὅλον· σὲ μεταφέρει εἰς τὸ φαιδρὸν παρόν, καὶ σὲ κάμνει ν' ἀπολαμβάνῃς τὰς τέρψεις του, ἐπιμελῶς ἀποκρύπτον ἀπὸ σοῦ τὸ παρελθόν.

Δύο ὀρφανὰ ἀδελφάκια ὁ Κεράτιος καὶ ὁ Βόσπορος. Ἄνευ πατρὸς καὶ ἄνευ μητρὸς τὰ καϋμένα. Τὸ ἕν, ὁ Κεράτιος, εἶνε πάντοτε ὠχρόν, εὐαίσθητον, μελαγχολικὸν ὡς νὰ συλλογίζεται πάντοτε τὴν μητέρα του, τὴν χρυσῆν του μητέρα. Καὶ κλαίει πάντοτε. Καὶ ὅταν τραγουδῇ, καὶ τότε θρηνεῖ καὶ παραπονεῖται. Τὸ τραγοῦδί του εἶνε ἕνα γλυκύτατον μοιρολόγι. Τὸ ἄλλο, ὁ Βόσπορος, τόσον καλὰ συνεμορφώθη μὲ τὰς ἕξεις τῆς τρυφηλῆς μητρυιᾶς του, ὥστε οὐδὲ συλλογίζεται κἂν τὴν ὁλόχρυσον μητέρα του, ὢ! τὴν καϋμένην! τὴν ἐλησμόνησεν ὁλότελα. Καὶ εἶνε πάντοτε φαιδρόν, καὶ

γελᾷ καὶ χορεύει, ἀπολαμβάνον ὅλην τοῦ παρόντος τὴν γλυκεῖαν τρυφήν.

Θαρρεῖς πῶς εἶνε δύο ὀρφανὰ ἀδελφάκια ὁ Κεράτιος καὶ ὁ Βόσπορος. Ἀλλὰ τὸ ἓν ὠχρόν, ἀσθενικόν, μελαγχολικόν, μὲ τὴν χρυσῆν κόμην του ἀκτένιστον. Τὸ ἄλλο φαιδρόν, γελαστόν, χαρούμενον, μὲ τὰ δύο κατακόκκινα μάγουλα, καὶ μὲ τὰ γαλανὰ τὰ ματάκια του ζωηρά - ζωηρά, καὶ μὲ κόκκινο φεσάκι· μορφοντυμένο καὶ μορφοσυγυρισμένο, μὲ γαλαζοπράσινον φερεντζέ.

Εἶνε Ἰούλιος. Οἱ εὐνοῦχοι ἡμιανοίγουσι τὰ καφάσια τῶν γυναικώνων, καὶ εἰσχωρεῖ ὁ ὀφθαλμὸς εἰς τὸ ἄδυτον τῶν πλουσίων κονακίων. Ὁ ταξειδιώτης γίνεται ἀδιάκριτος χωρὶς νὰ θέλῃ.

Ἰδοὺ λευκὰ καὶ ἁπαλὰ πρόσωπα, Ἰδοὺ μαῦραι κόμαι καὶ σώματα ἁβρὰ ἄνευ φερεντζέδων, ἐξηπλωμένα ἐπὶ ἁπαλῶν σοφάδων ἁπαλῶς καὶ ἡδέως· θαλάσσιοι νύμφαι, αἵτινες τὴν ἑσπέραν ἐξῆλθον ἀπὸ τῶν ἀδύτων τοῦ κοιτῶνος καὶ ἀπὸ τῶν χρυσῶν ὑαλοφράκτων καὶ κιγκλιδοφράκτων αἰθουσῶν, νὰ δροσισθῶσιν ὀλίγον εἰς τῆς ἡμέρας τὴν δρόσον, ἀφοῦ δὲν τὰς βλέπῃ οὐδέποτε ὁ ἥλιος. Ἀράδα - ἀράδα τὰ κονάκια τῶν πασάδων εἰς τὴν ἀκτήν· ἀράδα-ἀράδα καὶ αἱ πασαλιάδες νύμφαι δροσιζόμεναι.

Οὕτως ἐξέρχονται καὶ οἱ ποικιλόσχημοι καὶ πολυώνυμοι καρκῖνοι περὶ τὴν ἑσπέραν ἀπὸ τὰ βαθέα καὶ σκοτεινὰ *χάραυλα*, ἵνα δροσισθῶσιν εἰς τῆς βρεγμένης ἀκτῆς τὴν ὑγρασίαν. Καὶ ἀνοίγουσι τὰ στόματα αὐτῶν τὰ δίδυμα, καὶ ἀνοίγουσι τὸ δίθυρον στῆθός των, τὸ χρησιμεῦον ὡς στόμαχος καὶ ὡς στόμα, δροσιζόμενα ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους καὶ ἀναμένοντα τὴν λείαν των.

Κύτταξε ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ κύματος. Παρὰ τὰ θεμέλια τοῦ κονακίου σχηματίζεται καμάρα σκοτεινή. Τὸ κῦμα εἰσχωρεῖ ἐντός, γλυκὰ ροχθοῦν ἐπάνω εἰς τοὺς λίθους. Εἰς τὸ βάθος μέσα λάμπει χρυσῆ κόμη, θαρρεῖς καὶ πλαταγίζει σῶμα ἁβρόν, παῖζον ἡδέως μαζὶ μὲ

τοῦ Βοσπόρου τὸ κῦμα, περιπτύσσον αὐτὸ καὶ περιπτυσσόμενον ὑπ' αὐτοῦ.

Ποία ἀπάτη!...

Εἶνε λέμβος, πτωχέ, τὸ λάμπον καὶ στίλβον ἐκεῖνο πρᾶγμα ὑπὸ τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην καμάραν μέσα εἰς τὰ κύματα, ἐπάνω εἰς τὴν ξυλίνην ἐσχάραν της. Λέμβος ἀπὸ ἐκείνας, ὅμοιαι τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχουσιν ἀλλοῦ εἰς τὸν κόσμον, καὶ εἰς τὴν χρυσῆν πρύμνην τῶν ὁποίων δὲν κάθηνται ἄλλοι θνητοί, παρὰ ἁβραὶ τῶν χαρεμίων γυναῖκες, ποῦ δὲν τάς βλέπει ὁ ἥλιος ποτὲ τὴν ἡμέραν.

Εἶνε λέμβος, τὸ χρυσολάμπον καὶ χρυσοστίλβον ἐκεῖνο πρᾶγμα ὑπὸ τὴν σκοτεινὴν καμάραν, λέμβος ἁβρά, λέμβος κελυφώδης, λευκή, χρυσῆ, ἥτις μετ' ὀλίγον θὰ παραλάβῃ εἰς τὰς ἀγκάλας της τὰ ἀργυρόχρυσα οὐρὶ τοῦ ἀθανάτου Βοσπόρου, καὶ θὰ κολυμβήσῃ μαζὶ μ' αὐτὰ εἰς τὰ γαλανὰ δροσερὰ κύματα, θήλεια χρυσῆ δελφίν.

Ὦ! οἱ λεμβοῦχοι τοῦ Βοσπόρου μὲ τὸ κατάλευκον ὑποκάμισόν των ὁποῦ ἀερίζωνται πλατεῖαι αἱ χειρίδες τοῦ χιτῶνός των ὡς λευκὰ ἱστία, καθαρά, χιονόλευκα!

Ἀκάλυπτοι διέρχονται ἐγγύς σου ἐπὶ τῶν προκυμαιῶν τῶν Θεραπειῶν καὶ τοῦ Βουγιοὺκ-δερὲ αἱ ὀθωμανίδες τὴν ἑσπέραν.

Καὶ σὺ γευματίζεις εἰς τὰ Θεραπειὰ παρὰ τὴν ἀγγλικὴν πρεσβείαν, ἔχων κατέναντί σου τὴν μυστηριώδη εἴσοδον τοῦ Εὐξείνου Πόντου, στενὴν ὡς πύλην. Τὸ μέγαρον τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας ἐγείρεται ἀκριβῶς κατέναντι τοῦ στομίου τοῦ Εὐξείνου, ὡς νὰ εἶνε φρουρὸς αὐτοῦ ἀκοίμητος.

Τί μεγαλοπρεπὴς εἴσοδος τοῦ Βοσπόρου ἡ ἔξοδος. Οὐδὲν ἀνάκτορον ἐπιγείου βασιλέως θὰ ἔχῃ τοιαύτην πύλην. Ὄπισθέν της ἀπέραντος, ἁπλωτός, φαιός, συγχεομένος μὲ τὰ νέφη ἁπλοῦται ὁ Εὔξεινος Πόντος.

Ὁποῖον θέαμα! Πλατύνονται τότε τὰ στήθη σου, ὁ νοῦς σου εὐρύνεται, μεγεθύνεται εἰς τὸ ἄπειρον ἡ φαντασία σου, καὶ ἀφεῖσα

τὴν ὄζουσαν ματαιότητα τῆς γῆς, ὅσον ἡδονικὴ καὶ ἂν εἶνε, ἀναζητεῖ τὸ ἄγνωστον, ὄπισθεν τῆς μεγαλοπρεποῦς ἐκείνης εἰσόδου, εἰς τὴν ἀπέραντον τοῦ Εὐξείνου θάλασσαν, τὴν φαιάν, τὴν συγχεομένην μὲ τὰ νέφη.

Ἰδοὺ ἀποχωρίζεται νέφος ἓν ἐκ τῆς πυκνῆς σωρείας.Πλησιάζει πρὸς τὰ ἐδῶ. Ὁμοιάζει ὁμίχλην, ὁμοιάζει καπνόν. Νὰ εἶνε καπνός ; Νὰ εἶνε ἀτμόπλοιον ; Ναί· εἶνε ἀτμόπλοιον, τὸ ὁποῖον μετ' ὀλίγον τὸ βλέπεις νὰ διέρχηται πλησίον σου, διασχίζον μετὰ πατάγου τὸ γαλανὸν τοῦ Βοσπόρου ρεῦμα.

Ἢ βλέπεις πάλιν ἀπὸ τὰ νέφη ἐκεῖνα τὰ ἀδιαχώρητα ν' ἀποχωρίζεται ἓν πτερόν, ἓν ράκος. Εἶνε πτερὸν ; Εἶνε ἱστίον ; Πλησιάζει. Μετ' ὀλίγον βλέπεις νὰ εἰσπλέῃ ὑπερήφανον ἱστιοφόρον μὲ τὰ λευκὰ ἱστία του, μαλακῶς διασχίζον τὸ γαλανὸν τοῦ Βοσπόρου κῦμα.

Ἀλλὰ τὸν χειμῶνα ! φεῦ ! ἡ πύλη ἡ στενὴ κλείεται. Δὲν φαίνεται· δὲν ὑπάρχει. Θάλασσα, γῆ καὶ οὐρανός, γίνονται ὅλα ἕν· ἓν πρᾶγμα φαιόν, μολυβδόχρουν, βαρύ, ἀδιαπέραστον. Ἠχοῦσιν οἱ κώδωνες τότε ἐπὶ τοῦ στενοῦ στομίου. Ἀνάπτονται σωτηρίας πυρσοί.Ἀλλὰ ποῦ εἶνε ἡ πύλη ; Μετ' ὀλίγον ἀκούεται φοβερὸς τριγμὸς ἐπὶ τῶν βράχων. Σάλος τῆς θαλάσσης δαιμόνιος. Ἀντὶ ν' ἀνοιγῇ τοῦ Βοσπόρου ἡ ποθητὴ πύλη, ἤνοιξε τοῦ Πόντου ὁ φοβερὸς πυθμήν, ἄκλαυστον μνῆμα τοῦ ναύτου!

Περιπεσὼν οὕτως εἰς λυπηρὰς σκέψεις, αἵτινες κ' ἐγὼ δὲν γνωρίζω πῶς παρουσιάζονται εἰς τοῦ ἀνθρώπου τὸν λογισμόν, ἀπεσύρθην εἰς τὰ ἀνοικτὰ τοῦ Βουγιοὺκ - δερὲ *τσαΐρια*, καταπράσινα ἀπὸ τῆς βαθείας πόας ὡς ἕνας ἀπέραντος τάπης, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ὑψοῦται μία αἰωνόβιος πλάτανος. Ὁ κορμὸς τοῦ γηραιοῦ δένδρου, κοῖλος ὡς μία καλύβη, χρησιμεύει ὡς καφενεῖον· καὶ ἡ παχεῖα πέριξ σκιά του ὡς ἀναπαυτικὴ τοῦ καφενείου πλατεῖα.

Διέταξα ἕνα καφέ. Πέριξ μου σιωπηλοὶ ἐρρόφων τὸν ναργιλέ

των εὐτραφεῖς ἀγάδες. Κάτω εἰς τὸν λιμένα ἀγκυροβολοῦν πλοῖα καὶ ἀτμόπλοια. Πέραν ἁπλοῦται εὔμορφον τὸ μέγα τοῦ Βουγιοὺκ - δερὲ χωρίον, μὲ τοὺς ἄνευ ἐργασίας ναύτας του, καὶ μὲ τὰς μὲ πολλὴν ἐργασίαν ὡραίας χωριατοπούλας· μὲ τὰ δροσερὰ ξενοδοχεῖά του, καὶ μὲ τὸ εὐρύχωρον μέγαρον τῆς ρωσικῆς πρεσβείας, εἰς τὴν σκιερὰν αὐλὴν τῆς ὁποίας περιφέρονται ἀρρενωποὶ κοζάκοι μὲ τὰ βαρέα καλπάκιά των καὶ τοὺς βαθεῖς των πώγωνας. Κατέναντί μου, ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης, ἐκαμάρονα τὸ σκιερὸν Βεϊκόζ, μὲ τὰ μαρμαρένια παλάτιά του καὶ μὲ τὰς μαρμαρένιας προκυμαίας του, τὰς ὁποίας ἐναγκαλίζονται σφικτὰ τὸ δάσος καὶ τὸ κῦμα, φιλονεικοῦντα περὶ τῆς κυριότητός των.

Ροφῶ ἡδονικῶς τὸν καφέν μου, λησμονῶν τὴν ἀθλίαν ματαιότητα· καὶ ὀνειρεύομαι τὸ δροσερὸν ταξείδιόν μου, ὅπου εἶδον τὸν Βόσπορον καὶ ὡς θάλασσαν καὶ ὡς ξηράν· καὶ ὅπου, ἐὰν ἤμουν κύριος τῆς ζωῆς μου, θὰ τὴν ἐθυσίαζον, βέβαιος ὅτι δὲν ἤθελον ἀποθάνει.

Βεϊλέρβεη

Ὦ! ἐδῶ ἤθελον νὰ ζῶ. Μοῦ φαίνεται ὅτι οὐδέποτε εἰς τὰς εὐώδεις αὐτὰς ἀκτάς, οὐδέποτε εἰς τὸ εὐῶδες αὐτὸ κῦμα, οὐδέποτε εἰς τὴν εὐώδη, τὴν ἀχόρταστον, τὴν ἀθάνατον, ὦ θεσπέσιε Βόσπορε, δρόσον σου ἀποθνήσκει κανείς.

Καὶ ὅταν ἀλλοῦ ποτε ἀποθάνω, θὰ παρακαλέσω τὸν ἄγγελόν

μου τὰς τεσσαράκοντα ἐκείνας μετὰ θάνατον ἡμέρας νὰ μὴ περιοδεύσῃ τὴν ψυχήν μου ἀλλοῦ, εἰς κανὲν ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων, εἰς τὰ ὁποῖα ἔζησα, ἀλλὰ νὰ τὴν φέρῃ ἐδῶ· καὶ νὰ τὴν ἀφήσῃ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας ὑπὸ τὴν δρόσον τοῦ ρεύματος, παρὰ τὸ γαλανὸν κῦμα. Θαρρῶ πῶς θὰ λάβῃ σάρκα καὶ ὀστᾶ, καὶ θ' ἀναζήσῃ πάλιν ἡ ψυχή μου, ἡ καϋμένη ἡ ψυχή μου !

Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι βαθύτεραι σκέψεις μοῦ ἔρχονται. Ἐνῷ θεωρῶ τὸ πάγκαλον αὐτὸ δημιούργημα, οὐρανοῦ, γῆς καὶ θαλάσσης πίνακα, ἀμίμητον καὶ ἀφάνταστον ζωγραφίαν, ὁ νοῦς ξαπετᾷ εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους τοὺς ὡραίους τῶν βυζαντινῶν προπατόρων μου, οἱ ὁποῖοι ἐδῶ, εἰς τὴν καλλονὴν αὐτὴν τοῦ κόσμου, διεμόρφωσαν τοὺς θεσπεσίους, τοὺς θαυμαστῶς μεγαλοπρεπεῖς τύπους τῆς χριστιανικῆς λατρείας· καὶ συλλογίζομαι καὶ λέγω, ὅτι οἱ μακάριοι αὐτοὶ θεωροῦντες τὸ κάλλος τῆς δημιουργίας, δὲν ἐπλανήθησαν εἰς τὸ νὰ προσκυνήσωσι τὰ κτίσματα, ἀλλ' ἔστρεψαν τὸν νοῦν των πρὸς τὸν Κτίστην· καὶ εἶπον. Ἀφοῦ τὰ κτίσματα εἶνε τόσον ὡραῖα, πόσον ὡραῖος θὰ εἶνε ὁ Κτίστης, αὐτὸς ὁ Δημιουργός, ὁ Θεός ! Καὶ ὕμνησαν, καὶ ἐλάτρευσαν αὐτόν, ὅπως οὐδεὶς χριστιανικὸς λαός, μὲ ὕμνους, μὲ πομπάς, μὲ λιτανείας τόσον θεοπρεπῶς. Δι' αὐτὸ εἶνε ὡραῖοι οἱ ὕμνοι· δι' αὐτὸ αἱ τελεταὶ τῆς ὀρθοδοξίας εἶνε θεσπεσίως μεγαλοπρεπεῖς, διότι διετυπώθησαν εἰς τὸν Βόσπορον.

ΕΝΑΣ ΔΡΟΣΕΡΟΣ ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ

Μία ἀφάνταστος πρασινάδα.— Δημόσιοι καὶ ἰδιωτικοὶ κῆποι.— Ἡ ἀγάπη τῶν ὀθωμανῶν πρὸς τὰς πλατάνους.— Ὁ σταθμὸς τοῦ Σιρκετζῆ.— Τὰ ἱστορικὰ καραφάκια μὲ τοὺς ἀπαραιτήτους μεζέδες των.— Ὁ Χατζῆ-Μπεκήρ.— Ὁ Μπογατσατζῆς τοῦ Καράκιοϊ.—

Ἀπὸ ὅλα, ἀπὸ ὅλα περισσότερον, καὶ ἀπὸ τὰ φαγητά σου ἀκόμα, ζηλεύω τὴν δενδροφυτείαν σου, ὦ Πόλις, ὦ ἀγαπημένη μου Πόλις! Αἱ ὁδοί σου στεναί· πλατεῖαι οὐδαμοῦ· καὶ ὅμως ποῦ φύεται αὐτὴ ἡ πρασινάδα, ἥτις σὲ παριστάνει ὡς ἓν ἀπέραντον ἄλσος; Μία πλάτανος ἐδῶ, πρὸ τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ τεμένους· ἄλλη πρὸ τοῦ μικροῦ ἐκείνου καφενείου· δύο κυπάρισσοι ἐκεῖ πρὸ τοῦ τουρμπὲ ἐκείνου· δύο νεαραὶ ἀκακίαι εἰς τὴν αὐλήτσαν ἐκείνην· οἱ πυκνόφυτοι κυπαρισσῶνες τῶν νεκροταφείων· ὅλα αὐτὰ περιλαμβανόμενα ἀποτελοῦσι δάσος ἀτελείωτον, ὡς εἶνε καὶ ἀτελείωτα καὶ τὰ τέμενη καὶ οἱ τουρμπέδες καὶ τά καφενεδάκια. Ἡ δροσιὰ καὶ ἡ εὐωδία καὶ ἡ σκιὰ εἰς τὸν πέραν τοῦ Ταξιμίου δημόσιον κῆπον εἶνε κἄτι ἐξαίσιον, τὸ ὁποῖον οὐδ' ὀνειρεύονται αἱ Ἀθῆναί μας. Αἱ πλάτανοι εἶνε τὸ προσφιλέστερον τῶν μουσουλμάνων δένδρον —εἶνε θαλεραὶ-θαλεραί, πλατύφυλλοι, πυκνόφυλλοι, δροσισμέναι πάντοτε ὡς μετὰ βροχήν· αἱ πρασιαὶ τῶν διαδρόμων καὶ διαβάσεων χλοεραὶ ὡς ἐν ἀνοίξει πάντοτε· αἱ ἀκακίαι καταπράσινοι. Εἰς τὰ Μνηματάκια πάλιν ὁ κῆπος εἶνε πάντοτε πλήρης δρόσου καὶ κάλλους καὶ ἀνθέων, ὡς εἶνε πλήρης πάντοτε γυναικείων καλλονῶν. Δροσιὰ εἰς τὰ χλοερὰ τῶν δενδρυλλίων του φύλλα, δροσιὰ ἄλλη εἰς τοὺς ὡραίους ὀφθαλμοὺς τῶν δεσποινῶν

τοῦ Σταυροδρομίου, αἵτινες ἀρέσκονται τόσον εἰς τὸν περίπατον αὐτόν. Ἡ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Πέραν ἔξοδος τοῦ ὑπογείου σιδηροδρόμου ἐκ τοῦ Γαλατᾶ ἕνα τόσον ! κηπάριον ἔχει. Καὶ ὅμως πόσον εἶνε χλοερὰ τὰ δενδρύλλιά του ! Ὁ σταθμὸς ὅμως τοῦ σιδηροδρόμου ὁ κεντρικός, εἰς τοῦ Σιρκετζῆ, ἐν τῇ Πόλει, ἔχει τὸν δροσερώτερον κῆπον. Ὑπὸ τὰ νεκρὰ ἐκεῖνα δενδρύλλια τοῦ κομψοῦ καὶ καθαροῦ καφενείου, γερμανικῆς πόλεως καφενείου, διότι ἡ ἑταιρεία εἶνε γερμανική, ἐκεῖ, νὰ πίῃς ἕνα-δύο καραφάκια, εἶνε ἀλησμόνητον πρᾶγμα.

— Πῶς εἴπατε, παρακαλῶ ;

— Ἕνα-δύο καραφάκια. . .

Τὰ καραφάκια αὐτά, κύριοί μου, εἶνε μικραὶς μποτιλίτσαις. Τὰς γεμίζουν τσίπουρο, ὁ καθένας τὸ καραφάκι του, τὰς βάζουν μέσα σὲ ποτήρια γεμάτο νερὸ παγωμένο, καὶ ἀπὸ λίγο—λίγο πίνουν, καί. . . . . λιμάρουν. Καὶ τὰ πρῶτα καραφάκια διαδέχονται δεύτερα, καὶ τὰ δεύτερα τρίτα, καὶ τὰ λοιπά· ἕως οὗ ἀδειάσουν ὅλα τὰ γυάλινα καραφάκια, καὶ γεμίσουν ἀτμοὺς καὶ ἐξάψεις τὰ ἄλλα τὰ ὀστέϊνα καράφια, τὰ μεγάλα, τὰ δυνάμενα νὰ χωρέσουν τὸν κόσμον ὅλον εἰς σχέδια καὶ ἐλπίδας, χωρὶς φόβον νὰ διαρραγῶσι. Δίδει καὶ ζύθον πολὺ καλὸν τὸ καφενεῖον τοῦτο, ἀλλὰ τὰ καραφάκια προτιμῶνται, συνοδευόμενα ἀπὸ γευστικοὺς μεζέδες, μύδια καὶ γαρίδαις· καὶ πάλιν μύδια, καὶ πάλιν γαρίδαις, μέσα εἰς κἄτι δροσεραὶς καλυβίσταις, τὰς σκιάδας τῶν δένδρων.

Εἶνε τὸ συνηθέστερον ποτόν, τὸ τσίπουρο. Κατασκευάζεται ἐκεῖ, μεταφερομένης τῆς πρώτης ὕλης ἐκ τῆς Ἀνατολῆς. Τὰ δὲ εὐρύχωρα καταστήματα—φάμπρικαις καλούμενα—εἶνε πολυάριθμα εἰς ὅλας τὰς συνοικίας. Εἰς τοὺς κρυφοὺς δὲ κήπους των ὑπὸ τὸ σκότος τῶν δενδρυλλίων, βράδυ—βράδυ, βλέπεις πολλοὺς μουσουλμάνους κρυφὰ-κρυφὰ ὁποῦ ἀδειάζουν τὰ καραφάκια των, συγκρούοντες σιωπηλῶς τὰ ποτήρια των τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, καὶ κατόπιν τὰς θολωμένας πλέον κεφαλάς των μὲ τοὺς παραστάτας καὶ μὲ τοὺς τοίχους. Καὶ ἔχουν μίαν συνήθειαν οἱ καταστηματάρχαι,

τὴν ὁποίαν δὲν γνωρίζω κατὰ πόσον ἐπιδοκιμάζουσιν οἱ ἐν Ἀθήναις συνάδελφοί των. Προσφέρουν τοὺς μεζέδες . . . δωρεάν!

— Ἀκούετε, ὦ τσιγκούνιδες Ἀθηναῖοι;

Καὶ τὸ ψωμὶ εἰς μικρὰ—μικρὰ τεμάχια κομμένο, καὶ αὐτὸ δωρεάν! Ὅλα εἰς μικρὰ πιατάκια, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀραδιασμένα ἐπάνω εἰς τὸ τραπεζάκι των. Ἐδῶ εἶνε μύδια τηγανιτά, ἐκεῖ μύδια πλακί, ἐκεῖ φασόλια ξηρὰ σαλάτα. Ἐκεῖ γαρίδαις, καβούρια.

Καὶ ἀκούεις:

— Ἑκατὸ δράμια ντούζικο! (ντούζικο ὀνομάζουν τὸ δυνατὸν τσίπουρο, Σπίρτο κιμπί!)

— Μισὴ ὀκᾶ τσίπουρο!

Τὸ ἀκούεις μόνον, ὦ εὐαίσθητε Ἀθηναῖέ μου, καὶ σὲ πιάνει τεταρταῖος πυρετός, ποῦ νὰ τὸ πίῃς! Τί θαρρεῖς; φέρε μας μιὰ δεκάρα ’ς τὰ τρία! Ὄχι, φίλε μου! Μισὴ ὀκᾶ, νὰ χαρῇς τὰ νειάτα σου!—Τότε ἔχετε δίκαιον νὰ εἶσθε τσιγκούνιδες οἱ Ἀθηναῖοι. Κατὰ τὸ κέρασμα, βράδυ-βράδυ, ὅταν ὁ ναύτης ἢ ὁ μαουνιέρης ἐκφορτωτής, ἀφοῦ προσαράξῃ τὴν μαοῦνάν του, ἐξέρχεται εἰς τὴν ξηράν, ἂν κάμῃς ἕνα περίπατον εἰς τὴν παραλίαν ὁδὸν τῆς Πόλεως, πρὸς τὸν Κεράτιον, θὰ ἴδῃς παρέας-παρέας ὑπὸ πὸ φῶς λάμπας νὰ πίνουν· θὰ ἴδῃς μάτια νὰ φλογίζωνται, καὶ στόματα νὰ μὴ κλείουν· καὶ ὄχι πλέον καραφάκια, ἀλλὰ καράφαις! Καὶ ὅσον τοὺς κτυπᾷ ἡ δροσιὰ τοῦ κόλπου, τόσον αὐτοὶ μπάζουν φωτιὰ εἰς τὸν στόμαχον. Κρῖμα ὅμως, διότι τὴν πρώτην ὥραν τῆς νυκτός, ἤγουν εἰς τὰς ὀκτὼ τὸ βράδυ, πρέπει νὰ κλείσουν ὅλα εἰς τὴν Πόλιν.

Ὁ καλλίτερος μεζὲς ὅμως μὲ καλὸ τσίπουρο, εἶνε ὁ Χατζῆ-Μπεκήρ. Δηλαδὴ ὄχι ὁ ἴδιος, διότι ὁ Χατζῆ-Μπεκὴρ δὲν τρώγεται, οὔτε ψητός, οὔτε βραστός. Ἀλλὰ τὰ λουκούμια τοῦ Χατζῆ-Μπεκήρ.

Καὶ ἀληθῶς δὲν τρώγεται. Διότι ἐνῷ ἔχει τὸ μονοπώλιον μέσα εἰς τὴν Πόλιν—Μέγα λουκουμοποιεῖον τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου

—κάθηται σὲ μιὰ τρύπα, ὅπου μόλις χωροῦν τὰ δυὸ-τρία εἴδη τῶν λουκουμιῶν του. Ποῦ χωροῦν τὰ ἄλλα τριαντατρία ; Ποῦ χωροῦν αἱ δωδεκάδες εἰδῶν καραμέλλαις : ποῦ χωροῦν ἄλλαις πάσταις μουσουλμανικαίς ; Εἶνε θαῦμα. Ποῦ τὰ κατασκευάζει ὅλα αὐτά ; Εἶνε μυστήριον. Ποῦ χωρεῖς ὁ ἴδιος σύ, Χατζῆ-Μπεκήρ; Μὲ τὸ λευκὸν σαρίκι του, μὲ τὸ μουσουλμανικὸν πλατὺ ἔνδυμά του, καθαρὸς-καθαρός, ἀνασκουμπωμένος πάντοτε, μὲ δύο ἁπαλὰς χεῖρας, ἀπολουκουμωθείσας πλέον, μὲ παρειὰς ὡς ἁπαλὸν λουκοῦμι, ὁ ἴδιος ὡς ἕνα μεγάλο λουκοῦμι, κόπτει λουκοῦμι, καὶ τοποθετεῖ εἰς κάνιστρα καὶ κουτάκια λουκοῦμι. Ἀλλὰ ἔχει ἕνα κακὸν ἰδίωμα. Δὲν ἀλλάζει οὔτε λίρα, οὔτε μετζίτι !

Ποῦ νὰ κάθηται νὰ χαλάσῃ αὐτὸς λίραις !

Ὁλόκληραις, μάλιστα ! Τῆς καταπίνει σὰν λουκοῦμι !

Καὶ τῳόντι τὸ κατάστημά του—ἡ τρύπα δηλαδὴ—εἶνε πάντοτε πολιορκημένον, ἀπαραλλάκτως ὅπως εἶναι πολιορκημένον τὸ ἄλλο ἐφάμιλλον αὐτοῦ κατάστημα εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Καράκιοϊ, ὅπου τρώγει κανεὶς τὴν παχυτέραν καὶ εὐωδεστέραν μπογάτσαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ὁ μπογατσατζῆς ἔχει τὸ ἰδίωμά του. Δὲν σοῦ δίδει νερό !

— Μπρὲ ἀμάν ! λίγο νερό, μπογατσατζῆ !

Πλὴν ἐκεῖνος μὴ ἀκούων ἄλλο, παρὰ μόνον τό :

— Φέρε μας μιὰ ὀκᾶ μπογάτσα—

Ἐξακολουθεῖ νὰ κατατεμαχίζῃ λαμπρὰν ἀπὸ τοῦ λίπους καὶ μεθυστικὴν ἀπὸ τῆς εὐωδίας τὴν στρογγυλότυπον μπογάτσαν του, ἐνῷ ὁ κοπτὴρ αὐτοῦ ὁ σιδηροῦς, πλατὺς ὡς ὁ τῶν ὑποδηματοποιῶν, βροντᾷ πυρετωδῶς ἐπὶ τοῦ στιλπνοῦ μαρμάρου τῆς τραπέζης του, ἥτις ἀπολαμβάνει τῆς ἀφάτου ἡδονῆς, νὰ ψηλαφᾷ τὴν λευκοτέραν καὶ ἁβροτέραν μπογάτσαν τοῦ κόσμου.

Τόσον ὥστε κατήντησε παροιμιῶδες πλέον τὸ λεγόμενον :

— Πῆγες 'ς τὴν Πόλι ;

— Πῆγα !

— Ἔφαγες μπογάτσα τοῦ Γαλατᾶ ;

— Ὄχι !

— Ὢ ! κακόμοιρε, δὲν ἔκαμες τίποτε ! Οὔτε 'ς τὸ Χαλάνδρι δὲν ἐπῆγες ! Ἄϊντε πίσω !

Ἔχει ὅμως καὶ ἕνα μυστικόν, πολὺ μυστικώτερον ἀπὸ τὸ κρησφύγετον τοῦ Χατζῆ-Μπεκήρ, τὸ μπογατσατζήδικο τοῦ Γαλατᾶ. Ἔχει καὶ ἄνω πάτωμα ! Ὢ θαῦμα θαυμάτων ! Μία τρύπα διηρημένη εἰς δύο τρύπαις ! Καὶ ἐκεῖ πλέον ἀναβαίνουν αἱ ὡραῖαι καὶ μυστηριώδεις καδῆναι, καὶ ἀφαιροῦσαι τὸ γιασμάκι των, καταβροχθίζουν τὴν παχουλήν, τὴν εὐώδη, τὴν βουτυρώδη μπογάτσαν.

Ψηφιδωτὸν ἐν τῷ Ἁγίῳ Βιταλίῳ τῆς Ραβέννης, ἐν ᾧ παρίσταται ἡ σύζυγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ Θεοδώρα περιστοιχιζομένη ὑπὸ τῶν Δεσποινῶν τῆς Αὐλῆς.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς μέσα εἰς τὴν Πόλιν.—Ἕνας περίπατος εἰς τὸν Γαλατᾶν.—Ἡ περίφημαις Φάμπρικαις.—Οἱ τοῦρκοι Γενίτσαροι.—Τὸ ἱστορικὸν Χαβιαρόχανον Τὸ Πεμπτοπάζαρον.—Ὁ Καλαμιώτης καὶ τὸ Ψυρῆ.—Νὰ καὶ ἡ Κεφαλληνία.—Ἕνα κεφαλλωνίτικον ἀνέκδοτον.—Ἡ ὁδὸς Ἑρμοῦ.—Ὁ ἐκ Τεργέστης Ἔμπορος.—Ὅπου δοκιμάζουν νὰ ξεμυτίσουν οἱ Βούλγαροι.—

Κρυφὴν χαρὰν αἰσθάνεται τῳόντι ὁ ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος Ἕλλην ὁ διασχίζων τὰς μεγάλας ἀρτηρίας καὶ τοὺς πυκνοὺς συνοικισμοὺς τῆς Βασιλευούσης. Ἁπανταχοῦ συναντᾷ ἑλληνικὰ κέντρα, καὶ ἁπανταχοῦ ἀκούει τὴν ἀγαπημένην του γλῶσσαν. Καὶ μέσα εἰς τὴν καρδίαν τῶν τουρκικῶν συνοικιῶν, καὶ μέσα εἰς τὴν μυρμηκοφωλεὰν τῶν σουλεμάδων· κ' ἐκεῖ θὰ συναντήσῃς μικρὸν ἑλληνικὸν καφενεῖον, ἢ ταπεινὸν παντοπωλεῖον. Ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὸ τὸ διαβασμένον Ἐγιούπ, εἰς τὸ τέρμα τοῦ Κερατίου, τὸ ἱερὸν τῶν Τούρκων προσκύνημα, ἀκόμη κ' ἐκεῖ θὰ εὕρῃς ἓν μικρὸν παντοπωλεῖον κερδαλεόφρονος Εὐρυτᾶνος. Αὐτὸς ὁ πολυθόρυβος Γαλατᾶς, ὅπου αἱ εὐρωπαϊκαὶ Τράπεζαι καὶ τὸ παγκόσμιον τῆς Πόλεως ἐμπόριον, εἶνε ὁλόκληρος μία ναυτικὴ πόλις ἑλληνική. Καφενεῖα, οἰνοπωλεῖα, παντοπωλεῖα, ξενοδοχεῖα, μαγειρεῖα, ὅλα ἑλληνικά, μὲ τὰς εἰκόνας τῶν βασιλέων μας καὶ τῶν τριῶν θωρηκτῶν μας ἐντὸς χρυσῶν πλαισίων. Τὸ μέγα καὶ μικρὸν Ἀϊναλί, δύο ξενοδοχεῖα ἐκ τῶν πολὺ συχναζομένων, τὸ ἓν κατέναντι τοῦ

ἄλλου, ἔν τινι στενωπῷ τοῦ Γαλατᾶ, εἶνε ἀπαράλλακτα ξενοδοχεῖα τοῦ Πειραιῶς, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ φαγητὰ παραθέτουν πλούσια καὶ ποικιλώτερα ἐπὶ χαμηλῶν ὡραῖα γαννωμένων τεντζερέδων, εἴδους βαθυτέρων ταψίων. Τὰ δύο τρία πάλιν εὐπρεπέστερα ξενοδοχεῖα εἰς τὸ Καράκιοϊ, εἶνε ἀπαράλλακτα καφε-ρεστορὰν τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς τὴν λίσταν των εὑρίσκεις πάντοτε θαλασσινά, καὶ γεμιστὰ ὄψα, τὸ καύχημα τῆς πολίτικης μαγειρικῆς πλέον. Εἰς τὰς ἐνδοτέρας ὁδοὺς τοῦ Γαλατᾶ μία σειρὰ μακρὰ ἐμπορικῶν καταστημάτων, ἐκ τῶν πωλούντων ἕτοιμα ναυτικὰ φθηνὰ φορέματα, ἀπὸ τοῦ μαύρου κούκου μέχρι τοῦ σκληροῦ καὶ βαρέος ὑποδήματος, τὰ πλεῖστα ἑλληνικά. Ἐδῶ πλέον θαρρεῖς πῶς βλέπεις ὁλόκληρον τὸν Πειραιᾶ, μὲ τὰ ναυτικὰ εἴδη του καὶ τὰ ἀποικιακά του, τὰς λέμβους του καὶ τὰ ἱστιοφόρα.

Ἰδὲ τοὺς ὁμίλους ἐκείνους τοὺς φαιδρούς. Εἶνε ἕλληνες ναῦται, *ξεμπαρκάδοι*, οἵτινες περιδιαβάζουν ἀργοὶ ἐπὶ τῶν λιθοστρώτων καὶ σκολιῶν ὁδῶν τῆς ναυτικωτάτης αὐτῆς συνοικίας, ἀναζητοῦντες ἐργασίαν, πλοῖον νὰ *μπαρκάρουν*. Καὶ εἶνε τόσον φαιδροί! Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ ἕλληνος νησιώτου. Τί τοὺς μέλει! Ὁ ξενοδόχος των ποῦ τοὺς ἔχει δωμάτια καὶ κοιμῶνται, θὰ φροντίσῃ διὰ τὸ γεῦμά των, θὰ τοὺς δώσῃ καὶ τίποτε γροσάκια διὰ τὸ καφενεῖον· καὶ ὅταν *μπαρκάρουν*, τὴν προκαταβολὴν αὐτὸς θὰ τὴν λάβῃ ἀπὸ τὸν πλοίαρχον. Αὐτὸς μάλιστα θὰ φροντίσῃ καὶ διὰ νὰ τοὺς εὕρῃ πλοῖον, αὐτὸς καὶ θὰ τοὺς ναυτολογήσῃ. Τοὺς βλέπεις ἡσύχους, ἀμερίμνους σὰν περιηγητάς.

— Σήμερον πήγαμε εἰς τοὺς γενιτσάρους, σοῦ λέγουν. Εἶνε ἓν μουσεῖον εἰς τὴν Πόλιν παρὰ τὸν ἀρχαῖον Ἱππόδρομον, ἐν ᾧ ἐκτίθενται ἐν φοβερᾷ παρατάξει κήρινα ὁμοιώματα τῶν φοβερῶν ἐκείνων τούρκων, ἀπαισίων τὴν θέαν, μὲ τὰ ἐνδύματα τὰ ὁποῖα εἶχον τότε. Γενίτσαροι μὲ τὰ γενιτσάρικα σαρίκια των· θηρία μᾶλλον ἢ ἄνθρωποι, ὁποῦ εἰς τὴν θέαν των μόνον ἠμπο-

ρεῖ νὰ παγώσῃ τὸ αἷμα τοῦ θνητοῦ. Παράταξις ἀποτρόπαιος καὶ φρικώδης, ἀπὸ τοῦ ὀγκώδους πυργωτοῦ σαρικίου μέχρι τοῦ σιδηροῦ κοπάνου, δι' οὗ ἐφόνευον τὸν χριστιανόν.

Δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ μὴ τοὺς πλησιάζῃς, ὦ ξένε· ἂς εἶνε καὶ ἀπὸ κηρί!

—Χθὲς πήγαμε εἰς τὸ Μπαλουκλύ, σοῦ προσθέτουν, καὶ ἤπιαμεν ἁγίασμα.

Καὶ ὅταν δὲν θέλουν νὰ πίουν, τοὺς βλέπεις καὶ σεργιανίζουν τὴν ἀπόζουσαν ἐκ τῶν ναυτικῶν εἰδῶν λιθόστρωτον λεωφόρον, ἤσυχα ἤσυχα κουβεντιάζοντες καὶ κομβομετροῦντες πίσω τὸ κομβολόγι των. Ὅταν δὲ *μπαρκάρουν*, θὰ τοὺς ἴδῃς ὅλους μὲ χαρὰν νὰ ψωνίσουν ἀπὸ τῶν ὁδοπωλητὴν φθηνὰ παιγνιδάκια γιὰ τὰ παιδάκια των, καμμιὰ πολίτικη μανδήλα γιὰ τὴν μητέρα των.

—Γερμὶ-παραγιά! Γερμὶ παραγιά! τραγουδεῖ ὁ ὁδοπωλητής, ἔχων ἡπλωμένην κάτω ὁλόκληρον ἐμπορικὴν ἔκθεσιν ψιλικῶν ποικίλων, ἀναριθμήτων, ὅλων εἰς τιμὴν 20 παράδων τὸ καθέν. Ὅ,τι θέλῃς, εἴκοσι παράδες! Καπελάκια, ψαλιδάκια, κορδελλίτσαις, δακτυλιδάκια, κουδουνάκια, μανδηλάκια, κουταλάκια, σουγιαδάκια, λαιμοδετάκια, γαντάκια, καθρεπτάκια, ὅλα εἴκοσι παράδες! Τί φθήνεια!

Καὶ τραγῳδεῖ ὁ ὁδοπωλητὴς εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν:

Γερμὶ-σὲρ-παραγιά. Γερμὶ-σὲρ-παραγιά!
Νὰ ταὔρισκα, δὲν τἄδιδα εἴκοσι παράδες.
Νὰ τάκλεπτα, δὲν τἄδιδα εἴκοσι παράδες.
Γερμισὲρ-παραγιά! Γερμισὲρ-παραγιά!

Κύτταξε πάλιν τὸν ἄλλον ἐκεῖνον ὅμιλον. Εἶνε πλοίαρχοι ἕλληνες ἀπὸ ὅλα τὰ ἑλληνικὰ νησιά, συνεννοούμενοι μὲ τοὺς μεσίτας των περὶ τῶν ναύλων, ἢ μὲ τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν ρυμουλκῶν πρὸς ρυμούλκησιν τῶν πλοίων των. Ἰδοὺ ἐσταμάτησαν εἰς τὴν ταβέρναν ἐκείνην. Δὲν σοῦ φαίνεται ὅτι περιδιαβάζεις εἰς τὰς λευκὰς προκυμαίας τοῦ Πειραιῶς;

Ἂς ξεκουρασθῶμεν ὀλίγον εἰς ἐκείνην τὴν μεγάλην καὶ καθαρὰν *φάμπρικαν*, πλησίον εἰς τὸ Μπαλοὺκ-παζάρ, τὴν παράμερον αὐτὴν πτυχὴν τοῦ Γαλατᾶ. Εἰς τὸ βάθος βράζουν τὰ καταστανόχροα καζάνια τῶν μηχανῶν, διὰ τῶν ὁποίων κατασκευάζεται τὸ προσφιλὲς τῶν ναυτῶν ποτόν, τὸ δηλητηριῶδες *δούσικον*. Εἰς τὰ καθαρὰ χαμηλὰ τραπεζάκια της ἀστράπτουν τὰ χαραφάκια μὲ τὸ καυσῶδες ποτόν, καὶ δίπλα εἰς τὸ καθέν, ἕνα πιατάκι μὲ τοὺς θαλασσινοὺς μεζέδες, μύδια εὐώδη, μεγάλα ἀνοικτά, καὶ γαρίδαις ζεματισμέναις, κατακόκκιναις, ἀπὸ τὸν Κουροὺ-τσεσμέ, καὶ παγούρια τοῦ Νησιοῦ ῥοδοψημένα. Ὅλα ὀρεκτικὰ καὶ λίαν εὐφραντικά, τῶν ὁποίων, θαρρῶ, οὔτε ἰδέαν κἂν ἔχουν οἱ Ἀθηναῖοι τῶν ξηρῶν Μπάρ. Καὶ ἴσως νὰ χρειάζεται λεξικὸν διὰ νὰ μάθουν τί εἴδους μεζέδες τρώγουν οἱ Πολῖται.

Οἱ ναῦται φαιδροί, γελαστοί, κερνοῦν καὶ κερνῶνται μὲ χαρὰν ἀπερίγραπτον. Μέσα εἰς τὰς ἀφελεῖς προπόσεις των ἀντηχεῖ σπαρταριστὰ ὡς ὀψάριον νωπότατον τό : *καλὴ πατρίδα*. Εἶνε ὅλοι αὐτοὶ *μπαρκάδοι*. Καὶ τὴν αὐγὴν φεύγουν ὅλοι γιὰ τὴν Μαύρην θάλασσαν. Εἰς ἐκεῖνο δὲ τὸ ἄλλο τραπέζι, ἕνας νεαρὸς ναύτης κρατῶν τὴν πέννα γράφει γράμματα τῶν γύρω αὐτοῦ παρακαθημένων ναυτῶν, ὁποῦ σκεπτικοὶ συγκεντρόνουν τὰς ἰδέας των νὰ τὰς στείλουν εἰς τὰς μητέρας καὶ τὰς συζύγους των, στὰς ἀνυπάνδρους ἀδελφάς των, εἰς τὰ διάφορα νησιὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀρχιπελάγους.

Ἂς ἔμβωμεν εἰς τὸ μικρὸν ἀλλὰ καθρεπτοστόλιστον ὅλον καφενεδάκι τοῦ Σπετσιώτη Ὀρλάνδου, εἰς τὴν μεγάλην λιθόστρωτον ὁδὸν τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν Γέφυραν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν συχνοδιαβαίνει ὅλος ὁ κόσμος τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν, ἄνω καὶ κάτω· συχνὰ δὲ περνοῦν καὶ διαβασμένοι ὀθωμανοί, καὶ ἄλλοι καβάλα εἰς σελωμένα ἄλογα, ὑπερήφανοι καὶ ἀμίλητοι, οἱ ἰδιοκτῆται τῶν σπιτιῶν τῆς πλουσίας αὐτῆς συνοικίας, μιὰ φορὰ τὸν μῆνα, διὰ νὰ εἰσπράξουν τὰ ἐνοίκια ἀπὸ τοὺς διαφόρους ἕλληνας ἐνοικιαστάς. Πρωῒ-πρωῒ δὲ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας, οἱ ἀστυνομικοί, μυστικοὶ καὶ φανεροί, διὰ νὰ εἰσπράξουν τὰ πρόστιμα τῶν ἀνυ-

ποτάκτων μικροξενοδόχων καὶ καφεπωλῶν, *τσερέκια* καὶ *μετζίτια*, ὅπου παρὰ τὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις ξενυχτοῦν εἰς τὸ ἔργον των.

Εἰσχωρήσωμεν πρὸς τὸ *Ἰοῦνελ*, μέσα εἰς στενοὺς ἀλλὰ πλακοστρώτους καὶ δροσισμένους δρόμους, οἱ ὁποῖοι ὅσον στενοὶ καὶ ἂν εἶνε, διαθέτουν μίαν ἄκραν νὰ φυτευθῇ καὶ ἀνθίσῃ ἡ πασχαλέα καὶ ἡ ἀκακία καὶ ἄλλα φυτὰ ἀνθοφόρα, ὅλα δροσισμένα τὴν πρωινὴν ὥραν ἀπὸ τὰ ἄφθονα ὕδατα ὁποῦ διέρχονται ἀπὸ ὅλους τοὺς δρόμους τῆς μεγάλης αὐτῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ μητροπόλεως. Ρίψωμεν βλέμματα πεταχτὰ εἰς τὰ πλούσια παντοειδῆ ἐμπορικὰ καὶ τὰ ἀπέραντα χάνια μὲ τὰς πολυωρόφους στοάς των, ὅπου γραφεῖα ἀπειράριθμα δικηγορικά, μεσιτικά, ναυλωτικὰ καὶ παντὸς εἴδους ἐντευκτήρια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα περνᾷ ὅλος ὁ κόσμος, ἀνατολὴ καὶ δύσις.

Καὶ τὸ Χαβιαρόχανον ἐκεῖ πλησίον εἶνε. Μέσα εἰς μίαν στενωπὸν πολὺ εὔμορφα συγυρισμένην, ὅπου πωλεῖται τὸ μαῦρον χαβιάρη μέσα εἰς παμμέγιστα βαρέλια, καὶ ὅπου εὑρίσκετε ἕτοιμον τὸ πλέον εὐγενικὸν προσφάγιον ἀπὸ ψητὰ κοτόπουλα καὶ ἄλλα τῆς ἐγχωρίου μαγειρικῆς ὄψα, καὶ γλυκύσματα ἐκλεκτά· νὰ εὑρίσκουν πρόχειρον τὸ ἐπὶ ποδὸς πρόγευμά των οἱ πλούσιοι χαβιαροχανῖται, οἱ διημερεύοντες εἰς τὰς στενωποὺς ἐκείνας ὡσὰν κατάδικοι.

Τὰ ἄλλα πάλιν ἐκεῖ ἀπαστράπτοντα μικροξενοδοχεῖα, τὰ πολυσύχναστα καὶ προσφιλῆ εἰς ὅλον τὸν ἐμπορικὸν κόσμον, αὐθέντας καὶ ὑπαλλήλους, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐκ τῶν μεγάλων ἀποστάσεων δὲν ἠμποροῦν τὴν μεσημβρίαν νὰ ἀπέλθουν εἰς τὰς οἰκίας των, ἀλλ' ἐκεῖ γευματίζουν· διὰ τοὺς ὁποίους τὰ καθαρὰ ἐκεῖνα ξενοδοχεῖα παρασκευάζουν ἕνα δυὸ μόνον εἴδη, ὅμως ἐκλεκτοῦ φαγητοῦ.

Ἐκεῖ εἰς τὴν εὐρεῖαν αὐλὴν τοῦ τζαμίου ἐκείνου, ὅπου τὸ Πεμπτοπάζαρον, θὰ ἴδῆτε ἀνθρώπους σκυμμένους μὲ πέτσινα γάντια καὶ μεγάλαις σακκορράφαις νὰ κόπτουν καὶ νὰ ράπτουν ἁπλωμένα κάτω καραβίσια πανιά, μπούμαις καὶ τρίγκους καὶ παπαφίγ-

κους· ὅλοι πλοίαρχοι καὶ ναῦται, ἀνακαινίζοντες ἐκεῖ μὲ ἄνεσιν τὰ ἱστία τῶν πλοίων των, ὡσὰν νὰ ἦσαν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου των.

Καὶ ἂν ἀκόμη εἰσχωρήσῃς παραμέσα, θὰ εὑρεθῇς ἐν μέσῳ τῶν ἀθηναϊκῶν ὁδῶν. Νὰ ὁ φαιδρὸς Καλαμιώτης μὲ τὸ θηραϊκὸν οἰνοπωλεῖόν του καὶ τὰ κρεοπωλεῖά του. Νὰ τοῦ φίλου μου Νικολάρα τὸ περιποιητικὸν καὶ καθαρὸν καφενεδάκι, ὅπου εὑρίσκεις τὸν γνησιώτερον καφέ. Φαντασθῆτε ὅτι καταιβαίνω ἀπὸ τὴν Νεάπολιν εἰς τὸ καφενεδάκι αὐτό, μόνον καὶ μόνον διὰ τὸν γνήσιον καφέ του. Νά το, εἶνε ἀπαράλλακτον. Μόνον ὁ ἀγαπητός μου φίλος Θεοφάνης λείπει καὶ ὁ περίφημος ναργιλές του.

Προχωρεῖτε, προχωρεῖτε. Νὰ ὁλόκληρος ἡ ὁδὸς Αἰόλου, μὲ τὰ καταστήματα τῶν ψιλικῶν καὶ τῶν ὑφασμάτων. Νὰ καὶ τὸ Ψυρῆ τὸ ἀνυπότακτον. Εἶνε τὸ κέντρον τῶν Κεφαλλήνων. Τῶν ἀνδρείων Κεφαλλήνων, τῶν πατριωτῶν, τῶν εὐλαβῶν Κεφαλλήνων. Συντηροῦν τὴν ὡραιοτέραν ἐκκλησίαν. Τὸν ἅγιον Νικόλαον εἰς τὸν Γαλατᾶν. Μὲ τὄνομα ! Ὁ πολυέλαιός του εἶνε ἕνα ἀσημένιο καράβι παμμέγιστονμὲ τὰ κατάρτια του. Οἱ ψάλται, οἱ καλλίτεροι, τῆς ἐκλογῆς τῶν Κεφαλλήνων πλέον. Οἱ ἱερεῖς, κεφαλλῆνες, μετακληθέντες ἐξ Ἑλλάδος. Ὁ διάκονος, καλλίφωνος, βροντόφωνος. Πέντε δίσκοι περιφέρονται, καὶ οἱ πέντε γεμίζουν γροσάκια. Νὰ καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ προστάτου των, τοῦ ἁγίου Γερασίμου. Παμμεγίστη, ἐν μέσῳ παμμεγίστου χρυσολαμποῦς πλαισίου ὑπὸ τὴν δεξιὰν τοῦ ναοῦ στοάν. Ὡς μία παμμεγίστη παλατίου πύλη Εἰς τὴν κορυφὴν ἐπάνω φέρει πάγχρυσον τὸν δικέφαλον ἀετόν, μέγαν, μὲ ἀνοικτὰς τὰς πτέρυγας. Ἐμπρός του κρέμαται ἀργυροῦν βαρύτατον πολυκάνδηλον. Ὁλόκληρος ἡ εὐσεβὴς Κεφαλληνία ἐν τῷ ναῷ τούτῳ.

Διηγοῦνται ὅτι τὰ Φῶτα ὁ Σταυρὸς ἐρρίπτετο μόνον εἰς τὸν Βόσπορον διὰ λαμπρᾶς τελετῆς, εἰς ἣν ἐλάμβανε μέρος καὶ ἡ κυρίαρχος ἐξουσία, λαμπρὸν ἄγημα παρατάττουσα.

— Μωρέ ! εἶπον οἱ Κεφαλλῆνες. Γιατί νὰ μὴ ρίχτουμε κ' ἐμεῖς

τὸν Σταυρὸν ’ς τὸν Γαλατᾶ μας; Μωρὲ, ποῦ νἄμπῃ ὁ διάβολος μέσα τους!

Ἔκαμαν θόρυβον, ὑπέγραψαν ἀναφορὰν, καὶ πρὶν ἀκόμη ἀποφασισθῇ τι, μιὰ χρονιά, τὰ Φῶτα, μετὰ τὴν λειτουργίαν, ἥρπασαν τὸν τίμιον Σταυρόν, ἐπῆραν μὲ τὸ ζόρι καὶ τὸν ἀρχιερέα, καὶ κατ’ εὐθεῖαν εἰς τὴν θάλασσαν, πλήθους πολλοῦ παρακολουθοῦντος,

— Μωρέ! Νὰ ρίξουμε κ’ ἐμεῖς τὸν Σταυρό, μωρέ!

Ἔκτοτε δύο Σταυροὶ ρίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων· καὶ ἔκτοτε δύο ἀγήματα ἀποστέλλει ἡ ἐξουσία εἰς τιμὴν τῆς λαμπρᾶς θαλασσινῆς πανηγύρεως τῶν Ἑλλήνων.

Ἐὰν δὲ ἀνέλθῃς εἰς τὸ Πέραν, εἰς τὴν περίφημον Μεγάλην ὁδὸν, ὅπου τὰ πλούσια καταστήματα τοῦ Σταυροδρομίου, κ’ ἐκεῖ θὰ συναντήσῃς τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν ὁδὸν Σταδίου. Κατ’ ἀρχὰς ἡ λάμψις τοῦ πλούτου τῶν καταστημάτων αὐτῶν, ἡ στιλβηδὼν ἐκείνη τῶν παλλεύκων ἀδαμαντοπωλείων, ὁπόθεν προμηθεύονται τὰ πάγχρυσα καὶ ἀργυρότευκτα σκεύη τῶν τραπεζῶν των οἱ πολύχρυσοι πασσάδες, ἐκεῖναι αἱ σαπφείρινοι καὶ μαργαριτόπλεκτοι θῆκαι τῶν φλυζανίων τοῦ καφὲ— τὰ λεγόμενα ζάρφια — ἐκεῖναι αἱ βαρεῖαι σακχαροδόχαι· ἔπειτα τὰ ἄλλα εὐώδη καταστήματα τῶν γυναικείων στολισμῶν, καὶ τὰ ἄλλα ἐκεῖνα τὰ μυθώδη, τὰ προμηθεύοντα τὸν κομψότερον ἱματισμὸν εἰς τοὺς λιμοκοντόρους τοῦ Πέραν, ὅλα αὐτὰ κατ’ ἀρχὰς σοῦ κάμνουν ἐντύπωσιν φαεινὴν Εὐρώπης· Παρισίων καὶ Βιέννης. Ἀλλὰ μετ ὀλίγον ὅταν εἰσχωρήσῃς ὑπὸ τὰς ὑψηλὰς καὶ πολυωρόφους ἐκείνας οἰκίας, θὰ συναντήσῃς πάλιν Ἑλλάδα· Ἑλλάδα ἁγνὴν, Ἑλλάδα γνησίαν. Ἡ πρώτη λέξις πιθανὸν νὰ εἶνε γαλλικὴ ἐδῶ. Ἡ συνέχεια ὅμως καὶ ἡ πλήρης ὁμιλία εἶνε ἑλληνική.

Ὢ! ποία χαρά· διὰ τὸν Ἕλληνα, τὸν περιηγούμενον τὴν Βασιλεύουσαν!

Εἶχε δίκαιον ἐκεῖνος ὁ ἐκ Τεργέστης ἔμπορος. Τὸν συνήντησα ἕνα βράδυ εἰς τὰ εὐάερα καὶ ὑψηλὰ ζυθοπωλεῖα, ἔξω εἰς τοὺς δροσεροὺς τοῦ Σισλῆ κήπους, ὅπου οἱ σταθμοὶ τῶν ἱπποσιδηροδρόμων. Ἐκεῖ τὸ βράδυ συνάζεται ἄπειρος κόσμος. Ἐκεῖ εἶνε τὰ Πατήσια τῶν Ἀθηνῶν, ὑψηλότερα ὅμως εἰς 70 βαθμοὺς ὁρίζοντος, καὶ δροσερώτερα εἰς 60 βαθμοὺς δροσομέτρου. Ἐκεῖ τώρα τὸν Ἰούλιον εὑρίσκεις τριαντάφυλλα, ὦ καυσόκαυστε Ἀθηναῖε ! Ἐκεῖ πίνεις τὸν δροσερώτερον ζύθον καὶ τρώγεις τῆς πλέον φρέσκαις γαρίδαις. Γαρίδαις ἐπάνω εἰς τὸ βουνό ! Ἀκούεις, ὦ πασσατέμπε Ἀθηναῖε ; Ἐκεῖ βλέπεις ἀνθρώπους ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, ἀλλ' ἐκεῖ βλέπεις πληθυσμὸν ἑλληνικόν. Ἐκεῖ ἀκούεις ὅλας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐπικρατοῦσαν κρίνεις τὴν Ἑλληνικήν Ἐκεῖ βράδυ-βράδυ μὲ τὴν δροσιὰν βλέπεις καὶ ἕνα ἁβρὸν καὶ ροδοκόκκινον νεανίαν, ἐπιστρέφοντα ἀπὸ τὸν περίπατόν του. Δύο μαῦροι εὐτραφεῖς εὐνοῦχοι μὲ μαύρας ρεδιγκότας προηγοῦνται ἔφιπποι καὶ δύο ἄλλοι ὅμοιοι ἕπονται. Ὁ ἁβρὸς καὶ ροδοκόκκινος νεανίας μὲ κομψὴν εὐρωπαϊκὴν ἐνδυμασίαν τῆς μόδας, λεοντιδεὺς τοῦ Πέραν, ἀκκουμβισμένος μὲ τὸ ἓν πλευρόν του ἐν τῇ γωνίᾳ τῆς ἁμάξης του, βλέπει χαρούμενος τὸ ἀπειράριθμον πλῆθος τὸ δροσιζόμενον ὑπὸ τὰ δένδρα τῶν ὑψηλῶν ζυθοπωλείων, ἔχων τὸν ἕνα πόδα του ἐπὶ τοῦ ἄλλου μὲ τὴν μακαριωτέραν ἀπόλαυσιν.

Εἶνε ὁ μεγαλείτερος υἱὸς τοῦ Σουλτάνου, ὁ ροδοκόκκινος καὶ εὐτραφὴς ἐκεῖνος νεανίας.

Ἐκεῖ λοιπόν, ποῦ λέτε, συνήντησα τὸν ἐκ Τεργέστης ἐκεῖνον ἔμπορον, τὸν ὁποῖον εἶχον γνωρίσει ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ. Ἵστατο ὄρθιος ὡς ἄνθρωπος θέλων νὰ βγάλῃ λόγον.

—Ἐδῶ εἶνε ἡ Μεγάλη Ἑλλάς! μοῦ εἶπε μὲ χαρὰν ὁ καϋμένος, ὅταν μὲ ἀνεγνώρισε. Μὲ χαρὰν ὄχι πλέον κρυφήν, ἀλλὰ κεχυμένην ὡς μέλι εἰς ὅλον τὸ πρόσωπόν του.

Καὶ ὅμως οἱ βούλγαροι κατασκοτόνονται εἰς τὸν Μπαλατᾶν, κάτω ἀπὸ τὸ Φανάρι, νὰ κτίσουν Πατριαρχεῖον. Ὕψωσαν μίαν

βαρουλκὸν καὶ βυθίζουν μάρμαρα νὰ μωλώσουν τὸν βαθὺν τοῦ Κερατίου πυθμένα καὶ νὰ κτίσωσι πατριαρχεῖον!

Ποῦ πᾷς, καλότυχε βούλγαρε, ποῦ πᾷς!

Περιέφραξαν τὸ μέρος ὄπισθεν τῆς μεγάλης ὁδοῦ, καὶ δὲν ἀφίνουν οὔτε νὰ κυττάξῃς ἀπὸ τὰς σχισμάδας τῶν σανίδων. Μόνον ἀκούεις τὴν χονδρὴν γλῶσσαν τῶν ἐργατῶν, παρακελευομένων ἐν τῇ βαρείᾳ ἐργασίᾳ τῆς ἀνυψώσεως τῶν ὀγκολίθων· καὶ ὅταν θελήσῃς νὰ πλησιάσῃς εἰς τὰς χασμάδας, σοῦ λέγουν οἱ παρερχόμενοι.

— Μή, μὴ κυττάζῃς! Κτίζουν οἱ βούλγαροι Πατριαρχεῖον!

ΤΟ ΜΕΓΑ ΠΑΛΑΤΙΟΝ

Τὸ ὡραιότερον μέρος τῆς Βασιλευούσης. — Ἡμεῖς καὶ οἱ ξένοι. — Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη. — Ἡ πρώτη αὐλή. — Ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Εἰρήνης, Μουσεῖον πολεμικῶν ὅπλων. — Αἱ δύο αὐλαὶ τῶν Ἀνακτόρων — Φαντασίαι καὶ ὄνειρα. — Ἀναπαράστασις τῶν διαφόρων χρυσοτρικλίνων. — Μία ἐπιγραφὴ τοῦ Πορφυρογεννήτου. — Τὸ αἰώνιον Γιασάκ.

Ἦτο δειλινόν. Ὁ ἄνεμος δροσερώτατος προσέπνεεν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Βοσπόρου, κατ' εὐθεῖαν ἐρχόμενος ἀπὸ τὸν Εὔξεινον, ἁγνὸς καὶ ἄμωμος, ὅτε εὑρέθην χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσω εἰς τὴν προσφιλῆ μου, εἰς τὴν ἀνοικτόκαρδον πλατεῖαν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐπόθουν ἐκείνην τὴν ἡμέραν νὰ κάμω μίαν ἀρχαιολογικὴν ἐκδρομὴν εἰς τὸ πλέον ὑμνημένον, εἰς τὸ πλέον ἱστορικὸν μέρος τῆς Πόλεως, εἰς τὰ Βυζαντινὰ Ἀνάκτορα, εἰς τὸ Μέγα Παλάτιον.

Ἀλλ' ὑπάρχει λοιπὸν τὸ Μέγα Παλάτιον; Τὸ ὀχυρώτατον ἐκεῖνο φρούριον, ἡ Ἀκρόπολις ἐκείνη τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ καθ' αὐτὸ Πόλις, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐδραματουργήθη ἡ χιλιόχρονος πολιτικὴ Ἱστορία τοῦ Γένους, μὲ ὁλοχρύσους σελίδας, αἱ ὁποῖαι θὰ κινοῦσι πάντοτε τὸν θαυμασμὸν τῶν αἰώνων καὶ τὸν φθόνον τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς; Φεῦ! τὸ Μέγα Παλάτιον δὲν ὑπάρχει πλέον. Τὴν θέσιν του κατέχει σήμερον τὸ τουρκικὸν Σαράϊ, ἄθροισμα παλατίων, τζαμίων καὶ περιπτέρων, μέσα εἰς ἐξαισίως χλοάζοντας κήπους καὶ εἰς καταπράσινα ἄλση πλατάνων καὶ κυπαρίσσων, ἐπάνω εἰς τὸ ὡραιότερον, εἰς τὸ θελκτικώτερον, εἰς τὸ πανοραματικώτατον μέρος τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου, πρὸς τὴν ἔπαγλον αἴγλην τοῦ ὁποίου ἀπομένουσιν ἔκπληκτοι οἱ ξένοι ἅμα καταπλέοντες εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Τὰ τουρκικὰ αὐτὰ ἀνάκτορα τὰ καταλαβόντα τὴν θέσιν τοῦ Μεγάλου Παλατίου τῶν Βυζαντινῶν, τώρα μένουσιν ἀκατοίκητα καὶ αὐτά, τῶν κατὰ καιροὺς Σουλτάνων προτιμώντων τὰ ἐν τῷ Βοσπόρῳ νεότευκτα παλάτια· αὐτὰ δὲ χρησιμεύουσιν ὡς μουσεῖον, τὸ ὁποῖον οἱ ξένοι ἐπισκέπτονται τῇ ἀδείᾳ Σουλτανικοῦ ἰραδέ. Τοιαύτην ἄδειαν ἀναμένων, ἀλλὰ φοβούμενος μήπως αἴφνης ἀναχωρήσω, δὲν ἔπαυον συχνὰ ἀνερχόμενος εἰς τὴν δροσερωτάτην αὐτὴν τοποθεσίαν, ποθῶν νὰ εἰσδύσω ἔστω καὶ εἰς τὰς ἀνθοστολίστους αὐλάς του.

Δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας μία ἐπίσκεψις εἰς τὴν Πόλιν ἀποτελεῖ ἐκπλήρωσιν ἐθνικοῦ πόθου. Θεωρεῖται ὡσὰν ἕνα προσκύνημα. Καὶ γνωρίζουν, ὅσοι ἔπαθον ἀπὸ τὸν ἱερὸν αὐτὸν ἐνθουσιασμόν, πόσον διαφορετικὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας βλέπουν οἱ ξένοι τὴν Πόλιν. Ὁ εὐρωπαῖος σοφός, ὁ περιηγητὴς ἐν γένει, βλέπει καὶ θαυμάζει ἁπλῶς τὰ λαμπρὰ ἐρείπια τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, καθὼς βλέπει καὶ θαυμάζει τὰ ἐρείπια τοῦ Αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ Ἰουδαϊκοῦ, τοῦ Ἀσσυριακοῦ. Ἐνῷ ὁ Ἕλλην μὲ παλμοὺς τῆς καρδίας του ἀνερμηνεύτους περιπατεῖ ἐπάνω εἰς τὰ ἐρείπια αὐτὰ τῆς ἀρχαίας δόξης του μὲ τὴν ἱερὰν πίστιν ὅτι μίαν ἡμέραν

θὰ ζωντανεύσουν πάλιν καὶ θ' ἀποκτήσουν τὴν ἀρχαίαν καλλονήν των.

Ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ πλέον ἀριστοκρατικώτερον μέρος τῆς Βασιλευούσης περιδιαβάζων ὁ Ἕλλην, ὅπου ἀχανεῖς πλατεῖαι καὶ εὐρύταται λεωφόροι διανοίγονται, μὲ πόνον βαθὺν συγκρατῶν τὴν καρδίαν του, ἀποσπᾷ ἕνα-ἕνα ἀπ' ἔμπροσθέν του τοὺς προπετῶς ὑψωμένους μιναρέδες, τὰ χονδροειδῆ καὶ ἄκομψα κτίρια, δι' ὧν οἱ κατακτηταὶ ἐσαβάνωσαν τὰ περιώνυμα στολίσματα τῆς Βασιλίδος τῶν Πόλεων, ξανοίγει καὶ καθαρίζει τὰς ἐνώπιόν του πλατείας καὶ φόρους, ἀναπαριστῶν αὐτὰς μὲ τὴν φαντασίαν του ὡς ἦσαν τὸ πάλαι, μὲ τὰ μαρμάρινα περιστύλιά των, μὲ τοὺς Ἐμβόλους των καὶ χρυσοσκεπάστους μαρμαρίνους στοάς, καὶ τοὺς ἀναμνηστικοὺς κίονας· καὶ ἵσταται σιωπηλὸς θεωρῶν αὐτὰ ὡσὰν ἕνα μέλος καὶ αὐτὸς τοῦ Βυζαντινοῦ ἐκείνου λαοῦ, ὅστις ἐπεριδιάβαζεν εἰς τὸ Αὐγουσταῖον,[1] ἢ κατηγωνίζετο εἰς τὸν Ἱππόδρομον, ἢ ἐλιτάνευεν εἰς τὴν Μέσην ὁδὸν θριαμβεύων· ἐξαπορούμενος μὲν ὡς ἀπὸ ὀνείρου διὰ τὴν φρικτὴν ἀλλοίωσίν των, ἀλλὰ μὲ τὴν πίστιν ἀκράδαντον ὅτι :

Σημ. 1. Τὸ *Αὐγουσταῖον* ἦτο μία ἀπὸ τὰς πλέον ἐπισήμους πλατείας ἢ *φόρους* τῆς Βυζαντινῆς Πόλεως, περικλειομένη γύρω ἀπὸ Ἐμβόλους μαρμαρίνους, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔκειντο τὰ ἐπισημότατα δημόσια κτίρια, τὸ Βουλευτήριον ἢ Σενᾶτον, τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη. Εἰς τὸ μέσον τῆς πλατείας ὑψοῦτο ὑπερμεγέθης κίων, φέρων ἄλλοτε ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου του τὸν ἀνδριάντα τῆς μητρὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, εἰς τιμὴν τῆς ὁποίας ἐπωνομάσθη καὶ ἡ πλατεῖα *Αὐγουσταῖον*. Ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου τοῦ κίονος αὐτοῦ ἐξετέθη κατὰ τὴν ἅλωσιν, κατὰ διαταγὴν τοῦ Πορθητοῦ, ἡ κεφαλὴ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἀνευρεθέντος τοῦ πτώματος μετὰ τὴν μάχην καὶ ἀναγνωρισθέντος. Ἔκειτο δὲ ἐκεῖ ἕως ἑσπέρας. Μετὰ ταῦτα δὲ ἐκδείρας αὐτὴν καὶ ἀχύροις τὸ δέρμα στοιβάσας, κατὰ τὸν χρονογράφον, ἔπεμψε πανταχοῦ ὁ Πορθητής, εἰς Πέρσας καὶ Ἄραβας, δεικνύων τὸ τῆς νίκης σύμβολον. Σήμερον τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ Αὐγουσταίου καταλαμβάνει τὸ τουρκικὸν Πανεπιστήμιον, καὶ ἡ πρώτη αὐλὴ τοῦ Σεραγίου.

Πάλε μὲ χρόνους μὲ καιρούς,
πάλε δικά του εἶνε . . .

Ἀναπαράστασις τοῦ Αὐγουσταίου

Τὸν πόθον μου αὐτόν, νὰ εἰσδύσω παραμέσα εἰς τὸ ὡραῖον ἄλσος τοῦ Σεραγίου, κατώρθωσα ἐν μέρει σήμερον. Ὄπισθεν τῆς Ἁγίας Σοφίας περιπλανώμενος, τὸ δειλινόν, ὅτε κανεὶς δὲν ἐφαίνετο εἰς τοὺς δρόμους ἔξω, ὄπισθεν τοῦ ἁγίου Βήματος, εἰς μίαν στενὴν πάροδον, ἐτόλμησα καὶ διέβην μίαν χρυσοστόλιστον πύλην μικράν. Ὁ φρουρός, καλοπροαίρετος, φαίνεται, μουσουλμάνος, ἢ ναρκωμένος ἀπὸ τὴν ὥραν τὴν καυστικὴν ἐκείνην τοῦ δειλινοῦ μέσα εἰς τὴν στενὴν σκοπιάν του, δὲν μὲ ἠμπόδισε· καὶ εὑρέθην μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁλομόναχος μέσα εἰς μίαν ἀνθοστόλιστον μεγάλην αὐλὴν περικυκλουμένην γύρω-γύρω ἀπὸ μαρμαρίνους στοάς. Ἡ εἴσοδος, δι' ἧς εἰσῆλθον, παρετήρησα τότε, ὅτι δὲν ἦτο ἡ κυρία εἴσοδος τῆς αὐλῆς αὐτῆς, ἀλλὰ μία τις παραπύλη. Διότι εἰσελθὼν εἶδον τότε τὴν κυρίως εἴσοδον.

Ὑψηλή, παμμεγίστη, μὲ χρυσοπράσινα κοσμήματα καὶ μὲ χρυσοπράσινα γράμματα, μὲ τὴν ἐπίσημον τῶν Σουλτάνων βοῦλλαν ἡ Πύλη αὕτη, ἔχουσα διπλῆν φρουράν. Εἶνε ἡ περίφημος

Ὑψηλὴ Πύλη, ἐμπρὸς τῆς ὁποίας ἐξετίθεντο ἄλλοτε εἰς θέαν αἱ κεφαλαὶ τῶν ἀποκεφαλιζομένων βεζυρῶν καὶ πασσάδων. Εἶνε ὄπισθεν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἡ περίφημος αὐτὴ Ὑψηλὴ Πύλη, ἔχουσα ἑκατέρωθεν δύο πύργους· εἶνε δὲ δίθυρος, ἐσωτέρα καὶ ἐξωτέρα ἐν σχήματι διθυραμβικοῦ τόξου. Τὸ ὑπέρθυρον εἶνε μαρμάρινον, τὰ δὲ θυρόφυλλα σιδηρᾶ. Δι' αὐτῆς λοιπὸν κυρίως εἰσερχόμεθα εἰς τὴν εὐρυχωροτάτην αὐλήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγὼ εὑρισκόμην ἀπροσδοκήτως σήμερον, ἥτις εἶνε μία τῶν τριῶν μεγάλων αὐλῶν τοῦ Σεραγίου. Ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ. Ἐν τῇ παμμεγίστῃ αὐτῇ αὐλῇ κεῖται ὁ ὡραῖος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ἐκ τῶν κτισθέντων ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἀλλὰ κατόπιν ἀνακαινισθεὶς πολλάκις. Εἶνε ὡραιότατος, κομψότατος, μέγας, ἀλλὰ μικρός, πολὺ μικρὸς φαινόμενος παρὰ τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, μὲ τὸν εὔμορφον θόλον του, ὅμως νεωτέρου βυζαντινοῦ ρυθμοῦ.

Ἡ θύρα ἦτο ἀνοικτή. Πλησιάζω νὰ ἔμβω.

— Γιασάκ! μοῦ λέγει ὁ φρουρός.

Διὰ νευμάτων παρακαλῶ, νὰ μὲ ἀφή[illegible].

— Ὀλμᾶς! Μοῦ ἐπαναλαμβάνει. Μπιλλέτο Τὸπ-χανέ! Δὲν γίνεται. Πρέπει νὰ ἔχῃς ἄδειαν ἀπὸ τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Πυροβολικοῦ.

Ἐπακκουμβῶ τότε εἰς τὴν θύραν, καὶ θεωρῶ ἔσω τὸν Νάρθηκα. Ἦτο γεμᾶτος περικεφαλαίας καὶ θώρακας καὶ ξίφη καὶ πελέκεις καὶ λόγχας, κρεμάμενα ἐν τάξει ὡσὰν τρόπαια. Ἄλλα ἐντὸς θηκῶν καὶ ἄλλα γυμνά. Κράνη κωνοειδῆ καὶ τριγωνικά. [illegible] χάλκιναι καὶ ἐκ δέρματος. Ὅλα βυζαντινῆς ἐποχῆς κρεμάμενα ἀπὸ τοῦ τοίχου. Ἐμπρὸς ἦσαν καὶ 4 μικρὰ κανονάκια, πολὺ μικρά, θαρρεῖς γιὰ νὰ παίζουν τὰ παιδάκια. Μεταξὺ ἄλλων λέγεται ὅτι ὑπάρχει ἐκεῖ καὶ ξίφος τοῦ Πορθητοῦ, καὶ ὁ ὁπλισμὸς τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

Περιωρίσθην τότε, ἀφοῦ δὲν εἰσεχώρει τὸ βλέμμα μου βαθύτερον, νὰ θαυμάσω τοὺς ἔξω ἐντὸς σιδηροῦ περιφράγματος ἀποκει-

μένους τρεῖς βυζαντινοὺς σαρκοφάγους ἐκ πορφυρίτου λίθου, σεμνούς, ἱερούς.

Ὁ Ναὸς οὗτος εἰς τιμὴν τῆς θείας Εἰρήνης, κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, κατόπιν ἀνεκαινίσθη λαμπρότερος καὶ μεγαλείτερος, τὰ δευτερεῖα φέρων μετὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ἐν αὐτῷ κλεισθεὶς ὁ πατριάρχης Ἀλέξανδρος ἐπὶ Κωνσταντίου, διαταχθεὶς νὰ συλλειτουργήσῃ μετὰ τοῦ Ἀρείου, προσηύχετο ὅλην τὴν νύκτα ἕως νὰ ξημερώσῃ μετὰ δακρύων, νὰ μὴ τὸ πάθῃ αὐτὸ τὸ φοβερόν, νὰ συλλειτουργήσῃ μὲ τὸν Ἄρειον. Καὶ ὁ Θεὸς εἰσήκουσε τὴν δέησίν του, διότι ὅταν ἐξημέρωσεν, ἐκεῖ ὁποῦ ἐν πομπῇ ἀπήρχετο ὁ Ἄρειος νὰ λειτουργήσῃ εἰς τὴν Ἁγίαν Εἰρήνην, αἰφνίδιος θάνατος ἀφήρεσε τὴν ζωὴν τοῦ διαβοήτου αἱρετικοῦ, ἐκχυθέντων τῶν ἐντέρων του ἐντὸς τοῦ ἀποπάτου, εἰς ὃν εἶχεν ἔμβῃ καθ᾿

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Εἰρήνης

ὁδόν. Ὁ Ναὸς εἶνε ἀμεμπτοτάτου βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ, ἐφάμιλλος τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐστολισμένος ἔσωθεν μὲ λαμπρὰ μάρμαρα καὶ

μὲ ὁλόχρυσα μουσειογραφήματα τῆς ἀρχαίας βυζαντινῆς τέχνης, ἀποτελῶν ἕνα σπανιώτατον ἀριστοτέχνημα, χρησιμεύων σήμερον ὡς Μουσεῖον ὅπλων.

Καὶ ἐπροχώρησα πρὸς τὰ κάτω, ὅπου ἔβλεπον ἄλλην πύλην καὶ ἄλλην αὐλήν. Οἱ φρουροὶ—παράξενον πρᾶγμα—μὲ ἄφησαν πάλιν καὶ εἰσῆλθον. Ἄνθρωπος οὐδεὶς ἐφαίνετο. Σιωπή! Εὑρέθην ἐν ἀπεράντῳ ἐκτάσει τετραγώνῳ, ἧς αἱ δύο πλευραὶ ἀπετέλουν μακρὰν ἀτελείωτον στοάν, ἀπὸ κιονίσκους κοντούς, καὶ ὄπισθεν αὐτῆς θύραι δωματίων καὶ παράθυρα οἰκοδομῶν ἀναρίθμητα.

Ἐφοβήθην.

Ἐστράφην ὀπίσω· καὶ τότε βλέπω ὅτι τὸ ὑπέρθυρον τῆς Πύλης ἦτο εὔμορφα φατνωμένον μὲ χρυσοπράσινα χρώματα καὶ μὲ ἀστέρας. Καὶ ἐπί τινος παγκέτας ἦτο ἐξηπλωμένος γηραιὸς μωαμεθανός, ὠχρός, αὐστηρός, διαβασμένος.

Ἐρρίγησα!

Τολμήσας ὅμως ἐπροχώρουν εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἔρημον αὐλὴν μὲ τὰς στοὰς καὶ μὲ τὴς κολωνίτσαις καὶ μὲ τὰς καμάρας. Εἰς τὸ βάθος διέκρινα εἴσοδον ἄλλην· ἀλλ' ὄπισθεν αὐτῆς σκότος. Ἀπεφάσισα νὰ προχωρήσω, διότι ὁ ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῆς παγκέτας *γέρω-διαβασμένος* δὲν ἐκινεῖτο, ἐξηπλωμένος ὡς κυνηγὸς κρατῶν τὰς ἄκρας παγίδος.

Αἱ ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις ἤρχισαν νὰ βαρύνουν τὴν ψυχήν μου, τὸν νοῦν μου. Ἐκάθησα κουρασμένος εἰς ἕνα ἐκεῖ μαρμάρινον κιονόκρανον ὑπὸ τὴν σκιὰν δροσερᾶς πλατάνου. Ἡ δρόσος ἦτο ἀχόρταστος. Διπλῆ σειρὰ ἀκακιῶν μὲ τὰ καταπράσινα φύλλα των ἀπετέλουν ἕνα τερπνότατον ἄλσος. Παραπέρα ἐμορμούριζε τὸ κρυσταλλῶδες νᾶμα διαυγεστάτης πηγῆς, ὡσὰν ἕνα γλυκύτατον νανούρισμα. Σὰν ὄνειρον, σὰν ὀπτασία γραφικὴ ἤρχισε νὰ ἐμφανίζεται ἐνώπιόν μου τὸ Μέγα Παλάτιον, τόσον ζωηρά, ὥστε μοῦ ἐφάνη πρὸς στιγμὴν ὅτι ἐθάμβωσαν τὰ ὄμματά μου ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν μαρμάρων καὶ τοῦ χρυσίου.

Καθὰ ἀφηγοῦνται οἱ χρονογράφοι, εἰς τὴν Βασιλεύουσαν

ὑπῆρχον πάμπολλα παλάτια, πριγκήπων, δεσποτῶν καὶ δεσποινῶν· ἀλλ' ἐξ ὅλων δύο ἦσαν τὰ κυριώτατα, τὰ κάλλιστα καὶ πλουσιώτατα βασιλικὰ παλάτια. Τὸ Μέγα Παλάτιον ἐν τῇ ἄκρᾳ τοῦ Σεράϊ-μπουρνοῦ, καὶ τὸ τῶν Βλαχερνῶν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς πόλεως, παρὰ τὰ Χερσαῖα Τείχη.

Τὸ Μέγα τοῦτο Παλάτιον, ὁ βασίλειος οἶκος, κατά τινα χρονογράφον, ὁ μεγέθει μὲν ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ὅσοι ἐστόλιζον τὴν Βασιλεύουσαν, κάλλει δὲ καὶ στερεότητι σχεδὸν ὑπὲρ ἅπαντας, κατελάμβανεν ὅλην τὴν ἔκτασιν ἀπὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τοῦ Ἱπποδρόμου, καὶ μέχρι τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος, ὡσὰν ἕνα παμμέγιστον φρούριον, μὲ τείχη στερεὰ καὶ ἐπάλξεις κατωχυρωμένον· ἀπετελεῖτο δὲ ἀπὸ παμπόλλους παντὸς εἴδους οἰκοδομάς, ἀπὸ διαφόρους κατὰ καιροὺς αὐτοκράτορας προστεθείσας εἰς τὸ πρῶτον τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου παλάτιον. Τρίκλινοι, περίπτερα, στοαί, ναοὶ πολυτελέστατοι, ἄμφοδοι ἐστολισμέναι, λουτρά τε καὶ δόμοι ἄλλοι περικαλλεῖς, μίαν ἄλλην πόλιν ἀποτέλουν ἐντὸς τῆς Πόλεως, ἀόρατον ἀπὸ τοὺς ἀνθοφόρους κήπους καὶ τὰ ἄλση της.

Σήμερον ἀπὸ τὰ πολυτελέστατα ἐκεῖνα κτίρια, τοὺς χρυσοπάστους τρικλίνους, τὰς πορφυρᾶς αἰθούσας, καὶ τοὺς πολυδαιδάλους διαδρόμους οὐδέν, οὐδὲν σώζεται, πλὴν μόνον θεμελίων τινῶν καὶ τοῦ παραλιακοῦ τείχους, ἐν ᾧ ἀναγινώσκονται πολλῶν αὐτοκρατόρων ὀνόματα καὶ ἰδίως τοῦ Θεοφίλου, ὅλα μὲ σταυροὺς ἐστολισμένα, μαρτυρίαι τῶν χρόνων καθ' οὓς ἐκτίσθησαν.

Ποῦ εἶνε τώρα τὸ *Χρυσοτρίκλινον*, τὸ ἐξοχώτερον τοῦ Παλατίου μέρος, ἤτοι ἡ ὁλόχρυσος αἴθουσα, ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς αἴθουσα τοῦ *θρόνου*, ἣν τόσον πολὺ ἐθαύμασεν ὁ Λουϊτπράνδος, ἀπεσταλμένος τῆς Δύσεως ! Ἐδῶ ἐγίνοντο ὅλαι αἱ ἐπίσημοι παλατιναὶ τελεταί· στέψεις καὶ γάμοι αὐτοκρατόρων, ἀκροάσεις πρεσβευτῶν, ὁ ἀσπασμὸς ὁ πασχαλινός. Καὶ ἐδῶ συνεστιᾶτο ὁ

Πατριάρχης μὲ τὸν Αὐτοκράτορα τῇ πέμπτῃ τοῦ Πάσχα. Καὶ ὁποῖοι στολισμοί ! Καὶ ὁποῖαι διακοσμήσεις ! Ἐπὶ τῶν χρυσῶν θυρῶν τῆς αἰθούσης αὐτῆς ἦσαν αἱ Εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου, ἐν δὲ τῇ κόγχῃ ἄνω τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου ἡ Εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος τοῦ Παντοκράτορος, ἔμπροσθεν τῆς ὁποίας ἐπροσκυνοῦσαν εἰσερχόμενοι οἱ αὐτοκράτορες.

Καὶ ποῦ εἶνε τώρα ὁ *Μαργαρίτης Τρίκλινος !* Κτίσμα τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου στηριζόμενος ἐπάνω εἰς ὀκτὼ χρυσοποικίλτους κίονας, κατὰ τοὺς χρονογράφους, μὲ τοὺς τοίχους του ζωγραφισμένους καὶ μὲ τὸ ἔδαφος μαρμάρινον. Ὁ κοιτὼν τοῦ τρικλίνου τούτου, ἐν ᾧ κατῴκει τὸ θέρος ὁ Θεόφιλος, ἦτο ὁλόχρυσος. Ἐδῶ εἰς αὐτὸν τὸν τρίκλινον ἐπιθεωρήσας ὁ Θεόφιλος τὰς παρθένους τὰς συναχθείσας ὑπὸ τῆς μητρός του Εὐφροσύνης. ὅπως μνηστευθῇ μίαν, ἔδωκε τὸ χρυσοῦν μῆλον εἰς τὴν Θεοδώραν προτιμήσας αὐτὴν τῆς Κασσιανῆς. Ἐν αὐτῷ δὲ εἶχε φυλακίσει τὸν υἱόν του Λέοντα τὸν σοφὸν μετὰ τῆς συζύγου του Θεοφανοῦς Βασίλειος ὁ Μακεδών, συκοφαντηθέντας ὑπὸ τοῦ Σανταβαρηνοῦ ὡς βυσσοδομοῦντας τὴν ἐκθρόνισίν του . . . Ποῦ εἶνε σήμερον ἡ *Πορφύρα*, ἄλλος ἐπίσημος τρίκλινος ἐν ᾧ ἐγεννῶντο οἱ Πορφυρογέννητοι ; Τὸ ὄνομα τοῦ τρικλίνου τούτου, μοῦ φέρει εἰς τὴν ἀνάμνησιν ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον τραγικὰ συμβάντα ὅσα συνέβησάν ποτε ἐν τῷ Παλατίῳ τούτῳ. Ἐν αὐτῷ ἐτυφλώθη κατὰ διαταγὴν τῆς μητρός του Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας, ἐν αὐτῷ ὅπου καὶ ἐγεννήθη ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος υἱὸς τοῦ Λέοντος τῆς Χαζάρας . . .

Σελίδες χρυσαῖ, βλέπετε, καὶ σελίδες μελαναί. Αὐτὴ εἶνε ἡ ἱστορία ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅπου παλαίουσιν αἱ πλέον ἔξοχοι ἀρεταί, καὶ αἱ πλέον μαῦραι κακίαι. Αἱ ὁποῖαι φεῦ ! φαίνεται ὅτι κυριαρχοῦσι πάντοτε. Προσπαθῶ νὰ ἀπωθήσω τὰς τραγικὰς αὐ-
νὰ εὕρω κἄποιαν ἀναψυχὴν εἰς τὰς γοητευτι-
υζαντινῶν ἐκείνων ἀνακτόρων. Ἀναζητῶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ νὰ ἀνεύρω τὰ ἴχνη τῶν περικαλλῶν ἐκείνων ναῶν το Μεγάλου Παλατίου, ὅπου ἐκκλησιάζοντ. . αὐτοκράτορες, ὅπου ψαλ-

λον οἱ αὐτοκράτορες καὶ ἐκανονάρχουν οἱ Πορφυρογέννητοι αὐτῶν διάδοχοι. Ἀπὸ τὰς εἰκοσιοκτὼ ἐκκλησίας ὁποῦ ἀναφέρει ἡ ἱστορία οὔτε μία σήμερον σώζεται. Ἀφάνταστος ἦτο ἡ πολυτέλεια τῶν ναῶν αὐτῶν τοῦ Παλατίου. Τὸ ἔδαφος πολλῶν ἐξ αὐτῶν ἦτο ἐξ ἀργύρου σφυρηλάτου, οἱ δὲ τοῖχοι ἀσημωμένοι ὅλοι καὶ τὰ γεισώματα αὐτῶν χρυσᾶ καὶ λιθοκόλλητα. Τὰ τέμπλεα αὐτῶν, θαῦμα ἰδέσθαι, ἄλλα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἄλλα ἐξ ἀργύρου. Καὶ ποῦ εἶνε λοιπὸν σήμερον ὁ περίφημος ναὸς τῆς Παναγίας, ὁ τοῦ *Φάρου* καλούμενος; Ἐν αὐτῷ ἄλλο δρᾶμα πάλιν παρεστάθη μιὰ χρονιὰ τὴν νύκτα τῶν Χριστογέννων. Ἐν αὐτῷ, *σὰν σκύλος*, καθὰ γράφει ὁ Χωνειάτης, ἐφονεύθη ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Ἴσαυρος ἀπὸ τὸν ἐπαναστάτην Μιχαὴλ τὸν Ἀμορραῖον, τὴν ὥραν ὁποῦ ἔψαλλε τὸν εἱρμόν: *Τῷ Παντάνακτος ἐξεφαύλισαν πόθῳ*...φορῶν κουκούλαν διὰ τὸ νυκτερινὸν ψῦχος καθὼς οἱ μοναχοί... Ἀλλ' ἐν αὐτῷ προσέτι τὸ 1274, ἐνώπιον τῶν πρέσβεων τοῦ Πάππα Γρηγορίου Γ' ἀνεγνώσθη ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστί, ἐμνημονεύθη δὲ καὶ ὁ Πάππας ὡς ἄκρος Ἀρχιερεὺς τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης!...

Ποῦ εἶνε τώρα τὸ Λουτρὸν τοῦ Παλατίου, ἐν ᾧ ἐλούοντο αἱ μελλόνυμφοι Βασίλισσαι; Ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ 1034 ἐπνίγη ὁ αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς Γ' ὁ Ἀργυρὸς ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος, κατὰ συμβουλὴν τῆς συζύγου του, τῆς περιβοήτου Ζωῆς!...

Ὑπὸ τοιούτων τραγικῶν ἀναμνήσεων τὸ βάρος, γράφει ὁ ἡμέτερος Βυζάντιος, καταπεπονημένον τὸ Μέγα Παλάτιον ἐκυριεύθη ὑπὸ Μεχμὲτ τοῦ Κατακτητοῦ, ὅστις ὅμως δὲν ἠθέλησε νὰ κατοικήσῃ ἐν αὐτῷ, ἐπιγράψας ἐπὶ τῶν τοίχων του, ὡσὰν κατάραν, τὸ περσικὸν αὐτὸ δίστιχον:

Αἱ ἀράχναι ἐξύφανον τὰ ὑφάσματά των
ἐν τοῖς τῶν Καισάρων ἀνακτόροις.
Ἐκ τῶν νυκτερινῶν δὲ κραυγῶν τῶν γλαυκῶν

ἀντήχησαν οἱ θόλοι τοῦ Ἐφρασιγιάμ.[1]

Παρῆλθεν ὥρα. Ὁ ἥλιος ἔκλινε πρὸς δύσιν. Ἡ δροσιὰ ὅμως ἦτο πολὺ ζωογόνος καὶ παρέμενα ἐκεῖ, ἐλπίζων νὰ εἰσχωρήσω βαθύτερον ὅπου πύλαι καὶ εἴσοδοι κατάκλειστα διεκρίνοντο. Ἀλλ' ἐσκέφθην—τί μοῦ ἦλθε! νὰ μετρήσω τοὺς ἀναριθμήτους ἐκείνους κίονας τῆς εὐρυτάτης αὐτῆς αὐλῆς. Καὶ σταθεὶς εἰς μίαν ἄκραν τῆς ἐκεῖ ἐρημίας ἤρχισα νὰ μετρῶ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔκαμνον λάθη, ἤρχισα νὰ σημειῶ κάθε ἀριθμὸν διὰ κινήσεως τῆς ὀμβρέλλας μου. Ἐμέτρησα περὶ τοὺς 70 ἐν τῇ μιᾷ πλευρᾷ, ὅτε βλέπω νὰ ἔρχεται μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸ μέρος μου πνευστιῶν στρατιώτης.

—Γιασάκ! μοῦ λέγει.

Νὰ σᾶς εἰπῶ, ἐκιτρίνησα ἀπὸ τὸν φόβον μου. Πάραυτα δὲ ἐξῆλθον· κ' ἐξερχόμενος εἶδον πολὺ ἄγριον καὶ πολὺ ὠχρὸν τὸν γέρω-διαβασμένον τῆς εἰσόδου.

Καὶ ἤρχισαν τότε νὰ γεμίζουν τὴν φαντασίαν μου εἰκόνες ζωηραὶ τοῦ παρελθόντος, σκηναὶ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ σκηναὶ τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ποία νὰ ἦτο αὐτὴ ἡ παμμεγίστη αὐλή; Διότι τῳόντι εὑρισκόμην πρὸ τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ Σεραγίου πλέον. Νὰ ἦτο ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἢ κατεσκευάσθη παρὰ τῶν Σουλτάνων; Οἱ βάραγγοι τάχα νὰ συνηθροίζοντο ἐδῶ μὲ τοὺς πελέκεις των, ἢ οἱ γιανίτσαροι μὲ τὰ ὀγκώδη σαρίκιά των καὶ τοὺς κοπάνους; Οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐξεπέζευον τάχα ἐδῶ μὲ τὰ χρυσοΰφαντα σκαραμάγκια, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ δουκῶν καὶ παρακοιμωμένων καὶ πραιποσίτων, ὅλων χρυσοστολίστων αὐλικῶν, τῶν ὁποίων ἔλαμπεν ἡ ράχις ἀπὸ τὴν χρυσοΰφαντον στόφαν καὶ τὰ χείλη ἀπὸ τὰ ψεύδη, ἢ νὰ ἐξήρχοντο τάχα οἱ Σουλτάνοι ἐδῶ, φοβεροὶ καὶ ἄγριοι, μεταβαίνοντες νὰ προσευχηθῶσι καὶ ἱλαρυνθῶσιν ὀλίγον; Τί ὁμαλή, τί ὡραία αὐλή; Νὰ ἐμοίραζον τάχα χρηματικὰς δωρεὰς εἰς τὰ στρατεύματα οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων ἐδῶ, ἢ συνα-

---

Σημ. 1. Μονάρχης οὗτος τῆς Περσίας, μοχθηρὸς καὶ ἄθλιος.

θροιζόμενοι οἱ γιανίτσαροι ἐλάμβανον τὸν μπακλαβᾶν των, πεμπόμενον παρὰ τῶν Σουλτάνων ; Καὶ τὸ ἕνα, καὶ τὸ ἄλλο...

Τέλος πάντων ὁ στρατιώτης μὲ ἕνα *γιασὰκ* μοῦ διέκοψε τὴν συνέχειαν τῶν ἱστορικῶν αὐτῶν ρεμβασμῶν, μ' ἔβγαλε πάραυτα ἔξω ἀπὸ τὴν σιωπηλὴν αὐτὴν αὐλήν, τὴν τόσον φλύαρον ὅμως εἰς ἀνέκδοτα καὶ ἱστορίαν.

Ἀκολούθως ἀφηγούμενος εἰς κύκλον φίλων μου τὰ συμβάντα, ἔμαθον ὅτι οἱ τοῦρκοι θέλουν νὰ βλέπῃς μόνον· μόλις δὲ ἐπιχειρήσῃς εἴτε νὰ ζωγραφίσῃς, εἴτε νὰ σημειώσῃς τι ἐντὸς τῶν ἀρχαίων ναῶν ἢ τζαμίων, ἢ θελήσῃς μὲ σχήματα νὰ μετρήσῃς κολώνας, σοῦ λέγουν ***Γιασάκ !*** Τὸ αὐτὸ μοῦ συνέβη καὶ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, ὅτε κατά τινα ἐπίσκεψίν μου καθήσας ἐπὶ τῶν ἀναβάθρων τοῦ χοροῦ παρὰ τὸ τέμπλεον ἤρχισα νὰ σημειόνω καὶ ζωγραφίζω εἰς τὸ σημειωματάριόν μου. Καὶ τότε ὁ παῖς μὲ τὸ σαρικάκι του, ὁ ὁποῖος μὲ τόσην προθυμίαν ὁδηγῶν με ὠνόμαζε καὶ ἐπεξήγει τὰ διάφορα μέρη τοῦ ναοῦ, μετὰ θαυμασμοῦ λέγων μοι ἑκάστοτε : *Ἐσκί*, παλαιόν—τότε διακόπτει αἴφνης τὴν ἑρμηνείαν του καὶ μοῦ λέγει ἀποτόμως :

— Γιασάκ !

— Μπρὲ γιατί, ἀδελφέ ;

Ἀπὸ τότε πλέον ἀπεφάσισα ποτὲ νὰ μὴ σημειόνω μέσα εἰς τὰ τζαμια, καὶ ποτὲ νὰ μὴ μετρῶ τὰς κολώνας μὲ τὴν ὀμβρέλλαν μου.

ΕΙΣ ΤΑΣ ΒΛΑΧΕΡΝΑΣ

Ἡ πανήγυρις τῆς Παναγίας Βλαχέρνας.— Ἡ κίνησις τῶν προσκυνητῶν.—Ἡ ἀποβάθρα τοῦ Ἁϊ-Βασσαρί.— Ὁ ναὸς μὲ τὸ ἄλσος του.— Τὸ ἁγίασμα.—Ἡ θαυματουργὸς εἰκών —Ἡ θεία λειτουργία.— Οἱ Καραμανλῆδες καὶ ὁ Πρωτοψάλτης Γεώργιος Ραιδεστινός.— Τὸ Συναξάριον περὶ τῆς Ἁγίας Σοροῦ.—Λαοί, φυλαὶ καὶ γλῶσσαι.—Ἡ Λιτανεία.— Ἱστορία τοῦ ἀρχαίου Ναοῦ.—Τὸ Βασιλικὸν Παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν.— Τεκὺρ-Σαράϊ — Ἡ Κυρία των Οὐρανῶν.

Θὰ λάβωμεν μέρος σήμερον εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας θρησκευτικὰς πανηγύρεις τοῦ ὑποδούλου Γένους, ἡ ἐκτύλιξις τῆς ὁποίας θὰ μᾶς παρουσιάσῃ μίαν πανοραματικὴν σκηνὴν τῆς παλαιᾶς Βασιλίδος τῶν πόλεων ἐν μεγάλῃ ἐθνικῇ ἑορτῇ. Τελεῖται σήμερον ἡ πανήγυρις τῶν Βλαχερνῶν. «Ἡ κατάθεσις τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ ναῷ Βλαχερνῶν.» Ὁ ναὸς οὗτος ὁ περίκλυτος ἔχει ἀπαθανατισθῇ ἐπισημότατα ἐν τῇ παραδόσει τοῦ Γένους μετὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τόσον, ὥστε τὸ ὄνομά του νὰ καταστῇ δημοτικὸν καὶ προσφιλέστατον, καὶ νὰ κτίζωνται, καὶ σήμερον ἀκόμη, ἐν ταῖς χώραις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ναοί, φέροντες τὸ ὡραῖον ὄνομά του : Ἡ ἁγία Βλαχέρνα. Παναγία ἡ Βλαχέρνα.»

Εἰς τὸ βάθος κάτω τοῦ Κερατίου κόλπου, ἐγγὺς τῶν χερ-

Σημ. 1. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο γνωρίζεται ὅλον τὸ δυτικοβόρειον ἄκρον τῆς Πόλεως, τὸ μεταξὺ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ἑβδόμου λόφου καὶ τοῦ Κερατίου. Ἡ πιθανωτέρα ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ εἶνε ἡ ἑξῆς : «Θεοφύλακτος ὁ ἀντιγραφεὺς καλεῖ αὐτὰς *Λακέρνας*, ὅτι *Λακέρναι* ῥωμαϊστὶ αἱ θύνναι καλοῦνται· καὶ ἐν τῷ μέρει τούτῳ ἐπιάσθησαν πολλαὶ τοιαῦται». Κατὰ δὲ τὸν Διονύσιον τῷ ὄντι πλῆθος *πηλαμύδων*, ἐξ ὧν ἡ περιβόητος *λακέρδα*, ἁλιεύονται ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Κερατίου (Παράβ. *Κωνσταντινούπολις* Βυζαντίου τόμ. Α΄. σελ. 583)•

σαίων τειχῶν, μία εὐτελὴς ξυλίνη ἀποβάθρα, φέρουσα τὸ βαρβαρικὸν ὄνομα Ἁϊ-Βασσαρί, μέσα στὸν βόρβορον καὶ τὴν λάσπην τοῦ Ἑβραϊκοῦ Μπαλατᾶ, θὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἀπόβασίν μας, ὁπόθεν μὲ κόπον ἔπειτα προχωροῦντες, ἕνεκα τῶν λιμναζόντων ἐκεῖ ὑδάτων, θὰ ἀνακαλύψωμεν τὸ ὄπισθεν ὑψηλοῦ τοίχου κρυμμένον ἱερὸν ἄλσος τοῦ τιμημένου Ἁγιάσματος. Πηγαινοέρχονται κατάφορτα κόσμου τὰ ἀτμόπλοια τοῦ Κερατίου. Ἕνας κόσμος πολύμορφος καὶ πολύχρωμος, κινῶν τὴν εὐάρεστον περιέργειαν μὲ τὴν χαριτωμένην ποικιλίαν τῶν ἀμφιέσεων ὅλων τῶν συνοικιῶν τῆς μεγάλης τοῦ Ἑλληνισμοῦ Μητροπόλεως, ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ καὶ τόσον ἀρχοντικοῦ κεφαλοδέσμου τῆς παλαιᾶς Φαναριωτίσσης, μέχρι τῶν πτερῶν τῆς δαντελλομένης δεσποίνης τοῦ Σταυροδρομίου, ἢ τῶν ποικίλων ἄλλων ἐνδυμασιῶν τῶν χωρίων τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Προποντίδος, καὶ μέχρι Νικομηδείας ἀκόμη καὶ τῶν περιχώρων της, ὁποῦ καταφθάνουν μὲ βαποράκια καὶ μὲ καΐκια, καὶ μὲ χρυσοῦς μπιαντέδες· καὶ ἄλλοι ἀπὸ ὅλαις τῆς σκάλαις τοῦ Κερατίου. Καὶ στενάζει ἀπὸ τὰ πλήθη ἡ ταπεινὴ ξυλίνη ἀποβάθρα καὶ τριζοκοπᾷ ἀπὸ τὸν συνωτισμὸν τῶν εὐλαβητικῶν προσκυνητῶν, οἱ ὁποῖοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἔρχονται νὰ μετάσχωσι τῆς πανηγύρεως, νὰ λειτουργηθοῦν καὶ ἁγιασθοῦν. Καὶ ὠθοῦν καὶ ὠθοῦνται ἐκεῖ κατὰ τὴν ἀποβίβασιν εἰς τὴν σκάλαν τοῦ Ἁϊ-Βασσαρί, προσκυνηταὶ ὁποῦ ἔρχονται καὶ προσκυνηταὶ ὁποῦ φεύγουν. Προσκυνηταὶ ὁποῦ ἔρχονται μὲ τὰ δῶρά των καὶ τὰ ταξίματά των, καὶ προσκυνηταὶ ὁποῦ φεύγουν περιχαρεῖς μὲ τὰ μικρὰ δοχεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα φέρουν τὸ ἁγίασμα διὰ τοὺς οἴκους των. Καὶ βροντοκωποῦν αἱ κῶπαι καὶ πλαταγίζει ἡ θάλασσα, καὶ φωνάζουν τὰ βαποράκια μὲ βόμβον καὶ θόρυβον ἀδιάκοπον.

Εἰσέλθωμεν διὰ τῆς πύλης τοῦ περιτοιχίσματος εἰς τὸ ὡραῖον ἄλσος, γεμᾶτον ἀπὸ εὐωδίαν, γεμᾶτον ἀπὸ δρόσον. Εἰς τὸ τέρμα του ἐγείρεται ὁ ναός, ξύλινος καὶ ταπεινός, κατερχόμενος ὑπὸ τὴν

γῆν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἡ ἱερὰ Εἰκὼν τῆς Ὁδηγητρίας καὶ τὸ Ἁγίασμα. Τόσον ταπεινός, ὡσὰν νὰ τρέμῃ νὰ ὑψώσῃ τὴν στέγην του, μήπως διεγείρῃ τὸν φθόνον καὶ τὴν ὀργὴν τῶν ὑψηλῶν μιναρέδων τοῦ κατέναντι Ναυστάθμου.

Ἤδη ἤρχισεν ἡ Πανήγυρις. Ἤρχισεν ἡ Ἀκολουθία. Ἀρχιερεὺς ἀπὸ τῶν Συνοδικῶν ἐλθὼν ἀπὸ τὸ Φανάριον, παρακολουθούμενος καὶ ἀπὸ ὅλον τὸν χορὸν τοῦ Πατριαρχικοῦ ναοῦ, τελεῖ τὴν θείαν Λειτουργίαν. Εἰσέλθωμεν ἀπὸ τὸ ὑαλόφρακτον προπύλαιον, κατέχον ὅλην τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ ναοῦ, ἔνθα ἡ κυρία εἴσοδος. Καταβῶμεν ὀλίγας βαθμίδας· καὶ ἰδοὺ κατέναντί μας ἡ ἁγία Εἰκὼν τῆς Παναγίας Βλαχέρνας ἐπὶ προσκυνηταρίου χωμένου ὅλου μέσα εἰς τὰ ἄνθη, ῥόδα πρὸ πάντων πολυειδῆ καὶ πολύχρωμα.

Μεγάλη πηχυαία τὸ μῆκος ἡ Εἰκών. Παναρχαία. Ἡ παράδοσις τὴν χρονολογεῖ ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους ἐκείνους τοῦ Ἡρακλείου χρόνους, ἐνώπιον τῆς ὁποίας ἐψάλησαν οἱ Χαιρετισμοὶ μετὰ τὸν γενόμενον τότε θαυμαστὸν καταποντισμὸν τῶν Ἀβάρων ὁποῦ ἐπολιόρκουν τὴν Πόλιν. Εἶνε ὅλη ἐπαργυρωμένη διὰ θαυμασίας βυζαντινῆς τέχνης, φέρει δὲ ἐπάνω της πάμπολλα καὶ πολυτιμότατα ἀναθήματα, ἐν οἷς καὶ μετάλλιον ἐπίχρυσον, παλαιὸν χρυσόβουλλον μὲ λατινικὴν ἐπιγραφήν. Ἡ φήμη αὕτη εἶνε ἀπὸ τὰς γλυκείας ἐκείνας παραδόσεις τοῦ Γένους, τὸ ὁποῖον συνηθίζει νὰ περικοσμῇ τὰ ἱερά του κειμήλια μὲ ὡραίας ἀφηγήσεις. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι ἡ Εἰκὼν εἶνε παναρχαία. Ἡ Κυρία Θεοτόκος παρίσταται βαστάζουσα ἐν ἀγκάλαις τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἡ μορφή της εἶνε σοβαρὰ εἰς τὸ ἔπακρον. Οἱ ὀφθαλμοὶ μεγάλοι καὶ αὐστηροί, καὶ ὡς νὰ ἀπεικονίζουν φαίνεται τὸν στίχον: «*Χαῖρε ὡς βροντὴ τοὺς ἐχθροὺς καταπλήττουσα*». Τοῦ Χριστοῦ ὅμως τὸ πρόσωπον εἶνε κατεστραμμένον. Ἡ κατεργασία τοῦ ἀργυροῦ ἐπενδύματος αὐτῆς εἶνε τόσον λεπτὴ καὶ τόσον λαμπρῶς ἀπηρτισμένη, ὥστε ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ τεχνίτης ἀργυροτύπος παρηκολούθησε τὴν ζωγραφίαν, φαίνεται ὅτι ἡ εἰκὼν εἶνε ἀρίστης βυζαντινῆς

τέχνης. Πρὸς τὰ δεξιά, εἰς τὴν γωνίαν τοῦ τεμπλέου τὴν σκοτεινήν, σώζεται λείψανον μικρᾶς ἀψῖδος τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, ὑπὸ τὴν ὁποίαν, βαθειὰ ἀπὸ κάτω, ἀναβλύζει τὸ περιλάλητον Ἁγίασμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ πίουν καὶ θὰ πλύνουν τὰς ὄψεις των καὶ τὰ πρόσωπα ὅλοι οἱ προσκυνηταὶ μὲ πολλὴν ψυχικὴν εὐφροσύνην.

Ἡ θεία λειτουργία ἐγγίζει εἰς τὸ τέρμα. Οἱ ὕμνοι οἱ βυζαντινοὶ τῶν χορῶν, τῶν πατριαρχικῶν χορῶν τοῦ Φαναρίου, εὔφραναν πάντας τόσον ὁποῦ δὲν ᾐσθάνθησαν ἀπὸ τὴν γλυκύτητα τῆς μολπῆς πῶς παρῆλθεν ἡ ὥρα. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα ἐπηγαινοήρχοντο οἱ προσκυνηταὶ μετ' εὐλαβείας πολλῆς καὶ ἡσυχίας. Ἠσπάζοντο τὴν Ἁγίαν Εἰκόνα, ἤναπτον τὰς λαμπάδας, καὶ ἐξήρχοντο πληροῦντες τὸ προαύλιον καὶ τὸ ἄλσος εἰς βάθος πολύ, ἔνθα ἦσαν παρατεταγμέναι ἔνθεν μὲν αἱ τράπεζαι τοῦ ἐπιτροπικοῦ, ἐκεῖθεν δὲ τὰ ταψία τῶν πωλούντων τὴν πολίτικην μπογάτσαν καὶ τὰ ἄλλα τρωγάλια. Ὅταν δὲ ὁ γλυκύμολπος πρωτοψάλτης Βιολάκης, κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ ἀντιδώρου ἔψαλλε, βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Δομέστιχον καὶ τοὺς καλλιφώνους κανονάρχας του, τὸν Καλοφωνικὸν Εἱρμόν : «Ἄνωθεν οἱ Προφῆται...» ὁ κόσμος τῶν προσκυνητῶν ὁ παμποίκιλος ἐντὸς τοῦ ὁποίου συνανεμίγνυντο καὶ ὀθωμανίδες ἐστολισμέναι λαμπρῶς μὲ τὰ ὁλομέταξα γιασμάκια των, καὶ ἑβραῖαι ὑπερηφάνως φέρουσαι τὸν ἰδιαίτερον κρήδεμνον τῆς κεφαλῆς των —διότι τὴν ἁγίαν Βλαχέρναν εὐλαβοῦνται ὅλαι αἱ φυλαὶ τῆς Πόλεως ὡς ἐκ τῶν θαυμάτων της, τῶν ὁποίων τὴν χάριν καθ' ἑκάστην ἀπολαύουσιν—ὁ κόσμος τότε τῶν προσκυνητῶν ὁ παμποίκιλος διεσπάρη περὶ τὸ ἄλσος ἀπολαμβάνων τὴν ἀχόρταστον αὐτοῦ δροσιάν, καὶ πίνων ἀπὸ τὸ ἀθάνατον ἁγίασμα, ἐν χαρᾷ καὶ εὐφροσύνῃ ψυχῆς, διακοπτόμενος μόνον ἀπὸ τοὺς μεταλλίνους κρότους τῶν ταψίων τῶν πωλούντων τὴν μπογάτσαν, καὶ ἀπὸ τὰς φωνὰς τῶν ἄλλων πωλητῶν τῶν πρωϊνῶν γλυκυσμάτων.

Καὶ μόνον οἱ Καραμανλῆδες ἔμποροι, οἱ εὐλαβέστατοι Καισαρεῖς, ἀπέμειναν γύρω ἀπὸ τὸν Πρωτοψάλτην, ἐντρυφῶντες εὐφρο-

σύνως εἰς τὴν σεμνὴν ἐκείνην μελῳδίαν, καὶ ἐκφράζοντες ἀναφανδὸν τὸν ἐνθουσιασμόν των καὶ τὴν ψυχικήν των ἀγαλλίασιν.

Εἶνε οἱ Καραμανλῆδες τὸ πολυπληθέστερον ἐκκλησίασμα εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον τοῦ Τζουμπαλῆ. Καὶ ἔχουν πρωτοψάλτην ἐκεῖ τὸν περιώνυμον διδάσκαλον Γεώργιον τὸν Ραιδεστινόν, ὅστις τοὺς ἔχει συνηθίσει εἰς τὰς σεμνὰς καὶ ὡραίας μελῳδίας. Διηγοῦνται μάλιστα ὅτι κατὰ τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, μιὰ χρονιά, ἐκεῖ ὅπου ὁ Ῥαιδεστινός, ἔνθεος ὅλως, ἀπήγγειλε τὸ *Χριστὸς γεννᾶται δοξάσατε, Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν*, ἕνας ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς ἐκείνους Καραμανλῆδες ἀφαιρεθεὶς πρὸς τὴν μελῳδικὴν ἐκείνην ἀνάβασιν, ἀνεφώνησεν :

— Ἀμάν !

Ὅταν δὲ ὁ Πρωτοψάλτης ἐξακολουθῶν, ἀκόμη ὑψηλότερον, ἀκόμη γλυκύτερον, ἀπήγγειλε : *Χριστὸς ἐπὶ γῆς ὑψώθητε*, ὁ αὐτὸς εὐλαβέστατος Χριστιανὸς προσέθηκε μὲ ὅλην του τὴν καρδίαν :

— *Ἀσκ-ολσούν!* (Εὖγε !)

Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καθ' ἑκάστην θὰ τελῆται ἀρχιερατικὴ λειτουργία, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας θὰ ψάλλωνται οἱ ὡραῖοι τῆς πανηγύρεως ὕμνοι, νὰ ἠμπορέσῃ νὰ μετάσχῃ τῆς ἑορτῆς ὅλος ὁ ὀρθόδοξος τῆς Βασιλευούσης κόσμος, χιλιάδες ἀναρίθμητοι. Ἡ δὲ ἁγία Εἰκὼν θὰ διαμείνῃ ἐν τῷ ναῷ μέχρι τῆς παραμονῆς τοῦ Προφήτου Ἠλία. Διότι, ὡς γνωστόν, ἡ Ἁγία Βλαχέρνα δὲν εἶνε ναὸς ἐνοριακός, ἀλλὰ θεωρεῖται μοναστήριον, παράρτημα τοῦ Φαναρίου. Ἡ δὲ ἁγία Εἰκὼν μένει πάντοτε ἐν τῷ ἐγγὺς ἐνοριακῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Δημητρίου τῆς Ξυλοπόρτης, παρὰ τὴν παραλίαν, ὁπόθεν τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς, τὸ δειλινόν, μετακομίζεται ἐν λαμπρᾷ λιτανείᾳ, ὅτε λαμπαδηφοροῦντες οἱ ἐφημέριοι τοῦ Πατριαρχικοῦ ναοῦ προεξάρχουσι τῆς ἱερᾶς πομπῆς, παρακολουθοῦντος μετ' εὐλαβείας ἀπείρου πλήθους, ἐνῷ πρὸ τῶν παροδίων οἰκιῶν καὶ πρὸ τῶν μαγαζείων ὅλων τῶν φυλῶν καίονται

εὐώδη θυμιάματα· οἱ δὲ πλανόδιοι πωληταὶ ἵστανται ἀποκαλυπτόμενοι καὶ καταπαύουσι τὰς φωνάς των, νὰ ἀκουσθῶσιν οἱ ὕμνοι οἱ μεγαλοπρεπεῖς τῆς ὀρθοδοξίας· στρατὸς δὲ τῆς κυριάρχου ἐξουσίας παρατάσσεται κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ εἰς τιμὴν τῆς ἱερᾶς λιτανείας.

Εἰς τοὺς ἀρχαίους Βυζαντινοὺς χρόνους ὁ ναὸς τῶν Βλαχερνῶν ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς ὡραιοτέρους ναοὺς τῆς Βασιλευούσης, περιβόητος διὰ τὸ κάλλος του, τὰ μάρμαρά του καὶ τὴν ζωγραφίαν του. Ἐκτίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀρκαδίου Πουλχερίας, συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ. Μεταρρυθμισθεὶς δὲ κατόπιν ὑπὸ ἄλλων βασιλέων κατέστη ἀκόμη λαμπρότερος. Οἱ κίονες αὐτοῦ ἦσαν πολυτελέστατοι, ἐκ Παρίου λίθου, τοὺς ὁποίους κατεχρύσωσεν ὅλους ὁ μεγαλόπλουτος περὶ τὰ τοιαῦτα αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς ὁ Ἀργυρός, ἀναζωγραφίσας ἐκ νέου ὅλον τὸν ναόν. Ἐν αὐτῷ κτισθέντι ἐπὶ τούτῳ εἶχεν ἀποτεθῇ ἡ *ἁγία Σορός*, μία ἀργυρόχρυσος θήκη, ἐν ᾗ ἐφυλάσσετο ἡ τιμία Ἐσθὴς τῆς Θεοτόκου, ὀνομαζομένη *Μαφόριον*, ὅπερ κυρίως ἦτο ἐπικάλυμμα τῆς κεφαλῆς, μανδήλα, πίπτουσα καὶ εἰς τοὺς ὤμους, ἱμάτιον ἐξ ἐρίων ὁμοχρόων ὑφασμένον, διαμένον τόσους αἰῶνας ἄφθαρτον.

Ἀκούσωμεν τὸ ἱερὸν Συναξάριον τῆς ἀνακομιδῆς τοῦ ἱεροῦ τούτου Μαφορίου τῆς Θεοτόκου ἐκ Παλαιστίνης. Εἶνε τερπνότατον καὶ γλυκύτατον ὅσον συνάμα καὶ θαυμαστόν :

Δύο Πατρίκιοι αὐτάδελφοι, στρατηγοί, Γάλβιος καὶ Κάνδιδος, λαβόντες ἄδειαν ἀπὸ τὸν βασιλέα Λέοντα τὸν μέγαν, πολλὴν δορυφορίαν καὶ χρήματα, ἀνεχώρησαν εἰς Ἱεροσόλυμα, εἰς προσκύνησιν τῶν Ἁγίων τόπων. Καθ' ὁδὸν διέμειναν εἴς τι χωρίον, εἰς τὴν οἰκίαν Ἑβραίας τινὸς γεροντίσσης. Ἐκεῖ φιλοξενούμενοι παρετήρησαν ὅτι ἔν τινι τῶν δωματίων, ὑπῆρχε λαμπρὰ φωτοχυσία, κατέκειντο δὲ ἀγρυπνοῦντες τὴν νύκτα διάφοροι ἀσθενεῖς, ὡς ἐντὸς ναοῦ. Εὐωδία δὲ θυμιαμάτων ἐξήρχετο ἐκεῖθεν. Μετὰ τὸ

δεῖπνον οἱ δύο Πατρίκιοι παρεκάλεσαν τὴν γραῖαν νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτοὺς περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου δωματίου. Αὕτη ἐξαναγκασθεῖσα ἐφανέρωσεν εἰς αὐτοὺς τὸ ἀποκεκρυμμένον μυστήριον. Εἰς τὸ δωμάτιον αὐτό, εἶπεν, ἔχω ἓν μικρὸν κιβωτίδιον, ἐν ᾧ φυλάσσεται ἕνα φόρεμα τῆς Παναγίας, τὸ ὁποῖον κάμνει ἄπειρα θαύματα, εἰς ὅσους μετ' εὐλαβείας προσέλθουν. Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ δύο εὐλαβέστατοι Πατρίκιοι ἔφριξαν. Παρεκάλεσαν δὲ τὴν γραῖαν νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτοὺς νὰ ἀγρυπνήσουν τὴν νύκτα ἐκείνην ἐν τῷ ἱερῷ δωματίῳ ἐξ εὐλαβείας. Τὴν νύκτα, ὅταν εἶδαν ὅτι ὅλοι οἱ κατακείμενοι ἀσθενεῖς ἐκοιμῶντο, ἠσπάσθησαν μετὰ δακρύων τὸ ἱερὸν κιβωτίδιον, ἐπῆραν τὰ μέτρα αὐτοῦ λεπτομερῶς, καὶ τὸ πρωῒ ἀνεχώρησαν. Προσκυνήσαντες δὲ τοὺς Ἁγίους Τόπους ἐπέστρεφον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ διῆλθον πάλιν ἀπὸ τὸ χωρίον ἐκεῖνο, νὰ προσκυνήσουν καὶ πάλιν τὸ ἱερώτατον κειμήλιον. Ἡ γραῖα ὑπεδέχθη αὐτοὺς μὲ πολλὴν χαρὰν καὶ ἐδέχθη τὰ πλούσια δῶρά των, ἅτινα ἐκόμισαν εἰς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, θυμιάματα εὐωδέστατα καὶ ἀρώματα πολύτιμα. Τὴν νύκτα λαβόντες τὴν ἄδειαν, παρέμειναν πάλιν ἀγρυπνοῦντες καὶ εὐχόμενοι καὶ βρέχοντες τὸ ἔδαφος μὲ τὰ δάκρυά των ἀπὸ τὴν μεγάλην εὐλάβειαν. Καὶ ὅταν εἶδον ὅτι ὅλοι οἱ ἀσθενεῖς ἐκοιμῶντο ὕπνον βαθύτατον, γονυπετήσαντες μετὰ θερμῶν δακρύων ἠσπάσθησαν τὸ ἱερὸν κιβωτίδιον, θέσαντες δὲ εἰς τὴν θέσιν του ἕνα ἄλλο ὅπερ κατεσκεύασαν ὅμοιον καθ' ὅλα, σύμφωνα μὲ τὰ μέτρα ὁποῦ ἐπῆραν, καθὼς εἴδομεν, ἔλαβον τὸ περιέχον τὸν πολύτιμον θησαυρόν, καὶ καλύψαντες τὸ νέον ὁποῦ εἶχον κατασκευάσει, τὸ κενόν, μὲ χρυσοΰφαντον ἐπικάλυμμα, ἀνεχώρησαν μὲ φόβον καὶ μὲ χαράν· καὶ ἔφθασαν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μὲ αὐτὸν τὸν θαυμαστὸν τρόπον ἐκομίσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ Παλαιστίνης ἡ τιμία Ἐσθὴς τῆς Θεοτόκου, ἥτις κατατεθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σορῷ, διεφημίσθη εἰς ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον διὰ τὰ ἐξαίσια θαύματα,

τὰ ὀπτεῖα ἐτελοῦντο.[1] Ἡ δόξα τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ κειμηλίου ἦτο τόσον μεγάλη, ἡ θαυματουργὸς αὐτοῦ δύναμις τόσον ζωηρά, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸ εὐλάβεια τοῦ Γένους τόσον βαθεῖα, ὥστε πολλάκις οἱ αὐτοκράτορες ἐκστρατεύοντες ἔφερον αὐτὸ μεθ' ἑαυτῶν ὡς ὅπλον ἀνίκητον καὶ κραταίωμα ἀκαταμάχητον. Μὲ αὐτὸ ἐλάμβανον τὰ νικητήρια, καὶ μὲ αὐτὸ ἐστόλιζον τοὺς θριάμβους των.

Ὁ πολυτελέστατος οὗτος ναὸς ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς Ἁλώσεως εἶχε καταστραφῆ ὑπὸ πυρκαϊᾶς, ὑπό τινων ἀρχοντοπούλων, κατὰ τοὺς χρονογράφους, ὁποῦ ἤθελον νὰ συλλάβωσι περιστεράς, τὰ δὲ ἐναπομείναντα λείψανα ἐχρησίμευσαν εἰς διαφόρους οἰκοδομὰς μετὰ τὴν Ἅλωσιν. Σήμερον δὲ ἀπὸ ὅλον ἐκεῖνο τὸ πολυδάπανον καὶ ὁλόχρυσον οἰκοδόμημα ὁποῦ ἐκίνει τὸν θαυμασμὸν τῶν ξένων, δὲν ἀπέμεινε παρὰ μόνον μία ἀψὶς μὲ ὀλίγας στοὰς πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ σημερινοῦ ναοῦ, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀναβλύζει τὸ ἱερὸν ἁγίασμα, τὸ ἀρχαῖον βυζαντινόν, *λοῦμα* ἢ *λοῦσμα* τῶν Βλαχερνῶν καλούμενον, τὸ ὁποῖον εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐξήρχετο ἀπὸ τὰς χεῖρας μιᾶς μαρμαρίνης εἰκόνος τῆς Θεοτόκου, καὶ κατέπιπτεν εἰς μίαν μαρμαρίνην λεκάνην, πολυτελέστατα στολισμένην καὶ ὁλόχρυσον ὅλην, ἔνθα ἐλούοντο καὶ οἱ βασιλεῖς εἰς ἁγιασμόν.

Κατοικοῦσαν δὲ εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ μέρος, ἔρημον καὶ ἐγκαταλελειμμένον ἕως ἐσχάτων χρόνων, Γύφτοι, ἕως οὗ ἡ πάμπλουτος συντεχνία τῶν Γουναρέων, ἡ φιλόκαλος καὶ φιλευσεβὴς ἐξηγόρασε τὸν ἱερὸν χῶρον· κατώρθωσε δὲ διὰ τοῦ πανισχύρου αὐτῆς ἀρχηγοῦ,

---

Σημ. 1. Ἐκ τῶν πολλῶν θαυμάτων τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν ὅσα διεφημίσθησαν καθ' ὅλον τὸν ὀρθόδοξον κόσμον, τὸ ἑξῆς ἀναφέρει ἐπισήμως καὶ ἡ ἱστορία ὑπὸ τὸ ὄνομα: τὸ *θαῦμα*:

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ σοφοῦ, γράφει ἡ σλαβωνικὴ ἀφήγησις, εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις λαμπρότατον ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὅπου ὁλονύκτιος ἀγρυπνία ἐτελεῖτο ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, τῇ πρώτῃ Ὀκτωβρίου, καὶ πλῆθος λαοῦ παρίστατο, περὶ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς νυκτός, ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας ὁ διὰ Χριστὸν σαλός, ἀνυψώσας τοὺς ὀφθαλμούς του, εἶδε τὴν Οὐράνιον Ἄνασσαν, τὴν Σκέπην παντὸς τοῦ κόσμου, τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον ἱσταμένην ἐν

διαθέτοντος ἰσχυρὰ πολιτικὰ μέσα παρά τινι τῶν τελευταίων Σουλτάνων, νὰ λάβῃ τὴν ἄδειαν νὰ ἐγείρῃ πρόχειρον ναὸν εἰς τὸ ἔνδοξον καὶ ὑμνημένον αὐτὸ μέρος τῆς Βασιλευούσης, ἐπιφυλασσομένη εἰς τὸ μέλλον, καθὼς γράφεται ἐν τῷ προθύρῳ, νὰ κτίσῃ πάγκαλον ναόν, ἄξιον τῆς δόξης του καὶ ἱστορίας του. Κατερρίφθησαν λοιπὸν αἱ χορτοκαλύβαι τῶν γύφτων, καὶ τῶν ἑβραίων αἱ τρῶγλαι, ἐκαθαρίσθη καλῶς ὅλον τὸ οἰκόπεδον, ἐδενδροφυτεύθη, καὶ ἀνηγέρθη ὁ σήμερον ὑπάρχων πλινθόκτιστος ἀλλ' εὐπρεπὴς ναός, περιλαμβάνων καὶ τὸ ἁγίασμα ἐν μαρμαρίνῃ λεκάνῃ, ἐν μέσῳ ὡραιοτάτου ἄλσους, ὑπὸ τὰ καλλίσκια δένδρα τοῦ ὁποίου, τώρα τὸ θέρος, εὑρίσκουσιν ἀναψυχὴν τὰ ᾠδικὰ πτηνά, ὁποῦ γλυκὰ· γλυκὰ συνοδεύουν μὲ τὸ ὡραῖον λάλημά των τὰς τόσας ἱερὰς ἀναμνήσεις ὁποῦ πλημμυρίζουσι τὴν καρδίαν τοῦ εὐλαβοῦς προσκυνητοῦ, ὡσὰν ἕνα ἀπήχημα βυζαντινῆς ψαλμῳδίας, ἡ ὁποία λαμπρῶς ἐξύμνησε τὸ πάλαι τὸ κλέος μιᾶς τόσον μεγάλης αὐτοκρατορίας, τοῦ Γένους καὶ τῆς Πίστεως δοξασμένης κοιτίδος.

Ἐδῶ πλησίον ὑπῆρχε καὶ τὸ περικλεὲς Ἀνάκτορον τῶν Βλαχερνῶν, ἐφάμιλλον τοῦ Μεγάλου Παλατίου, μὲ τοὺς τρικλίνους του καὶ αὐτὸ καὶ τοὺς Ἐμβόλους του, τοὺς ναούς του καὶ τὰ περίπτερά του. Οἱ ἱστορικοὶ πάντες καὶ οἱ χρονογράφοι ἀποθαυ-

---

τῷ ἀέρι καὶ προσευχομένην καὶ λάμπουσαν ὡς ὁ ἥλιος, καὶ σκέπουσαν τὸν λαὸν αὐτῆς μὲ τὸ τίμιον αὐτῆς μαφόριον. Ἰδὼν δὲ ὁ ἱερὸς Ἀνδρέας λέγει τῷ μαθητῇ αὐτοῦ μακαρίῳ Ἐπιφανίῳ γενομένῳ κατόπιν Πατριάρχῃ :

— Βλέπεις ἀδελφέ, τὴν Βασίλισσαν καὶ Κυρίαν τῶν ἁπάντων εὐχομένην ὑπὲρ τοῦ κόσμου ;

Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος :

— Ναί, βλέπω, πάτερ ἅγιε, καὶ ἀπορῶ...»

Τὸ θαῦμα τοῦτο ἔγεινεν ὑπόθεσις λαμπρᾶς ἑορτῆς τῆς *Παναγίας τῆς ἁγίας Σκέπης*, οὕτως ὀνομασθείσης, τὴν ὁποίαν μεγαλοπρεπῶς ὄντως πανηγυρίζουσιν οἱ ῥῶσσοι ἰδίως, τῇ 1 Ὀκτωβρίου, ἐγείροντες καὶ ναοὺς εἰς τιμὴν τῆς Ἁγίας Σκέπης.

μάζουσι τὴν πολυτέλειαν τοῦ Παλατίου τούτου, ὅπου συνήθως κατῴκουν οἱ τελευταῖοι Αὐτοκράτορες, διὰ νὰ εἶνε πλησίον εἰς τὰ Χερσαῖα τείχη διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων. Ἡ ποικιλία τῶν μαρμάρων τοῦ Παλατίου ἀπέμεινε παροιμιώδης, αἱ ζωγραφίαι του, τὰ μωσαϊκά του, καὶ τοῦ χρυσοῦ ὁ ἀμύθητος πλοῦτος κατέπληττεν ὅλους τοὺς ξένους πρέσβεις, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ διακρίνουν ἂν ἡ τέχνη ἢ ὁ ἀφειδὴς πλοῦτος ὑπερεῖχεν ἐν αὐτῷ. Ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος ἐν αὐτῷ διέμενε καθ' ὅλην τὴν μακρὰν πολιορκίαν, ἐξ αὐτοῦ δὲ ἀπῆλθεν εἰς τὴν τελευταίαν ἔφοδον, διὰ νὰ μὴ ἐπανέλθῃ πλέον. Οἱ Τοῦρκοι ἅμα εἰσελάσαντες εἰς τὴν Πόλιν, ἀπὸ τῶν ἐγγὺς πυλῶν, ἐδῶ κατὰ πρῶτον κατηυθύνθησαν· καὶ εἰσορμήσαντες ἀπεγύμνωσαν αὐτὸ ἀπὸ ὅλους τοὺς θησαυρούς του καὶ τὰ πολύτιμα σκεύη του, ἔκθαμβοι ἀπὸ τὸν πλοῦτον τὸν ὁποῖον εὗρον ἐν αὐτῷ. Σήμερον ἐξ ὅλων ἐκείνων τῶν λαμπρῶν οἰκοδομῶν καὶ πολυτελῶν παραρτημάτων οὐδὲν ἀπέμεινεν, οὔτε λίθος ἐπὶ λίθου, καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τὴν ὁποίαν κατελάμβανον ἄνωθεν τοῦ ἄλσους τῶν Βλαχερνῶν καὶ μέχρι τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἑβδόμου.

Ἐκεῖ ἀνερχόμενοι οἱ ξένοι συναντῶσιν ἕνα πανάρχαιον κτίριον, ἐρείπιον βυζαντινοῦ παλατίου, τὸ ὁποῖον πανύψηλον, χωρὶς στέγην, αἴρει τὰ τόξα τῶν παραθύρων του μέχρι τριῶν ὀρόφων, ἕνα τρανὸν δεῖγμα τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ οἰκοδομικῆς ἐν γένει, κινοῦν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἔκπληξιν αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνερχόμενοι εἰς τοὺς ἀπογυμνωμένους ἀπὸ τὰ μάρμαρα ἐξώστας του εὑρίσκονται ἐνώπιον ἑνὸς ἐξαισίου πανοράματος, τὸ ὁποῖον ἐμφανίζει εἰς τοὺς ὀφθαλμούς των τὸ πάντερπνον ἐκεῖθεν θέαμα τοῦ Κερατίου κόλπου, μὲ τῆς σκάλαις του κατὰ σειράν, καὶ τοὺς παραλιακούς του συνοικισμοὺς ἔνθεν καὶ ἔνθεν, μέχρι τῆς Γεφύρας κάτω καὶ τοῦ Σαράϊ-Μπουρνοῦ, τὸ ὁποῖον χάνεται μέσα εἰς τὰ καταπράσινα ἄλση του.

Τὸ Παλάτιον αὐτὸ εἶνε τὸ λεγόμενον *Τεκφοὺρ-Σαράϊ*. Ἡ δὲ ἱστορία του εἶνε πολὺ σκοτεινὴ καὶ συγκεχυμένη. Ἡ ἐπικρατεστέρα γνώμη τῶν ξένων περιηγητῶν εἶνε ὅτι τὸ Παλάτιον αὐτὸ ἐκτίσθη ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου διὰ τὸν υἱόν του Ῥωμανὸν, «θαυμάσιον διὰ τὸ μέγεθος κατὰ τοὺς χρονογράφους, καὶ τὸ πολυσχημάτιστον τῶν ἐν αὐτῷ δόμων, εἰς πολλὰ τὸν νοῦν ἐκπλῆττον καὶ διαμερίζον». Διαφωνοῦσι δὲ οἱ ξένοι καὶ πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματός του. Ὁ ἡμέτερος ὅμως Βυζάντιος λίαν ἐπιτυχῶς ἐξηγεῖ τὸ ὄνομά του.

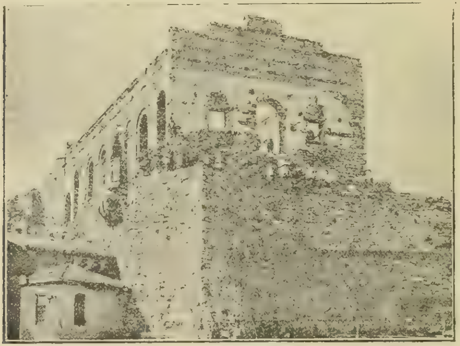
Ἐδῶ, λέγει, ὑπῆρχον *τὰ Κύρου*, ὀνομασία συχνὰ ἀναφερομένη ὑπὸ τῶν συγγραφέων, συνήθης βυζαντινὴ ὀνομασία. Ὑπῆρξε δὲ ὁ Κῦρος αὐτὸς ἔπαρχος τῆς Πόλεως, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ δευτέρου, τὸ ἔτος 446. Τότε ὑπὸ τοῦ μεγάλου συμβάντος σεισμοῦ εἶχον κρημνισθῆ τὰ τείχη, ἀνετέθη δὲ ἡ φροντὶς τῆς ἀνεγέρσεως αὐτῶν εἰς τὸν ἔπαρχον τοῦ Πραιτωρίου, τὸν Κῦρον, ὅστις τόσον ζῆλον ἐπέδειξεν, ὥστε εἰς διάστημα δύο μηνῶν μόνον ἔφερεν εἰς πέρας τὸ ἔργον. Τότε ὁ δῆμος ἀνταμείβων τὸν δραστήριον ἔπαρχον ἐξεβόησε τὸ περίφημον : *Κωνσταντῖνος ἔκτισε, Κῦρος ἀνενέωσεν.*

Ἀλλ' οὗτος φθονηθεὶς ὑπὸ τῶν εὐνούχων τοῦ Παλατίου διὰ τὴν δόξαν του, διεβλήθη ὡς βυσσοδομῶν νὰ γείνῃ τύραννος — ἦτο δὲ καὶ εἰδωλολάτρης ἀκόμη — μόλις δὲ ἐσώθη περιβληθεὶς τὸ ράσσον καὶ γενόμενος Ἐπίσκοπος Σμύρνης.

Τὸ παλάτιον αὐτὸ τοῦ Κύρου, τριώροφον, μὲ τριπλᾶς σειρὰς παραθύρων καὶ μαρμάρινα διαζώματα, τὸν ΙϚ' αἰῶνα εἶχεν ἀκόμη τὴν στέγην του. Ἀλλὰ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα συναντῶμεν αὐτὸ ἄνευ στέγης. Σήμερον τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κιόνων των καὶ ἀψίδων εἶνε συγκεχωσμένον, εἰς δὲ τὸ κάτω πάτωμα ὅπου ἄλλοτε ἐφυλάσσοντο ἐλέφαντες καὶ κατῴκουν *γύφτοι* σιδηρουργοί, σήμερον ἐργάζονται ὑαλουργοὶ ἑβραῖοι, κατασκευάζοντες διάφορα ἐξ ὑάλου σκεύη, ποτήρια καὶ βουκάλεις μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος, ἐκεῖ εἰς τοὺς προχείρους φούρνους των ὅπου εἶνε μία ἀρκετὰ εὐάρε-

στος διασκέδασις νὰ τοὺς βλέπῃ κανεὶς ἐργαζομένους, πῶς καὶ μὲ πόσην δεξιότητα περιστρέφοντες μὲ τὰς σιδηρᾶς ῥάβδους τὴν ὡς ζύμην ἁπαλὴν ὕαλον σοῦ παρουσιάζουν τὸ ὑάλινον σκεῦος ψημένον πλέον καὶ ἕτοιμον.

Περὶ τὸ Παλάτιον τοῦτο εἶνε συγκεντρωμένη σήμερον ὀλιγοπληθὺς ἑλληνικὴ συνοικία μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς *Κυρίας τῶν Οὐρανῶν.*

Τεκὺρ - Σαράϊ

ΔΙΒΑΝ-ΓΙΟΛΟΥ

(ΟΔΟΣ ΑΝΑΚΤΟΡΩΝ)

Ἐφ' ἁμάξης εἰς τὸ Μπαλουκλύ.— Ὀσμανιέ.— Τὰ Νηπιαγωγεῖα τῶν κατακτητῶν.— Ὁ τάφος τοῦ Σουλτὰν-Μαχμούτ.— Ὁ πορφυροῦς κίων.— Ἡ πύλη τοῦ Ρωμανοῦ.— Ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ.— Πολίτικαις ἀγκινάραις.— Ἡ περίφημος τάφρος, ἀπέραντος κῆπος.— Ἡ χρυσῆ Πύλη.— Τὰ χερσαῖα τείχη.— Τὸ μέγα νεκροταφεῖον τῶν Ὀθωμανῶν.— Τὰ φιλανθρωπικὰ Καταστήματα τῶν Ἑλλήνων.

Ἐξ ὅλων τῶν ἁγιασμάτων τῆς Βασιλευούσης τὸ γνωστότερον, τιμιώτερον καὶ ἁγιώτερον εἶνε τὸ περίφημον «Μπαλουκλὺ» — ἡ Ζωοδόχος Πηγή. — Ἐπίσημον ἀπὸ τῶν ὡραίων βυζαντινῶν χρόνων, προσείλκυσε τὸν σεβασμὸν τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἐκράτυνε τὴν πίστιν διὰ τῶν ἀπείρων θαυμάτων του. Κατόπιν, εἰς τοὺς δυστυχεῖς τοῦ ἔθνους καιρούς, περιέπεσε καὶ αὐτὸ εἰς ἀφάνειαν. Καὶ ναὸς καὶ ἁγίασμα καὶ ἄλσος ἀπώλοντο, ἕως οὗ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, τῇ συνδρομῇ αὐτῶν τῶν κατακτητῶν, διὰ τῶν λευκῶν μαρμάρων τοῦ γειτονικοῦ τουρκικοῦ νεκροταφείου, ἀνηγέρθη πάγκαλος ναός, ἐφυτεύθη ἄλσος βαΐων καὶ κυπαρίσσων, μία δὲ μεγάλη ὡς λιμνίδιον μαρμαρίνη λεκάνη περιέλαβεν εἰς τὰ ὑπόγεια κάτω τοῦ ναοῦ τὸ σεπτὸν ἁγίασμα, εἰς τὰ θαυματουργὰ νάματα τοῦ ὁποίου συντρέχουσι λαοὶ καὶ ἔθνη, Ἕλληνες καὶ Ὀθωμανοί, λαμβάνοντες τὸν ἁγιασμόν, καὶ αἰτούμενοι τῆς Παναγίας τὴν ἄλειπτον βοήθειαν.

Κείμενον ἔξω τῶν χερσαίων τειχῶν, ἐν μέσῳ κήπων καὶ δάσους, εἰς τὴν ὡραιοτέραν ἀπὸ ξηρᾶς τοποθεσίαν, ἀποτελεῖ τὸν προσφιλέστερον τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν περίπατον, εἰς τὸ γαλήνιον τέρμα τοῦ ὁποίου ὁ εὐλαβὴς ὁδοιπόρος ἀναπαύει ψυχὴν καὶ σῶμα.

Ἀλλ' ἂς ὑπάγωμεν δι' ἁμάξης, διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ Διβὰν-Γιολοῦ. Ἔχομεν καιρὸν νὰ ἴδωμεν τόσα καὶ τόσα.

Ἡ μεγαλοπρεπεστάτη αὐτὴ λεωφόρος ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τοῦ Ἱπποδρόμου, καλουμένη δὲ εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους *Μέση*, εἶνε ἀπὸ τὰς πλέον ἐπισήμους τῆς Σταμπούλ, ἐπὶ τὰ ἴχνη ἀκριδῶς βαίνουσα τῆς λαμπρᾶς τῆς Βυζαντινῆς Μεγαλοπόλεως λεωφόρου, ἥτις ἔφερε κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν Χρυσῆν Πύλην, δι' ἧς εἰσήρχοντο ἐν θριάμβῳ οἱ βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες μεταβαίνοντες εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν,ἵνα εὐχαριστήσωσι τὸν Θεὸν διὰ τὰς νίκας τῶν ὅπλων των. Διέσχιζε τότε τὰς πλέον ἐπισήμους πλατείας καὶ φόρους τῆς Πόλεως, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὁποίας παρεξετείνοντο μαρμαρόκτιστοι Ἔμβολοι, ναοὶ καὶ ἀναμνηστικοὶ κίονες, καὶ ἄλλα μνημεῖα σεμνά, δι' ὧν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος εἶχε διακοσμήσει τὴν Νέαν Ρώμην. Εὑρισκόμεθα εἰς τὸ πλέον ὡραιότερον μέρος τῆς ἀρχαίας βυζαντινῆς Μητροπόλεως, ἔνθα ὑπῆρχεν ὅλη ἡ λάμψις καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐκλιπούσης αὐτοκρατορίας μας. Ἀπὸ ἐδῶ ἄρχιζαν ὅλαι αἱ μεγάλαι ἀρτηρίαι διὰ τὴν συγκοινωνίαν αὐτῆς, καθὼς καὶ σήμερον, αἱ ὁποῖαι ἦσαν στολισμέναι μὲ τὰ πλέον μεγαλοπρεπέστερα δημόσια κτίρια, τοὺς πλουσιωτέρους εἰς διακόσμησιν ναοὺς καὶ τὰ μεγαλειώδη μοναστήρια. Καὶ ἐδῶ συνεκεντροῦτο ὅλη ἡ ἐπίσημος κίνησις τῆς ἀχανοῦς μητροπόλεως, εἰς τοὺς πλέον πολυκοσμήτους Φόρους. Καὶ σήμερον μόνον τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων ἐκείνων μνημείων ὑπάρχουν, πανέκλαμπρα ὅμως καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὴν δόξαν των. Πλὴν καὶ τώρα ἡ ἀχανὴς λεωφόρος εἶνε στολισμένη μὲ ὡραιότατα τῶν κατακτητῶν μνημεῖα, τζαμία πολυδάπανα καὶ κτίρια δημόσια μεγαλοπρεπῆ καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα, ὡς τὸ παμμέγιστον κτίριον τοῦ Σερασκεράτου, φρούριον μᾶλλον, μὲ τὸν πανύψηλον πύργον του, ὁπόθεν τὸ θέαμα τῆς ὅλης Σταμποὺλ εἶνε ὄντως πανευφρόσυνον.

Ἰδοὺ τὸ «Ὀσμανιὲ» ὁ ὀθωμανὸς Ἀνέστης Κωνσταντινίδης, εἰς παμμέγιστον ὅμως σχῆμα. Γιγάντειον τυπογραφεῖον, λιθογρα-

φεῖον, βιβλιοδετεῖον καὶ βιβλιοπωλεῖον, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ α' θαλαμηπόλου τοῦ Σουλτάνου ἄλλοτε, τοῦ Ὀσμάν. Νομίζει κανεὶς ὅτι εἶνε προωρισμένον αὐτὸ καὶ μόνον διὰ μίαν ὁλόκληρον αὐτοκρατορίαν. Μέγαρον βασιλικὸν μὲ τὴν χρυσῆν ἐμπρὸς ἐπιγραφήν του, εἰς τὴν πύλην τοῦ ὁποίου ξεπεζεύουν ἄρχοντες καὶ μεγιστᾶνες. Εἰς τὰς ὑαλοφράκτους μεγάλας προθήκας του θὰ ἴδῃς ἀξιοθαυμάστους τουρκικὰς ἐκδόσεις, τὰς ὁποίας θὰ ζηλεύσῃς διὰ τὴν κομψότητα καὶ καθαρότητά των, ἐκδόσεις ὅλων τῶν βιβλίων τῶν διδακτικῶν, ἀπὸ τοῦ ἀλφαβηταρίου μέχρι τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Πῶς κατωρθώθη τὰ ἀχυροειδῆ ἐκεῖνα γράμματα τοῦ τουρκικοῦ ἀλφαβήτου, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τοῦ χάρτου σοῦ φαίνονται ὡς σκουπίδια ἢ ὡς ἀκαθαρσίαι μυιῶν, πῶς κατωρθώθη ν' ἀποτελέσουν εὔμορφον τυπογραφίαν, εἶνε θαῦμα, ἀπὸ τὰ τουρκικὰ θαύματα τῶν ἡμερῶν μας. Καὶ ἔχουν καὶ εἰκόνας, κύριοι. Καὶ εἰκόνας ὡραίας, παρισινάς. Νὰ ἴδῃς τὰ σχήματα τῆς φυσικῆς, τὰ πειράματα· νὰ ἴδῃς τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ ἀπεικονισμένα· νὰ ἴδῃς ἄτλαντας, πράγματα καὶ θαύματα.

Οἱ Τοῦρκοι κάμνουν προόδους, κύριοι, κάμνουν προόδους. Προόδους βεβιασμένας, ἀσθματικάς, ἀλλὰ προόδους. Ὡς νὰ θέλουν νὰ κερδήσωσι τὸν σεβασμὸν τῶν ἐχθρῶν των. Προόδους εἰς τὰ στρατιωτικά, προόδους εἰς τὰ γράμματα. Καὶ μοῦ φαίνεται σὰν νὰ μᾶς παρακολουθοῦν κατὰ πόδας. Ἃς νομίζεται ὅτι οὐδὲ μᾶς λογαριάζουν. Ἂν παρατηρήσητε τὴν ὅλην πολιτικὴν πορείαν των, θὰ ἴδητε ὅτι μᾶς ἔχουν ὡς ὑπόδειγμα. Ἤκουσαν ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν θωρηκτὰ τῆς τελευταίας μόδας· νά σου καὶ αὐτοὶ μίαν πρωΐαν μέσα εἰς τὸν Κεράτιον σοῦ παρουσίασαν ἓν μέγα θωρηκτὸν ἀπὸ τὸν ναύσταθμόν των, ἀπαράλλακτον σὰν τὴν «Ὕδραν»... εἰς τὰ κατάρτια μόνον. Καὶ τὸ ἔξαφνα καὶ τὸ καμαρόνουν οἱ πασσάδες των. Οἱ ἰδικοί μας λέγουν ὅτι τὸ θωρηκτὸν τοῦτο κατεσκευάζετο εἰς τοὺς ναυστάθμους των πρὸ εἰκοσαετίας. Ἀδιάφορον ὅμως. Τώρα παρουσιάσθη. Ἐλέχθη ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας ἑορτὰς τοῦ Βαϊραμίου ἔμελλε νὰ ἐκπλεύσῃ εἰς τὴν ἄκραν τοῦ Βυ-

ζαντίου—Σαράϊ-μπουρνοῦ—καὶ κανονιοβολήσῃ, ἀλλὰ δὲν τὸ ἔπραξεν. Ἑτοιμάζομεν ἡμεῖς σχέδια ἑνὸς τορπιλλοβόλου, καὶ ἰδοὺ οἱ γείτονές μας ἀρχίζουν πάραυτα τὴν κατασκευὴν δύο. Ἓν ἄλλο ἀρχαῖον θωρηκτὸν τὸ μετεποίησαν κατὰ τὸ σχέδιον καὶ αὐτὸ τῆς «Ὕδρας», προσθέσαντες πύργον ἐπάνω. Ὁ ναύσταθμός των ἐργάζεται νυχθημερόν. Τὰ στρατιωτικὰ πάλιν γυμνάσια δὲν παύουσιν. Οὕτω καὶ εἰς τὰ γράμματα. Νομίζει τις ὅτι μᾶς παρακολουθοῦν. Εἰς μερικὰ καὶ μᾶς ὑπερέβησαν, διότι ἵδρυσαν ἤδη νηπιαγωγεῖα ἐντὸς ὡραίων κήπων. Καὶ ὅταν τὸ πρῶτον θὰ προσέλθωσι τὰ μικρὰ παιδία εἰς τὸ νηπιαγωγεῖον νὰ ἐγγραφῶσι, νὰ ἰδῆτε πῶς τὰ ὁδηγοῦν. Ὡς γαμβρούς. Τὰ βάζουν ἄρρεν καὶ θῆλυ καὶ κάθηνται στολισμένα εἰς μίαν ἅμαξαν, καὶ ἀπὸ πίσω κατὰ γραμμὴν τὰ συνοδεύουν διὰ τῶν κεντρικῶν ὁδῶν ὅλα τὰ ἄλλα παιδία τοῦ σχολείου, καὶ ψάλλουν ᾄσματα τουρκικά, τὸ καθὲν ἀπὸ τὸ βιβλιαράκι του...

Προχωροῦμεν εἰς τὸ Μπαλουκλύ. Ἰδοὺ ὁ πολυτελέστατος τουρμπὲς—τάφος—τοῦ Σουλτὰν Μαχμοὺτ μαρμαρότευκτος, πάλλευκος, χρυσοποίκιλτος. Ἀπὸ τῶν θυρίδων του φαίνεται ἐν τῇ κεντρικῇ αἰθούσῃ ἡ ὡραιοτάτη λάρναξ, κεκαλυμμένη διὰ πολυτελῶν ὑφασμάτων περσικῶν, καὶ εἰς τὴν κορυφὴν τῆς λάρνακος τὸ φέσιον τοῦ Σουλτάνου ἐκτεθειμένον. Λαμπάδες χονδραὶ καίουσιν ἐπὶ χονδρῶν μανουαλίων καὶ γονυπετὴς δερβίσης προσεύχεται πρὸ τοῦ ἀναλογίου ἀναγινώσκων εἰς μέγα βιβλίον.

Προχωροῦμεν.

Καὶ ἀφοῦ θαυμάσωμεν τὸν πορφυροῦν μέγαν κίονα — τὸ τσεμπερλῆ-τὰς [1]—ὅπου ἄλλοτε ἵστατο ὁ ἀνδριὰς τοῦ Μεγάλου Κων-

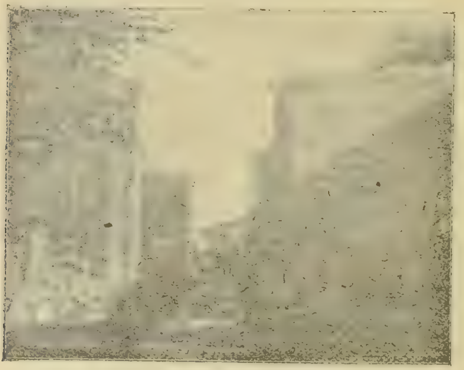
Σημ. 1. Ὁ πορφυροῦς κίων ὑψοῦτο εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς λαμπροτέρους *Φόρους* τῆς ἀρχαίας πόλεως, τὸν Φόρον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, κείμενον ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ δευτέρου λόφου. Ἦτο κυκλοτερὴς τὸ σχῆμα, περιεκλείετο μὲ διπλᾶς στοάς, ἦτο ἐστρωμένος μὲ πλάκας, καὶ ἐκοσμεῖτο μὲ πάμπολλα ἀγάλματα ἑλληνικῆς τέχνης, μετακομισθέντα ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς ἀρ-

σταντίνου καὶ ρίψωμεν ἕνα βλέμμα εἰς τὴν ἀχανῆ πλατεῖαν τοῦ Σερασκεράτου — ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν — μὲ τὸν μέγαν πύργον του. Καὶ ἀφοῦ διέλθωμεν λόφους καὶ κοιλάδας οἰκιῶν καὶ τζαμίων καὶ ἀγορῶν, θὰ φθάσωμεν τέλος εις τὴν Σηλύβρια-καπουσσοῦ — τὴν πύλην τῆς Σηλυβρίας. Ἰδοὺ τὰ χερσαῖα τείχη μὲ τοὺς πύργους των καὶ μὲ τὰς ἐπάλξεις των. Σῶα καὶ ἀκέραια. Πλὴν ἀντὶ στρατιωτῶν, φρουρούντων, βλέπεις ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ἀγριοσυκᾶς καὶ ἰτέας. Ἀπὸ τῶν θεμελίων των ἀνέρπει πυκνόφυλλος κισσὸς καὶ ἡ ἀγριάμπελος ἁπλόνει ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ἐπάλξεων τὰ λευκά της ἄνθη, ὡς νὰ θέλῃ νὰ στέψῃ τοῦ πολέμου τὰς ἐνδόξους αὐτὰς οἰκοδομάς, τὰς ὁποίας ἐφρούρει ἄλλοτε ἡ ἀργυρόχρυσος θαυματουργὸς Ὁδηγήτρια, καὶ πρὸ τῶν ὁποίων τοσάκις οἱ βάρβαροι ἀνεκόπησαν κατῃσχυμμένοι.

Στάσου ὀλίγον εἰς τὴν Πύλην αὐτὴν τὴν ἔνδοξον. Κάθησε ὀλίγον εἰς τὸ θραυσμένον αὐτὸ κιονάκρανον. Γονάτισε καὶ φίλησε τὸ ἔδαφος. Εἶσαι εἰς τὴν Πύλην τοῦ Ρωμανοῦ. Ναί, οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ πύλη αὕτη τότε. Βλέπω ὅτι συντρίβεται ἡ ψυχή σου. Λυγίζεσαι ὡς κάλαμος. Δακρύεις! Ἐδῶ, ἐδῶ εἰς τὴν πύλην τοῦ Ρωμανοῦ, ἐφρούρει τὴν τελευταίαν νύκτα, καὶ ἐδῶ ἠγωνίζετο ὁ

χαίας Ἑλλάδος. Εἶχε δὲ στήσει ἐν αὐτῷ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ ἕνα παμμέγιστον Σταυρόν. Εἰς αὐτὸν τὸν Φόρον λοιπὸν ὑπῆρχε καὶ ὁ πορφυροῦς κίων, μέχρι σήμερον σωζόμενος, ὅστις ὀνομάζεται κοινῶς *Τσεμπερλῆ-τάς*, ἤτοι *τσεμπεροστόλιστος*, διότι πρὸς ἀσφάλειαν εἶνε περιδεδεμένος μὲ σιδηρᾶ στεφάνια καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 8 σπονδύλους δωρικῆς τεχνοτροπίας, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν συναρμογὴν περικαλύπτονται μὲ στεφάνους δάφνης ἀναγλύπτους. Τὸ ὕψος του εἶνε 90 ποδῶν, ἑδράζεται δὲ ἐπὶ στυλοβάτου τετραγώνου 18 ποδῶν ὕψους ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Ἐπὶ τοῦ κίονος τούτου ἵστατο ὁ ἀνδριὰς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου χαλκοῦς, πρὸς ἀνατολὰς βλέπων. Ἦτο δὲ ὁ ἀνδριὰς κυρίως τοῦ Ἀπόλλωνος ἀκτινοφόρος, ἔργον τοῦ Φειδίου, ὡς λέγεται, μετακομισθεὶς ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ μετεποιήθη εἰς ἀνδριάντα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου βαστάζοντος μὲ τὴν δεξιὰν λόγχην, μὲ τὴν ἀριστερὰν δὲ σφαῖραν φέρουσαν ἐπικείμενον Σταυρόν. (Παραβ. Βυζαντίου Κωσταντιν. τόμος Α΄. σελ. 427).

τελευταῖος αὐτοκράτωρ. Ἐδῶ ἐμαρτύρησε Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος. Ἄχ! Μοὶ φαίνεται πῶς τὸν βλέπω. Μὲ τὰ κόκκινα πέδιλα καὶ μὲ τοὺς χρυσοῦς ἀετούς. Κραδαίνων τὸ βασιλικόν του ξῖφος, προσπαθεῖ ν' ἀπωθήσῃ τὸν ἐσμὸν τῶν τούρκων τὸν ἀκατάσχετον, ὑπὸ ὀλίγων μόνον περιστοιχούμενος ἀγωνιστῶν. Ἐλαφρὸν εἶνε τὸ ξῖφος εἰς τὴν δεξιάν του. Οἱ πόδες του στερεοὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὡς καρφωμένοι. Ἡ ὄψις του πραεῖα καὶ ἤρεμος, πεποιθυῖα εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν μοῖράν του. Οὔτε καταπλήσσεται

Ἡ πύλη τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ (Τὸπ-καποὺ)

οὔτε τρομάζει. Πλὴν οἱ τοῦρκοι εἶνε ἀτελείωτοι. Μυρμηκιά! Ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀγωνίᾳ του ὁ ταλαίπωρος αὐτοκράτωρ ἐγείρει τὸ βλέμμα του εἰς τὸν οὐρανόν. Τὰ χείλη του κινοῦνται ὡς νὰ ψιθυρίζουν:

« — Πάτερ! παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο!»

Αἴφνης οἱ δακρύβρεκτοι ὀφθαλμοί του προσκόπτουσιν εἰς γλῶσσαν κόκκινην, ἀναπτυσσομένην ἀπὸ ἐκεῖ κάτω ὑψηλά, ἀπὸ

τὸν πύργον ἐκεῖνον, ὡς γλῶσσαν φλογὸς ἀπαισίως ἀνακινουμένην, ὡς θέλουσαν νὰ γλύφῃ τὸ πᾶν. Εἶνε ἡ ἡμισέληνος! Φωτιᾶς θαρρεῖς λαμπὴ ἐφλόγισε τότε τοὺς ὀφθαλμούς του. Μὲ κομματιασμένον τὸ ξίφος πίπτει μέσα εἰς τὴν λύσσαν τῶν ἐχθρῶν, ἐνῷ μακρόθεν — νά, ἀπὸ ἐκεῖ κάτω, ἀπὸ μέσα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ χαλάσματα, ἔρχεται γοερὰ θρηνῳδία:

— Πῆραν τὴν Πόλιν, πῆράν την!...

Ὁ Κωνσταντῖνος μαχόμενος
(Ἐκ παλαιᾶς κερκυραϊκῆς λιθογραφίας)

Ἡ ὁδὸς τώρα κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τῆς Πύλης τῆς Σηλυβρίας φέρει εἰς τὸ Μπαλουκλὺ διὰ μέσου θαλερῶν κήπων, ὅπου τὰ δροσερώτερα λαχανικὰ καὶ τὰ εὐωδέστερα ὀπωρικὰ καὶ τὰ γλυκύτερα σῦκα. Ὅλη ἡ βαθεῖα τάφρος ἡ περιθέουσα τὰ χερσαῖα τείχη,

ἥτις ἐπὶ βυζαντινῶν κατὰ τὰς πολιορκίας ἐπληροῦτο ὕδατος, μετεσχηματίσθη τώρα εἰς ἕνα ἀχανῆ κῆπον μὲ ἄφθονα νερὰ καὶ ἄφθονον πρασινάδα. Περιπατεῖς, καὶ ἡ ὀσμὴ τοῦ ἡδυόσμου πληροῖ τοὺς πνεύμονάς σου, καὶ ἡ θέα ἡ καλὴ τῶν καρπῶν τέρπει τὸ βλέμμα σου. Ἀπ' ἐδῶ, ἀπὸ τοὺς κήπους αὐτούς, ἦσαν αἱ εὐώδεις ἐκεῖναι ἀγκινάραι, τὰς ὁποίας ὠσφράνθην μίαν Τετάρτην πάλιν εἰς τὸν φιλόξενον ἐκεῖνον οἶκον τοῦ Σταυροδρομίου. Ναί, δὲν τὰς ἔφαγον. τὰς ὠσφράνθην. Εἶνε κρῖμα νὰ φάγῃ κἀνεὶς τοιαύτας εὐωδίας, Ἦσαν εἰς τὸ πιάτον ἀπὸ μία ὡς τριαντάφυλλα ἁπλωταί, ἁπαλαί, τρυφεραί, χρυσοπράσινοι, πολίτισσαι, μὲ τὸ λάδι γύρω, διαυγεῖς ὡς μαργαριτάρι . . . .

Καὶ πέραν ἀκόμη κῆποι, καὶ πάλιν κῆποι. Πρασινάδα ἀχόρταστος. Ἡ ψυχὴ ἀνακουφίζεται εἰς τὴν θέαν των. Ὁ νοῦς δροσίζεται. Ἡ ὁδὸς ἡ μεγάλη, ἡ περιθέουσα παραλλήλως τὰ τείχη, εἶνε ἔρημος. Κατὰ διαστήματα ὑπάρχουσιν ἀστυνομικοὶ σταθμοί, καὶ ἔφιπποι κιρκάσιοι περιπολοῦσι. Τώρα εἶσαι εἰς τοῦ Βελῆ ἐφέντη. Κάθησε ὀλίγον. Θὰ πίῃς κρύο νερὸ καὶ θὰ σοῦ φέρῃ ὁ ὀθωμανὸς καφεπώλης ἕνα εὐώδη καφέ. Τράβα καὶ κανένα ναργιλέ, ἐὰν ἀγαπᾷς. Κύτταξε τώρα κατέναντί σου τὰ τείχη μὲ τοὺς πύργους των καὶ μὲ τὰς ἐπάλξεις των. Ἐκπλήσσουσα θέα. Σειρὰ ἀπέραντος ὀχυρωμάτων, ἀρχίζουσα μεσημβρινῶς ἀπὸ τοῦ Ἑπταπυργίου — Γεδὶ-Κουλὲ — ὅπου ὑψοῦνται ὡς λόφοι ὀγκώδεις οἱ Ἑπτὰ Πύργοι, τὸ ἐπίσημον δεσμωτήριον τῆς Τουρκίας, ἐν ᾧ ἐδεσμεύοντο οἱ πολιτικοὶ κατάδικοι καὶ ἐνίοτε οἱ πρέσβεις. Τώρα ἔρημοι, καταρρέοντες μὲ τὰς ἐπικινδύνους κλιμακωτὰς ἀναβάσεις των, χρησιμεύουσιν εἰς θέαν τῶν περιέργων, θέαν ἀνέκφραστον τῆς πόλεως, ἣν ἀπὸ τὰ ὕψη ἐκεῖνα βλέπεις ἁπλουμένην ὡς θάλασσαν στεγῶν καὶ μιναρέδων, σχηματίζουσαν κύματα παιγνιώδη διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἀνακινουμένων κορυφῶν τῶν ὑψηλῶν κυπαρίσσων της. Ἐν μέσῳ τῶν πύργων τούτων περικλειομένη ἀθέατος ἔξωθεν εὑρίσκεται ἡ ὑμνολογουμένη Χρυσῆ Πύλη, παμμεγίστη, μὲ παραστάτας κορινθιουργεῖς, ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ἑλληνικῆς τέχνης, μὲ κομ-

ψάς γλυφάς, ἐπὶ τοιχοδομίας ὅλης ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Θαρρεῖς κ' ἔχεις ἐνώπιόν σου λευκὸν τμῆμα τῆς Ἀκροπόλεως ἐν μέσῳ βυζαντινῶν ἐρειπίων. Ἦτο ἡ Χρυσῆ Πύλη ἡ ἐπίσημος εἴσοδος τῆς Πόλεως. Δι' αὐτῆς εἰσήρχοντο οἱ θριαμβεύοντες αὐτοκράτορες, κατευθυνόμενοι ἴσα εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν διὰ τῆς Μεγάλης Ὁδοῦ τῶν Ἐμβόλων.

Πλὴν τώρα φεῦ! τὴν Χρυσῆν αὐτὴν Πύλην, τὴν θριαμβευτικὴν εἰς τὴν Πόλιν εἴσοδον τῶν προγόνων μας, οἱ κατακτηταί, καθὼς λέγει ἕνας ξένος περιηγητής, τὴν μετέβαλον εἰς εἴσοδον εἱρκτῆς! Δι' αὐτὸ εἶνε κλεισμένη πάντοτε.

Ἡ Χρυσῆ Πύλη

Ἀπ' ἐδῶ λοιπὸν ἄρχεται ἡ ἄλυσις τῶν πύργων. Ἕνας πολυγωνικὸς καὶ ἕνας τετράγωνος. Καὶ τελειόνει ἡ ἄλυσις κάτω κάτω, εἰς τὸ Πενταπύργιον καὶ τὰς Βλαχέρνας. Ἄρχεται ἀπὸ τῆς Προ-

ποντίδος καὶ τελειόνει εἰς τὸν Κεράτιον. Νά, φαίνονται κατὰ διαστήματα καὶ αἱ πύλαι. Νὰ τὸ Τὸπ-καποῦ, νὰ τὸ Ἐδιρνὲ-καποῦ, νὰ καὶ τὸ Ἐγρὶ-καποῦ. Ἐκεῖ δὰ ἦτο ἡ εἱμαρμένη ἐκείνη μικρὰ ἀφύλακτος πύλη, δι' ἧς κρυφὰ εἰσῆλθον οἱ τοῦρκοι εἰς τὴν Πόλιν.

Κύτταξε τώρα τὸν ἀχανῆ αὐτὸν κυπαρισσῶνα. Εἶνε τὸ μέγα νεκροταφεῖον τῶν ὀθωμανῶν. Μία κυπάρισσος καὶ εἷς τάφος. Δάσος αἱ κυπάρισσοι καὶ δάσος οἱ τάφοι. Κοιμητήριον τεσσάρων αἰώνων. Χλοεραὶ αἱ κυπάρισσοι καὶ πολυτελεῖς οἱ τάφοι. Στῆλαι μὲ χρυσοπράσινα σαρίκια καὶ μὲ χρυσοπράσινα γράμματα.

Ἀπὸ τοῦτο πάλιν τὸ μέρος μέσα εἰς τὴν χλόην τῶν δένδρων καὶ τὴν δρόσον τῶν κήπων θεωρεῖς τὰ νοσοκομεῖα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ ὀρφανοτροφεῖά των. Μεγάλα οἰκοδομήματα, καλῶς συντηρούμενα ὑπὸ τῶν πλουσίων εἰσοδημάτων τοῦ Μπαλουκλὺ καὶ ἀπὸ τὰς μεγαλοδωρίας τῶν ὁμογενῶν μας.

Τώρα φθάνομεν. Εἴμεθα εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν πλέον κατ' εὐθεῖαν εἰς Μπαλουκλύ. Νὰ μία μητέρα. Εἶνε φορτωμένη ἡ πτωχὴ μ' ἓν μέγα τυλίμιον. Καὶ εἰς τὰς ἀγκάλας της κρατεῖ τὸ παιδί της, τυλιγμένον, ἀόρατον, ἀσθενοῦν. Εἰς δὲ τὸ καλαθάκι ἐκεῖνο ἔχει τὸν ξηρὸν ἄρτον της καὶ μίαν χάσικην προσφορὰν διὰ τὴν λειτουργίαν. Φέρει καὶ μίαν μεγάλην λαμπάδα διὰ τὴν Παναγίαν. Πηγαίνει νὰ ξενυκτίσῃ ἡ κακομοῖρα εἰς τὸ Μπαλουκλύ. Τὸ ἔταξε. Ὄπισθέν μας ἀκούομεν ζωηρὰ ποδοβολήματα καὶ τριγμοὺς κυλισμένων τροχῶν ἁμαξῶν καὶ κάρρων. Εἶνε μακρὰ συνοδεία συναντηθέντων προσκυνητῶν ὁποῦ μεταβαίνουν εἰς τὸ Μπαλουκλύ, νὰ προσκυνήσουν, νὰ πίουν ἁγίασμα. Ὑγιεῖς καὶ νοσοῦντες. Πάσχοντες ἀπὸ διαφόρους νόσους. Πιασμένοι, πυρέσσοντες, δαιμονῶντες, χωλοί, κουλλοί, τυφλοὶ καὶ κωφοί. Ἵσταμαι νὰ προσπεράσουν. Τὸ θέαμα εἶνε πολὺ συγκινητικόν. Μοῦ παρουσιάζει εἰς τὴν ταραχθεῖσαν φαντασίαν μου σκηνὴν τῶν Εὐαγγελίων, ὅταν ἀσθενεῖς καὶ ὑγιεῖς συνέρρεον εἰς συνάντησιν τοῦ Ἰησοῦ, ἰατροῦ ψυχῶν τε καὶ σωμάτων. Ὅλοι αὐτοὶ θὰ ξενυκτίσουν εἰς τὸν ναόν. Ἔχουν καὶ τὰ σκεπάσματά των. Τὸ ἔταξαν.

Νὰ καὶ δύο ἐπαῖται. Πηγαίνουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ Μπαλουκλὺ νὰ ξενυκτίσουν. Ἠμπορεῖ οἱ ἴδιοι νὰ εἶνε καὶ λωποδύται.

Ἀκούω τὸν εὐφρόσυνον τῆς πεύκης ἦχον κ' αἰσθάνομαι δρόσον δρυμῶνος.

Ἐφθάσαμεν.

(Τὰ χερσαῖα τείχη ὡς σώζονται μέχρι σήμερον).

Η ΖΩΟΔΟΧΟΣ ΠΗΓΗ

(ΜΠΑΛΟΥΚΛΥ)

Τὸ ἱστορικὸν ἄλσος.— Τὸ κοιμητήριον τῶν Ἑλλήνων.— Ὁ περιβόητος ναός.— Ὁ ὑπόγειος ναὸς καὶ τὸ θαυματουργὸν Ἁγίασμα.— Τὰ μισοτηγανισμένα ψαράκια.— Ἡ τρυφερὰ παράδοσις.— Ἡ καλογρηὰ ὁποῦ τηγάνιζεν, ὅταν ἐπῆραν τὴν Πόλιν.— Ἡ ἱστορία τοῦ Ἁγιάσματος.— Ἡ συρροὴ τῶν προσκυνητῶν.— Λαοί, φυλαὶ καὶ γλῶσσαι.

Ἄλσος εὔσκιον περιβάλλει τὸ ἐρημικὸν μοναστήριον. Ἀπαράλλακτα καθὼς τὸ περιγράφει ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος: «Ἄγχιστα δέ πη τῶν Χρυσῶν καλουμένων πυλῶν, δάσος ἐκ κυπαρίσσων ἀμφιλαφές, λειμὼν τεθηλὼς ἄνθεσι, παράδεισος εὐφορῶν τὰ ὡραῖα· πηγὴ ἀψοφητὶ βλύζουσα γαληνὸν καὶ πότιμον ὕδωρ· ἱεροπρεπῆ ἐπιεικῶς πάντα...» Μέσα εἰς τὸ ἄλσος αὐτὸ ὑπάρχει τὸ κοιμητήριον τῶν ἑλλήνων, ὅπου τὰ κρύα μάρμαρα καὶ τὰ πλέον κρύα ἐπιγράμματά των κατανύγουσιν ὅμως τὸν ξένον. Διὰ μέσου πυκνοφύλλων βαΐων προχωροῦμεν εἰς τὴν πλακόστρωτον αὐλήν. Ἐδῶ κελλία. Ἐκεῖ ὁ μαρμαρόκτιστος ὡραῖος ναὸς μὲ τὸν μέγαν ἀσημένιον πολυέλαιον. Πρὸ τῆς εἰσόδου του γύρω-γύρω οἱ τάφοι τῶν Πατριαρχῶν μαρμάρινοι, ὑπὸ τὴν σιωπηλὴν σκιὰν τῶν βαΐων καὶ κυπαρίσσων. Ἰδὲ σκαλιστοὺς σταυραετοὺς εἰς τὰς πλάκας καὶ Πατριαρχικὰς μίτρας. Ἰδὲ σιωπηλὰ μάρμαρα καὶ φλύαρα ἐπιγράμματα.

Ἀπ' ἐκεῖ ἡ κάθοδος εἰς τὸν ὑπόγειον τῆς Παναγίας ναόν, ὅπου τὸ πολυθαύμαστον καὶ θαυματουργὸν Ἁγίασμα. Κατερχόμεθα διὰ

μαρμαρίνων κλιμάκων, ἀναγινώσκοντες τὰ ἐπὶ τῶν κατέναντι μαρμάρων ἐπιγράμματα.

Ἰδοὺ ὁ ὑπόγειος ναός.

Μικρός, μυστηριώδης σκιερός. Πρὸ τῶν ἀργυρῶν εἰκόνων καίουσιν ἄφθονοι λαμπάδες.

Γεμᾶτος κόσμον. Καὶ χριστιανοὶ καὶ τοῦρκοι. Πολίτισσαι μὲ τὰ τσεμπέριά των, καὶ χανούμισσαι μὲ τὰ σάλια των. Νὰ καὶ γυναῖκες χωριαναὶ τῆς Προποντίδος μὲ ἱμάτια - βρακία ποδήρη, ὡς ἄνδρες βρακοφορεμέναι ἀπὸ τὴν μέσην καὶ κάτω, ὡς ὡραῖαι γυναῖκες ἀπὸ τὴν μέσην κ' ἐπάνω.

Κατερχόμενος διὰ μαρμαρίνης κλίμακος, φθάνεις εἰς μίαν πύλην, δεξιὰ τῆς ὁποίας εἶνε ζωγραφισμένη ἐπὶ τοῦ τοίχου Εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, ἐνώπιον τῆς ὁποίας ἀνάπτει ἀκοίμητος κανδήλα· παρέκει δὲ ἀναγινώσκονται οἱ ἑξῆς ἴαμβοι :

Διψῇς ; Κατελθών, ξεῖν', ἄδιψος ἔλθ' ἄνω,
θείου δροσισμοῦ ἔμπλεως, θεορρύτου·
ἀλλ' αὖ ἀπελθεῖν ἀγλαῆς πηγῆς θέλων,
εὖξαι ὑπὲρ νῦν καὶ παλαιῶν κτιτόρων.

Διὰ τῆς πύλης αὐτῆς εἰσέρχεσαι πλέον εἰς τὸ πολυύμνητον Ἁγίασμα τοῦ Μπαλουκλίου. Κατέναντι τοῦ μαρμαρίνου τεμπλέου.

Εὐωδία λεπτὴ καὶ δρόσος ὑγρὰ πληροῖ τὸν ναΐσκον. Ἰδοὺ πρὸς δυσμὰς ὅλος ὁ νάρθηξ μεταβεβλημένος εἰς μίαν μεγάλην μαρμαρίνην λεκάνην θολοσκέπαστον. Διαυγὲς ὕδωρ ἄφθονον ἐντὸς σχηματίζει τεχνητὸν πάλλευκον λιμνίδιον, ὡς τὰ ἐκ τῶν πιδάκων. Χρυσῆ ἡ Εἰκὼν τῆς Παναγίας, ἡ Ζωοδόχος πηγή, ἐφάπτεται τοῦ κρυεροῦ νάματος. Εἰς δὲ τὸ μαρμάρινον τοῦ λιμνιδίου χεῖλος χάλκινα κύπελλα κατὰ σειράν, δι' ὧν οἱ προσκυνηταὶ ἀντλοῦντες ἁγίασμα, πίνουν ἀκορέστως, καὶ λούονται εὐλαβῶς χεῖρας καὶ ὄψεις καὶ λαιμοὺς καὶ κεφαλάς.

Αὐτὸ εἶνε τὸ ἁγίασμα τοῦ Μπαλουκλῦ.

Εἶδες βεβαίως πολλάκις τὴν εἰκόνα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὴν

παριστάνουσιν τὴν Ζωοδόχον Πηγήν. Ἡ σκηνὴ αὐτὴ εἶνε ἀντιγεγραμμένη εἰς τὴν εἰκόνα. Σκηνὴ ἱερά, ἐπιβάλλουσα, συγκινοῦσα. Σκηνή, τὴν ὁποίαν σκιάζει ὡς ἀπὸ θυμιάματος νεφέλη ἡ πίστις, καὶ πληροῖ εὐωδίας ἡ χάρις τῆς Παναγίας, μαρτυρουμένη ὡς χαρὰ εἰς τὸν τεθλιμμένον, καὶ ὡς ὑγεία εἰς τὸν πάσχοντα.

Ἐδῶ μία χεὶρ κρατοῦσα τὸ χαλκοῦν ἄντλημα καὶ τείνουσα πρὸς τὸν νᾶμα. Ἐκεῖ ὄψις νεαρά, δροσιζομένη ἀπὸ τῆς Πηγῆς τὴν θείαν δρόσον. Παρέκει γέρων χωλός, πίνων σιωπηλῶς, πίνων εὐλαβῶς. Ἐγγὺς ἐδῶ ὀρθόδοξος διαβρέχει συγκεκινημένος τοὺς ὀφθαλμούς του, οἱ ὁποῖοι εἶνε κατακόκκινοι ἀπὸ τὴν νόσον. Καὶ παρὰ τὸ πλευρόν του μωαμεθανὸς νίπτων τὸ ὠχρὸν πρόσωπόν του, καὶ ἀρμενία στάζουσα τὴν θαυματουργὸν δρόσον μέσα εἰς τὰ στήθη της. Ἡ μητέρα αὕτη προσπαθεῖ νὰ λούσῃ τὸ παιδάκι της, τὸ ὁποῖον θαυμαστῶς οὔτε κραυγάζει, οὔτε κλαίει. Καὶ εἰς ὅλα αὐτὰ οἱ ἱερεῖς μὲ τὰ ἐπιτραχήλια, ψιθυρίζοντες εὐχάς, καὶ γράφοντες ὀνόματα.

Ἐὰν ἔλθῃς Παρασκευήν, δυσκόλως θὰ καταβῇς. Ἐὰν ἔλθῃς κατὰ τὴν πανήγυριν—τὴν Παρασκευὴν τῆς Διακαινησίμου—οὔτε θὰ προσεγγίσῃς κἂν εἰς τὴν ἱερὰν περιοχὴν τοῦ Ἁγιάσματος. Πληθυσμὸς ἀμύθητος οἱ προσκυνηταί, μυριάδες μυριάδων

Ἔπιον καὶ ἐλούσθην. Πόσον εἶνε κρύον καὶ πόσον εἶνε καθαρὸν τὸ ὕδωρ τὸ ἅγιον ! Λάμπει τὸ νερὸν καὶ λάμπει τὸ μάρμαρον ὑπὸ τὸν σκοτεινὸν ὑπόγειον θόλον. Φρικίασις ἐλαφρὰ σχηματίζεται εἰς τὴν ὁμαλὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Ἁγιάσματος ἐκ τῶν ἀντλούντων, καὶ φρικίασις ἄλλη ἱερὰ διατρέχει τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ λουομένου καὶ πίνοντος.

Ὦ μαρμαρένια βρύσις καὶ μαρμαρένιο μου νερό ! Πῶς νὰ σὲ χορτάσω, γλυκύτατον νεράκι, τὸ ὁποῖον πάραυτα ἐξατμίζει ἡ πίστις !

Ἔπιον ἅπαξ, δίς, τρίς, ἀκορέστως. Ἐλούσθην, ἐδροσίσθην δι' ἓν ἔτος, μοῦ φαίνεται, δι' ὅλην μου τὴν ζωήν. Ἐπλήρωσα καὶ

μίαν φιάλην διὰ τὴν μητέρα μου. Ἄς πιῇ καὶ αὐτὴ ἡ καϋμένη, ὁποῦ τόσον παρακαλεῖ διὰ τὸν ταξειδιώτην της. . .

Κ' ἐκεῖ ὁποῦ ἔκυψα καὶ πάλιν ν' ἀντλήσω, βλέπω μέσα εἰς τὴν μαρμαρένια τοῦ χρύσου νεροῦ λάμψιν τέσσαρας σκιὰς νὰ πηδοῦν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, καθὼς πηδᾷ καὶ φεύγει ἀστραπιαίως ἡ ἀσαφὴς σκιὰ ταχέως κινουμένου πράγματος ἐν τῷ φωτὶ τῆς λυχνίας ἐπὶ τοῦ τοίχου. Τώρα αἱ σκιαὶ ἐχάθησαν ὑπὸ τὸ μάρμαρον ἐκεῖνο εἰς τὴν σκοτίαν τῆς λεκάνης. Ὁ ἱερεὺς ἔρχεται τότε, ἐννοήσας τὴν περιέργειάν μου, καὶ ῥαντίζων σταγόνας ὕδατος βιαίως διὰ τοῦ κυπέλλου, προσπαθεῖ νὰ ἐκδάλῃ τὰς ἀφανεῖς σκιὰς εἰς τὸ μέσον πάλιν τῆς λεκάνης. Κρατεῖ κηρίον ἀνημμένον καὶ τὸ πλησιάζει μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων. Φωτίζεται αἴφνης ἡ πηγὴ λαμπρῶς. Θαρρεῖς καὶ εἶνε ἡ μαρμαρένια λεκάνη γεμάτη ἀπὸ διαμαντένιο νερό.

Ἀναταράσσεται ἐλαφρῶς ὁ πυθμήν. Καὶ ἐξέρχονται ἀράδα-ἀράδα αἱ τέσσαρες ἀόριστοι καὶ πεταχταὶ σκιαί.

Ἄχ ! εἶνε τέσσαρα ψαράκια μικρά. Ὤ, τὰ καϋμένα ! Ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ μαῦρα-μαῦρα σὰν τηγανισμένα, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην κόκκινα σὰν μπαρμπουνάκια.

— Ἦσαν πέντε, μοῦ λέγει τότε ὁ ἱερεύς. Τὸ ἓν ἀπέθανε πρὸ ἐτῶν. Καὶ εἶνε ἐκεῖ. Καὶ μοῦ ἔδειξε τὴν κατέναντι χρυσῆν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, τὴν ἐφαπτομένην τοῦ ὕδατος.

Καὶ εἶδον τότε ἕνα ὁλόχρυσο μικρὸ ψαράκι νὰ κρέμαται ὡς τάξιμον ἀπὸ τῆς χρυσῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας.

— Τὰ δὲ ἄλλα αὐτά. . .

Ἤδη τὰ τέσσαρα συμπαθητικὰ ἰχθύδια, τινάσσοντα ἐλαφρὰ ταῖς οὐρίτσαις των, ἔφερον γύρω τὸν λουτῆρα, τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου ὡς ἐν παρατάξει, χορεύοντα τὸν κύκλιον μέσα εἰς τὸ διαυγὲς τῆς Παναγίας νᾶμα, ἀνερχόμενα μέχρι τῆς ἐπιφανείας καὶ πάλιν βυθιζόμενα εἰς τὸν πυθμένα.

— Εἶνε ὅπως τὰ βλέπεις χρόνια τώρα ! μοῦ προσέθηκεν ὁ ἱερεύς. Οἱ παπποῦδές μας τὰ ηὗραν ἔτσι ἀπὸ τοὺς παπποῦδές των. Οὔτε μεγαλόνουν, οὔτε ἀλλάζουν...

Καὶ ἐπλησίαζεν ἀκόμη περισσότερον εἰς τὸ ὕδωρ ὁ ἱερεὺς τὸ κηρίον. Τὰ ἰχθύδια, ἐκπλησσόμενα ἀπὸ τὴν ἐπὶ τοῦ νάματος ζωγραφουμένην σκιὰν τῆς γενειάδος τοῦ ἱερέως, ἔφερον γύρω τινάσσοντα τῆς οὐρίτσαις των, καὶ παίζοντα τὰ μικρὰ πτερύγιά των.

—Ἄχ τὰ καϋμένα ! Ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ εἶνε μαῦρα-μαῦρα σἂν τηγανισμένα, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην κόκκινα σἂν μπαρμπουνάκια...

Ὢ ! τίς ἀγνοεῖ τὴν ὡραίαν βυζαντινὴν παράδοσιν ;

— Θέλουν νὰ ποῦν, ἐπανέλαβεν ὁ ἱερεύς, ὅτι τὴν νύκτα ποῦ θέλα πάρουν οἱ Τοῦρκοι τὴν Πόλιν, μιὰ καλόγρηα ἐτηγάνιζε ψάρια στὸ τηγάνι. «—Πάψε γρηὰ τὸ μαγειρειό, ἐφώναξεν ἔξαφνα μιὰ φωνὴ ἀπὸ πάνω της, κ' ἡ Πόλι θὰ τουρκέψῃ !—»

« — Χριστὸς καὶ Παναγία !» ἀπήντησεν ἡ καλόγρηα. Καὶ ἐξηκολούθει ἥσυχος τὸ μαγειρειό της. « —Πάψε, γρηά, τὸ μαγειρειό, κ' ἡ Πόλι θὰ τουρκέψῃ !» φωνάζει πάλιν ἀπὸ πάνω της ἡ μυστηριώδης φωνή. Ἀλλ' ἡ καλογρηὰ πιστεύουσα εἰς τὴν ἀκατανίκητον δύναμιν τῆς Πόλεως, δὲν ἔδιδεν ἀκρόασιν εἰς τὴν φωνὴν ἐκείνην, μόνον ἐξηκολούθει τὸ τηγάνισμα... —Τςςςς ; ἐτσιτσίριζαν τὰ ψαράκια, τηγανιζόμενα μέσα εἰς τὸ τηγάνι. Καὶ ἡ καλόγρηα τὸ ἐγύριζεν ἀπ' ἐδῶ τὸ τηγάνι πρὸς τὴν φλόγα, τὸ ἐγύριζεν ἀπ' ἐκεῖ μὲ προσοχήν, καὶ ἡτοιμάζετο πλέον νὰ τὰ γυρίσῃ τὰ ψαράκια ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά. Ἡ φλὸξ ἔλαμπεν εἰς τὸ ἥσυχον λευκὸν πρόσωπόν της, πρόσωπον ἁγίας. Κ' ἐκεῖ ποῦ ἔλαβε τὸ πηροῦνι νὰ τὰ γυρίσῃ τὰ ψαράκια, ἕνα ἕνα μὲ προσοχήν, καὶ νὰ ρίψῃ καὶ ἄλλο λάδι, ἀκούει πάλιν, τρίτην φορὰν τώρα :

— «Πάψε, γρηά, τὸ μαγειρειό, κ' ἡ Πόλι θὰ τουρκέψῃ !»

Αὐτὴν τὴν φορὰν ἡ φωνὴ ἦτο ἀπαισία. Ἡ καλόγρηα ἐταράχθη, τὸ γαλήνιον πρόσωπόν της ἐσκυθρώπασεν. Εἰς τὸ λευκὸν μέτωπόν της ἐσχηματίσθησαν ζαρώματα πόνου καὶ τρόμου. Ἀλλὰ πάλιν περιέστειλεν ἑαυτήν. Ἔκαμε τὸν σταυρόν της, ἐμειδίασε

καὶ ἀπήντησε πρὸς τὴν ἄγνωστον φωνήν :

— Σὰν ζωντανέψουν τὰ ψάρια καὶ πηδήσουν ἀπὸ τὸ τηγάνι, τότε θὰ πάρουν καὶ οἱ τοῦρκοι τὴν Πόλιν. . .

«Καλόγρηα τηγάνιζε ψαράκια ς' τὸ τηγάνι,
καὶ μιὰ φωνή, ψιλὴ φωνή, ἐπάνωθέν της λέγει :
— Πάψε, γρηά, τὸ μαγειρειό, κ' ἡ Πόλι θὰ τουρκέψη. . .
— Ὅταν τὰ ψάρια πεταχτοῦν, τὰ ψάρια ζωντανέψουν,
τότε κι' ὁ τοῦρκος θὲ νὰ μπῇ, κι' ἡ Πόλι θὰ τουρκέψη. . .
Τὰ ψάρια ζωντανέψανε, τὰ ψάρια ζωντανέψαν,
κι' ὁ Ἀμηρᾶς εἰσέβηκε 'ς τὴν Πόλι καβαλλάρης !»

Τὰ ψάρια — ὢ τοῦ θαύματος ! — ἐπήδησαν ἔξαφνα ζωντανὰ καὶ ἔπεσαν ἀπὸ τὸ τηγάνι μέσα εἰς τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος, ὁποῦ ἐκεῖ πλησίον ὑπῆρχε...

Πόσον τρυφερὰ ἡ εὔμορφη παράδοσις τοῦ Γένους μας· καὶ πόσον τρυφερώτατα τὴν διέσωσε τὸ δημοτικὸν ᾆσμα !

Ἐκάθησα ὥρας ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου χείλους τῆς δροσερᾶς πηγῆς τοῦ Ἁγιάσματος. Οἱ προσκυνηταὶ ὁλονὲν προσήρχοντο, ἔπινον πλησίον μου, ἐλούοντο καὶ ἡγιάζοντο· καὶ ταράσσοντες τὸ ὕδωρ, προσεπάθουν νὰ ἀφυπνίσωσι τὰ ὑπὸ τὰς ρωγμὰς τῶν μαρμάρων καὶ τὰ σκότη τοῦ θόλου ἐφησυχάζοντα ἰχθύδια· τὰ ὁποῖα τότε τὸ ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἐλαφρῶς τινάσσοντα ταῖς οὐρίτσαις των, ἤρχιζον τοὺς περὶ τὸν λουτῆρα κύκλους των, μαῦρα-μαῦρα ὡς τηγανισμένα ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος.

Κι' ἐγὼ τὰ ἔβλεπα σιωπηλός, καθήμενος ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου τῆς λεκάνης χείλους, μέσα εἰς τὴν εὐωδίαν τοῦ καιομένου θυμιάματος καὶ τὴν ὑπόγειον ὑγρὰν δρόσον, ἐνῷ μ' ἐφαίνετο πῶς ἤκουα μακρυνὴν φωνίτσαν, σιγὰ σιγὰ ψιθυρίζουσαν εἰς τὰ ὦτά μου:

«Καλόγρηα τηγάνιζε ψαράκια 'ς τὸ τηγάνι
καὶ μιὰ φωνή, ψιλὴ φωνή, ἀπάνωθέ της λέγει...»

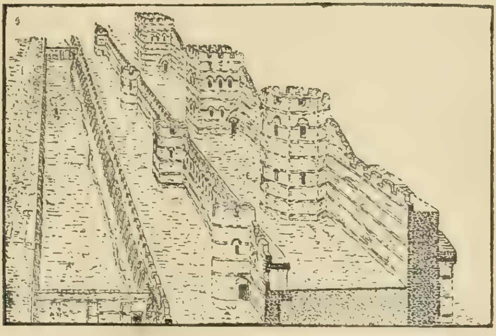
῾Η ἱστορία τοῦ ῾Αγιάσματος εἶνε ἀρχαιοτάτη. περιεχομένη εἰς τὰ ᾿Εκλησιαστικὰ Συναξάρια :

«Κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα ὑπῆρχεν ἐδῶ πυκνότατον δάσος. Ὅτε μίαν φορὰν Λέων, ὁ Μακέλλης ἐπιλεγόμενος, στρατιώτης ἁπλοῦς ὢν τότε ἀλλ᾿ ἀγαθὸς καὶ καλοπροαίρετος ἄνθρωπος, εὑρὼν ἐκεῖ ἕνα τυφλόν, ὀλιγοψυχήσαντα ἀπὸ τὴν δίψαν καὶ κινδυνεύοντα, χειραγωγῶν αὐτὸν ἐπλανᾶτο ἐδῶ κ ἐκεῖ, ἀναζητῶν ὕδωρ. Αἴφνης δὲ ἀκούει φωνήν : Λέων, βασιλεῦ, προχώρησε εἰς τὸ πυκνότερον μέρος τοῦ δάσους νὰ εὕρῃς νερόν. . . ῾Ο Λέων ἐπροχώρησε τότε μέσα εἰς τὰ σκότη τοῦ δάσους. Εὗρε δὲ τὸ προφητευθὲν ὕδωρ, ἐκ τοῦ ὁποίου πιὼν ὁ τυφλὸς καὶ νιφθεὶς ἐθεράπευσεν ὄχι μόνον τὴν δίψαν του, ἀλλὰ καὶ τὴν τύφλωσίν του, ἀνακτήσας τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν του. Μετ᾿ ὀλίγον καὶ ὁ καλὸς ἐκεῖνος στρατιώτης ἔγεινε βασιλεύς, κατὰ τὴν πρόρρησιν τῆς θείας φωνῆς...»

῾Ο Λέων λοιπὸν ἐκεῖνος, εὐγνωμονῶν τῇ Θεομήτορι, ἀνήγειρε πάγκαλον ἐκεῖ ναόν, ὅπου ἐτελοῦντο ἄπειρα θαύματα εἰς βασιλεῖς καὶ ἰδιώτας, ὡς παριστάνουν τοῦτο αἱ εἰκόνες τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. ῾Ο ᾿Ιουστινιανός κατόπιν ἐκαλλώπισε τὸν ναὸν ἐκεῖνον· καὶ ἔπειτα Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἀνεκαίνισεν αὐτόν, ὑπὸ σεισμοῦ ἐρειπωθέντα· καὶ εἶτα πάλιν Λέων ὁ σοφός. ᾿Εκ τῶν πολλῶν δὲ θαυμάτων ὠνομάσθη ὁ ναός, τῆς *Ζωοδόχου Πηγῆς*· ἕως οὗ μίαν ἡμέραν, ἐπὶ Τουρκοκρατίας, κατηδαφίσθη, τὰ δὲ πλουσιώτατα μάρμαρά του ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν καλλωπισμὸν τοῦ τζαμίου τοῦ Σουλτὰν-Βαγιαζίτ. Ἔμεινε δὲ μόνον ἡ Πηγὴ τοῦ ῾Αγιάσματος μὲ τὰ ὀψάρια. ᾿Αλλὰ κατὰ τὸ 1821 κατεχώσθη καὶ αὕτη· καὶ δὲν ἐφαίνετο πλέον ἐκεῖ τίποτε ἀπὸ τὰς ἀρχαίας ἐκείνας βασιλικὰς οἰκοδομάς, οὔτε τὸ ῾Αγίασμα ἔρρεε.

Παραδόξως ὅμως—καὶ αὐτὸ εἶνε τὸ μεγαλείτερον θαῦμα τῆς Θεομήτορος—ἐν ἔτει 1832 ὁ Σουλτάνος Μαχμοὺτ ἔδωσε τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μας, ζητήσαντας τοῦτο, οἱ ὁποῖοι ἀνασκάψαντες ἀνεῦρον τὸ ῾Αγίασμα, ἐπὶ δὲ τῶν παλαιῶν θεμελίων ἀνήγειραν τὸν σημερινὸν καλὸν ναόν, ἕνα τῶν πλουσιωτέρων τοῦ

ὀρθοδόξου κόσμου, καύχημα δὲ τοῦ Γένους καὶ χάρμα τρυφερόν, τοῦ ὁποίου τὰ ἐγκαίνια μεγαλοπρεπῶς ἐτέλεσεν ὁ Πατριάρχης Κωνστάντιος ὁ Ε΄ ἐν ἔτει 1835. Ἔκτοτε δὲ ἡ φήμη τοῦ Ἁγιάσματος, ἀναζήσασα πάλιν, συγκινεῖ ὅλον τὸν Ἑλληνισμὸν· καὶ συγκαλεῖ ἐκεῖ ἀναριθμήτους προσκυνητάς, τῶν ὁποίων θαυμασίως ἀναζωπυρεῖ τὴν πρὸς τὴν πάτριον θρησκείαν εὐλάβειαν θερμῶς, ἐνῷ συγχρόνως περιθάλπει ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν τὰς τρυφερωτέρας ἀναμνήσεις τοῦ Γένους.

Ἀναπαράστασις τῶν Χερσαίων τειχῶν εἰς παλαιὰν μορφήν. Ἡ τάφρος ὁποῦ ἐπληροῦτο ὕδατος κατὰ τὰς πολιορκίας.

ΣΕΛΑΜΛΥΚ

(ΤΟ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ)

Ἡ ὄψις τῆς πόλεως κάθε παρασκευήν. — Ἡ παράταξις τῶν στρατευμάτων. — Ἡ συγκέντρωσις τοῦ πλήθους. — Τὸ τέμενος Χαμιδιέ. — Τὸ περίπτερον τῶν ξένων. — Τὸ Γιλδίζ. — Οἱ λαμπροστόλιστοι πασσάδες καὶ οἱ χρυσοστόλιστοι βαθμοῦχοι. — Ὁ Σουλτάν-Ἀβδοὺλ-Χαμὶτ-Χάν. — Ἕνας καφὲς ἐπὶ χρυσοῦ δίσκου. — Ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρά.

Ἑορτάσιμον πομπὴν ἄγει ἡ πρωτεύουσα τῶν Ὀσμὰν κατὰ πᾶσαν Παρασκευήν. Ἀπὸ πρωίας τὰ πλοῖα καὶ τὰ δημόσια κτίρια ἀναρτῶσι τὰς ἐρυθράς των σημαίας, οἱ ὑπάλληλοι τοῦ κράτους, στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, περιβάλλονται τὰς καινουργεῖς αὐτῶν ἐνδυμασίας, σάλπιγγες ἠχοῦσιν εὐλάλως κατὰ τὰς ὁδούς, καὶ συναντᾷς ἀνὰ πᾶν βῆμα στρατιωτικὰς στολὰς καὶ παράσημα καὶ ρεδιγκότας, πώγωνας κτενισμένους καὶ πρόσωπα ὠχρόλευκα, καὶ κιδάρεις καινουργεῖς καὶ ἀντεριὰ ἑορτάσιμα, στιλπνὰ καὶ μακρὰ κομβολόγια, καὶ δέηδες καὶ ἐφέντηδες· καὶ μέσα εἰς ὅλα αὐτὰ ἐφίππους κιρκασίους, διασχίζοντας τὰς μεγάλας ἀρτηρίας τῆς πόλεως.

Τελεῖται τὸ ἑβδομαδιαῖον τοῦ Σουλτάνου προσκύνημα, τὸ μεγαλοπρεπὲς «σελαμλὺκ» θεαταὶ τοῦ ὁποίου παρίστανται πάντοτε ξένοι ἀπὸ παντοίων μερῶν τῆς γῆς, μεταξὺ τῶν ἀξιοθεάτων τῆς Σταμποὺλ σημειοῦντες καὶ τὴν τελετὴν αὐτήν.

Ἡ κίνησις ἄρχεται τὴν πρωίαν, ὅτε ἀπέρχονται εἰς τὸ Γιλδὶζ τὰ ποικιλόχρωμα στρατιωτικὰ σώματα, συγκεντρούμενα ἐκεῖ ἀπὸ τῶν μακρὰν στρατώνων καὶ ἀπὸ τῶν ἐγγύς, ὅπως συντελέσωσιν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὅλως ὄψιν τοῦ προσκυνήματος τοῦ Μονάρχου τῶν τούρκων.

Τὴν δεκάτην ὥραν θὰ διέλθωσιν ἀπὸ τῆς Γεφύρας οἱ Κιρκάσιοι ἱππεῖς μὲ τὴν πολεμικήν των ὄψιν καὶ τὰ μαῦρα καλπάκια των, μαῦροι καὶ ψημένοι εἰς τῆς Ἀνατολῆς τὸν καυστικὸν ἥλιον, καὶ τὴν ἑνδεκάτην, τελευταία παρέλασις, θὰ ἀντηχήσῃ εἰς τὴν μεγάλην ὁδὸν τοῦ Πέραν ἡ μουσικὴ τοῦ ναυτικοῦ μὲ ἡδονικώτατα καὶ μαλθακὰ ἐμβατήρια, εἶδος παθητικοῦ ἀμανέ, προβαίνουσα.

Πολυάριθμον ἄγημα πεζοναυτῶν μὲ τὰς λευκὰς περισκελίδας καὶ τὰ μαῦρα βαρέα ὑποδήματα, κρατερῶς βηματίζον, πορεύεται εἰς τὸ Γιλδὶζ, ἡγουμένων ἐφίππων τῶν πασσάδων αὐτοῦ, διὰ λαμπρᾶς παρελάσεως διὰ μέσου τῆς Εὐρωπαϊκῆς συνοικίας τῆς πρωτευούσης, τῆς μεγάλης ὁδοῦ τοῦ Πέραν.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν τὸ θέαμα ἐν τῷ χλοερῷ τοῦ Γιλδὶζ λόφῳ εἶνε γραφικώτατον, παρατασσομένων ἐκεῖ τῶν διαφόρων στρατιωτικῶν σωμάτων. Ἐδῶ ἐν τῇ μεγάλῃ μὲ τὰ κιγκλιδόφρακτα πεζοδρόμια ἀνάντη ὁδῷ βλέπεις νὰ παρατάσσωνται τὰ συντάγματα τοῦ πεζικοῦ πολυπληθῆ, μὲ καθαρὰς στολὰς καὶ μὲ πολυαρίθμους ἀξιωματικούς, μὲ πολυοργάνους μουσικάς, ὑψηλὰ μεταλλικὰ κύμβαλα, καὶ μὲ χρυσοϋφάντους σημαίας, καταλαμβάνοντα ὅλον τὸ παρόδιον μέρος τοῦ ἄλσους καὶ συνωστιζόμενα πολλάκις καὶ ἐντὸς αὐτοῦ. Ἐκεῖθεν κατέρχονται ἀπὸ τοῦ λόφου τοῦ Νισαντὰς τὰ συντάγματα τῶν ἱππέων μὲ ὡραίους ἵππους καὶ μὲ τὰ ἐρυθρὰ σήματα ἐπὶ τῶν ἀκοντίων. Καὶ εἶνε πολεμικῶς χαρωπὸν τὸ θέαμα νὰ βλέπῃς διὰ τῶν λοξῶν ὁδῶν τοῦ δάσους μίαν ἐρυθρὰν γραμμὴν βιαίως ἀνακινουμένην διὰ μέσου τῶν χλοερῶν δένδρων, ἐρχομένην οὕτω νὰ παραταχθῇ ἐν τῇ κατέναντι τοῦ Γιλδὶζ ἀνοικτῇ πεδιάδι, κατὰ ἴλας καὶ κατὰ ἵππους, ἐδῶ ὅλους λευκούς, ἐκεῖ ὅλους καστανούς, κ' ἐκεῖ ὅλους μαύρους. Παρέκει βλέπεις ποικίλας στολὰς Ἀλβανῶν, Ἀνατολιτῶν καὶ Ἀράβων πεζῶν, καὶ ζουάβων περιέργων, ἄλλων μὲ πρασίνους κιδάρεις ἐν τῇ κεφαλῇ, στιλπνὰς μαχαιρίτσας ἐν τῇ ζώνῃ, ἄλλων μὲ καστανὰ σκουτία ἰδιότροπα, μὲ τὰς χειρίδας κρεμαμένας ὀπίσω,— ἄλλα κλέφτικα —καὶ ἄλ-

λων μὲ πλατείας ζώνας καὶ κοντα βρακάκια μέχρι γονάτων— ταγκαλάκια τῆς Σμύρνης—θέαμα γραφικώτατον.

Πλησιάζει ἡ μεσημβρία, ὁ ἥλιος καίει· αἱ πολυόργανοι μουσικαὶ καὶ τὰ κύμβαλα τῶν παρατασομένων στρατιωτικῶν σωμάτων ἔπαυσαν. Καὶ ἤδη βλέπεις μόνον ἀνὰ μέσον τῶν καταπρασίνων κλάδων τοῦ ἄλσους στρατιωτικὰς σημαίας, πρασίνας καὶ ἐρυθράς, καὶ κιτρίνας χρυσοπάστους λόγχας ἀστραπτούσας, καὶ ἐρυθρὰ φέσια ἀναρίθμητα, παπαρούναις-φωτιὰ τοῦ ὑψηλοῦ ὀροπεδίου.

Ἅμαξαι ὁλονὲν προσέρχονται. Καταβαίνουσιν ἀπ' αὐτῶν πωγωνοφόροι καὶ ἄλλοι στρατιωτικοῦ ἐξωτερικοῦ ἄνδρες, παρακολουθούμενοι ὑπὸ ὑπηρετῶν, κομιζόντων ὑπὸ μάλης βασταγὴν ὀγκώδη. Εἶνε οἱ διαφόρου βαθμοῦ πασσάδες, οἵτινες μεταβαίνουσιν εἰς τὸ Γιλδίζ, ὅπου θὰ περιβληθῶσι τὴν μεγάλην στολήν των μετὰ τῶν παρασήμων καὶ λοφιῶν καὶ ἱππουρίδων, τὰ ὁποῖα ὅλα περιέχονται εἰς τὴν βασταγήν.

Ὁ ἥλιος φλέγει, ἥλιος τοῦ Ἰουλίου. Στρατιῶται ἰδιαιτέρου σώματος, φέροντες ἐπὶ τοῦ ὤμου ἀσκὸν πεπληρωμένον, περιέρχονται τὴν μακρὰν παράταξιν προσφέροντες σοοὺκ- σοῦ—κρύο νερὸ— εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ καύσωνος φλεγομένους ἐνόπλους ἄνδρας.

Κλητῆρες ἀστυνομικοὶ διέρχονται ὅλην τὴν κατέναντι τοῦ Γιλδὶζ γραμμήν, ὠθοῦντες ἔξω τῶν κιγκλίδων τῶν πεζοδρομίων τὸν ὄχλον, καὶ ἐπαναλαμβάνοντες ἀδιακόπως :

— Γιασάκ ! (Πίσω, ὅπως λέγομεν ἡμεῖς)

Ἀλλ' ἡ ὥρα τοῦ προσκυνήματος πλησιάζει ἤδη, καὶ ὁ κόσμος συνωθεῖται ἀκράτητος. Πλὴν οἱ ἄκαμπτοι κλητῆρες καὶ μὲ τὰς χεῖρας καὶ μὲ τὰ ξίφη ἀπωθοῦσιν ὅλους, καὶ μὲ τὸ στόμα, πάντοτε ἐπαναλαμβάνοντες :

— Γιασάκ !

Καὶ εἶνε κόσμος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πτωχός, τῆς κατωτέρας τάξεως τῶν τούρκων, καὶ περίεργοι ξένοι χριστιανοί, ἰδίως ἐργατικοὶ

καὶ νέοι τῶν σχολείων. Μάζα ποικιλόπαστος. Σαρίκια λευκὰ καὶ σαρίκια πράσινα· τσουμπέδες ἀπὸ ἀλαντζᾶ λευκὸν ἢ κίτρινον ἐστιγμένον μὲ ἄλλα χρώματα, παπούτσια κόκκινα καὶ γόβαις κίτριναις, καὶ κοντογούνια γαλάζια· φέσια ἀναμὶξ καὶ κεφαλαὶ τυλιγμέναι ἐντὸς λευκοῦ τουλπανίου, γυναῖκες καὶ ἄνδρες· καμμία ὀμβρέλλα κόκκινη ἐδῶ κ' ἐκεῖ, πράσινα χρέμια ἀποκρύπτονται ξηρὰ στήθη, κανένα καπέλλο, πώγωνες μαῦροι κατάμαυροι ἐδῶ, καὶ πώγωνες λευκοὶ ἐκεῖ καὶ ὀφθαλμοὶ ἄγριοι περαπέρα· ράκη καὶ τουρβάδες καὶ ράβδοι ὀζώδεις· καὶ μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ὀχλοβοήν, *ταζὲ φουντοὺκ* φωνάζουν οἱ πωλοῦντες τὰ λεπτοκάρυα· καὶ σιαγόνες ἀναμασσῶσαι καὶ οἱ κλητῆρες οἱ ἀστυνομικοὶ μὲ τοὺς λευκοὺς πετσίνους ἀορτῆρας ἐπαναλαμβάνοντες πάντοτε :

— Γιασάκ !

Καὶ ζυμόνοντες ἐκείνην τὴν ποικιλόχυμον μάζαν εἰς συνωστισμὸν ἀφόρητον, ἕως οὗ μεταβληθῇ εἰς ἀκίνητον τοῖχον.

Ὄπισθεν ὅμως τοῦ ὄχλου καὶ ὄπισθεν τῶν ἱππέων, κάτω ἐπὶ τοῦ ἀνοικτοῦ ὀροπεδίου ἵστανται αἱ ἅμαξαι τῶν ξένων καὶ αἱ ἄλλαι τῶν πλουσίων ὀθωμανίδων, αἵτινες τὴν ὥραν τῆς ἐξόδου τοῦ Μονάρχου, ἀνοιγείσης τῆς ἁμάξης, ἀνίστανται νὰ ἴδωσι· καὶ ἀντὶ νὰ ἴδωσιν αὐταί, τὰς βλέπεις σύ, ἕνα σάκκον μεταξωτὸν κυανοῦν γεμάτον καλλονὴν καὶ ἡδυπάθειαν, μὲ ὀφθαλμοὺς μαύρους πλέον φλογεροὺς καὶ πλέον διαπεραστικοὺς ἀπὸ τὰς διαπεραστικὰς ἀκτῖνας τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡλίου.

Οἱ ἄλλοι ὅμως ξένοι οἱ ἀπὸ τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης ἐρχόμενοι νὰ θαυμάσωσι τὸ ἀνατολικὸν Σελαμλύκ, οἱ ἔχοντες συστάσεις τῶν προξένων των, ἀνέρχονται εἴς τι διώροφον ἐκεῖ περίπτερον ἀριστερόθεν τῆς εὐρείας ὡραίας ὁδοῦ, ἥτις ὡς στενόμακρη πλατεῖα εὑρίσκεται πρὸ τῆς πύλης τοῦ κήπου τῶν ἀνακτόρων· κ'ἐκεῖθεν βλέπουσι τὴν μεγαλοπρεπῆ πομπήν. Κατέναντι ἀκριβῶς τοῦ περιπτέρου ὑψοῦται τὸ ὡραιότατον τζαμίον *Χαμιδιέ*, νεότευκτον, μαρμαρόκτιστον, μὲ ἕνα μιναρὲν κομψόν, καὶ ἕνα ἄλλο οἰκοδόμημα ἐμπρὸς ὡς εἶδος κωδωνοστασίου. Ὅλον λευκόν, εὔμορφον, μὲ θό-

λον μολυβδοσκέπαστον νεωτέρου ρυθμοῦ, ὑψηλόν, ἐπὶ ὁμαλῆς ὡς ταράτσας στέγης.

Διὰ συστατικῆς τοῦ προξενείου ἡμῶν εὐμενῶς δοθείσης μοι, ἀνῆλθον εἰς τὸ περίπτερον τοῦτο. Ἀξιωματικὸς τῆς ὑπηρεσίας ἀνήκων εἰς τὸ νεώτερον σῶμα τῶν Τούρκων οὐλάνων, μὲ μίαν εὔμορφον καπίτσαν ἔχουσαν ἐρυθρὸν ὑπένδυμα, μὲ ὑπεδέχθη, ἔλαβε σημείωσιν τοῦ ὀνόματός μου καὶ τὴν συστατικὴν καὶ μοὶ εἶπε γαλλιστί :

—Εἰς τὸ βάθος !

Ἐπροχώρησα τότε καὶ διά τινος στενοῦ διαδρόμου, ἔχοντος ἔνθεν καὶ ἔνθεν δωμάτια, εἰσῆλθον εἰς μίαν αἴθουσαν μὲ περισσότερα παράθυρα καὶ μὲ ὀλίγα καθίσματα.

Ὑπάλληλοι τῆς ἀστυνομίας κατέγραφον πάλιν τὰ ὀνόματα τῶν εἰσερχομένων, φυλάσσοντες τὰ δελτάρια τῶν προξενείων εἰς τὸ συρτάριον μιᾶς τραπέζης ἐκεῖ.

Κατέλαβον ἓν παράθυρον· ἐξέβαλον ἀμέσως τὴν κεφαλήν μου διὰ νὰ δοκιμάσω τὴν θέαν· ἀκολούθως ἦλθον εἰς ἄλλο παράθυρον μᾶλλον περίοπτον, καὶ ἀνέμενον.

Ἐντὸς ἦσαν διάφοροι ξένοι ἀπὸ περάτων τῆς γῆς. Γερμανοὶ μετὰ γάλλων καὶ ἀμερικανοὶ μετ' ἄγγλων, καὶ ἱσπανοὶ μετὰ ἰταλῶν, καὶ ἕλληνες καταμόναχοι. Κομψαὶ δέσποιναι μὲ πετάσσους καὶ χαρίεσσαι δεσποινίδες μὲ ριπίδια. Ὁ καλὸς κόσμος τοῦ θεάματος.

Κάτω ἡ εὐρυτάτη ὁδὸς καθαρά, νεωστὶ δροσισθεῖσα ὑπὸ ἀφθόνου ὕδατος. Κατέναντι τὸ πάλλευκον *Χαμιδιέ*. Πρὸς τὰ ἐπάνω μία ὑψηλὴ θύρα ἀνοικτὴ ὡς θριαμβικὴ ἁψὶς μᾶλλον, ὄπισθεν δ' αὐτῆς ἄλσος καταπράσινον καὶ αἱμασιαὶ τερπναί· ἀπ' ἐδῶ δάσος, ἀπ' ἐκεῖ δάσος. Δρόσος ὑετοῦ καὶ εὐωδία Μαΐου. Πρασινάδα ἐστιγμένη δι' ἀνθέων ἀγρίων, καὶ πόα βιολετῶν καὶ ἴων, καὶ ἥμερα

δενδρύλλια, καὶ πλάτανοι πλατύφυλλοι, καὶ κυπάρισσοι ὑψίκομοι· πασχαλέαι καὶ ἀκακίαι, καὶ λόχμη δροσόδρεκτος καὶ θάμνοι ἀνθοφόροι.

Αὐτὸ εἶνε τὸ Γιλδίζ. Αἰωνία ἄνοιξις καὶ ἡδυπάθεια καὶ τρυφὴ τῆς γῆς, ἡ ὁποία καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ὡς ὁ τρυφηλὸς πλούσιος, ἔχει γεμάτην τὴν τράπεζάν της —τοὺς κήπους της — ἀπὸ ρόδα καὶ ἀπὸ ἀηδόνας. Εἰς τὸν Γαλατᾶν καίει ὁ ἥλιος, κ' ἐδῶ ἀποκοιμίζει τοὺς εὐδαίμονας ἐνοίκους ἡ εὐώδης δροσιὰ τοῦ Βοσπόρου. Εἰς τὸν Γαλατᾶν λιμνάζει ὁ βόρβορος, κ' ἐδῶ ἀργυροῖ ρύακες καὶ ἀργυροῖ πίδακες ραντίζουσι ζωὴν καὶ τρυφερότητα εἰς δένδρα καὶ εἰς ἀνθρώπους, κυλίοντες τὸ κρυερὸν νᾶμά των ὑπὸ τὴν βαθεῖαν πόαν τῆς ἄκρας τῶν χαλικοσπάρτων ὁδῶν καὶ παρὰ τὰς ρίζας τῶν αἰωνίως ἀνθισμένων λεμονεῶν καὶ πορτοκαλεῶν.

Ὑψηλά, ἐπὶ λόφου, ἔχοντος ὁμαλωτάτην τὴν κορυφήν του. Ἀπ' ἐδῶ τὰ χωρία καὶ οἱ ξύλινοι οἰκίσκοι τοῦ Βεσικτᾶς, παραπάνω τὰ βεζυρικὰ μέγαρα καὶ μεγαλοπρεπῆ κονάκια τοῦ Νισαντάς, παρέκει τὰ μαρμάρινα διαζώματα καὶ οἱ θριγκοὶ τοῦ χιονολεύκου Δολμᾶ-Βαξέ· ἄνω ὑψηλὰ ἡ ἀναπεπταμένη τοῦ Σισλῆ πεδιάς· τὸ ἄλσος τοῦ γερμανικοῦ νοσοκομείου βαθύτερον, καὶ τὰ ὑψηλὰ οἰκοδομήματα τοῦ Πέραν. Ἀντικρὺ τὸ περίφημον Σκούταρι μὲ τὰ ἀμύθητα τῶν κυπαρίσσων δάση, τὰ ἁπλούμενα ὡς μελανοὶ τῆς Ἀνατολῆς τάπητες, ἡ κηποειδὴς Χαλκηδών, ὁ κυανοῦς Βόσπορος, ρέων ὡς ποταμὸς καὶ δροσίζων ὡς πόντος, μὲ τὰ ὡραῖα ἀτμόπλοιά του ἀναιδοκαταιδαίνοντα, ὡς οἱ Κιρκάσιοι ἔφιπποι τὴν μεγάλην ὁδὸν Διβὰν-Γιολοῦ, ὑπερήφανα καὶ ταχέα εἰς τὴν καμπυλωτὴν κατακύανον ἀτραπόν του.

Καὶ κάτω-κάτω, ὡς ὑπὸ τὴν σταχτόχρουν σκιὰν νεφέλης, οἱ χρυσοῖ τοῦ Σαραγίου θόλοι καὶ αἱ στιλπναὶ τῶν μιναρέδων του αἰχμαί, ὡς λόγχαι στρατοῦ, καὶ τὰ τζαμία καὶ ἡ θάλασσα τῶν οἰκιῶν τῆς ἐπὶ τοῦ Κερατίου ἠρέμα ἀναπαυομένης Σταμπούλ.

Αὐτὸ ὅλον εἶνε τὸ Γιλδίζ. Τὸ περίφημον, τὸ μοναδικόν, τὸ

ὁρατόν. Εὐωδία καὶ θέα καὶ ἀπόλαυσις. Τὸ ἄλλο, τὸ μυστηριῶδες, τὸ ὀνειρῶδες, τὸ μυθικόν, τὸ ἀόρατον, εἶνε ὀπίσω ἀπὸ αὐτὰ τὰ εὔμορφα ἄλση, φωλεὰ τρυγόνων ἢ ἀετῶν—τίς οἶδε!—μέσα εἰς τὰς λόχμας τὰς πανανθεῖς, εἰς τὴν λάμψιν τῶν λογχῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, καὶ εἰς τοὺς αἰθερίους φερεντζέδες τῶν ἀθανάτων Οὐρί, Ἀμαδρυάδων συνάμα καὶ Ναϊάδων...

Ὢ! πόσον ὡραῖον εἶνε! Τὸ εἶδα εἰς τὸ χάρτην τοῦ Πέραν... Περίπτερα καὶ οἰκοδομήματα μικρὰ καὶ μεγάλα ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ ἄλσους ἀναμέσον ἀνθώνων καὶ ρυάκων. Ἄνθη ἐσπαρμένα ἀναμέσον ἀνθέων εἰς λοξὰς αἱμασιὰς καὶ κοχλιοειδεῖς κρύπτας.

Ὢ! πόσον ὡραῖον θὰ εἶνε!...

Μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς δὲν εἶνε γνωστὸν εἰς ποῖον ἐκ τῶν τζαμίων θὰ τελέσῃ τὸ προσκύνημά του ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ-Χὰν, ὁ συνετὸς Σουλτάνος τῶν Τούρκων. Ἀγγελιοφόροι ἀναιβοκαταιβαίνουσι τὴν εὐώδη ὁδόν· ἰμάμιδες τρυφηλοὶ μὲ μαύρους πώγωνας καὶ πλαδαρὰς σάρκας ἤνοιξαν τὰς κιγκλίδας καὶ τὰς θύρας τοῦ τεμένους καὶ τὰ ὑψηλὰ παράθυρα καὶ ἀναμένουσιν. Ἄλλοι ἀναμένουσιν ὡσαύτως εἰς τὰ ἄλλα παρακάτω τζαμία, ἀόρατα ἀπὸ τοῦ περιπτέρου ἡμῶν. Συνοδία οὐλεμάδων μὲ πάλλευκα τουλουπάνια εἰσέρχεται εἰς τοῦ τζαμίου τὸν κῆπον. Παρατηρεῖται κίνησις ἔκτακτος. Αἴφνης πάμπολλοι ὑπηρέται, σύροντες χειραμάξια πεπληρωμένα ἄμμου, ἅτινα τόσην ὥραν ἐκρύπτοντο ὀπίσω τοῦ τοίχου, προχωροῦσι πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ ρίπτουσιν εὔμορφα - εὔμορφα καὶ μετὰ ταχύτητος τὴν ἄμμον καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ, ἵνα διέλθῃ οὕτως ἐλαφρά, ὡς ἐπὶ βάμβακος, ἡ ἅμαξα τοῦ Τούρκου μονάρχου.

Ἤδη ἀφίππευσαν καὶ τρία πριγκηπόπουλα 12, 10 καὶ 8 ἐτῶν εἰς ὡραίους ἀραβικοὺς ἵππους, κρατουμένους ὑπὸ εὐσώμων μαυροφορεμένων σωματοφυλάκων. Παρῆλθεν ἡ μεσημβρία.

Ἐν τῷ ἅμα μουσικαὶ καὶ κύμβαλα καὶ τύμπανα ἀλαλάζουσιν. Ἀκούονται τὰ στρατιωτικὰ προστάγματα, κροτοῦσι τὰ ὅπλα

καὶ αἱ σπάθαι, καὶ ἀντηχοῦσιν αἱ ζητωκραυγαὶ τοῦ στρατεύματος, ἐνῷ συγχρόνως ἡδύλαλος μουεζίνης ἀναβὰς εἰς τὸν μιναρὲν τοῦ *Χαμιδιὲ* κηρύττει καὶ διαλαλεῖ πανηγυρικῶς τῆς προσευχῆς τὴν ὥραν. Ἀπό τινος λόχμης ἐξέρχεται πολυτελὴς σειρὰ πασσάδων χρυσοστολίστων, οἵτινες πεζῇ προηγοῦνται. Ἀκολούθως ἔφιπποι ὑπασπισταὶ καὶ διαγγελεῖς καὶ αὐλικοὶ ὑπηρέται, σμῆνος χρυσοῦν ἀπαστράπτον ἐκ τῇ λάμψει τοῦ ἡλιακοῦ φέγγους.

Καὶ ἰδοὺ ὁ Σουλτάνος ἐν ἀνοικτῇ πολυτελεστάτῃ ἀργὰ βαινούσῃ ἁμάξῃ, ἔχων παρὰ τὸ πλευρόν του τὸν Γαζῆ-Ὀσμάν.

Κιτρινόμαυρος, μὲ τὴν μεγάλην γρυπὴν ῥῖνά του καὶ τὸν παμμέλανα πώγωνά του, ὁ Σουλτάνος Ἀβδοὺλ-Χαμὶτ-Χὰν καλύπτει τὰ γόνατά του δι' ἐλαφροῦ μαύρου μανδύου, καὶ ξεσκεπάζει κομψῶς τὴν χεῖρά του, ἵνα μετὰ λεπτῆς εὐγενείας καὶ λεπτοτέρας ὑπερηφανείας χαιρετίσῃ κατὰ τὸ ἔθος τῶν ὀθωμανῶν. Ἡ μορφή του ἔχει τι τὸ μελαγχολικόν. Ὄψις ἐρημίτου ξηρά, ὠχρὰ καὶ ἀμειδής. Φαίνεται καταπεπονημένος, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἀδιακόπως σκεπτόμενος. Εἶνε πασίγνωστον πλέον ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν Σουλτάνος διεξάγει προσωπικῶς πᾶσαν τὴν πολύπλοκον καὶ κουραστικὴν ἐργασίαν τῆς αὐτοκρατορίας του, μελετῶν πᾶσαν ὑπόθεσιν καὶ λαμβάνων τὴν πρωτοβουλίαν εἰς πᾶν μέτρον, τεῖνον εἰς τὴν τακτοποίησιν καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ κράτους. Τὰ τελευταῖα κατὰ τῆς χολέρας αὐστηρὰ καὶ ἐπιδέξια μέτρα ὀφείλονται εἰς τὴν ἄμεσον τοῦ μονάρχου φροντίδα, ὅστις ἐμπεριστατωμένως ἐμερίμνησε περὶ τῆς ἀχανοῦς πρωτευούσης του, ἀκόμη καὶ μηχανήματα ἰδιαίτερα διὰ τὴν ἀπολύμανσιν αὐτῆς ἐκ τοῦ ἰδικοῦ του ταμείου παραγγείλας. Ἐὰν βραδύνῃς ὀλίγον ἐπὶ τῆς μεγάλης τοῦ Καράκιοϊ γεφύρας, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, θ' ἀκούσῃς τὸν γοργὸν κρότον τῶν ὑπουργικῶν ὀχημάτων καὶ τὸ βαρὺ κάλπασμα τῶν ἵππων τῶν κιρκασίων, καὶ θὰ ἴδῃς ὅλους τοὺς ὑπουργοὺς μεταβαίνοντας εἰς τὸ Γιλδίζ, ὅπως ἐργασθῶσι μετὰ τοῦ Κυριάρχου αὐτῶν ἐν συμβουλίῳ, πολλάκις μέχρι τῆς αὐγῆς.

Γλυκυτάτη φωνητική μουσική άντηχεῖ τώρα ἀπὸ τῶν θυρῶν τοῦ λευκοῦ τεμένους. Χορὸς καλλικέλαδος, ὁ εὐφωνότερος χορὸς τῆς Ἀνατολῆς, ψάλλει τὸν Ἀλλάχ, ἐνῷ ὁ Σουλτάνος Ἀβδοὺλ-Χαμὶτ-Χὰν ἐν τῷ προσευχητηρίῳ αὐτοῦ ἄμβωνι τῷ χρυσοκιγκλιδοσκεπάστῳ, κλίνων τὸ γόνυ ἐπὶ τοῦ χνοώδους *σιζαντέ* του, πολυτελοῦς τῆς Ἀραβίας ὑποστρώματος, προσεύχεται.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο πλησιάσας με ὁ χρυσοστόλιστος νεαρὸς ἀξιωματικός, ὁ ἐπὶ τοῦ περιπτέρου, ἐζήτησε τὰς ἐντυπώσεις μου, ἐγὼ δὲ ἐξέφρασα αὐτῷ τὸν θαυμασμόν μου διὰ τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ θεάματος, ὅστις εὐγενῶς εὐχαριστήσας μὲ εἰσήγαγεν εἴς τινα χρυσόπεπλον θάλαμον μὲ ἀναπαυτικὰ ἀνάκλιντρα καὶ μὲ χρυσοῦς καθρέπτας. Εὔσωμος καὶ ὑψηλὸς αὐλικὸς ὑπηρέτης μὲ μαύρην στιλπνὴν ρεδιγκόταν μοὶ ἐκόμισε καφὲ ἐπὶ χρυσοῦ δίσκου, καφὲ εὐώδη τοῦ Γιλδίζ· καὶ μετ' ὀλίγον, ἀκούσας πάλιν τὸν Σουλτανικὸν ὕμνον καὶ τοὺς ἀλαλαγμοὺς τῶν τυμπάνων καὶ τῶν κυμβάλων καὶ τὰ βροντόφωνα *γιαοὰ* τοῦ στρατεύματος, ἔκυψα ἀπὸ τοῦ παραθύρου καὶ εἶδα πάλιν ἐπανερχόμενον τὸν Σουλτάνον ἀπὸ τοῦ προσκυνήματος.

Φαιδρότερος, προσηνέστερος ἤδη, μὲ γαλήνιον τὸ ὠχρὸν πρόσωπόν του ἡνιόχει μόνος, ἁβρῶς ὁδηγῶν τοὺς μελανοὺς ὡραίους ἵππους ἐπὶ τῆς ἀμμοστρώτου ὁδοῦ, καὶ χαιρετίζων μετὰ χάριτος κατὰ τὴν πάροδόν του, ὡς ὁ ἁβρότερος τῶν ἱππωτῶν τῆς Δύσεως.

Οἱ χρυσόπαστοι πασσάδες ἠκολούθουν ἐν βόμβῳ καὶ ἔγειναν μετ' ὀλίγον ἄφαντοι ὅλοι εἰς τὴν δεξιὰν τοῦ ἄλσους λόγχμην, ἀφοῦ οἱ μαῦροι εὐνοῦχοι ἐβοήθησαν τοὺς μικροὺς πρίγκηπας νὰ ξεπεζεύσουν. Τότε εἶδον ὅτι καὶ γυναῖκες ἀπὸ τοῦ χαρεμίου μετέσχον τοῦ προσκυνήματος ἐν πεφραγμένῃ σκοτεινῇ ἁμάξῃ ἀόρατοι, ὑπὸ τῶν εὐνούχων τοῦ παλατίου ὑπηρετούμεναι.

Αὐτὸ εἶνε τὸ *σελαμλύκ*. Ἀξιοθέατος λαμπρὰ παράστασις ἐκ τῶν σκηνῶν τοῦ ἀνατολικοῦ βίου.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΝΑΟΙ

Α΄.

Ἡ Μονὴ τοῦ Στουδίου.— Ἐπὶ ἐκτάκτως ὡραίας θέσεως.— Ἡ ἱστορία της.— Ὁ πλοῦτός της καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἰσχύς της. Ὁ περικλεὴς ἡγούμενός της Θεόδωρος.— Ἡ εἰκονομαχία.— Ἡ τελευταία παρὰ βυζαντινῶν περιγραφή της. — Ἡ Μονὴ τῆς Χώρας. — Ὁλόκληρον μουσεῖον ψηφογραφικῆς. — Ἡ ἱστορία της. — Ἡ Ὁδηγήτρια. — Μία αἱματηρὰ σελὶς τῆς Ἁλώσεως.— Ἡ μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή.

Ἡμέρα ἔξοχος πρὸς ἀρχαιολογικὴν πεζοπορίαν, καὶ μάλιστα πρὸς τὸ μέρος τῶν θαλασσίων τειχῶν. Πρὸς τὴν Προποντίδα. Αὔρα γλυκερά, τῆς Προποντίδος ἡ ζωογόνος αὔρα, γλυκύτατα ἐδρόσιζε τὰς ὡραίας δενδροφυτείας τῆς παρὰ τὸ Ναρλὺ—καποῦ συνοικίας, τῆς πρώτης μετὰ τὸ Ἑπταπύργιον πύλης, τὰς ὁποίας τὸ ἰουλιανὸν καῦμα δὲν εἶχε διόλου ἐπηρεάσει· καὶ ἰδοὺ χλοάζουσι τὰ δένδρα της ὡς ἐν ὥρᾳ ἀνοίξεως. Ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν Ψαμαθειῶν βλέπομεν κάτω τὸ παραλιακὸν κῦμα καὶ ἀκούομεν ὡς βόμβον τὸ γλυκολάλημά του, προβαῖνον μακρὰν πρὸς τὸ Κοντοσκάλι. Οἰκίσκοι κτισμένοι παρὰ τὴν ἀκτήν, μέσα εἰς τὰ κύματα. Οἰκίσκοι ἁλιέων καὶ ὀστρεοτρόφων. Πρὸς τὰ κάτω οἱ ὄγκοι οἱ κατάμαυροι τοῦ Ἑπταπυργίου, καὶ μακρὰν, εἰς τὸν πόντον, τὰ εὔμορφα Πριγκηπόνησα. Ἕνα πανόραμα ἐκ τῶν σπανίων.

Ἂς κρούσωμεν τὴν σαθρὰν πύλην τοῦ παλαιοῦ αὐτοῦ τζαμίου, μόλις ὑποβασταζομένην ἐν τοιχίῳ πλέον σαθροῦ πυλῶνος, ἐν ᾧ ἀναρριχῶνται κισσοὶ καὶ ἄλλα ἀγριόφυτα, ὡς ἐπάνω εἰς ἐρήμους πύργους. Γέρων μουεζίνης ἀνοίξας μᾶς ὑποδέχεται μειλιχίως καὶ μᾶς εἰσάγει εἰς μίαν ἔρημον αὐλὴν πλακόστρωτον τῆς

όποίας αί πλάκες χάνονται ύπό τήν παχεῖαν καί ἄφθονον χλόην τῶν ἀγριοχόρτων.

—'Εμίρ 'Αχὼρ Τζαμισύ. . .

Οὕτω μᾶς εἶπεν ὅτι ὠνομάζετο τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο τζαμίον, τὸ ὁποῖον ἠγείρετο ἔνδον τῆς αὐλῆς μὲ τοὺς τεφροὺς τοίχους του, σκιαζομένους γύρω ὑπὸ πολλῶν κυπαρίσσων καὶ χλοερῶν πλατάνων, πέραν τῶν ὁποίων ἐξετείνετο ὁλόδροσος κῆπος σύνδενδρος, ὅπου ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐβλέπομεν περιέργως θραύσματα μαρμάρων, ὡς ἀπὸ καταπεσόντος ἀρχαίου μεγαλοπρεποῦς κτιρίου, κιονόκρανα κορινθιουργῆ καὶ γλυπτὰ ἄλλα θριγκία καὶ λίθους ὀγκώδεις ἐπιστυλίων καλῶν καὶ ἕδρανα καὶ πεζούλια καὶ παραστάδας συντετριμμένας καὶ κλιμάκια πεπτωκότα, λείψανα πολυτελῆ πλουσίου παλατίου.

Εἶνε αὐτὰ τὰ τιμημένα ἐρείπια τῆς περιδόξου Μονῆς τοῦ Στουδίου, ἡ δὲ εὐώδης δρόσος τοῦ τουρκικοῦ κήπου φέρει πάραυτα εἰς ἀνάμνησιν τὸ περίφημον *'Αναδενδράδιον* τοῦ Στουδιτῶν, ὅπου οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες καθήμενοι, μετὰ τὴν λειτουργίαν, ὑπηρετούμενοι ὑπὸ τῶν Στουδιτῶν πατέρων *ἐκραμάτιζον,* ἤτοι ἐλάμβανον τὰ ἀναψυκτικά, κυρίως ποτήριον οἴνου μετὰ εὐλογημένου ἄρτου, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Προδρόμου, μεταβαίνοντες εἰς αὐτὴν διὰ θαλάσσης μετὰ λαμπρᾶς δορυφορίας.

— Σουλτὰν—Μεμέτ, 'Εμὴρ-ἀχὼρ-'Ιλιὰς-μπέη, μᾶς λέγει πάλιν ὁ νωχελὴς μουεζίνης· καὶ μόλις κινῶν τὰς ἐμβάδας του μᾶς εἰσάγει εἰς τὸ τζαμίον.

'Ιδοὺ ὁ περίφημος Ναὸς τοῦ Προδρόμου, τὸ Καθολικὸν τῆς Μονῆς τοῦ Στουδίου, ὅπου ἀποκρυσταλλωθεῖσα ἡ ἱερὰ 'Ακολουθία τῆς 'Εκκλησίας μας δι' ὕμνων καὶ ἀναγνώσεων κατὰ τὸν Η' αἰῶνα ἔλαβε τὸν τύπον ὅν μέχρι σήμερον διατηρεῖ ἀλώβητον καὶ ἱερόν. Μὲ ὅλας δὲ τὰς ἀλλοιώσεις, τὰς ὁποίας ἐνεκόλαψεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ χρόνος καὶ αἱ περιστάσεις διαφαίνεται ἀκόμη τὸ λαμπρὸν ἀρχαῖόν του σχέδιον. Κορινθιουργεῖς ὁλοπράσινοι κίονες καὶ εἰς

τὸν Νάρθηκα καὶ ἔνδον ἐν τῷ ναῷ, πολύτιμοι καὶ πολυδαίδαλοι στοαί. ὡς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ρίπτουσιν αἴγλην καὶ μαρμαρυγὴν ὁλόφωτον εἰς τὸ ὁμιχλῶδες σκότος καὶ τὰς ἱερὰς ἀράχνας τῆς ξυλίνης ὀροφῆς, καέντος τοῦ ναοῦ ποτε καὶ πενιχρῶς στεγασθέντος πλέον. Τινὲς τῶν θαυμασίων αὐτῶν κιόνων ἐρράγησαν ὑπὸ τοῦ πυρὸς καὶ θραυσμένα φαίνονται τὰ ἐπὶ τῶν κιονοκράνων φύλλα τῆς κορινθίας ἀκάνθης καὶ αἱ ἔκτυποι ἐπ' αὐτῶν περιστεραὶ καὶ σταυροί. Καὶ εἰς μὲν τὸν Νάρθηκα καὶ εἰς τὸ προαύλιον αὐτῆς σώζονται τέσσαρες κίονες λευκοῦ μαρμάρου μετὰ τῶν κομψῶν κιονοκράνων αὐτῶν. Τὸ δὲ ἔσω τοῦ ναοῦ διαιρεῖται εἰς τρία μέρη διὰ δύο ἀλλεπαλλήλων σειρῶν κορινθιουργῶν κιόνων, ἑκάστης σειρᾶς συγκειμένης ἀπὸ δεκατέσσαρας κίονας, αἵτινες ἦσαν τὸ πάλαι ἐκ πρασίνου λίθου. Ἀλλὰ καταστραφέντος τοῦ ναοῦ ἀπὸ τῆς πυρκαϊᾶς τὸ 1782 ἀντικατεστάθησαν διὰ νέων κιόνων ἐκ λευκοῦ μαρμάρου μὲ πράσινα ζωγραφηθέντα νερὰ ἐπ' αὐτῶν. Ἡ ὀροφή του εἶνε ξυλίνη, τὰ δὲ πέριξ τοῦ ναοῦ γεμᾶτα ἀπὸ τὰ ἐρείπια καὶ θραύσματα τῶν παλαιῶν πολυτίμων μαρμάρων. Ὑπὸ τὸ προαύλιον ὑπάρχει ἡ κινστέρνα στηριζομένη ἐπὶ 34 ὑψηλῶν κορινθιουργῶν κιόνων, ἥτις, ὡς μοὶ εἶπεν ὁ ἰμάμης, συγκοινωνεῖ ὑπογείως μετὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας, εἰς μεγάλην ἀπόστασιν κειμένης. Αὐτὰ εἶνε τὰ μόνα λείψανα τοῦ περικλεοῦς ἄλλοτε ναοῦ τῶν Στουδιτῶν, αὐτὰ καὶ οἱ τέσσαρες τοῖχοί του.

Διακρύουσα ἡ ψυχὴ προσπαθεῖ νὰ συμπληρώσῃ τὰ τόσα θλιβερὰ κενά, ἀναδημιουργοῦσα τὸ ἔκπαγλον τοῦτο τοῦ Βυζαντίου ἐγκαλλώπισμα, καὶ φανταζομένη τὸν ἔνδοξον ἐκεῖνον Ἡγούμενον, Θεόδωρον τὸν Στουδίτην μὲ τοὺς χιλίους του μοναχούς, παίζοντα εἰς τὰς χεῖράς του τὴν τύχην τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ χαμηλενδύτου Προφήτου, ὅστις μὲ τὴν ἀξίνην τὴν κοπτερὰν ἐθέριζε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὰ ἄκαρπα δένδρα, ἔλεγχος βαρὺς καὶ αἱματόβρεκτος τῆς Νομικῆς παρανομίας.

Χίλια έτη έζησεν ή ένδοξος καί κραταιά τοῦ Στουδίου Μονή, ὁ δὲ τελευταῖος αὐτῆς ἡγούμενος, ὁ Θεοδόσιος, ἔπεσεν εἰς τὰ τείχη τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν Ἅλωσιν, μετὰ τῶν τελευταίων Στουδιτῶν Πατέρων.

Τελευταίαν περιγραφὴν αὐτῆς ἔχομεν τὴν παρὰ Ἰωσὴφ τοῦ Βρυεννίου, τοῦ ἡδυμόλπου Βυζαντινοῦ λογογράφου καὶ κομψοῦ ῥήτορος, γραφεῖσαν, ὡραίαν καὶ τρυφερωτάτην, ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ἁλώσεως : «Κατοικῶ, γράφει, τὴν σεβασμίαν τοῦ Στουδίου Μονήν. Οὐδεὶς τῶν βαρβάρων ἀνθρώπων· μὲ βλέπει κατὰ πρόσωπον, οὐδὲ τὴν φωνήν μου ἀκούει γυνή. Διότι ἐπὶ χίλια τώρα ἔτη δὲν εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν κοσμικὸς χωρὶς ὑπηρεσίαν, οὐδὲ τὸ θῆλυ γένος ἐπάτησε τὴν αὐλὴν ταύτην. Διάγω ἐντὸς κέλλης, ἥτις ὁμοιάζει πρὸς παλάτιον. Γύρω—γύρω ἐκτείνεται κῆπος καὶ παράδεισος, ἐλαιὼν καὶ ἀμπελών. Ἥμεροι κυπάρισσοι εὐθαλεῖς ὑψοῦνται ἐνώπιον τοῦ παραθύρου μου, εὐθυτενεῖς καὶ ἀκίνητοι. Ἀπ' ἐδῶ ἡ πόλις καὶ ἡ ἀγορά, ἀπ' ἐκεῖ ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία, ἡ μήτηρ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ Ἁγία Σοφία, καὶ ἡ Βασιλεία τοῦ Κόσμου, τὸ Μέγα Παλάτιον...»[1]

Κατὰ τὸν μαθητὴν Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, Μιχαὴλ μοναχὸν καὶ βιογράφον αὐτοῦ, ἡ Μονὴ εἶχεν ἐρημωθῆ τελείως ἐπὶ τῶν Εἰκονομάχων, ὅτε Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος ἐξορίσας ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοὺς μοναχούς, ἐξώρισε καὶ τοὺς Στουδίτας. Ἀλλ' ὅταν ἀποκατεστάθησαν τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἐν ἁγίοις Θεόδωρος, ὁ περιβόητος Στουδίτης, ὁ περικλεὴς υἱὸς Φωτεινοῦ καὶ Θεοκτίστης, ἐξαγοράσας τὴν ἐγκαταλε-

1. Ἡ Μονὴ τοῦ Στουδίου κειμένη ἐν τῇ 12 Ρεγεῶνι (ἔξω τῶν τειχῶν κατ' ἀρχὰς) ὑπῆρξε μία τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπωνομάσθη δὲ οὕτω ὡς κτισθεῖσα παρά τινος μεγάλου ἄρχοντος Στουδίου καλουμένου, ὅστις ὕπατος χρηματίσας ἐπὶ Λέοντος τοῦ Μεγάλου τὸ 463 εἶχεν ἐγκαταστήσει ἐν αὐτῇ χιλίους μοναχούς. Ταύτην ἔχει πλουτήσει μὲ πλούσια ἀφιερώματα ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνός, ὅστις καὶ ἐγκατεβίωσεν ἐν αὐτῇ γενόμενος μοναχός.

λειμμένην Μονήν, ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ, περισυνάξας τοὺς μοναχούς του, τοὺς ὁποίους εἶχε διασκορπίσει ἡ δεινοτάτη εἰκονομαχία. Εἶχον δὲ τόσην ἐπιβολὴν οἱ Στουδῖται, ὥστε αὐτοὶ ἔλυον ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Ἀλλὰ ἡ δόξα ὅμως ἡ μεγίστη τῆς Μονῆς συμπίπτει μὲ τὴν ἡγουμενείαν τοῦ ἐν ἁγίοις Θεοδώρου, τοῦ δευτέρου, ὡς εἴπομεν, οἰκιστοῦ αὐτῆς, ὅστις ἐξορισθείς, δαρείς, φυλακισθεὶς καὶ θανασίμως κακωθεὶς ἐπὶ Κοπρωνύμου, διεδραμάτισε σπουδαιότατον πρόσωπον κατὰ τὴν δευτέραν Εἰκονομαχίαν, μετὰ τῶν ὑπερχιλίων μοναχῶν του ἀντεπεξελθὼν ἀκλόνητος, μέχρι αὐτοθυσίας, πρὸς τὰ αὐτοκρατορικὰ τῆς καταστροφῆς τῶν εἰκόνων διατάγματα καὶ τὰς ἀπειλὰς τῶν Εἰκονομάχων, λιτανεύων κατάκλειστος ἐν τῷ ἀπεράντῳ περιβόλῳ τῆς Μονῆς, καὶ εἰς ἀπάντησιν τῶν βασιλικῶν ἀπειλῶν ψάλλων τὸν ἀθάνατον ὕμνον του: «Τὴν ἄχραντον Εἰκόνα σου προσκυνοῦμεν Ἀγαθέ...»

Ἡ Μονὴ τῆς Χώρας

Προχωρήσωμεν πρὸς τὴν πύλην τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἰδοὺ ἡ Μονὴ τῆς Χώρας, τὸ περιθρύλητον διὰ τὰ καλλιτεχνικὰ ψηφιδωτά του *Καχριὲ—τζαμί*. Ὑπῆρξεν αὕτη μία ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας καὶ ὡραιοτέρας Βυζαντινὰς Μονὰς τῆς Βασιλευούσης.

Κρούσωμεν τὴν θύραν. Ὁ ἰμάμης ὁ παραμένων ἐν αὐτῇ θὰ μᾶς ἀνοίξῃ εὐχαρίστως. Διότι αὐτὸ εἶνε τὸ ἔργον του. Τὸ *καθ' αὐτὸ* Βυζαντινὸν αὐτὸ Μουσεῖον, τὸ ἐπισκέπτονται ὅλοι οἱ σοφοὶ καὶ ὅλοι οἱ καλλιτέχναι ὅλων τῶν ἐθνῶν. Τὰ δὲ περικαλλέστατα ψηφιδωτά του ἔχουν δημοσιευθῆ εἰς λευκώματα ὅλων τῶν ἐθνῶν, κινοῦντα τὸν θαυμασμὸν διὰ τὸ κάλλος, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε φθάσει τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ Βυζαντινὴ μουσειογραφία.

Μετὰ τὴν μικρὰν πλακόστρωτον καὶ πλατανοφύτευτον αὐλίτσαν του, εὑρισκόμεθα ἀμέσως ἐν τῷ περιφήμῳ ναῷ τῆς Μονῆς τῆς Χώρας. Ἀριστερᾶ μας ὅπου ἦτο ἄλλοτε τὸ κωδωνοστάσιον, ὑψοῦται σήμερον ὁ μιναρές. Ὁ ναὸς ἦτο τρίκογχος, μὲ στοὰς καὶ κίονας κορινθιουργεῖς. Εἶνε ὁ μόνος σχεδὸν τοῦ ὁποίου τὰ ψηφιδωτὰ ἐσεβάσθησαν οἱ κατακτηταί. Ὅλα χρυσᾶ, ὅλα πλούσια, ἀπαστράπτουν πανευφροσύνως εἰς ὅλα τοῦ ναοῦ τὰ διαμερίσματα, τὰς καμάρας, καὶ τοὺς θόλους. Μόλις εἰσέλθωμεν, ἀπομένωμεν κατάπληκτοι ἀπὸ τὸ θάμβος ἐνώπιον τῶν παμμεγίστων μουσειογράπτων Εἰκόνων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας. Δύο θόλους ἔχει ὁ Νάρθηξ. Εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἑνὸς ὁ Παντοκράτωρ Χριστὸς ὁλόχρυσος· τὸ δὲ ἱμάτιον αὐτοῦ τόσον ζωηρόν, ὥστε διακρίνεις καὶ τὰς πτυχάς του. Κάτω δὲ ἐπὶ τῆς θολοσκεπάστου ὀροφῆς του διάφ ροι παραστάσεις ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὧν αἱ ἐπιγραφαὶ ἀναγινώσκονται κάτωθεν καθαρὰ-καθαρά. Κατόπιν ἐνδότερον, ἐν τῷ κυρίῳ ναῷ, συμπλέγματα πολύμορφα καὶ πολυπρόσωπα. Ὅλα ἀποθαμβωτικὰ διὰ τὸ κάλλος των. Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ. Ἡ φυγὴ τοῦ Ἰωσὴφ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ μάγοι καὶ ὁ Ἡρώδης. Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου· καὶ ἄλλα καὶ ἄλλα πάμπολλα, τὸν ἓν εὐμορφότερον τοῦ ἄλλου. Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῶν Βασιλικῶν Πυλῶν ὁ Ἰησοῦς Χριστός, τόσον ζωηρός, θαρρεῖς καὶ θὰ σοῦ ὁμιλήσῃ. Αἱ παρειαὶ

του ροδοκόκκινοι· ἡ κόμη του ὁλόξανθος· ὁ πώγων του ἱεροπρεπής. Εἰς τοὺς χοροὺς πάλιν ὁ Χριστὸς κρατῶν τὸ Εὐαγγέλιον ἀνοικτόν, ὅπου ἀναγινώσκεις ἀπταίστως: «Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς». Τέλος ἕνα θάμβος ἀνερμήνευτον σὲ καταλαμβάνει πρὸς τὴν ὅλην αὐτὴν ζωὴν τῆς μουσειογραφίας τοῦ ναοῦ. Ἐντὸς αὐτοῦ βλέπεις καὶ τοὺς τάφους τοῦ ἐν ἁγίοις Γερμανοῦ τοῦ Πατριάρχου, Μιχαὴλ Συγκέλλου, Νικηφόρου Γρηγορᾶ τοῦ ἱστορικοῦ, καὶ τοῦ Πατριάρχου Κοσμᾶ πρὸς τὰ δεξιὰ μὲ ἕνα πολύστιχον ἐπίγραμμα.

Καθήσωμεν ὀλίγον εἰς τὸ δροσερόν του προαύλιον, ν' ἀναπνεύσωμεν ἀπὸ τὸ καλλιτεχνικὸν θάμβος μὲ τὸ ὁποῖον συνήρπασεν ἡμᾶς ὁλοτελῶς ἡ ἔξοχος βυζαντινὴ τέχνη. Ὁ ἰμάμης ἡσυχάζει εἰς τὸ κελλίον του. Πανέκλαμπρος ἡ τοποθεσία τοῦ ἀρχαιολογικοῦ αὐτοῦ μνημείου, ἢ καλλίτερον τοῦ μουσείου αὐτοῦ τῆς ψηφογραφικῆς. Εἰς τὴν κατωφέρειαν τοῦ ἕκτου λόφου, πρὸς τὸν Μπαλατᾶν. Πέραν τοῦ ρεύματος, κατέναντι, ὑψοῦται τὸ κατακόκκινον θολωτὸν κτίριον τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς. Παρχπάνω ἰδοὺ τὰ τόξα τῆς παμμεγίστης πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως. Εὑρισκόμεθα ἐγγὺς τῶν Χερσαίων τειχῶν.

Μόλις ἀνεπνεύσαμεν ὀλίγον, καὶ πάραυτα νέφος ἄλλο ἱστορικόν, ὡσὰν ἡ καταραμένη ὁμίχλη τοῦ Κερατίου, πιέζει τὴν καρδίαν μας. Εὑρισκόμεθα εἰς τὴν ἀποφράδα ἐκείνην Τρίτην, τὴν ἡμέραν τῆς Ἁλώσεως. Οἱ τῆς αὐλῆς τοῦ Πορθητοῦ Γενίτσαροι, εἰσορμήσαντες ἐκ τῆς πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐτράπησαν πρὸς τὴν πλουσιωτάτην αὐτὴν Μονὴν τῆς Χώρας, τῆς ὁποίας διήρπασαν ὅλα τὰ τιμαλφῆ καὶ πολυτιμότατα ἀρχυρόχρυσα σκεύη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἦτο γεμᾶτος ὁ Ναός της. Ἐκεῖ εὗρον ἀνακειμένην καὶ τὴν πολυθρύλητον εἰκόνα τῆς Ὁδηγητρίας, τὸ Παλλάδιον τοῦ Γένους, ἡ ὁποία κατὰ τὰς πολιορκίας πάντοτε, φυσικὰ δὲ καὶ κατὰ τὴν

τελευταίαν πολιορκίαν, ἀνεκομίζετο ἐν τῇ Μονῇ αὐτῇ, διὰ νὰ εἶνε ἐγγὺς τῶν τειχῶν καὶ γίνωνται αἱ συνήθεις δι' αὐτῆς Λιτανεῖαι. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἦτο μία ἐκ τῶν τριῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ γραφεισῶν. Δι' αὐτῆς ἐγίνοντο καὶ αἱ λιτανεῖαι εἰς πᾶσαν ἀνάγκην, δὲ αὐτῆς καὶ οἱ βασιλικοὶ θρίαμβοι εἰς τὰς νίκας, ἡ ὁποία ἐπὶ ὀχήματος λαμπροστολίστου ἐφέρετο διὰ τῆς Χρυσῆς Πύλης. Ἐνώπιον αὐτῆς ἐψάλησαν κατὰ πρῶτον καὶ οἱ Χαιρετισμοί, τῶν πολιτῶν ἀπονεμόντων μετ' εὐλαβείας τὰ νικητήρια τῇ *«Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ...»* ἦτο δὲ κατάφορτος ἀπὸ βαρύτιμα ἀναθήματα, ὅλα αὐτοκρατορικά, στέμματα καὶ περιδέραια, μὲ μαργαρίτας καὶ μὲ ἀδάμαντας. Τέσσαρες ἄγριοι Γενίτσαροι πάραυτα διὰ πελέκεως κατέκοψαν αὐτὴν καὶ διεμοίρασαν εἰς τέσσαρα, λαβόντες, κατὰ τὸν Χρονογράφον, ἕκαστος ἀνὰ ἓν μέρος μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἀτιμήτων στολισμάτων, βαλόντες κλῆρον...» Ἦτο δὲ ἡ εἰκὼν μὲ κηρίον καὶ χρώματα ἐζωγραφισμένη, ὡς ἡ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Παρίστατο δὲ ἐν αὐτῇ ἡ Θεοτόκος βαστάζουσα ἐν ἀγκάλαις τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.[1]

---

1. Ὁ περικαλλὴς καὶ πανέκλαμπρος αὐτὸς Ναὸς ἐκτίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κατόπιν πάλιν ἀνακαινισθείς, τελευταῖον ἀνεκτίσθη, πλὴν τοῦ Καθολικοῦ, διὰ μεγάλων δαπανῶν εἰς Μονὴν μεταβληθεὶς ὑπὸ τοῦ μεγάλου Λογοθέτου Θεοδώρου τοῦ Μετοχίτου ἐν ἔτει 1321, ὅστις εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἀπολέσας τὸ μέγα αὐτοῦ πολιτικὸν ἀξίωμα, χρηματίσας πρωθυπουργὸς ἐπὶ Ἀνδρονίκου, καὶ λαβὼν τὸ προνόμιον νὰ φορῇ χρυσοπόρφυρον καλύπτραν, εὗρεν ἄσυλον ἐν αὐτῇ καρεὶς μοναχός, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ὡραῖον τετράστιχον ἔγραψεν ὁ μαθητής του Νικηφόρος Γρηγορᾶς ὁ ἱστορικός, ὁ διδαχθεὶς παρ' αὐτοῦ τὴν ἀστρονομίαν, οὗ ὁ τάφος, ὡς εἴπομεν, κεῖται ὡσαύτως ἐντὸς τοῦ ναοῦ.

Περὶ δὲ τῆς Εἰκόνος τῆς Ὁδηγητρίας παράβαλε τὰ ἐν σελίδι 143.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΝΑΟΙ

Β'.

Ἡ Μονὴ τοῦ Παντοκράτορος.—Ἡ ἱστορία της.—Αἱ Εἰκόνες τοῦ τεμπλέου εἰς τὴν Βενετίαν.—Γκιοὺλ—τζαμί.—Ὁ τάφος τοῦ Κωνσταντίνου.—Ἄλλη αἱμόφυρτος σελὶς τῆς Ἁλώσεως.—Τὰ ἀνασκαφέντα ἅγια λείψανα.—Ἡ Μονὴ τοῦ Παντεπόπτου.—Ἀληθὴς σκοπιὰ ἡ θέσις της.

Κατὰ τὴν ἐπίπονον ἀλλὰ τερπνοτάτην αὐτὴν πεζοπορίαν μου τὴν προσοχήν μου ἐπέσυρε πολυτελέστατον μαρμάρινον κτίριον μὲ πολλοὺς θόλους, ἐν μέσῳ πολυκιόνων στοῶν, ἀρχαῖον βυζαντινὸν οἰκοδόμημα, ἐπὶ ὡραίας περιόπτου θέσεως.

— Ζεϊρὲκ—Τζαμισί ! . . .

Πανέκλαμπρος βυζαντινὸς ναός, τὸ Καθολικὸν τῆς πλουσιωτάτης καὶ περιβοήτου Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, κτισθείσης ὑπὸ τῆς Βασιλίσσης Εἰρήνης συζύγου τοῦ Βασιλέως Ἰωάννου Κομνηνοῦ, ἥτις ἦτο θυγάτηρ Βλαδισλάβου βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας. Αὕτη καρεῖσα μοναχή, Ξένη μετονομασθεῖσα, ἐγκατεβίωσεν ἐν αὐτῇ. Κατὰ τοὺς χρονογράφους ἡ Μονὴ αὕτη τὸ 1145 εἶχεν ἑπτακοσίους μοναχούς, ἐπὶ δὲ τῆς Φραγκοκρατίας, διὰ τὴν ἔκτακτον λαμπρότητά της ἐχρησίμευσεν ὡς Παλάτιον τῶν Λατίνων [1].

Ἡ δόξα της καὶ ἡ φήμη της ἐν τῇ ἀκμῇ της ἦτο παμμεγίστη. Ὁ δὲ ἡγούμενος τῆς Μονῆς, Παντοκρατορινὸς καλούμενος, εἶχε πολλὰ προνόμια εἰς τὰς συγκροτουμένας ἐκκλησιαστικὰς Συνόδους, προϊστάμενος πολλῶν μοναστηρίων τῆς Πόλεως.

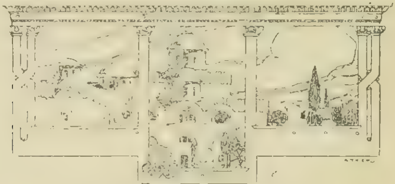
Σήμερον ἀπὸ ὅλον τὸ ἔκλαμπρον αὐτὸ οἰκοδόμημα σώζεται μόνον ὁ ναός της ἐστολισμένος μὲ ἐξόχως τεχνικὴν ὀρθομαρμάρωσιν ἀπὸ εὔμορφα ποικιλόχρωμα μάρμαρα ὁποῦ λάμπουν,

1. Παραβ. Κωνσταντινούπολιν Βυζαντίου Α'. σελ. 554

ὕστερον ἀπὸ τόσους αἰῶνας, ὡσὰν καθρέπται. Περιλαμβάνεται ὁ ναὸς ὅλος ἀπὸ δύο μακρὰς στοάς, ἔχει δὲ παμπόλλους θόλους, ὧν ὁ κεντρικός, ὑποβαστάζεται ἀπὸ τέσσαρας πυρροειδεῖς κίονας ἐκ Θηβαίου λίθου, ὁποῦ σχηματίζουν τέσσαρας ἀψῖδας. Τὰς πολυτελεστάτας εἰκόνας τοῦ τεμπλέου τοῦ ναοῦ, εἶδεν ὁ ἱστορικὸς Συρόπουλος τὸ 1439 ἐν Βενετίᾳ, ὁποῦ ἐστόλιζον τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Μάρκου, «ἐν τῇ αἴγλῃ τοῦ χρυσοῦ μαρμαίρουσαι, καὶ τῷ πλήθει τῶν πολυτίμων λίθων καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῷ κάλλει τῶν μαρμάρων καὶ τῇ τῆς τέχνης φιλοτιμίᾳ τοὺς θεατὰς καταπλήττουσαι.»

Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἐτάφησαν ἐκτὸς τῆς κτιτορίσσης βασιλίσσης Εἰρήνης τῆς γενομένης μοναχῆς, ὡς εἴπομεν, ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ Κομνηνός, ὁ υἱὸς τῆς Εἰρήνης, ὁ συμπληρώσας καὶ καλλωπίσας πλουσίως τῆς μητρός του τὸ ἔργον, ἐν λάρνακι ἐκ λίθου ὑπομέλανος, ἧς τὸ ἐπίπομα παρίστα τὴν Ἑπτάλοφον. Ἐδῶ ἐτάφη καὶ ἡ σύζυγος τούτου Εἰρήνη ἡ ἐξ Ἀλαμανῶν· ὁμοίως ἐτάφη ἐν αὐτῷ ἡ β′ σύζυγος τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου Εἰρήνη, Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος καὶ οἱ υἱοί του Θεόδωρος καὶ Ἀνδρόνικος.

Μετὰ τὴν Ἅλωσιν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ βασιλικὰ αὐτῆς διαμερίσματα λευκανταὶ καὶ παλαιορράφοι. Ὅταν δὲ ἡμεῖς εἰσήλ-

Ἡ Μονὴ τοῦ Παντοκράτορος

θομεν εἰς τὸ εὐρύχωρον αὐτῆς προαύλιον, εὕρομεν τοῦτο διάβροχον ἀπὸ τὰ ἐν αὐτῷ ῥέοντα διαφόρων πηγῶν ὕδατα, καὶ ἀντι-

χρύσαμεν μαύρους ἀπὸ τῆς ἀσβόλης καὶ τῶν καπνῶν, πρόσθες καὶ ἀραχνῶν, τοὺς ἀναριθμήτους τοῦ περιστῴου ὡραίους κιονίσκους· μετὰ λύπης δὲ εἴδομεν τοὺς ἐν αὐτῷ ἐνοικοῦντας ραφεῖς ἀντλοῦντας ὕδωρ ὁποῦ ἔρρεεν ἀπό τινος ἀρχαίας βυζαντινῆς λάρνακος ἐκ λίθου πρασίνου σπανιωτάτου, ἥτις χρησιμεύει ὡς φιάλη πρὸς πλύσιν τῶν εἰς τὸ τζαμίον εἰσερχομένων μωαμεθανῶν, κατὰ τὸ ἔθος.

Ἂς ἔμβωμεν τώρα εἰς τὸ Γκιοὺλ-Τζαμί. Εἶνε ἄνωθεν τῆς Πύλης τῆς Ἁγιᾶς, ἐγγὺς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Τζουμπαλῆ. Ὁ πάγκαλος ναὸς οὗτος τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας ὁσιομάρτυρος Θεοδοσίας σώζεται ἀκέραιος, μὲ τὸν μέγαν θόλον του, μὲ τοὺς πινσούς του καὶ μὲ τοὺς κίονας καὶ τὰς ἀψῖδάς του.

Κομψὸς τωόντι βυζαντινὸς ναός. Τὰ ἀσβεστοκονιάματα, μὲ τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν συνήθειάν των οἱ κατακτηταὶ ἐκάλυψαν τὴν παλαιὰν ζωγραφίαν, ἀρχίζουν νὰ ἐκτρίβωνται, καὶ βλέπεις ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπαστράπτουσαν τὴν ὁλόχρυσον διακόσμησίν του. Ἡ εἰκὼν τῆς ἁγίας Θεοδοσίας σώζεται ψηφόγραπτος ἐν τῷ γειτονικῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Τζουμπαλῆ.

Εἰς τὸν δεξιὸν πινσὸν τοῦ στηρίζοντος τὸν θόλον, ὑπάρχει θυρίς, ἣν διαβαίνοντες ἀνερχόμεθα διὰ ξυλίνης ἐσωτερικῆς κλίμακος ἐξ ἑπτὰ βαθμίδων εἰς τὸ κοῖλον τοῦ πινσοῦ κιονόκρανον, καὶ εὑρισκόμεθα ἔξαφνα εἰς μίαν κατακόμβην, ἔνθα ὑπάρχει λάρναξ νεκροῦ, κεκαλυμμένη διὰ πολυτίμων τῆς ἀνατολῆς ὑφασμάτων χρυσοπρασίνων καὶ ἐρυθρῶν, ξεθωριασμένων. Ἄνω τῆς λάρνακας καίει κανδήλα· τὸ πρὸς τοὺς πόδας μέρος τῆς λάρνακος εἰσχωρεῖ εἰς ἄλλην ἐνδοτέραν κρύπτην· πρὸς δὲ τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς ὑψοῦται ὀλίγον ἡ λάρναξ, ἐν σχήματι κοιμωμένου ἀνθρώπου. Μία δὲ τουρκικὴ ὑπογραφὴ λέγει :

Ἰσανὰν μπὶρ σσαγίρτ : ἤτοι «Ἐδῶ κεῖται εἷς μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ» καθὰ εὐμενῶς μοῦ ἡρμήνευσεν αὐτὴν ὁ ἰμάμης, γνωρίζων τὴν ἑλληνικήν.

—Ἐδῶ εὑρίσκεται ὁ νεκρὸς τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, μοῦ προσθέτει ὁ ὁδηγῶν με καλοπροαίρετος ἱμάμης.[1]

Τὸ τζαμίον αὐτὸ ὠνομάσθη *Γκιοὺλ* ἤτοι ρόδον, διότι τὴν ἡμέραν τῆς Ἁλώσεως, ἐπανηγύριζε—τῇ 29 Μαΐου ἑορτάζεται ἡ μνήμη τῆς ὁσιομάρτυρος Θεοδοσίας τῆς Κωνσταντινουπολιτίσσης—καὶ ἦτο στολισμένον πλουσίως μὲ ἄφθονα τοῦ Μαΐου ρόδα. Τὸ ἱστορικὸν αὐτὸ ἐπεισόδιον μᾶς φέρει εἰς ἀνάμνησιν ἄλλην φρικιαστικὴν σκηνὴν τῆς Ἁλώσεως. Οἱ τοῦρκοι γενόμενοι πλέον κύριοι τῆς Πόλεως ἐτράπησαν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις, ὅπου παλάτια καὶ μέγαρα καὶ μοναστήρια, καὶ ἤρχισαν τὴν σφαγὴν καὶ λαφυραγωγίαν. Ρεῦμα μέγα αὐτῶν, εἰσώρμησε καὶ εἰς τὴν ἁγίαν Θεοδοσίαν. Ἦτο πρωΐα ἀκόμη. Ἡ πανήγυρις εἶχεν ἀρχίσει μὲ ὅλην τὴν βυζαντινὴν μεγαλοπρέπειαν. Ὁ κόσμος πεποιθὼς εἰς τὴν νίκην μετέβαινεν ἐστολισμένος εἰς τὸν πανηγυρίζοντα ναόν. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Αἱ εὐσεβεῖς ἀρχόντισσαι ὅλων τῶν ἐπισήμων τοῦ Βυζαντίου ἀξιωματικῶν. Μὲ λαμπάδας, μὲ θυμιάματα, μὲ ταξίματα. Ὅταν οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον μὲ τὰς ρομφαίας ἐσπασμένας εὗρον τὸν ναὸν ἐν ὅλῃ τῇ πανηγυρικῇ δόξῃ του, ἀπαστράπτοντα, εὐωδιάζοντα, ἐστολισμένον ὅλον μὲ στέφανα ρόδων. Καὶ τοὺς ἔσφαξαν ὅλους....

Πρό τινων ἐτῶν ἐκ τῶν ἐνοριτῶν τοῦ Τζουμπαλῆ ἕνας ἠθέλησε νὰ κτίσῃ ἐγγὺς τοῦ ναοῦ οἰκίαν μεγάλην. Κι' ἐκεῖ ὁποῦ οἱ κτίσται ἀνέσκαπτον τὰ θεμέλια, ἀνευρέθησαν σωροὶ ὀστῶν, ὁποῦ εὐωδίαζον ὡς λείψανα μαρτύρων. Ἐγέμισαν δύο κοφίνους. Ἐκάλεσαν

Σημ. 1. Παράβαλε σελ. 91-94. Πολὺ πιθανὸν τοῦτο· διότι ὡς γράφομεν ἐκεῖ, ὁ παρὰ τῷ Βεφὰ-τζαμὶ δεικνύμενος τάφος τοῦ Κωνσταντίνου φαίνεται ἀνεσκαμμένος. Καὶ ἴσως νὰ μετεφέρθη ἐδῶ τὸ βασιλικὸν λείψανον παρά τινος μεγιστᾶνος τούρκου, ἐν τῷ κρυπτῷ χριστιανοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ὑπῆρχον ἐν τῇ Πόλει τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὡς καὶ ἐν προηγουμένῳ ἄρθρῳ ἐγράψαμεν, ἐν σελ. 97 καὶ ἑξῆς·

τὸν ἐφημέριον τοῦ Τζουμπαλῆ, ὅστις ἔψαλεν ἐκεῖ ἁγιασμόν, ἀνέγνωσε τὰς συνήθεις εὐχάς, καὶ τὰ ἔθαψαν πάλιν.

Ἐν τῷ τζαμίῳ τούτῳ, ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων, ὑπάρχει καὶ ἄμδων διὰ τὸν Σουλτάνον. Ὁ Μαχμοὺτ συχνὰ ἐτέλει ἐν αὐτῷ τὸ ἑβδομαδιαῖον προσκύνημά του...

Τώρα εἴμεθα εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Παντεπόπτου, ἧς σώζεται ὁ κομψότατος ναὸς ἐπὶ ὡραιοτάτης τοποθεσίας, λίαν θεαματικῆς. Ὁ ναὸς οὗτος μετεβλήθη εἰς τζαμίον ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πορθητοῦ. Κείμενος ἐπὶ τοῦ Δ΄. λόφου ὄχι μακρὰν τῶν τειχῶν, πρὸς τὸν Κεράτιον, ὑπῆρξε τὸ πάλαι τὸ Καθολικὸν ἑνὸς ἀπὸ τὰ σεπτότερα Μοναστήρια. Ἐκτίσθη τὸ Μοναστήριον αὐτό, κατὰ τοὺς Χρονογράφους, τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα ὑπὸ τῆς Ἄννης τῆς Δαλασσηνῆς, μητρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Αὐτὴ κατ' ἀρχὰς συνεβασίλευε μετὰ τοῦ υἱοῦ της· ἀλλ' εἶτα βλέπουσα ὅτι ὁ υἱός της βαρέως ἔφερε τὴν βασιλικὴν κηδεμονίαν της, ἀναχωρήσασα ἀπὸ τὰ Παλάτια ἐκλείσθη εἰς τὴν Μονὴν αὐτήν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

Ὁ Ναὸς τοῦ Παντεπόπτου

ΑΠΟ ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΠΟΠΤΟΥ[1]

Ἱστορικαὶ ἀπορίαι καὶ ἱστορικαὶ λύσεις.— Οἱ Ζυγομαλάδες καὶ τὸ μέγαρόν των. — Αἱ δῃώσεις τῶν Κατακτητῶν καὶ αἱ ἐρημώσεις τῶνπυρκαϊῶν.—Ἡ χιλιὰς Μονῶν καὶ Ναῶν μεταμορφωμένων εἰς Τζαμία καὶ Κονάκια.—Τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον τῆς μεγαλοπλούτου Πόλεως.— Ἡ ἐμπορικὴ κίνησις καὶ αἱ ἀγοραί. -Τί εἶδαν οἱ Σταυροφόροι.— Τί εἶδεν ἕνας αἰχμάλωτος ἄραψ.— Τι εἶδεν ἕνας ἱσπανὸς Ἑβραῖος.

Ἂς ξεκουρασθῶμεν ὀλίγον ἐπὶ τῆς πανοραματικῆς αὐτῆς σκοπιᾶς, καὶ ἂς ἐντρυφήσωμεν εἰς τὸ πρὸ ἡμῶν ἁπλούμενον μεγαλεῖον τῆς Βασιλευούσης. Ἀλλὰ μόλις λησμονηθῶμεν, μόλις συναρπαγῶμεν ἀπὸ τὰς ἀπεριγράπτους καλλονὰς τῆς φύσεως, ἡ ὁποία πλουσιοπαρόχως κατεκόσμησε τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὴν Νύμφην, μᾶς θαμβόνει ἡ θέα τῶν ἀπειραρίθμων μιναρέδων, οἱ ὁποῖοι συγχέονται μὲ τὰς κυπαρίσσους, δάσος ὁλόκληρον, καὶ μᾶς ἔρχεται εἰς τὴν μνήμην ἡ ἱστορικὴ χιλιὰς Μονῶν καὶ Ναῶν, ὁποῦ ἐστόλιζον ἀγλαῶς τὴν Πόλιν, καὶ ἰδίως ἐπάνω εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ἑπτὰ λόφων της, εἰς τὰς πλέον περιόπτους θέσεις. Τί ἔγειναν λοιπὸν ὅλα αὐτά ; Τί ἔγειναν αἱ εὐρυχωρότατοι αὐλαί των μὲ τὰ κελλία των, τοὺς κήπους των καὶ τὰ ἄλση των ; Κατὰ τὴν πεζοπορίαν μας ὀλίγα ἐρείπια μόνον συναντήσαμεν, καὶ πάμπολλα τζαμία, τὰ ὁποῖα ἰδοὺ ἀντικατέστησαν ὅλα ἐκεῖνα τὰ μαρμαρόκτιστα κτίρια, τὰς δὲ εὐρείας αὐλὰς τὰ *καφασιωμένα* κονάκια τῶν κατακτητῶν, καὶ αἱ ἀπέραντοι ἔρημοι συνοικίαι, κῆποι

[1] Σημ. Ἡ Μονὴ αὕτη ἐκλήθη τοῦ ***Παντεπόπτου*** βεβαίως ἀπὸ τὴν περίοπτον θέσιν της, κυριαρχοῦσα τῆς Πόλεως καὶ τοῦ Κερατίου, θὰ ἐτιμᾶτο δὲ εἰς ὄνομα Χριστοῦ τοῦ Παντεπόπτου. Κατὰ τὰςπολιορκίας ἐδῶ ἐστρατοπέδευον οἱ αὐτοκράτορες, ἵνα εὐκόλως κατοπτεύουν τὰς κινήσεις τῶν πολεμίων.

τῶν λαχανικῶν σήμερον, οἱ ὁποῖοι συχνὰ διέκοπτον τὴν ὁδοιπορίαν μας.[1] Διότι τὴν Πόλιν, πλὴν τῆς σφαγῆς καὶ δῃώσεως κατὰ τὴν Ἅλωσιν, ἠρήμωσαν καὶ αἱ πυρκαϊαί. Διήλθομεν πρὸ μικροῦ πάλιν ἀπὸ τῆς ὡραιοτάτης Μονῆς τῆς Παμμακαρίστου, ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς Πατριαρχεῖον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1465—1598.[2] Μόνον ὁ πάγκαλος ναός της σώζεται, ὡς εἴδομεν, μεταβληθεὶς εἰς τζαμίον. Τί ἀπέγεινεν ἡ ἀπέραντος σειρὰ τῶν κελλίων της; Ποῦ εἶνε τὸ τριώροφον μέγαρον τοῦ Ἰωάννου Ζυγομαλᾶ, οὗ ὁ λόγιος υἱὸς Θεοδόσιος, πρωτονοτάριος τῶν Πατριαρχείων, ἐφιλοξένει ὅλους τοὺς σοφοὺς τῆς Δύσεως τὰ ἔτη ἐκεῖνα, οἵτινες ἀνερχόμενοι ἐπὶ τῆς εὐρυτάτης ταράτσας τοῦ μεγάρου ἀπεθαύμαζον καὶ εὐφραίνοντο, ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου θεωροῦντες ὅλον τὸν Κεράτιον καὶ ὅλας τὰς καλλονὰς τῆς Μητροπόλεως τοῦ Γένους; Ἐν τῷ μεγάρῳ τούτῳ κατῴκει τὰ ἔτη ἐκεῖνα ὁ Πατριάρχης, οἱ δὲ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ βαθμοῦχοι εἰς τὰ μαρμάρινα ὡραῖα κελλία τῆς Μονῆς, ἥτις ἐκυκλοῦτο ὑπὸ ἀπεράντου ἄλσους ἐκ συκῶν, συκομωρεῶν καὶ κυπαρίσσων.

Ἀπὸ τὰ ὕψη αὐτὰ τοῦ Παντεπόπτου, ῥίψωμεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὰ βλέμματά μας. Ποῦ εἶνε οἱ περιβόητοι ἐκεῖνοι Ἔμβολοι, τὸ χάρμα καὶ στόλισμα λεωφόρων, πλατειῶν καὶ φόρων; Ποῦ εἶνε αἱ τόσαι ἀγοραὶ κάτω εἰς τοὺς λιμένας καὶ τὸν Κεράτιον, ὅπου ἐξεφορτώνοντο ὅλου τοῦ κόσμου τὰ πλούτη; Ποῦ εἶνε ἡ κίνησις τῶν πωλούντων καὶ ἀγοραζόντων, τῶν ἐμπόρων πάσης γῆς καὶ χώρας, δι' οὓς εἶχον ὡρισμένα κέντρα οἱ πρόγονοί μας ἐκεῖνοι οἱ πάμπλουτοι, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἔμενον κατάπληκτοι οἱ ξένοι;[3]

---

1. Κατὰ τοὺς ἀρχαιολογοῦντας ὑπάρχουν σήμερον ἐν τῇ Πόλει 450 τζαμία, ὧν πλέον τῶν 50 ἦσαν βυζαντιναὶ Μοναί.

2 Περὶ τῆς Παμμακαρίστου ἴδε ἐν σελ. 52.

3. Γράφει ἡ Ἱστορία ὅτι οἱ Σταυροφόροι κυριεύσαντες τὴν Κωνσταν-

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Παρὰ τὸ μέγα δημόσιον κτίριον τῶν «ἐξ ἐμμέσων φόρων».—Ἕνα οἰκογενειακὸν τουρκικὸν μαγειρεῖον.—Ὁ Ἀλέκο-ἐφέντης.—Ὁ Δελῆ-Θανάσης.—Ἡ λίστα τῶν φαγητῶν.—Μετὰ τὸ γεῦμα.—Ἕνα μεγαλοπρεπὲς καὶ ἀποθαμβωτικὸν «ἐπιλεκάνιον».—Ἡ δύσις τοῦ ἡλίου ἐν τῇ Πόλει.—Ὁ ἐπίλογός μου.

Ἀφαιρεθεὶς πρὸς ὅλας αὐτὰς τὰς σκέψεις, αἱ ὁποῖαι μοῦ ἔφερον ἐρωτήσεις πάντοτε τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης, παρ' ὀλίγον νὰ λησμονήσω ὅτι παρῆλθεν ἡ μεσημβρία. Τόσον εἶχον ἀφαιρεθῆ, ὥστε οὐδὲ ἤκουσα κἂν τὰς γλυκείας φωνὰς τῶν ἡδυμόλπων μουεζίνηδων, ὁποῦ ἀντηχοῦσαν ἀπὸ τὸ δάσος τῶν μιναρέδων γύρω-γύρω, ἡ μία γλυκυτέρα τῆς ἄλλης, καλοῦσαι τοὺς μουσουλμάνους εἰς προσευχήν.

Ἦτο δειλινὸν πλέον, ὅτε ἐνθυμηθεὶς πρόσκλησιν γεύματος

τινούπολιν κατεπλάγησαν ἀπὸ τὴν ὅλην τῆς πόλεως λαμπρότητα. Δὲν ἐπίστευον ὅτι ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸν κόσμον ὅλον μία τόσον πλουσία πόλις. Ὅταν εἶδον ἐκ τοῦ πλησίον τὰ ὑψηλὰ τείχη της, τοὺς πύργους αὐτῶν γύρω γύρω, τὰ μεγάλα παλάτια τῶν ἀρχόντων, καὶ τοὺς μακροὺς ὡραίους Ἐμβόλους, ἔτριβον τὰ μάτια των, νομίζοντες ὅτι εἶνε ἀπάτη τῆς φαντασίας των ὅλα ἐκεῖνα ὁποῦ ἔβλεπον.

Τὸν 9ον αἰῶνα ἕνας ἄραψ λόγιος ἀχθεὶς ἐξ Ἀσκάλωνος αἰχμάλωτος πολέμου, ἐξιστορήσας τὰ τοῦ ταξειδίου του, ἀφηγεῖται θαυμαστὰ πράγματα. Εἰς τὰ ὄμματά του ἡ Πρωτεύουσα αὐτὴ ἐφάνη ὡσὰν μία πόλις λίαν ἰσχυρὰ καὶ γεμάτη ἀπὸ ἔργα τέχνης. Ἡ ἀφθονία τῶν ὑδάτων της καὶ τὸ σύστημα τῶν ὑδραγωγείων, δι' ὧν τὸ ὕδωρ διενέμετο εἰς ὅλας τὰς Ρεγεῶνας ἐν ἀφθονίᾳ, τὸν κατέπληξε. Τὴν Χρυσῆν Πύλην περιγράφει μὲ ἀσιατικὴν μεγαλολογίαν. Ἡ περιγραφὴ τοῦ Ἱπποδρόμου, ὅπου παρέστη κατὰ τὴν ἀπονομὴν τῶν βραβείων, εἶνε μεγαλοπρεπὴς λίαν. Εἶδε, λέγει, δύο ὁλόχρυσα ἅρματα συρόμενα ἑκάτερον ὑπὸ τεσσάρων ἵππων καὶ ὁδηγούμενα ὑπὸ ἡνιόχων μὲ χρυσοῦφαντα ἱμάτια,

ἔσπευσα εἰς τὸ Δημόσιον κατάστημα τῶν «ἐξ ἐμμέσων φόρων» πρὸς τ' ἀριστερὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας, πολὺ κάτω, παρὰ τὴν Γέφυραν καὶ τὸν Κεράτιον. Ἐκεῖ πλησίον ἀνεγνώρισα τὸ ξενοδοχεῖον, διὰ τὸ ὁποῖον εἶχον τὴν πρόσκλησιν :

Τουρκικὸν ξενοδοχεῖον Χατζῆ-Μπεκήρ, ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁδὸς Χαμηδιέ, ἀριθ. 1...» Οὕτω μὲ ἑλληνικὴν ἐπιγραφήν.

Μικρὸν καὶ καθαρώτατον μαγειρεῖον, εἰδικῶς διὰ τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους τῶν «ἐξ ἐμμέσων φόρων», οἱ ὁποῖοι, διὰ τὰς ἀποστάσεις, τὴν μεσημβρίαν δὲν ἠμποροῦν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰς οἰκίας των.

Ὁ καλοπροαίρετος ἑστιάτωρ μου μὲ ἀνέμενε· διότι περὶ τὸ δειλινὸν θὰ ἐγευματίζομεν, διὰ νὰ εἶνε ἡσυχία. Ὁ Ἀλέκοἐφέντης, τμηματάρχης «τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν οἰνοπνευμάτων». Παιδὶ τῶν Ταταούλων εὐγενέστατον, ὁποῦ τὸν ὑπὲρ τοῦ Γένους ἐνθουσιασμὸν ἀπέκρυπτε μὲ ἕνα ὡραῖον κόκκινο φεσάκι. Γνωρίζων τὰς Ἀθήνας καλῶς καὶ γνωριζόμενος ἐν αὐταῖς, τιμημένος καὶ μὲ τὸν ἑλληνικὸν Σταυρόν.

— Ἀμ' ἐγὼ θάρρεψα πῶς ἐκλείσθης σὲ κανένα τζαμὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃς . . .

τὰ ὁποῖα περιῆλθον τρεῖς φ.ρὰς τὸ στάδιον μὲ ὅλην τὴν ταχύτητα, ὁ δὲ νικητὴς παρασταθεὶς ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος θεωροῦντος ἐκεῖ, ἔλαβε τὸ βραβεῖον, ἕνα χρυσοῦν περιδέραιον καὶ ἕνα χρυσοῦν βιβλίον· καὶ περιῆλθεν εἶτα ὑπερήφανος τὸν Ἱππόδρομον ὑπὸ τὰ χειροκροτήματα ἀπείρου πλήθους...

Βραδύτερον, τὸν 12ον αἰῶνα, ἕνας ἄλλος ἐπισκέπτης Ἱσπανὸς Ἑβραῖος, κατεπλάγη ἀπὸ τὴν σύνθεσιν τῶν ἐνοίκων τῆς Πόλεως, ἥτις, λέγει, ἀνήκει εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Οἱ ἔμποροι ἐν ἀφθονίᾳ κατέχουσιν ὅλας τὰς ὁδούς, ὅλα τὰ διαμερίσματα. Οἱ Ἕλληνες εἶνε πλουσιώτατοι ἔχοντες χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους. Τὰ φορέματά των εἶνε ὅλα ἀπὸ βαθυπορφύρους στόφας κεντημένα μὲ χρυσίον. Ἱππεύουν ἵππους πλουσίως ἐπισεσαγμένους. Ὁμοιάζουν ὅλοι πρὸς πρίγκηπας. Εἶνε εὐχάριστον λίαν νὰ τοὺς βλέπῃ κανεὶς τρώγοντας καὶ πίνοντας ὑπὸ τὰς ἀναδενδράδας καὶ συκᾶς. Ἡ πληθὺς τῶν ναῶν της ἀνέρχεται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἔτους .. (Παραβ. Ebersolt Constantinople Byzantine Paris 1919).

Μοῦ εἶπε γελῶν μὲ τὴν πολίτικην ὡραίαν προφοράν του.

— Κάθησαι. Ἐδῶ θὰ φᾶμε καλλίτερα ἀπὸ τὸ «Σύνταγμα».

— Δὲν εἶνε ἔτσι, Δελῆ-Θανάση ; προσέθηκεν ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν μάγειρον, ὅστις ἔσπευσε νὰ τακτοποιήσῃ τὰ τοῦ γεύματος.

— Ἀμ πῶς γιά !

Ἀπήντησε μὲ θάρρος οἰκειότητος ὁ Δελῆ-Θανάσης. Ἕνας κάτασπρος μάγειρος, μὲ κάτασπραις ποδιαῖς καὶ κάτασπρους σκούφους, φέρων ἐπὶ τοῦ στήθους ἕνα μέγαν ἁγιορείτικον Σταυρὸν ἀπὸ *λιόκερο*, γέρων 75 ἐτῶν καὶ τριχωτὸς ὡς γότθος.

— Σὲ θέλω, Δελῆ-Θανάση !

Εἶπε πάλιν ὁ Ἀλέκο-ἐφέντης. Καὶ ἐδιάβαζε τὴν λίσταν, σύντομον πολύ, διότι τὸ μαγειρεῖον εἶνε οἰκογενειακόν, ὡς εἴπομεν.

— Πιλάφι, ἀνεγίνωσκεν ὁ καλοκάγαθος ἑστιάτωρ μου. Ὁρμὰν - κεμπάπ, ἤτοι ἐρημικόν, τοῦ δάσους, ψητὸ τῆς σούβλας ὡς λέγομεν ἡμεῖς. Τάς-Κεμπάπ, τῆς κατσαρόλας ψητὸ δηλαδή. Σαρδέλλαις φρέσκαις ψηταῖς εἰς τὸ κληματόφυλλο. Κεφτέδες ἐσχάρας μὲ κύμινον. Γεμιστά. Μεντζάνες τυλιμέ, Μεντζάνες μπεγεντί. Γλύκυσμα, Μουχαλεμπί, Φροῦτα πεπόνι Μελεμένης, ἀπίδια Προύσης. Κρασὶ ἀφυσιανό.

Νὰ σᾶς εἴπω τὴν ἀλήθειαν, ὕστερον ἀπὸ τόσας συγκινήσεις ἐπόθουν μίαν ἥρεμον μοναξίαν μᾶλλον· διὰ τοῦτο ὅταν ὁ Ἀλέκο-Ἐφέντης ἐδιάβαζε τὴν ὀρεκτικωτάτην τῳόντι λίσταν, ἐγὼ ἔβλεπον τὴν ὡραίαν προθήκην, ἐν ᾗ συνήθως φυλάττουν τὰ φροῦτα οἱ μικρομάγειροι, προκλητικώτατα τοποθετημένα.

Μετὰ τὸ γεῦμα—ἐπλησίαζεν ἡ δύσις πλέον—ὁ Ἀλέκο-ἐφέντης ἀνῆλθεν εἰς τὰ γραφεῖά του, ἀφήσας με παραπάνω εἰς ἕνα ὡραῖον κηπάριον ἐγγὺς τῆς Ἁγίας Σοφίας, εἰς θέσιν περίοπτον, ὅπου μοῦ εἶπε νὰ τὸν περιμένω ὀλίγον, διὰ νὰ μεταβῶμεν τὸ βράδυ εἰς Ταταῦλα, ἐπάνω εἰς τὸν λόφον, εἰς τὸν οἶκόν του.

Ἐκάθισα ἐκεῖ ἀπέξω ἀπὸ ἓν τουρκικὸν καφενεῖον, ὁπόθεν ἔβλεπον ὅλον τῆς Πόλεως τὸ πανόραμα. Δροσιὰ παρήγορος. Κισσοὶ καὶ δάφναι τινὲς καὶ ἀγριάμπελη περιεκάλυπτον ἕνα βυζαν-

τινὸν ἐρείπιον, ὁποῦ ἦτο διὰ ζωγράφισμα. Μερικοὶ μουσουλμάνοι ἐδιάβαζον ἐφημερίδας καπνίζοντες τὸν ναργιλέ των.

Ἀλλ' ἔξαφνα, κἄτι λάμψεις, κἄτι φωτοβολίαι ὡς ἀπειραρίθμων πολυελαίων, ἤρχισαν νὰ θαμβόνουν τὰ βλέμματά μου. Ἀπὸ τὸ βαθύσκιον ἄλσος τοῦ Σεράϊ-μπουρνοῦ, ἤρχισαν νὰ ἀνακύπτουν ὀροφαὶ περιπτέρων καὶ ναῶν, καὶ παλατίων πολυωρόφων, ἐπὶ τῶν ὑαλοφράκτων παραθύρων τῶν ὁποίων ὁ ἥλιος δύων, τὴν ὥραν ἐκείνην, εἶχεν ἐξανάψει πυρσοὺς ἀπειραρίθμους, ὡς νὰ ἐφωταγήθησαν ἔξαφνα ἀοράτως ὅλα ἐκεῖνα τὰ μαρμάρινα παλάτια δι' ἠλεκτρικοῦ φωτός, καὶ ἤρχισαν νὰ παίζουν φαειναὶ ἀκτῖνες ἐδῶ κ' ἐκεῖ, καὶ νὰ στίλβουν ἄνω καὶ κάτω τόσοι ἥλιοι ὅσαι καὶ αἱ θυρίδες. Καὶ πότε διεχωρίζοντο εἰς ἀναριθμήτους ἡλίους, καὶ πότε συνενοῦντο, ἀποτελοῦσαι μίαν φωταψίαν πανηγυρικὴν λίαν, ὡς νὰ ἐπανηγύριζον μεγιστᾶνες καὶ ἄρχοντες. Ὁ ἥλιος ἀρχίζει νὰ φεύγῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τὰς ἀγλαοφανεῖς αὐτὰς εἰκονογραφίας ρίπτων μίαν ἱλαρὰν καὶ εὐφραντικὴν σκιὰν ἐπάνω εἰς τὸν Κεράτιον. Τώρα τὸ πρώην ἔκπαγλον ἐκεῖνο φῶς μετεβλήθη εἰς φυσικὸν φῶς λαμπάδων. Καὶ τέλος ἔλαβε τὴν ὄψιν τὴν ἐρυθρὰν μιᾶς παμμεγίστης πυρκαϊᾶς, καὶ θαρρεῖς πῶς ἐκάησαν πλέον ὅλα ἐκεῖνα τὰ βασιλικὰ παλάτια μὲ τὰ μαρμάρινα περίπτερά των, ἕνα-ἕνα, ἕως εἰς τὸ ἐπάνω πάτωμα, καὶ βλέπεις τώρα κατακόκκινα τὰ παράθυρά των...

Ὁ ἥλιος ἔδυσε πλέον. Ἐχάθησαν καὶ αἱ χρωματισταὶ ζῶναι τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ νὺξ ἐκάλυψεν ἤδη ὅλον τὸ μεγαλοπροπὲς τῆς βυζαντινῆς τέχνης αὐτὸ κτίριον.

Τότε ἀκριβῶς ἐπανῆλθε καὶ ὁ Ἀλέκο-ἐφέντης ὅλος χαρά, διότι θὰ ἐφιλοξενοῦσεν ἕνα ἀθηναῖον εἰς τὰ ἑλληνόλουστα Ταταῦλα.

— Ἡμεῖς ἐδῶ, ταξειδιῶτά μου, καθὼς καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου ὑπῆγες πρὸ μηνὸς καὶ θὰ εἶδες βέβαια, μετὰ τὸ γεῦμα μεταβαίνομεν εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ παίρνομεν τὸν καφέν μας, ἕνας δὲ ὑπηρέτης προσφέρει εἰς τὸν καθένα τῶν δαιτυμόνων ποτήριον ἀκράτου οἴνου, ὅπερ ὀνομάζομεν *ἐπιλεκάνιον*. Λοιπὸν καὶ ἐγώ,

μετὰ τὸ φαγητόν, σὲ ἔφερα ἐδῶ, προσφέρων σοι, ὡσὰν *ἐπιλεκάνιον*, τὸ ἀπερίγραπτον πανόραμα τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, νὰ τὸ καμαρώσῃς. Γιατὶ εἰς τὴν Πόλιν μας, ἐφέντημ, δὲν εἶνε χαριτωμένη μόνον ἡ ἀνατολή, ἀλλὰ καὶ ἡ δύσις τοῦ ἡλίου...

Καὶ ὅταν πλέον διηρχόμεθα τὴν Γέφυραν, ἔρημον καὶ σιωπηλήν, μὲ δύο φανοὺς ὡσὰν μέγα θωρηκτὸν ἀραγμένον, μεταβαίνοντες εἰς τὸ Τοῦνελ, ἐσταμάτησα ὀλίγον εἰς τὸ μέσον αὐτῆς, θαμβωμένος ὅλος ἀπὸ ὅσα εἶδον· ἔρριψα ἀπὸ ἕνα βλέμμα γύρω - γύρω πρὸς τὸ ἀληθῶς μεγαλειῶδες πανόραμα τριῶν μεγαλοπόλεων, Σταμπούλ, Γαλατᾶ καὶ Καδήκιοϊ, συνενουμένων εἰς μίαν πολυδαίδαλον καὶ πολυκύμαντον πόλιν, τὴν Πόλιν μας, καὶ εἶπα τὸν ἐπίλογον τῆς μακρᾶς δημοσιογραφικῆς αὐτῆς περιηγήσεώς μου :

— Ὦ Πόλις, Πόλις ! Ὅσον καὶ ἂν τουρκέψῃς, θὰ εἶσαι πάντοτε εἰς μὲν τὰ ὄμματα τῶν ξένων ἕνα συντεφένιο Μαυσωλεῖον τῆς Ἑλληνικῆς δόξης, εἰς δὲ τὰ ὄνειρα ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων ἡ Ἑπτάψυχος Ἑπτάλοφος, ὁποῦ θερμαίνεις τόσα χρόνια τὰ στήθη τοῦ *Κοιμωμένου Βασιλῆ*, κάτω εἰς τὰ ὑπόγεια τῆς Ἁγίας Σοφίας, καὶ δίδεις ζωὴν εἰς τοὺς πόθους μας, περιέπουσα τὰς ἐλπίδας μας, ἕως ὅτου, συμπληρωθείσης τῆς διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ Γένους ὁρισθείσης ἄνωθεν ποινῆς, ἐπαληθεύσῃ τὸ προφητευθέν :

Πάλε μὲ χρόνους μὲ καιρούς, πάλε δική μας εἶνε...

ΤΕΛΟΣ

Παροράματα. Ἐν σελ. 14 ἀντὶ ***τῶν πωλούντων*** ἀνάγνωθι ***οἱ πωλοῦντες***. Ἐν σελ. 77 ἀντὶ ***κελεύσας*** . . . ἀνάγνωθι ***καλέσας ἕνα τῶν αὐτοῦ ἱερέων διέταξεν αὐτὸν καὶ ἀνέβη***. Ἐν σελ. 32 ἀνάγν. ***Πρωτοσύγκελλος***.

Παρατηρήσεις. Περὶ τοῦ Ἄμβωνος καὶ τοῦ Δεσποτικοῦ θρόνου τῶν ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ Φαναρίου, οὓς ἡ παράδοσις ἀναφέρει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ θείου Χρυσοστόμου, ὡς ἐγράψαμεν ἐν τῷ οἰκείῳ ἄρθρῳ, ὁ εὐρυμαθέστατος Γ. Χρυσοβέργης ἀπέδειξε διὰ πραγματείας του περισπουδάστου, δημοσιευθείσης ἐν Ἀθήναις τὸ 1861 ὅτι ὁ μὲν Ἄμβων κατεσκευάσθη τὸ 1720, ὁ δὲ θρόνος τὸν ΙΑ΄. αἰῶνα ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝ. Ν. ΣΙΔΕΡΗ – ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἐξεδόθησαν:

		Δραχμὰς
Ἀθάνα Γ.	Πρωϊνὸ Ξεκίνημα	8.—
—	Ἀγάπη στὸν Ἔπαχτο	7 —
—	Καιρὸς Πολέμου (ποιήματα). . . .	8.—
—	Τὸ Πράσινο Καπέλλο (διηγήματα) . .	10.—
Βερναρδίνου δὲ Σαίν-Πιὲρ	Παῦλος και Βιργινία . . .	10.—
Βιζυηνοῦ Γ.	Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ Ἀδελφοῦ μου	8. —
—	Τὸ Ἁμάρτημα τῆς Μητρός μου. Μοσχὼβ-Σελήμ	8 —
—	Τὸ Μόνον τῆς ζωῆς μου ταξείδιον.— Αἱ συνέπειαι τῆς παλαιᾶς ἱστορίας	10.—
Γρυπάρη Ν	Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακότες . .	8.—
Γιοφύλλη Φ.	Ἀρχοντικὰ καὶ ἄλλα ποιήματα . .	10.—
Δροσίνη Γ.	Φωτερὰ Σκοτάδια (ποιήματα) .	8.—
—	Κλειστὰ Βλέφαρα (ποιήματα)	8.—
—	Ἀγροτικαὶ Ἐπιστολαί.	10.—
—	Διηγήματα (τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς πόλεως)	10.—
—	Τὸ Βοτάνι τῆς Ἀγάπης (διήγημα) . .	10.—
	Ἑλληνικὴ Χαλιμά	8 —
—	Παιδικὰ Παραμύθια	8.—
—	Ἀμαρυλλίς	10.—
	Ἔρση.	15.
—	Ἀμάραντα	10.—
—	Πύρινη. Ρομφαία (ποιήματα).	8.—
-	Θὰ Βραδιάζῃ (ποιήματα)	12.50
Δάφνη Αἰμιλίας	Τὰ Χρυσᾶ Κύπελλα	12.50
—	Τὸ τάλαντο τῆς Σμαρῶς Ἀθηναϊκὸν μυθιστόρημα	12.50
Δραγούμη Ἰουλίας	Ποριώτικες Ἱστορίες τόμος Α΄ . . .	10.—
—	Πορρώτικες Ἱστορίες » Β΄ . . .	10.—
Δημητρακοπούλου Π.	Ἡ Σιδηρᾶ Διαθήκη	15.—
Δουμᾶ υἱοῦ	Ἡ Κυρία μὲ τὰς Καμελίας (μυθιστόρημα)	15.—
Δυκούδη Ἐμ.	Διηγήματα (1920).	10.—
Λαμαρτίνου	Γρατσιέλλα (Μυθιστόρημα)	15.—
Λιδωρίκη Μ.	Ἄσπρη - Κόκκινη - Κίτρινη . .	15. —
Μπάρετ Ο.	Αἱ ἡμέραι τοῦ Νέρωνος	15.—
Μωραϊτίδου Α.	Διηγήματα τόμοι 5, ἕκαστος.	10.—
Μαλακάση Μ.	Συντρίμματα	8.—
Μιχαηλίδου Μ.	Σωματικὴ εὐεξία	6.—
Παλαμᾶ Κ.	Διηγήματα (πεζά)	15.—
—	Βωμοί	15.—
	Πολιτεία καὶ Μοναξιά . .	15.—
—	Παράκαιρα (ποιήματα)	15.—
Πολέμη Ι.	Σπασμένα Μάρμαρα (ποιήματα) . . .	8.—
—	Βασιληὰς Ἀνήλιαγος	8.—
—	Παληὸ Βιολὶ.	8.—
-	Ἑσπερινὸς (ποιήματα)	8.—
—	Μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ (Παραμυθόδραμα)	12.50
Ρενὰν Ἐρνέστου	Ὁ Βίος τοῦ Ἰησοῦ .	12.50
Σιεγκιεβὶτς Ἑρρίκου	Quo Vadis? (ποῦ ὑπάγεις;) .	15 —
Σκίπη Σ.	Αἰολικὴ Ἅρπα. . . .	8.—
Ταναγρα Ἀγγέλ.	Οἱ Σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου (διήγημα)	15.
—	Μαῦρες Πεταλοῦδες (διηγήματα) . . .	8.—
	Τὸ Ρόδον τῶν Γαδείρων	10.
–	Εἰς τὰ Πτερὰ τοῦ Θανάτου .	8.—
Ταγκοπούλου Π.	Γυρίσματα στὸ ξέφωτο (ποιήματα).	8